

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Кафедра теорії та методик початкової освіти

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ:
ООНОВЛЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ**

Монографія

Кам'янець-Подільський – 2024

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

УДК 378.147:373.3.011.3-051(477)"202":[37:1

Друкується рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка від __ березня 2024 року, протокол № __

Редакційна колегія:

Бахмат Н.В., завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, доктор педагогічних наук, професор;

Мелекєсцева Н.В., заступник декана педагогічного факультету з наукової роботи та міжнародних зв'язків Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти;

Гудима Н.В., керівник навчально-методичного відділу Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти.

Рецензенти:

Матвієнко О.В., завідувач кафедри початкової освіти та інноваційної педагогіки, заступник декана з наукової роботи та міжнародних зв'язків українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор;

Котелянець Н.В., завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, доктор педагогічних наук, професор;

Оксанюк А.М., консультант, керівник спільноти вчителів початкових класів Центру професійного розвитку педагогічних працівників Кам'янець-Подільської міської ради, вчитель початкових класів, вчитель-методист.

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
новій українській школі: оновлення філософії освіти : монографія ; за заг. ред.
Н.В. Бахмат, Н.В. Мелекєсцевої, Н.В. Гудими. Київ : Міленіум, 2024. 366 с.**

ISBN 978-966-8063-76-7

У монографії висвітлено теоретико-практичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» та Концепції розвитку педагогічної освіти.

Наукове видання укладено за освітньо-професійною програмою Початкова освіта другого (магістерського) рівня вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Монографію адресовано науковим і науково-педагогічним працівникам, аспірантам, докторантам, здобувачам вищої освіти ЗВО України, педагогічним працівникам закладів освіти та усім, хто цікавиться питаннями модернізації системи фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів та галузі початкової освіти Нової української школи.

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.....	5
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	7
1.1. Формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів засобами технологічної діяльності.....	7
1.2. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки на засадах партнерства.....	65
1.3. Методичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва.....	100
1.4. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності.....	131
1.5. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до здійснення організаційно-методичної роботи як основи безперервного професійного розвитку.....	164
РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	197
2.1. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі.....	197
2.2. Підготовка здобувачів вищої освіти до реалізації професійно зорієнтованої іншомовної комунікативної компетентності в початковій школі.....	228
2.3. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання інноваційних педагогічних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	258
2.4. Підготовка майбутнього вчителя до використання цифрових технологій у початковій школі.....	291
2.5. Підготовка майбутніх учителів до розвитку інформаційно-комунікаційних навичок в умовах дистанційного навчання.....	325
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	361
AUTHOR INFORMATION.....	363

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1. Формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів засобами технологічної діяльності

У статті представлено теоретичні підходи до розгляду емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів, як важливої компоненти професійно-педагогічної діяльності. Розкрито сутність понять «компетентність», охарактеризовано зміст поняття «емоційно-етична компетентність», визначено потенціал технологічної діяльності на формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів.

У структурі емоційно-етичної компетентності майбутнього вчителя виділено такі компоненти, як когнітивний, мотиваційно-ціннісний, рефлексивно-діяльнісний. Доведено ефективність формування когнітивного компонента за допомогою передачі знань у галузі емоційного світогляду та формування емоційного інтелекту завдяки оволодінню образотворче-виразними засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Можливість формувального потенціалу технологічної діяльності на мотиваційно-ціннісний компонент емоційно-ціннісної компетентності студентів заснована на емоційному створення позитивного емоційного фону занять технологічною діяльністю, насичення технологічної діяльності професійно-орієнтованим змістом з використанням можливостей інтеграції різних видів мистецтва на політехнічній основі. Рефлексивно-діяльнісний компонент емоційно-ціннісної компетентності майбутніх педагогів формується через залучення їх до створення власного художнього портфоліо на основі прагнення реалізації отриманих знань і умінь у практичній роботі з вихованцями.

Здійснений аналіз психолого-педагогічних джерел з дослідження формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів, узагальнення власного педагогічного досвіду дозволив нам виділити такі педагогічні умови ефективного вирішення досліджуваної проблеми засобами технологічної діяльності: забезпечення фонду емоційно-етичної компетентності здобувачів вищої освіти щодо змісту і форм технологічної діяльності; реалізація аксіологічного підходу до формування мотивів трудової діяльності здобувачів вищої освіти за законами краси; формування у студентів активної гуманістичної професійної позиції у процесі рефлексивно-творчої діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

З метою реалізації цих педагогічних умов розроблено спеціальну триетапну методичку, яка передбачає такі етапи: забезпечення когнітивної основи формування емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів початкової ланки освіти, системний вплив на ціннісні орієнтири студентської молоді та мотиви професійної діяльності, формування у них емоційно-етичної компетентності засобами технологічної діяльності.

Ключові слова: компетентність, професійно-педагогічна діяльність, емоційно-етична компетентність, технологічна діяльність, майбутні педагоги.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство потребує покоління з оновленими поглядами на світ та місце людини у світі, «спрямованої на відродження національної культури на якісно новому духовному рівні. Виховання молоді як інтелектуального майбутнього української нації потребує інтелектуального, духовного, фізичного й культурного розвитку особистості, що стимулює формування життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в житті, освіті та праці» [7, с. 45].

У процесі діяльності людина розкриває власну духовну культуру як культуру практичного освоєння та перетворення світу. У процесі діяльності емоційна складова людського інтелекту виступає принципом дій, вчинків, поведінки, регулятором діяльності суб'єкта. Тому важливого значення набуває формування емоційно-етичної компетентності молодого покоління педагогів початкової ланки освіти, яка обумовлюватиме їхні вчинки, дії та міркування щодо професійної діяльності. Вона визначатиме той «якісний рівень професійної діяльності» [15, с. 33-38; 27], на якому здійснюватиметься вдосконалення самих себе, свого оточення та підростаючого покоління.

Необхідність цих перетворень відображена в законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепції «Нова українська школа» (2016) та інших нормативно-правових актах, що врегульовують процеси вдосконалення освітньої сфери [7, с. 44].

Важливим чинником, що впливає на професійну успішність сучасного педагога та якість освітньої роботи, є його емоційна компетентність / інтелект як якість, що характеризує уміння управляти власним емоційним станом та створювати сприятливу атмосферу контакту у групі здобувачів освіти. Від представників цієї професії вимагається не тільки добре знайти свій предмет, методи викладання, а й бути підготовленими до продуктивної комунікації, емоційно-розумної поведінки, позитивної взаємодії, володіти

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

способами самозбереження психічного здоров'я та профілактики «професійного вигорання».

Педагогічна діяльність – це, перш за все, процес творення взаємин. Адже, сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу відбувається через налагодження стосунків педагога з навчальною групою, їх спілкування та взаємодію.

Згідно з науковими дослідженнями «уміння педагога створити на уроці простір інтересу й радості підвищує працездатність учнів на 30-40%» [37]. Окрім того, «емоційно насичене навчання викликає захоплення, сприяє запам'ятовуванню матеріалу, є важливим чинником розвитку здібностей. Радість творчості, почуття задоволення від напруженої інтелектуальної праці, емоційна насолода цим процесом підвищують розумовий тонус учня, мобілізують його сили, допомагають долати перешкоди» [35]. Емоційно компетентного педагога учні наділяють «емоційною референтністю», тобто він стає для них не тільки значущим іншим, до якого можна звертатися за інформацією та підтримкою, а й зразком для наслідування емоційно доцільної поведінки.

Новітні дослідження засвідчують, що «успіх фахівців, які працюють з людьми, лише на 15% визначається коефіцієнтом інтелекту (IQ) і на 85% залежить від емоційного інтелекту (EI), – умінь налагоджувати стосунок на засадах позитивної взаємодії» [47].

Позитивну взаємодію розглядаємо як процес налагодження і підтримки стосунків на засадах співпраці, спрямованості на пошук згоди й порозуміння у різних комунікативних ситуаціях, зокрема, конфліктних. Уміння позитивно взаємодіяти – це мистецтво слухати і чути, бачити і відчувати, розуміти співрозмовника і доносити до нього свої думки, конструктивно вирішувати комунікативні завдання, досягати позитивних результатів в сумісній діяльності.

Одним з чинників позитивної взаємодії викладача і учня є емоційна компетентність педагога. Категорію «емоційна компетентність педагога» розглядаємо як його здатність управляти власними емоційними реакціями у звичних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності. Вдосконалення емоційної компетентності педагога передбачає оволодіння базовими емоційними вміннями, формування переконань і цінностей емоційно компетентної людини, а також психологічної готовності до усвідомленого емоційного реагування. На відміну від неусвідомленого, усвідомлене емоційне реагування – це вміння людини обирати доцільну

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

емоційну реакцію залежно від комунікативної ситуації та конструктивно реалізувати її в діях, поведінці, вчинках. При усвідомленому емоційному реагуванні людина вміє витримати паузу, подумати («Якщо я так відреагую, якими будуть наслідки?», «Як мені відреагувати, щоб вирішити ситуацію, зберегти стосунки, домогтися бажаного?»), обрати емоційно доцільну реакцію та реалізувати її в поведінці. Критеріями усвідомленого емоційного реагування вважаємо: адекватність поведінки ситуації; владнання ситуації чи задоволення потреби, що викликали емоцію; збереження рівноваги чи зменшення інтенсивності негативних переживань; розвиток стосунків.

Вагомим чинником усвідомленого емоційного реагування в професійній діяльності є, з одного боку, переконання і цінності самого працівника, з іншого, філософія, пріоритети та особливості організаційної культури. Саме внутрішні переконання відображають стиль емоційного реагування і поведінку викладача [23].

Стратегічна мета Концепції Нової української школи, яка «полягає в переході від школи знань до школи компетентностей XXI століття, визначає важливу роль наскрізних емоційно-етичних характеристик здобувачів загальної середньої освіти в здобутті ключових здатностей, адже вони виконують об'єднувальну місію у формуванні цих компетентностей, як-от спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовою; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; основні компетентності в природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; уміння вчитися впродовж життя; ініціативність і підприємливість; соціальна та громадянська компетентності; обізнаність та самовираження у сфері культури; екологічна грамотність і здорове життя» [25]. Емоції в житті людини відіграють важливу роль у частині розуміння навколишнього світу, вони є головним механізмом внутрішньої регуляції психічної діяльності та поведінки, спрямованої на задоволення власних потреб. Чим вищий рівень емпатійної та моральної культури освітнього середовища формування особистості, тим більша ймовірність залучення здобувачів освіти до опанування ідей гуманізму через формування й розвиток емоційної та етичної здатностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі щодо проблеми формування емоційно-етичної компетентності майбутнього педагога існують глибокі дефінітивні та аксіологічні теоретичні трактування. Узагальнення основних положень наукових праць

дають можливість визначити такі напрями наукових досліджень, пов'язаних з розв'язанням вказаної проблеми: теоретико-методичні засади формуванню моральної культури особистості вперше обґрунтовували видатні філософи і педагоги-класики минулого Аристотель, Сократ, Платон, І. Кант, Г. Гегель, Я.-А. Коменський, Й. Песталоцці, А. Дістервег, М. Монтень, Ж.-Ж. Руссо та вітчизняні вчені-педагоги К. Ушинський, Б. Грінченко, М. Грушевський, С. Сірополк, С. Русова, Я. Чепіга, В. Сухомлинський та ін.; філософські основи морально-етичної культури Н. Гончаренко, Л. Коган, А. Швейцер; теоретичні питання формування морально-духовної й етичної культури Г. Авдіянц, О. Вишнеvsька В. Долженко, О. Климишин, С. Кримський, О. Омельченко, О. Олексюк, О. Сталевська, С. Кримський В. Сухомлинський, Г. Шевченко, А. Шемшурина та інші [30].

Дослідження феномену емоційного інтелекту зарубіжними психологами (Д. Гоулмен (D. Goleman), П. Селовей (P. Salovey), Дж. Меєр (J. Mayer), Д. Карузо (D. Caruso), Г. Гарднер (H. Gardner), Р. Бар-Он (R. Bar-On), Р. Купер (R. Cooper) та ін.) виявило проблему емоційної компетентності. Окремі її аспекти в контексті розгляду емоційного інтелекту особистості розкривають дослідження вітчизняних учених (С. Дерев'янка, Н. Коврига, О. Льошенко, В. Моргун та ін.). У коло наукових інтересів учених входять питання структури емоційного інтелекту (І. Андрєєва, В. Моргун, Е. Носенко та ін.), особливостей розвитку емоцій у молодших школярів (Л. Груша, С. Курносова, Ю. Савченко, Л. Стрелкова, М. Шпак, В. Юркевич та ін.), ролі й місця чинників впливу на емоційний інтелект особистості (Л. Буркова, О. Філатова та ін.), реалізації ідей Нової української школи, щодо формування емоційного інтелекту особистості (Н. Бібік, Ю. Найда, О. Онопрієнко, О. Савченко, Н. Софій, Р. Шиян та ін.). Основні напрями наукового розроблення різних складників морального виховання особистості відображені в працях В. Духновича, А. Макаренка, І. Огієнка, С. Русової, І. Стешенка, С. Шацького та ін. Теоретичні основи психологічної сутності моральних якостей особистості й умов їх формування висвітлені в працях І. Беха, Л. Божович, О. Киричука, Г. Костюка, О. Скрипченка та ін. Вагомий внесок у розв'язання проблеми морального виховання особистості в освітньому процесі зробили Б. Кобзар, В. Котирло, М. Красовицький, Ю. Приходько, Ю. Руденко та ін. Способи, засоби й методи формування моральних взаємовідносин учнів у процесі спільної освітньої діяльності репрезентовані в роботах В. Білоусової, К. Гавриловець, В. Киричок, Н. Рєпи та ін.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Особливе значення в цьому процесі належить технологічній діяльності майбутніх педагогів, ціннісно-виховний потенціал якої доведено численними педагогічними дослідженнями (Р. Гуревич, Й. Гушулей, О. Коберник, М. Корець, Є. Кулик, П. Лузан, В. Мадзігон, О. Мельник, В. Сидоренко, Г. Терещук, В. Тименко та ін.). Проблеми організації технологічної діяльності студентської молоді вивчені у дослідженнях В. Бойчука, Л. Гуцан, Л. Денисенко, Г. Левченка, Л. Оршанського, Д. Тхоржевського та ін. Утім роль технологічної діяльності майбутніх педагогів у формуванні в них емоційно-етичної компетентності досліджена науковцями епізодично.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак варто зазначити, що поза увагою дослідників залишились: проблема формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів; роль змісту і форм технологічної діяльності у формуванні емоційного інтелекту особистості, аксіологічний потенціал технологічної діяльності у формуванні в людини високодуховних мотивів праці, вплив рефлексії у процесі технологічної діяльності на формування активної гуманістичної професійної позиції тощо.

Формулювання мети статті. Мета дослідження полягає в розробленні, обґрунтуванні педагогічних умов формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів засобами технологічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток українського суспільства передбачає удосконалення всіх соціальних інститутів і систем, зокрема й системи освіти. Основні завдання і пріоритетні напрями реформування національної системи освіти задекларовані в Законі України «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.». Проте будь-яке реформування в галузі освіти врешті решт фокусується на вчителів, як творчій, соціально активній, професійно компетентній особистості, адаптованій до неоднозначних суспільних реалій і спроможній передавати свій досвід молодому поколінню.

Особливості педагогічної діяльності й обов'язків учителя; безпосередній контакт зі значною кількістю учнів, їхніми батьками, колегами; підвищені вимоги суспільства до компетентності вчителя; наявність у вчителя, як носія культури і транслятора соціальних цінностей, системи професійних, етичних, духовних, моральних та особистісних якостей, знань і вмінь, завдяки яким закладаються засади конкурентоспроможності вітчизняних закладів освіти на міжнародному ринку освітніх послуг, – це ті чинники, що свідчать про важливість

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

формування етичної компетентності вчителів у процесі їх навчання у закладах вищої педагогічної освіти.

Відтак, перед закладами вищої освіти постає завдання готувати вчителів, які не тільки володіють ґрунтовними знаннями в предметній галузі і практичними педагогічними вміннями, але й демонструють професійно важливі, зокрема морально-етичні якості, спроможні адекватно відображати реальність, формувати і виявляти власне ставлення до явищ дійсності, а також виховувати відповідні якості в учнів. Неабиякий потенціал щодо формування емоційно-етичної компетентності має технологічна діяльність, що пов'язані з людиною, її світоглядними цінностями, життєвими та суспільними потребами й інтересами; пропагують загальнолюдські цінності і соціальні норми; навчають засобам соціальної взаємодії.

Знаннева база, яка лягає в основу поглядів та переконань майбутніх педагогів процвітаючого українського суспільства, має носити «не лише об'єктивний, науковий характер, але й відображати величезний пласт культурно-історичного спадку українського народу. Саме тому зростає потреба у формування в здобувачів другого (магістерського) рівня освіти спеціальності Початкова освіта такого світогляду, який забезпечить формування з них справжніх громадян, носіїв національної культури, патріотів своєї країни» [2, с. 110].

Компетентнісний підхід, згідно поглядів К. Павелків, постає як «сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору її змісту, організації освітнього процесу та оцінки освітніх результатів. Як зазначалося у наших попередніх наукових розвідках, сучасна актуалізація компетентнісної парадигми освіти пов'язана передусім з визнанням її потужності як чинника формування успішної особистості; спроможністю подолання та відходу від абстрактності в освіті та розв'язання професійно-практичних і життєвих задач для кожної людини; виявом результативності навчально-пізнавальної діяльності особистості, з реалізацією «людиноцентрованості» неперервної професійної підготовки» [28, с. 111].

Високий рівень професійно-педагогічної компетентності вчителя передбачає формування відповідного рівня її емоційно-етичної складової, яка постає базовою в аспекті професійності вчителя, віддзеркалює рівень його емоційного інтелекту духовність і моральність, внутрішню культуру, здатність діяти відповідно до норм педагогічної етики та ухвалювати адекватні моральні рішення. Саме це дає змогу педагогу визначити ставлення до своїх професійних обов'язків і, передусім, до людей, з якими

він контактує в процесі професійної діяльності.

Як зауважує Л. Хоружа, «етична компетентність майбутнього вчителя є інваріантною характеристикою його професійної компетентності, зумовленою ідеєю суцільного знання, в якій відображено зв'язок духовних традицій в умовах сучасних суспільних перетворень. Вихідною категорією для розуміння етичної компетентності поряд з професійною вчена вважає педагогічну етику як основу професійної поведінки вчителя і вказівник у кожній унікальній ситуації діяльності» [40].

До етичної компетентності Л. Хоружа відносить такі здатності вчителя: «усвідомлення гуманістичних цінностей, інваріантного характеру норм, принципів педагогічної етики; розуміння морального змісту педагогічної професії; необхідності розвитку культурних потреб та інтересів; здійснення етичної рефлексії власних вчинків, виявлення сутності моральних колізій у різних педагогічних ситуаціях, прогнозування результатів своїх дій; вміння розв'язувати конфлікти, розуміти почуття і потреби вихованців; реалізація у професійній поведінці стратегії і тактики етично адекватного спілкування з різними учасниками освітнього процесу» [41].

Натомість, Н. Султанова визначає поняття «емоційно-етичної компетентності» як «спеціальну здібність особистості, яка має природні задатки у формі певних соціально-психологічних властивостей і набуває подальшого розвитку внаслідок набуття людиною життєвого досвіду та в процесі міжособистісної взаємодії, ... інтегральну характеристику особистості, що одночасно поєднує мобілізацію знань, умінь, поведінкових відносин, ... вид компетентності, який включає сукупність комунікативних, перцептивних, інтерактивних знань і вмінь» [34, с. 156].

Емоційно-етична компетентність за специфікою реалізації належить до так званих надпредметних компетентностей. Вони мають інтегрований характер та поєднують у собі певний комплекс знань, умінь та ставлень, які набуваються майбутніми учителями впродовж засвоєння усього змісту педагогічної освіти. Сучасні дослідники пов'язують емоційно-етичну компетентність учителя з його знаннями в сфері психології, формування емоційного інтелекту, культури прояву емоцій, етики, сукупністю морально-етичних якостей особистості, готовністю діяти етично у професійних ситуаціях. Емоційно-етична компетентність учителя репрезентує головні регуляції його дій, що закріплюються у звичках, традиціях, принципах життя і стверджувати, професійній діяльності, психічних станах, діях, вчинках і якостях педагога, забезпечує вибір ним

свідомої етичної поведінки відповідно до професійно-педагогічних норм. Етична культура вчителя виявляється також у принципах його професійної поведінки у ставленні до вихованців, учнівського колективу, батьків, колег, самого себе, керівництва школи, суспільства в цілому.

Отже, *емоційно-етичну компетентність майбутнього вчителя* розуміємо як інтегративну якість особистості, що включає комплекс її морально-етичних цінностей та особистісних характеристик, що зумовлюють вибір моделей поведінки вчителя у різних ситуаціях його професійно-педагогічної діяльності.

Удосконалення емоційних та етичних умінь педагога передбачає формування «переконань і цінностей емоційно компетентної людини, а також психологічної готовності до усвідомленого емоційного реагування. На відміну від неусвідомленого, усвідомлене емоційне реагування – це вміння людини обирати доцільну емоційну реакцію залежно від комунікативної ситуації та конструктивно реалізувати її в діях, поведінці, вчинках. При усвідомленому емоційному реагуванні людина вміє витримати паузу, подумати («Якщо я так відреагую, якими будуть наслідки?», «Як мені відреагувати, щоб вирішити ситуацію, зберегти стосунки, домогтися бажаного?»), обрати емоційно доцільну реакцію та реалізувати її в поведінці. Критеріями усвідомленого емоційного реагування вважаємо: адекватність поведінки ситуації; вирішення проблеми чи задоволення потреби, що викликали емоцію; збереження рівноваги чи зменшення інтенсивності негативних переживань; розвиток стосунків. Вагомим чинником усвідомленого емоційного реагування в професійній діяльності є, з одного боку, переконання і цінності самого працівника, з іншого, філософія, пріоритети і особливості організаційної культури. Саме внутрішні переконання відображають стиль емоційного реагування і поведінку викладача» [23].

Ці мисленнєві операції можуть здійснюватися свідомо або несвідомо як самим носієм емоційного інтелекту, так і тим, хто передає йому знання, які можуть виконувати роль інтелектуального світоглядних. До того, «як отримане знання стане частиною світогляду особистості, воно має бути «привласнене» нею. Пропускання нового знання через фільтри внутрішнього сприйняття, існуючі погляди, стереотипи, переконання та принципи, емоції, переживання дає можливість особистості відфільтрувати ті аспекти інформації, які у майбутньому збагатять її емоційний світогляд» [31, с. 102].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Звісно, опанування знаннями – основний шлях формування емоційно-етичної компетентності молодшої людини, проте без трансформації знання на переконання, на активну життєву позицію майбутнього педагога, самі по собі засвоєні знання не стануть світоглядними. Лише проведення знань через призму діяльності дозволяє перетворити їх на світоглядні компетентності. У процесі діяльності, до якої залучається суб'єкт, відбувається суб'єктивація, «присвоєння» знання, що через діяльність вбудовується у світоглядні структури особистості.

Прийняття особистістю інтелектуального світогляду, його аналіз та оцінка, застосування знання на практиці сприяє перетворенню його на компетентність. Сформована таким чином компетентність надає особистості впевненості у своїх поглядах на світ, знаннях та оцінках, скеровує її поведінку та діяльність. У зв'язку з цим викладач має забезпечити не просто передачу знання, яке має стати основою світогляду здобувача вищої освіти, але й забезпечити необхідний для цього аналіз та оцінку, застосування знання у діяльності. Тоді педагогічно правильно скерований процес із засвоєння знань емоційно-етичного характеру зі значною вірогідністю сприятиме формуванню переконань молодшої людини (рис. 1).

Рис. 1. Зміст світоглядних здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Варто зазначити, що істинність (об'єктивність) не виступає критерієм дієвості емоційно-сформованої людини. У контексті майбутньої професійної діяльності здобувачі-педагоги повинні мати сформовану таку компетентнісну базу, яка би забезпечувала реалізацію замовлення держави відносно її майбутніх громадян. Тому особливої актуальності набуває зміст знання, яке має стати основою формування емоційно-етичної компетентності майбутнього педагога. У світлі сучасних подій в Україні світоглядні позиції випускників другого (магістерського) рівня вищої освіти мають забезпечувати формування в учнів патріотизму, національної свідомості, любові та відданості своїй Батьківщині через призму емоційно-ціннісного сприйняття власної самоідентичності. Тому в нагоді можуть стати «автентичні знання українського народу: етносвітогляд, звичаї та традиції організації побуту, культура праці тощо. Саме ці знання несуть психокод української нації, який, впливаючи на підсвідомість особистості, запускає механізми національної ідентифікації та етноприналежності» [14, с. 96].

На нашу думку, найкращі можливості для забезпечення емоційного інтелекту студентів може створити залучення їх до технологічної діяльності. Саме технологічна діяльність має у своїй основі культурологічну, гуманну систему розуміння світу та місця людини у ньому, яка базується на народному світогляді, сповнена моральною-емоційній прив'язаності до культурно-історичної спадщини нашого народу та людства загалом.

Здійснена аналітична робота дає нам право визначити технологічну діяльність як джерело інформації, знань про світ та світобудову, які можуть стати базовими у даному процесі. технологічна діяльність, що базується на народних промислах, українському декоративно-ужитковому мистецтві, має необхідний формувальний потенціал в сфері емоційно-етичних почуттів.

На жаль, технологічна діяльність сучасного здобувачів вищої педагогічної освіти не вирізняється розмаїттям. Основне навантаження з цього виду діяльності припадає на позааудиторний час. Аудиторне навантаження спеціальності 013 Початкова освіта галузі знань 01 Освіта передбачає інтенсивне залучення здобувачів вищої освіти до технологічної діяльності як до необхідного етапу професійної підготовки майбутнього вчителя. Проте, технологічна діяльність – це необхідна складова частина загальної системи не лише політехнічної освіти особистості і всієї освітньої роботи, яка сприяє загальній технологічній підготовці студентів, органічному зв'язку їх розумової

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

та фізичної праці, але і ґрунтовна основа емоційного світогляду майбутнього фахівця галузі початкової освіти.

Однією з важливих проблем організації технологічної діяльності є визначення змісту матеріалу, який підлягає опануванню майбутніми педагогами відповідно до віку та рівня підготовки, їхнього трудового досвіду та теоретичних знань. При визначенні змісту технологічної діяльності необхідно забезпечити певну систему, чітку послідовність, наступність в ознайомленні з різними видами та формами технологічної діяльності.

Ми виділяємо основні результати, яких хочемо досягнути, а саме засвоїти знання національної української побутової культури, українських звичаїв та традицій, зображувальних та виражальних засобів мистецтв; оволодіти вміннями організовувати різні види технологічної діяльності, реалізовувати політехнологічний підхід. Які, зокрема, опановують студенти під час позааудиторної технологічної діяльності. Варто зазначити, що технологічна діяльність може стати складовою не лише спеціалізованих гуртків технологічного та декоративно-прикладного спрямування, а й психолого-педагогічних гуртків, спільнот та груп за інтересами, наукових гуртків та спільнот з підготовки до фахових конкурсів тощо.

Щодо відбору змісту технологічної діяльності студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти, то їм можна запропонувати ознайомлення з різними видами технологічної діяльності, насичуючи їх народознавчим, етнічним змістом: роботу з папером і картоном; з тканиною і волокнистими матеріалами; з деревиною і металом; елементи техніки, моделювання і макетування тощо. Слід підкреслити, що визначення обсягу теоретичних знань і практичних умінь з кожного виду технологічної діяльності варто здійснювати з урахуванням місцевих трудових традицій, особливостей освітньо-матеріальної бази закладу вищої освіти, підготовленості майбутніх педагогів та викладача до проведення окремих видів роботи.

Технологічна діяльність – це інтегрована діяльність, метою якої є створення не лише матеріальних, а й духовних цінностей зображувальними, конструктивними і декоративними засобами. «Домінуючою в ній є конструктивна форма художнього мислення, яка забезпечує розвиток якостей, необхідних для формування просторових уявлень. У процесі художньо-конструктивної діяльності активізуються і зображувальне, і декоративне художнє мислення, яке з часом має перспективи перетворитися на складову світогляду молодого людини. А

опора на національні звичаї та традиції, особливості української побутової культури, сприятиме поступовому формуванню у неї гуманістичного світогляду» [26, с. 30].

Звісно, організовуючи технологічну діяльність здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Початкова освіта не можна ігнорувати освітні завдання, які виконує залучення їх до даного виду діяльності – «ознайомлення з властивостями матеріалів і застосуванням їх у народному господарстві; ознайомлення з народними інструментами, приладами, пристроями та обладнанням робочої кімнати; вироблення вмінь та навичок працювати з ними, з дотриманням технічних та гігієнічних вимог, правил безпечної праці – формування культури праці; ознайомлення з матеріалами та обладнанням; вироблення графічних навичок креслення технічних рисунків і виготовлення за ними виробів тощо» [10, с. 242].

Специфічною особливістю технологічної діяльності здобувачів вищої педагогічної освіти є гармонійне поєднання утилітарної та естетичної функції краси і доцільності, емоційного й раціонального. «Саме така форма діяльності може забезпечити художньо-естетичний розвиток студентів, становлення світоглядних знань народознавчого характеру. Технологічна діяльність безпосередньо пов'язана з розвитком зору, координацією рухів, мовленням і мисленням. Вона не тільки сприяє вдосконаленню цих якостей, а й допомагає студентам засвоїти композиційну довершеність явищ і предметів навколишнього світу через образи, і таким чином впорядковувати, аналізувати та інтегрувати розрізнені знання в єдину систему світобачення та світорозуміння. Незаперечним є емоційний потенціал, який забезпечує повноцінний художньо-естетичний розвиток особистості студента, який навчається бачити красу праці, цілісно сприймати технологічні зразки, композиційну рівновагу та динаміку форм завдяки залученню до технологічної діяльності» [32, с. 74].

Зміст технологічної діяльності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Початкова освіта передбачає такі види діяльності: художньо-побутова праця (з урахуванням традиційних народних свят); господарська діяльність (з елементами календарно-обрядові поезії); аранжування рослин; зображення на площині (з елементами мультиплікації, художнього проектування); технологічна діяльність (конструювання, моделювання, макетування різних матеріалів); сприймання мистецтва та об'єктів навколишнього середовища; декоративно-ужиткове мистецтво.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Варто зазначити, що зміст технологічної діяльності може враховувати регіональні особливості ЗВО. Для університетів, розміщених у великих промислових районах України, домінуючим може бути художнє конструювання. В областях, де традиційно розвинені народні промисли, основним напрямком технологічної діяльності може стати декоративно-ужиткове мистецтво. В сільськогосподарських регіонах України більше уваги можна приділити флористиці, аранжуванню рослин, художньому оздобленню побуту.

Важливо, щоб у процесі організації технологічної діяльності студентів «дотримувався взаємозв'язок між окремими видами технологічної діяльності, який полягає в тому, що у виготовленні виробів з різних матеріалів повторюються інструменти, прийоми роботи з ними, способи обробки матеріалів, виконання операції, послідовність технологічного процесу. Такий взаємозв'язок між окремими видами праці сприяє розширенню загального і політехнічного кругозору студентів, забезпечує їхню трудову підготовку та різнобічний гармонійний розвиток» [29].

У процесі засвоєння технологічної діяльності майбутні педагоги повинні оволодіти певним комплексом прикладних знань і умінь:

1. Попереднє планування трудових дій (усвідомлене розуміння призначення виробу, його конструктивних особливостей, розчленування трудового процесу на технологічні операції, визначення термінів їх виконання, планування колективної роботи).

2. Підготовчі роботи (добір необхідних інструментів, пристосувань, матеріалів, документації; перевірка готовності інструментів і пристосувань до використання та їх налагодження; раціональна організація робочого місця).

3. Виконання складеного плану (розмічання на матеріалі з виконанням вимірів, обчислень, розрахунків, обробка матеріалів, оволодіння правильними прийомами роботи інструментами в процесі виготовлення деталей, підготовка, складання і оздоблення виробів, контроль процесу і результатів праці, виявлення та усунення недоліків). Остаточне оздоблення виробів і передача їх для практичного використання за призначенням.

4. Оволодіння основами культури виробництва (дотримання правил особистої гігієни, правил безпеки праці, вміння працювати акуратно, економити матеріали, зусилля, час).

5. Формування політехнічних понять, умінь (застосовувати в трудовій діяльності знання, одержані при вивченні інших предметів; вміти оцінювати свою працю, порівнювати її з працею інших; поступове засвоєння політехнічних відомостей про інструменти, матеріали тощо).

Усі перелічені знання та уміння складають культуру праці здобувачів вищої освіти. Набуті в результаті технологічної діяльності навички автоматично можуть бути перенесені у будь-яку галузь життєдіяльності майбутнього педагога і складатимуть основу його професійних компетентностей, зокрема й емоційно-етичної.

Нижче представлено зміст технологічної діяльності здобувачів вищої педагогічної освіти, який може бути запропонований у процесі роботи з ними в позаурочний час на гуртку технологічного, декоративно-прикладного спрямування (фрагмент авторської програми «Шляхами народного мистецтва»). На заняттях студенти ознайомлюються з художньою обробкою різних матеріалів (тканини, деревини, глини, металу тощо), вправляються у виготовленні власних виробів, їх декоруванні та оздобленні.

Змістовий модуль 1. Художньо-декоративна робота з тканиною та папером. Технологія виготовлення волокон, прийоми їх обробки, історія використання волокнистих матеріалів і тканин в українському рукоділлі. Прядіння та ткацтво як народні промисли, знаряддя для прядіння та ткацтва. Виготовлення швейних виробів та їх оздоблення. Елементи народного одягу та основи національного вбрання. Магічне значення елементів одягу у давніх віруваннях українців. Фарбування тканин, розпис по тканині. Килимарство. Гобелени. Художня обробка шкіри. Оздоблювальні та вишивальні шви, вишивка (хрестиком, гладдю, стрічками). Узори та кольори вишивок, їх значення, сакральне значення вишивки-оберегу. Вишиванка. Український рушник. Виття, плетення і в'язання вузлів в оздобленні виробів. Мережка. Аплікація, клаптеве шиття (печворк) як види українського народного мистецтва. В'язання гачком, оздоблення виробів мереживом, макраме. Українська народна іграшка з тканини: лялька-мотанка, лялька магозда. Робота з папером без інструментів (орігамі). Витинанка в інтер'єрі української хати, виготовлення витинанок. Декоративно-орнаментальна аплікація, орнамент, кольори в орнаменті, їх значення. Народні візерунки та орнаменти, їх значення.

Змістовий модуль 2. Художня обробка виробів з деревини та рослинної сировини. Ставлення українців до рослинного світу. Уявлення про енергетичні стосунки живої природи та людини. Стародавні способи обробки деревини. Вірування та звичаї при роботі з деревом. Ознайомлення з працею теслі,

столяра. Гуцульські меблі. Українські народні скрині. Яворівські мальовані скрині. Старовинні знаряддя праці українців. Знайомство зі старовинними знаряддями праці українських хліборобів, культурою хліборобської праці, обрядово-звичаєвою стороною хліборобської справи. Ложкарство. Бондарство. Дерев'яна лялька. Випалювання, різьба по дереву (різьбярство, сницярство). Лемківське різьблення. Монтування та оздоблення виробів побутового характеру, сувенірної продукції з деревини. Вироби з соломи. Вироби з лози. Лозоплетіння. Українська народна флористика. Вінок як елемент одягу та обрядовий елемент. Значення квітів. Виготовлення квітів з тканини (канзаші).

Змістовий модуль 3. Глина як сировина для декоративно-ужиткового мистецтва та будівельний матеріал. Гончарна справа. Кераміка, глина. Розпис, декоративне оздоблення керамічних виробів. Петриківський розпис. Гаварецька, Гуцульська, Опішнянська кераміка. Вироби з тіста як альтернатива глині у сувенірних виробках. Знайомство з особливостями українського народного будівництва: елементи конструкції, будівельні споруди різного призначення, процес будівництва, характер праці будівельників. Естетичне оформлення споруд та внутрішній декор приміщень. Мазанка. Макетування хати.

Змістовий модуль 4. Робота з металом. Оздоблення металевих виробів за законами народної естетики. Дріт, тонка бляха, фольга. Карбування на території України. Культура безпечної праці з металом. Знайомство з історичними етапами використання людиною металів. Виготовлення контурних картин та панно з дроту. Карбування на фользі. Оздоблення виробів з металу лаком та фарбами. Мосяжництво.

Знання, уміння і навички, отримані під час участі в роботі гуртка технологічного, декоративно-прикладного спрямування, можуть стати в нагоді під час організації роботи психолого-педагогічних гуртків. Звісно, основний зміст роботи на таких гуртках – фаховий, психолого-педагогічний. Проте, для розв'язання окремих завдань «доцільно використовувати творчі технологічні завдання з проекцією в специфіку майбутньої професійної діяльності учасників гуртка. З цією метою вважаємо доцільним використання методу художніх проєктів, який доцільно синтезує технологічну та художньо-ігрову взаємодію вчителя й учнів у процесі відтворення річного циклу українських традицій і звичаїв» [9], методика використання якого запропонована Л. Гуцан. Уведення проєктної діяльності такого характеру сприяє «вихованню в студентів позитивного ставлення до трудових традицій і звичаїв українського народу, що

є неодмінною складовою світоглядної культури майбутнього вчителя» [9].

Нижче пропонуємо зміст технологічної діяльності майбутніх педагогів у процесі роботи з ними в позаурочний час на деяких заняттях гуртка з психології «Стежина до дитячої душі».

Змістовий модуль «Самовиховання як крок до професійного успіху». Мета самовиховання. Загальна культура особистості. Як майбутній учитель у своїх очах та очах моїх учнів. Поведінка. Вироблення гарних звичок, робота над поганими. Впевнена та невпевнена поведінка. Тренінг «Здолай своїх драконів». Культура спілкування з учнями. Мотиви наших вчинків (вправи «Спина до спини», «Очі-в-очі», «Наші почуття, бажання, настрої»). Емоційний світ особистості. Саморегуляція станів. Тренінг «Дзеркало».

Одним із завдань під час роботи зі студентами з цього модуля може стати *створення психологічного автопортрету* за допомогою різних матеріалів та виражальних художніх засобів. Аналіз власних рис характеру, дослідження своїх емоційних реакцій та типових особливостей поведінки має завершитись створенням образу самого себе. Дозволяється будь-яка техніка виконання даного образу (вишивка, випалювання, різьблення, ліплення з глини чи пластиліну тощо). Дібраний образ та матеріал, з якого виготовлений виріб, мають якнайточніше охарактеризувати основні якості автора роботи. Таке завдання краще пропонувати студентам виконати вдома самостійно і принести на наступне заняття гуртка для обговорення. Створені студентами Я-образи у різних художніх техніках, представлені на рисунку 2.

Рис. 2. Авторські «Я-образи» (психологічні автопортрети)

На наступному занятті керівник гуртка демонструє вироби студентів анонімно. Учасники мають описати основні характеристики створеного

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

образу і визначити, хто саме з учасників гуртка є його автором. Така робота сприятиме розвитку самооцінки студентів, їхньої емоційної чутливості, психологічної уважності до інших, емпатійності, спостережливості тощо.

Змістовий модуль «Основи позитивної психології як крок до зближення учителя і вихованця». Значимість позитивного мислення для людини. Позитивна психотерапія. Вплив негативного мислення на світосприйняття дитини. Тренінг позитивного спілкування. Уособлення себе з дитиною – предметна метафора. Художньо-творча робота. Правила позитивного спілкування з вихованцями. Тренінг-гра «Розв'язуємо конфлікт». Принципи вирішення повсякденних шкільних конфліктів.

Даний змістовий модуль одним із завдань передбачає індивідуальне виготовлення студентами ляльки-магодзи (з підручних матеріалів) з метою проектування світоглядних уявлень про гуманно-особистісний рівень майбутнього емоційно-психологічного контакту з дитиною. Така робота може бути запропонована також з метою створення студентами своєрідного образу дитинства (*укрупнена предметна метафора*) з наступною вербальною інтерпретацією.

Зразки виготовлених студентами ляльок та процес роботи над створенням предметної метафори представлено на рисунку 3.

Рис. 3. Праця здобувачів вищої освіти та зразки продуктів їх технологічної діяльності

Основна ідея використання технологічної діяльності майбутніх педагогів у процесі опанування даного змістового модуля психологічного гуртка – усвідомлення майбутніми учителями необхідності ідентифікації зі світом дитинства задля повного розуміння психоемоційних станів, ставлень, бажань та інтересів дітей; наближення до емоційно-духовного світу дитинства. Виготовлені ляльки наділяються іменами-символами, які відображають «характер» ляльки та визначають її «поведінку» у певних ігрових психологічних сюжетах подальшого тренінгу. Сюжети можуть бути

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

як запропоновані студентам, так і вигадані ними самостійно на основі власних спостережень під час педагогічної практики.

Організацію технологічної діяльності студентів вбачаємо також доречною під час підготовки до олімпіади з педагогіки. Програма підготовки до I туру олімпіади з педагогіки зазвичай перегукується з основними темами, які опанували студенти на аудиторних заняттях з педагогіки, проте окремі теми розглядаються більш поглиблено, окремим темам (винесеним на самостійне опрацювання освітньою програмою) приділяється більша увага.

Змістовий модуль «Технології диференційованого навчання». Диференціація навчання. Диференційований підхід до навчання. Принцип диференціації навчання. Технологія диференційованого навчання. Види диференціацій. Внутрішньокласна диференціація М. Гузика. Рівнева диференціація на основі обов'язкових результатів В. Фірсова. Культуровиховна технологія диференційованого навчання за інтересами дітей І. Закатової. Культурологічні напрями як культурний фон освіти та сходінка до майбутнього професійного вибору дітьми. Психолого-педагогічна діагностика інтересів дітей.

Під час опанування даного модуля студентами доречним стає *фахове моделювання* з урахуванням специфіки майбутнього фаху учасників гуртка. Так, для майбутніх учителів музики доречно передбачити колективне виготовлення «Шкільного нотоносця дитячих характерів» з підручних матеріалів, у якому кожна нота уособлює образ дитини з притаманним їй характером – хлопчика чи дівчинки з відповідним дизайнерським рішенням (колір, декоративні деталі тощо).

Така робота допомагає коригувати ставлення студентів до ідеї особистісно-орієнтованого виховання учнів. Результат виконання технологічного завдання передбачає новий рівень розуміння студентами необхідності здійснення індивідуалізації та диференціації виховних стратегій (рис. 4).

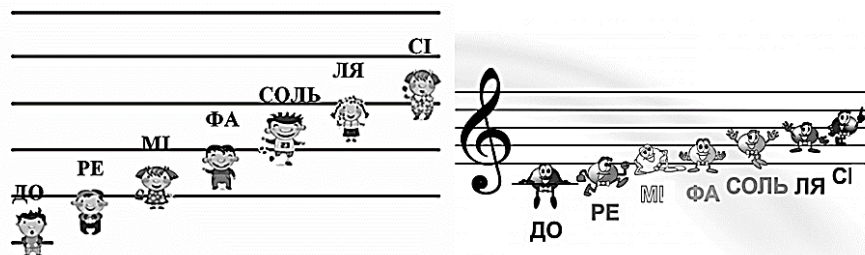

Рис. 4. Шкільні нотоносці дитячих характерів, виконані у техніці аплікації студентами під час підготовки до олімпіади з педагогіки

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Як приклад наведемо коментар до виконаного завдання Аліни Д., здобувачки 1 курсу ОР «магістр»: *«Всі діти, як і ноти, різні. Вони «звучать» по-різному і відзиваються на педагогічне «натискання» по-різному. Наприклад:*

До – «ДОнор» – завжди усім допомагає, навіть на шкоду собі. Прагне виглядати добрим, чуйним, хорошим. Заради похвали зробить неможливе. Часто потрапляє під маніпуляції однокласників, працює на них, їхні оцінки.

Ре – «РЕаліст» – завжди розважливий, спокійний, не буде «перепрацьовувати», якщо винагорода не відповідає витратам його зусиль. Адекватно оцінює свої сили, через що ніколи не вимагатиме незаслуженого.

Мі – «МІзантроп» – недовірливий, відлюдькуватий, підозрілий. Часто він сам страждає від своєї такої поведінки, оскільки у класі його не приймають. Чуйне ставлення вчителя здатне перетворити «мізантропа» на «мінімаліста», який задовольнятиметься малим. І нехай він віддаватиме перевагу тихій непомітній позиції у класі, не претендуватиме на високі оцінки, проте ставлення його до життя зміниться, з'являться паростки довіри.

Фа – «ФАНфарон» – полюбляє бути у центрі уваги. Весь час прагне відповідати біля дошки. Якщо не дуже інтелектуальний, то повертає до себе увагу різними витівками. Часто неофіційний лідер класу.

Соль – «СОЛЬіст» – самодостатній, сам собі на думці, нетовариський. Не вміє встановлювати контакт з іншими дітьми. Орієнтується на доросле товариство, багато читає, чим компенсує недостачу спілкування.

Ля – «ЛЯлечка» – залежний від думки інших, дуже тривожний, сумнівається у власних силах, у здібностях. Зазвичай заляканий батьками, має багато нерозкритих талантів, потребує тривалої реабілітації довірою та любов'ю.

Сі – «СІбарит» – розбещений грошима і любов'ю батьків. Ставиться зверхньо до однолітків, має завищену самооцінку. Слідкує за новинками моди, шкільними трендами, комп'ютерними іграми. Прагматично орієнтований».

Подібні завдання підійдуть і для майбутніх педагогів інших спеціальностей. Основна ідея – поєднання художнього образу, трудової дії та педагогічного знання. Наведемо приклад творчого завдання для майбутніх учителів фізичної культури, використане нами під час підготовки студентів до творчого конкурсу «Педагогічні таланти». Тут доречним стало фахове моделювання – виготовлення «П'єдесталу дитячих успіхів» з підручних матеріалів, на якому необхідно було розташувати переможців спортивних змагань не лише за спортивними результатами, а й за моральними якостями. Кожна сходинка отримала відповідно назву типу:

за спортивну чесність і принциповість, за спортивну шляхетність і взаємодопомогу, за чудове відчуття команди (корпоративний дух) тощо. Метою виконання даного завдання стало коригування критеріїв традиційного підходу до оцінки результативності спортивно-фізкультурної роботи з учнями. Після виконання завдання студенти зауважили, що *«...у фізичному вдосконаленні учнів провідними є не «метри, секунди, кілограми», а моральне становлення особистості, особливо в ситуаціях жорсткої конкуренції»* (Олександра Н., 1 курс ОР «магістр»).

У підсумку хочеться зазначити, що основну складність у формуванні емоційно-етичної культури сучасної молоді людини становить те, що картина світу, стосунків у суспільстві, закони та моральні норми весь час змінюються. У зв'язку з цим виникають зміни у світогляді, який базувався на засвоєній картині світу, відбувається девальвація цінностей, які раніше становили стійкі засади поведінки. Виникає внутрішній конфлікт між сформованою емоційною стійкістю та постійно змінним оточуючим середовищем. Саме тому вибір змісту знання, яке виконуватиме функції інтелектуального світоглядного має спиратися на незмінні цінності, традиції та норми.

Отже, одним з основних, базових елементів емоційно-етичної компетентності як форми професій освоєння навколишньої дійсності є знання. Технологія формування світоглядних знань студентів у процесі технологічної діяльності передбачає такі етапи: а) усвідомлення власних емоцій: спостерігати за перебігом емоцій, тілесних відчуттів, думок; розпізнавати та називати подумки актуальну емоцію; аналізувати власні емоції, розуміти причини їх виникнення у процесі технологічної діяльності; б) управління власними емоціями: брати відповідальність за свою емоційну реакцію; зберігати позитивне налаштування, зокрема, у несприятливих ситуаціях; толерантно висловлювати емоції, почуття (зокрема, невдоволення, без критичного оцінювання та звинувачення людей або ситуації); відновлювати емоційну рівновагу, коли щось її порушило; чинити опір нагальному бажанню вихлюпнути емоції; розуміти власну невербальну мову тіла і рухів, невимушено і адекватно ситуації виражати емоції та почуття через міміку, погляд, жести, інтонацію голосу; пробачати, забувати образи; впевнено відмовляти при необхідності; володіти прийомами психофізіологічної саморегуляції (дихання, м'язове розслаблення, медитація тощо); виявляти високий рівень емоційної стійкості та саморегуляції в стресових ситуаціях; свідомо обирати доцільну

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

емоційну реакцію залежно від комунікативної ситуації через аналіз та узагальнення емоційно- та етичноорієнтованого знання, виявлення його логічності, обумовленості, доцільності; в) розуміння емоції інших: розпізнавати актуальні емоції (і потреби) колег, учнів; сприймати та розуміти невербальну мову та враховувати це для поліпшення комунікації; надавати емоційну підтримку; г) управління емоційною атмосферою контакту: налагоджувати й підтримувати комфортну атмосферу контакту, виявляти позитивне ставлення до інших людей; надавати конструктивний зворотній зв'язок; володіти прийомами активного слухання; ставити запитання для прояснення ситуації, розуміти емоційний стан/потреби співрозмовника; коректно ставитись до поглядів і думок, які відрізняються від власних; емоційно розумно реагувати на позитивні та негативні емоції з боку інших; зменшувати (нейтралізувати) емоційну напругу стосунків; конструктивно вирішувати емоційно напружені ситуації та конфлікти; пробачати, вибачатися, забувати образи; співпрацювати, домовлятися, доходити згоди апробовуючи засвоєні знання у практичній діяльності, виготовлення виробів. На нашу думку, така послідовність діяльності викладача під час організації технологічної діяльності студента сприятиме ефективному перетворенню народно-художнього, етнічного знання на емоційно-етичні переконання.

Однією з важливих умов формування емоційно-етичної компетентності здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей є формування у них високодуховних мотивів трудової діяльності. Вплив на ціннісні орієнтири молоді, формування мотивів її діяльності є необхідною ланкою процесу формування їх емоційно-етичної компетентності. Адже «прагматизація мотивів педагогічної праці призводить до того, що більшість сучасних випускників не виявляють бажання працювати у школі, у подальшому втрачають стимул для здійснення якісної педагогічної діяльності. Зрушення у системі мотивації діяльності у прагматичний бік (гроші, статус, кар'єра, самолюбівання своїми професійними досягненнями тощо) призводять до появи корисливості майбутніх учителів у стосунках з учнями та їхніми батьками, а в подальшому – до зростання корупції у школі. Тому стає необхідним формування таких мотивів праці, які б забезпечували задоволення процесом праці безвідносно матеріальної винагороди за неї. Такими можуть стати естетичні мотиви» [44] – отримання задоволення від краси зробленого, вчиненого, досягнутого.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Важливо усвідомлювати, що «процеси модернізації сучасного суспільства певною мірою зумовлюють зміни світогляду людини, її духовних орієнтирів. Характерними стають тенденції до руйнування людської душі, дисбалансу її складників – почуття і розуму, до утвердження жорстокого типу особистості» [21, с. 79]. Сучасна криза українського суспільства – це одночасно «дезінтеграція певного способу життя і способу мислення. Це пояснюється тим, що реформується, перш за все, не економіка, а свідомість людей. Тому найбільш гостро відчувається криза світогляду, пов'язана, в першу чергу, з кризою системи цінностей» [43, с. 183]. У зв'язку з вищезазначеним до основних проблем формування світоглядної культури майбутніх педагогів належить питання аксіологічного фундаменту, на якому стає можливою побудова гармонійно розвиненої особистості з пріоритетними гуманістичними цінностями.

Якщо розглядати процес перебування майбутнього педагога, «то розвиток його особистості у цей період відбувається під впливом соціокультурного середовища ЗВО» [45, с. 220].

Не останню роль у формуванні емоційно-етичної компетентності майбутнього педагога відіграє система принципів виховання, яка «обумовлює і гарантує ефективність процесу духовного становлення молоді людини. Дотримання системи принципів духовного саморозвитку та самоорганізації студентської молоді» [16, с. 80], запропонованої Є. Зеленовим, здатне підняти рівень емоційно-етичної культури вихованців на якісно новий рівень. Серед них: «принцип пріоритету духовного перед матеріальним, прагматичним; принцип установки на кінцеву перемогу Добра у планетарному розвитку людства; принцип базування процесу духовної самоорганізації та саморозвитку на загальнолюдських, планетарних цінностях; принцип використання здобутків національної і світової культури у процесі духовної самоорганізації та саморозвитку; принцип використання ефекту взаємодії мистецтв у процесі духовної самоорганізації та саморозвитку студентської молоді; принцип використання для процесу духовної самоорганізації та саморозвитку особистості ефекту занурення у гуманістичний дискурс людства; принцип переведу духовної самоорганізації та саморозвитку у практичну площину (вчинки, дії, діяльність взагалі)» [16, с. 78]. Зазначені принципи лягли в основу формуванню мотивів діяльності майбутніх педагогів.

Проте, спостереження за сучасними студентами свідчить про те, що гуманістично-орієнтований, культурологічний вектор, який намагаються задати на дисциплінах соціально-гуманітарної підготовки, часто не здійснює необхідного впливу на студента. На нашу думку, така ситуація пов'язана з особливостями сприймання студентами змісту не фахових дисциплін. Переважна мотивація їхнього навчання лежить в межах отримання спеціальності. Відповідно, основні сили із засвоєння матеріалу вони спрямовують на фахові дисципліни, вважаючи загальноосвітні гуманітарні дисципліни невиправдано включеними до освітніх програм. Таку ситуацію з вибіркоким ставленням студентів до вивчення окремих дисциплін планів освітнього процесу можна спостерігати в багатьох педагогічних закладах освіти. Неможливо примусово спрямувати увагу студентів на опанування тієї інформації, яка не є важливою в ціннісній системі молодих людей для подальшої фахової діяльності. Ми вбачаємо розв'язання цієї проблеми у використанні особистісного ресурсу кожного студента, реалізації їхніх індивідуальних здібностей та можливостей у технологічній діяльності, і таким чином, добровільному залученні студентів до опанування художніх цінностей у дозвілєвий час.

На жаль, відвідування концертів класичної музики, музеїв, виставок, що потребує певного рівня компетентності, не є поширеним способом проведення дозвілля серед молоді. Практично єдиним каналом, який забезпечує широкий доступ до художніх цінностей, вітчизняної та світової культури, стає телебачення, ЗМІ, Інтернет та інші відео-технічні засоби [3, с. 144]. Для молоді характерним є «захоплення сучасними нетиповими музичними течіями, комп'ютерними іграми, телефонними розмовами, спілкуванням через Інтернет. Майже відсутнім в Україні є захоплення образотворчим мистецтвом, класичною музикою, художньою літературою, яка в останні роки в Європі почала набувати істотного значення серед культурних цінностей» [4, с. 115]. Тому надзвичайно важливою є організація виховного середовища університету на засадах національної культури, етнічної самобутності української нації, патріотичного духу.

Проблеми, пов'язані з людськими цінностями, «займають одне з провідних місць у дослідженні соціальної детермінації людської поведінки, її саморегуляції та прогнозуванні» [11, с. 27]. У сучасній педагогіці до дослідження аксіологічної проблематики студентської молоді звертається численна когорта дослідників: Н. Бондар, А. Козак, З. Сікевич, В. Лісовський, К. Нечаєва, І. Райгородська, Є. Подольська, А. Мордовець, І. Попова. За останній

час значний внесок у дослідження процесу формування ціннісних орієнтацій молоді був зроблений Ю. Бабенко, О. Виноградовим, Н. Єфтені, С. Драчом, Л. Савченко, О. Савчук, С. Святненко, О. Целяковою, І. Шапошніковою та ін. Дослідники відзначають, що нові освітні технології, які використовується в освітньому просторі ЗВО, мають бути зорієнтовані на діалогізацію, становлення суб'єктивності майбутніх педагогів, розвиток його емоційно-вольової сфери, креативність. Саме такі технології позитивно впливають на формування мотивів трудової діяльності майбутніх педагогів з точки зору їх духовності, соціальної спрямованості та антипрагматизму.

Проблема морально-етичної цінності праці була предметом дослідження різних мислителів упродовж усієї історії людства, починаючи з Гесіода, Платона, Аристотеля, Епітета. У період середньовіччя питання, пов'язані з морально-естетичною оцінкою праці, висвітлюються в роботах Августина Блаженного, Фоми Аквінського та інших богословів. Аналіз цінності праці в середньовічній культурі представлений у дослідженнях антропологічної школи «Анналів» (Ф. Бордель, Ж. Ле Гофф та ін.). Морально-естетична оцінка праці широко представлена в протестантизмі (М. Лютер, Ж. Кальвін).

Проблема цінності праці осмислюється також в економічній науці (В. Петі, А. Тюрго, А. Сміт, Д. Рікардо та ін.). Фундаментальне методологічне й теоретичне значення для аналізу моральної цінності праці мають роботи Г. Гегеля, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Ф. Енгельса, К. Маркса. Соціалісти-утопісти ХІХ століття (К. Сен-Сімон, Ш. Фур'є, Р. Оуен) прагнули повернути праці гідність, перетворити її із прокляття на громадський обов'язок.

Питання естетичної цінності праці досліджувалися також в українській філософії. Показовою щодо цього є концепція «спорідненої» праці Г. Сковороди, відповідно до якої праця, яка не суперечить «природі» людини, зі способу існування перетворюється на найпершу потребу й найвище задоволення особистості. Серед сучасних авторів, які досліджували моральні аспекти праці, можна назвати І. Чанглі, Є. Суїменко, В. Прийманчук, Т. Котарбинського.

Конкретні проблеми мотивації, інтересів і потреби у праці, цінності й оцінки праці вивчаються в соціології праці та економіці праці (А. Кравченко, В. Тернопільська). Серед західних авторів, що вивчають потреби й мотиви поведінки людини в трудовій діяльності, можна назвати Х. Арндт, Г. Маркузе, Е. Фрома, Ж. Бодрійяра. Ціннісні й етичні характеристики праці в контексті проблеми моралі й життєвого світу, формування нових

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

екзистенціальних цінностей, що визначають ставлення до праці, розглядаються в рамках сучасної комунікативної практичної філософії К. Апелем, Ю. Габермасом, Г. Ленком, Г. Йонасом, В. Гьосле, П. Ульріхом [19; 35; 48]. Проблема визначення морально-естетичної цінності праці залишається актуальною в сучасній філософській зарубіжній літературі у зв'язку зі зміною статусу праці в постіндустріальній та інформаційній культурі. Процеси трансформації морально-естетичної цінності праці розглядаються в роботах Р. Дарендорфа, А. Горца, Д. Бела, А. Турена, О. Тофлера, З. Баумана, У. Бека, П. Козловські, Дж. Ріфкіна, П. Дракера, Дж. Гелбрейта, Р. Інглегарта, Ф. Фукуями й ін.

Педагогічний аспект праці, її виховний потенціал представлений у працях К. Ушинського, С. Русової, А. Макаренка, В. Сухомлинського, О. Захаренка. Проблема симбіозу художньо-естетичного виховання та трудової підготовки молоді є багатоаспектною й багатогранною. Значну увагу їй приділено у працях вітчизняних і зарубіжних учених П. Атутова, В. Гетти, Р. Гуревича, О. Коберника, Г. Левченка, В. Мадзігона, О. Мельника, Л. Оршанського, В. Сидоренка, Г. Терещука, В. Тиценка, М. Тиценка, Д. Тхоржевського, С. Ящука та ін. У дослідженнях науковців відзначається, що праця – великий вихователь і вона є основою будь-якої естетичної діяльності, яка виховує естетичні почуття, смаки, ідеали, цінності, врешті формує світоглядну культуру молоді.

Механізм формування мотивації трудової діяльності включає в себе сукупність закономірних зв'язків і відносин, які обумовлюють процес засвоєння соціальних цінностей, норм і правил поведінки, вироблення специфічних для індивіда ціннісних орієнтацій та установок у праці. Формування мотивації починається до початку трудової діяльності у процесі соціалізації особистості. У даному процесі вирішальну роль відіграють засвоєні особистістю соціальні норми і цінності, цільові установки людини, психофізіологічні особливості особистості. Крім того, на ставлення до праці впливають етнічні або національні образи праці, які мають значний потенціал для формування ціннісних смислів молоді людини.

При цьому необхідно враховувати, що соціалізація та індивідуалізація особистості почалися ще з раннього дитинства. Саме в родині були закладені основи трудової моралі, механізми трудової мотивації. Тому викладачам, які здійснюють виховну роботу, варто здійснити уточнююче сканування морально-етичних мотивів праці кожного студента на самому початку участі його у позааудиторній діяльності гуртка, клубу, об'єднання.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Спираючись на свій досвід, зазначаємо, що така попередня робота надає загалом сприятливу для подальшої роботи інформацію. Більшість абітурієнтів, які здобувають освіту за спеціальністю Початкова освіта, проживають у сільській місцевості, де зв'язок трудової діяльності з національними уявленнями та ставленнями дуже тісний. Абітурієнти, які проживають у містах, здебільшого продовжують сімейні вчительські династії, що також сприятливо позначається на мотивації їхньої праці. Проте вплив родини на формування мотивації трудової діяльності студентів носить лише базовий характер. «Основну роль у формуванні механізму мотивації праці відіграє можливість отримання і якості загальнокультурної та професійної підготовки до обраного виду діяльності. Саме підготовка до педагогічної діяльності у ЗВО стає основним вирішальним чинником у формуванні мотивів майбутньої трудової діяльності студентської молоді. Від обраного вектору у формуванні мотивації залежатиме успіх майбутньої праці вчителя. Ми вважаємо за необхідне зацентрувати виховні процеси на усвідомленні студентами прекрасного, переживанні ними відчуття краси, що у подальшому дозволить їм здійснювати власну творчу діяльність за етико-естетичними канонами, за законами краси» [18].

Найбільш повний перелік значимих особливостей краси запропоновано І. Кантом у його «Аналітиці прекрасного». На думку філософа, красивим можна вважати «об'єкт, який задовольняє естетичні потреби людини; об'єкт, краса якого визнана досить великою кількістю людей за досить тривалий проміжок часу; об'єкт корисний, який максимально відповідає призначенню у житті людини; об'єкт, який викликає неусвідомлене задоволення від його споглядання» [21].

Л. Фофанова вважає, що «відчуття задоволення красою (емоційне переживання прекрасного) виникає, якщо у процесі діяльності чи при оцінці результату діяльності людини одночасно задовольняються потреби пізнання, компетентності та економії сил. Він відзначив, що здатність сприймати красиве є необхідною передумовою творчої діяльності людини» [38, с. 298]. А ось здатність сприймати красиве не є вродженою. Вона формується у процесі життєдіяльності людини, її естетичної освіти та виховання. Прагнучи задоволення, яке «приносить споглядання краси (задоволення потреби пізнання, компетентності та економії сил), людина формує свої витвори за законами краси і у своїй діяльності стає більш

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

гармонічною, досконалою, духовно багатою» [33, с. 264].

Формування у здобувачів магіратури за спеціальністю Початкова освіта мотивів трудової діяльності за законами краси передбачає:

- збагачення ціннісних уявлень студентів засобами поглиблення емоційних ставлень та почуттєвих реакцій майбутніх педагогів до матеріальної та духовної культури людства, української національної культури зокрема;
- оволодіння студентами палітрою естетичних оцінок, естетичних переживань мистецьких об'єктів, явищ навколишньої дійсності, вчинків, діяльності;
- тренування образного мислення студентів із залученням синкретичних чуттєвих переживань, активізацією сприймання усіма органами чуття;
- розширення та систематизація знань студентів щодо народних образів прекрасного, символізм у художньому відображенні природи та світу загалом;
- опанування майбутніми учителями алгоритмів естетичної технологічної діяльності як елементами виховного впливу на майбутніх вихованців;
- вправлення в організації власної діяльності за законами краси від визначення цілей до процесу праці і результатів практичної діяльності.

Залучення студентів до цих видів діяльності забезпечить засвоєння ними основного змісту аксіологічної підготовки (рис. 5), результатом якої має стати духовно-моральна зрілість молодого людини у вияві сформованої емоційно-етичної компетентності.

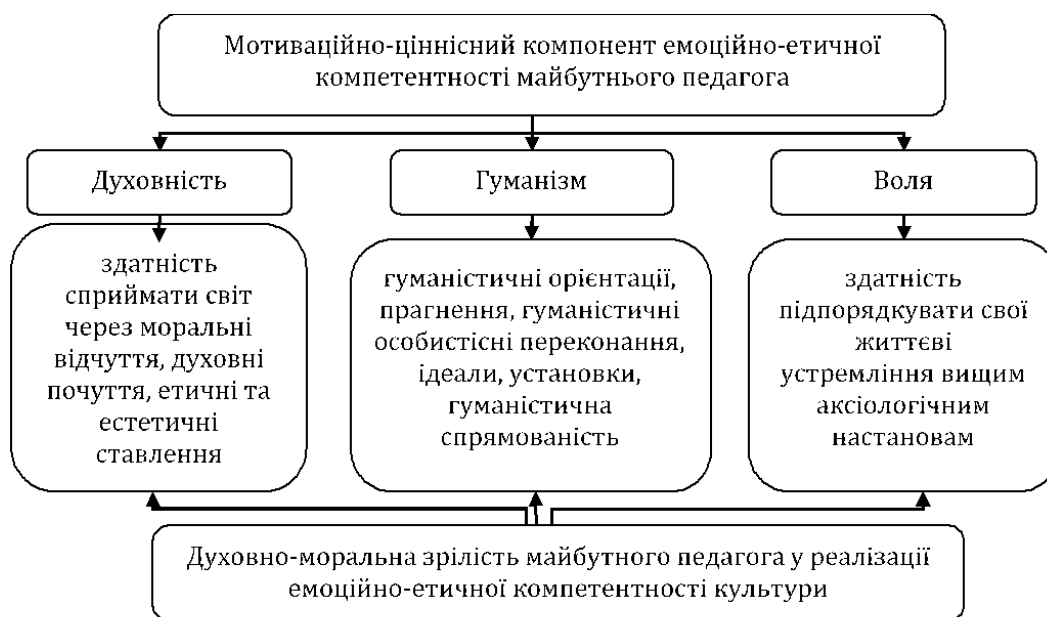

Рис. 5. Цільові орієнтири аксіологічної підготовки майбутнього педагога

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Розкриємо зміст окремих прийомів та методів, які ми застосовували з метою аксіологічної підготовки студентів педагогічних спеціальностей. Робота із засвоєння студентами естетичних та духовних цінностей сучасного суспільства може ефективно здійснюватися на хвилинках милування. *Хвилинки замилування* можуть використовуватися як прийом при організації будь-якої діяльності студентів. Так, милування витвором мистецтва, визнаними художніми зразками може бути збагачене за рахунок милування об'єктом праці та безпосередньо процесом праці. Наведемо приклад милування роботою гончара під час екскурсії на виставку народних промислів гуртківців технологічного клубу «Стежинами народного мистецтва».

Вступний інструктаж: Зараз ми підійдемо до гончара. Прохання бути дуже уважними і пильно спостерігати за роботою майстра. Зверніть увагу на його позу, вираз обличчя, рухи. Спробуйте визначити душевний стан майстра, його настрій. Як, на вашу думку, його внутрішній стан відбивається на якості виробу, який виходить у нього з-під рук.

Обговорення після «хвилинки милування»:

– *Чи сподобалася вам робота майстра? Що ви помітили, милуючись його працею?*

– *Він був сконцентрований: пильний погляд, впевнені рухи рук, сповільнене дихання. Він навіть не звернув увагу, коли ми підійшли – він просто продовжував працювати. Він весь був у роботі. Це було прекрасно.*

– *Його обличчя таке світле. Або у нього були дуже гарні спогади, або пісня подумки в його голові лунала. Складалося таке враження, що він не чує і не бачить нічого, крім свого гончарного кола.*

– *Я звернула увагу на його рухи пальців: м'які і впевнені, точні. Так гарно, коли від простого натискання пальцями з'являється досконалий вигин глечика... І як швидко він усе робив: кілька хвилин – і виріб готовий. Швидко, точно, з любов'ю. Я б із задоволенням придбала собі його вироби. Вони такі теплі, живі.*

У процесі бесіди зі студентами можна підвести їх до усвідомлення того, що можна назвати красою праці, за аналогією визначити канони красивої праці кухаря, швачки, архітектора, вчителя тощо. Хвилинки милування можна організовувати не тільки під час безпосереднього спостереження об'єкта, але і під час перегляду фільмованих матеріалів, фотозображень, ілюстрацій і картин.

Аналіз художніх образів передбачав попереднє ознайомлення студентів з виробами визнаних майстрів та митців. Створені ними образи аналізуються за такою схемою:

1. Робота над образом як узагальненням (Зовнішній вигляд виробу. Наявність прототипу. Які типові риси подібних об'єктів використав автор? Як спільні, суттєві риси окремих об'єктів втілені автором в образі? Чи використовував автор для відображення основної ідеї перебільшення, гротеск? Чи є виріб символічним, алегоричним? Що допомогло автору передати сутність явища чи об'єкта?).

2. Виявлення експресивності образу (Чи можна за виглядом виробу дізнатися про емоції автора, його переконання та погляди? Що саме в образі дозволяє побачити оцінку автором об'єкта чи явища?).

3. Констатація самодостатності образу (Яка авторська концепція образу? Які інші інтерпретації можна надати даному образу?).

Такий аналіз художніх образів дозволяє молодій людині усвідомити глибокий задум автора, засоби, якими він користувався для передачі тієї чи іншої ідеї, виділити основні ознаки художнього образу: узагальнення, експресивність та самодостатність. Після аналізу художнього образу можна приступати до виконання власних виробів.

Імпровізаційна естафета – один з прийомів організації групової чи колективної роботи над виробом. Він полягає у тому, що групи учасників клубу / гуртка працюють над виготовленням певної частини виробу. На виготовлення відводиться обмежена кількість часу. Після закінчення часу група передає частину спільного виробу іншій групі, а та в свою чергу, іншій (і т.д. в залежності від кількості учасників

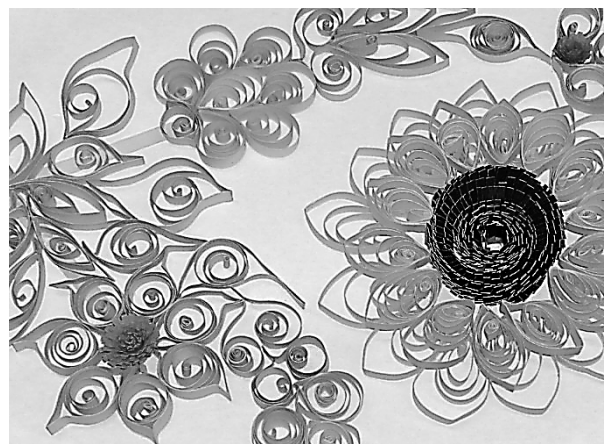

Рис. 6. Колективно виготовлене панно у техніці

естафети). При отриманні частини виробу група має визначити основний задум, який намагалася реалізувати попередня група і доробляє ще якусь частину виробу у визначеному нею контексті. Через певний час виріб передається до іншої групи (учасника), доки не буде завершено увесь виробничий процес. Кількість виготовлених колективно виробів відповідає кількості груп чи окремих учасників, які брали участь в естафеті. Зразок

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

колективно виготовленого панно у техніці «квіллінг» представлено на рисунку 6.

Майстерня мотиваторів – прийом, який може бути використаний на кінцевому етапі роботи з виробами для виявлення рівня усвідомлення студентами основних світоглядних цінностей, які в подальшому становитимуть основу їхньої педагогічної праці. Мотиватор – це картинка з підписом, яка надихає на певні дії, зміни чи ставлення. Мотиватори надихають на роботу над собою, самовдосконалення, роздуми. Мотиватори широко застосовувалися в радянські часи у вигляді постерів, плакатів, які закликали до праці, до активної громадянської позиції і створювалися в основному задля соціально-політичного впливу на громадськість.

Суть прийому «Майстерня мотиваторів» полягає у підборі метафори, афоризму чи цитати, що містить відображення основних педагогічних цінностей, і вдалому поєднанні її з художнім образом. Образ може бути як метафоричний, абстрактний, так і дослівний. Зазвичай студенти використовують у створенні мотиваторів як готові картинки, фотозображення, так і створені власноруч художні вироби: панно, аплікації, вишивки тощо. Найбільшою популярністю користувалися мотиватори-заклики, мотиватори-міркування і мотиватори-нагадування. Так, образ ляльки-мотанки «Ведучка» став чудовим образом для мотиватора-заклику, який виник на основі опрацювання студентами твору Шалви Амонашвілі «Батьки з хмарочосу» (рис. 7а).

Вироби із цукерок, штучних квітів, насіння, кавових зерен – флористичні композиції та топіарії – спонукали студентів по-новому подивитись на звичайні речі (рис. 7б). Створений студентами мотиватор-нагадування яскраво відображає орієнтацію виконавців на прекрасне, яке можна побачити у будь-якій повсякденній речі.

Рис. 7. Мотиватори, виготовлені під час технологічної діяльності на заняттях клубу «Стежинами народного мистецтва»

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Алгоритм створення мотиватору такий:

- 1) підбір мотивуючого образу, його художня обробка (виготовлення, фотографування чи інше перенесення на площину);
- 2) складання слогану – основної ідеї мотиватора і розміщення його під мотивуючим образом;
- 3) складання підпису-уточнення слогану і розміщення його під основним слоганом;
- 4) оформлення мотиватору на площині (аплікація, панно, малюнок, різьблення, комп'ютерна обробка зображення тощо).

Робота зі створення мотиваторів дозволяє студентам навчитись лаконічно і точно викладати свою думку, розкривати власну педагогічну позицію, «прочитувати» виховний потенціал образу, використовувати створені художні образи для педагогічно-пропагандистської діяльності.

Естетичні занурення за методикою проведення нагадують сугестивні занурення Г. Лозанова. Проте основним вектором в естетичних зануреннях виступає не знання і надзапам'ятовування, а емоційно-чуттєвий досвід і формування цінностей. Значна увага в організації естетичних занурень надається психологічному настрою та емоційному стану студентів. Роль викладача надзвичайно важлива і важка: він повинен створювати доброзичливу, довірчу атмосферу, одночасно наповнену численними чуттєвими зразками прекрасного. З цією метою активно використовується музика, фото- та кіномистецтво, декоративно-прикладне мистецтво тощо. Техніка цього методу полягає в наступному:

- студент створює собі новий імідж – рід занять, професію, інтереси, біографію, обирає епоху свого проживання;
- студент вигадує собі нове ім'я, яке буде відбивати його новий імідж;
- кожної зустрічі студент готує матеріали зі «свого» життя в новому образі (особливості праці, побуту, цінності та захоплення), переосмислюючи їх через «призму краси».

Метод занурення передбачає перевтілення студента на особу, активно задіяну у технологічну діяльність, оточення студента реаліями іншого середовища та ін. Весь вільний час студенти використовують для самостійних індивідуальних або групових занять, виконуючи такі види робіт:

- опанування теоретичних матеріалів з історії технологічної діяльності, мистецтва чи декоративно-прикладного ремесла;
- пошук додаткових джерел інформації (у тому числі і в Інтернеті);

Рис. 8. Вівця з соломи – образ
учня-тихоні (Юлія П., 2 курс ОР
«магістр»)

- прослуховування аудіозаписів, перегляд відеозаписів або мистецької періодики;

- отримання консультацій у викладача;

- представлення своїх напрацювань та досягнень, проводячи презентації на загальних зборах гуртка / клубу тощо.

Естетичні занурення проводяться раз на півроку і тривають не менше тижня. Переважно вони є самостійною роботою студентів з періодичними консультаціями та кінцевим звітом. Основною метою даного методу вважаємо набуття навичок емоційно-чуттєвих ставлень до національної спадщини, фольклору, традиційних українських ремесел та мистецтва.

Прийом «Авторське крісло» запозичений з технологій розвитку критичного мислення. Проте, якщо у технології РКМЧП даний прийом слугує для озвучення учнями своїх творів та міркувань, то ми використовували даний прийом для презентації виробів учасників клубу та розкриття ними художньої ідеї, закладеної у створений образ.

Наведемо як приклад використання даного прийому фрагмент обговорення студентами одного з виробів на тему «Особистість: індивідуальність, неповторність, гармонія» (рис. 8).

- *Я представляю свою роботу – образ дитини-тихоні, виконаний мною у вигляді вівці. Зразу хоч застерегти, що я не вважаю таких дітей інтелектуально відсталими. І образ вівці не є натяком на їхній розумовий рівень. Мене більше захопив сам зовнішній образ тварини.*

- *Чому саме солома, а не вата, припустимо?*

- *Я обрала цей матеріал, щоб підкреслити крихкість і вразливість душі такої дитини. Вата має інші властивості і відображала б швидше м'якість характеру. Мені ж хотілося передати засторогу батькам і учителям – необережні рухи руйнують «ворсинки» дитячої душі.*

- *Чому форма овечки шароподібна, а не більш наближена до природних обрисів тваринки?*

– Така форма відображає нашарування уявлень, думок та висновків дитини щодо зовнішнього світу і людей, з якими вона контактує. Ці уявлення захищають її від світу, з яким їй доводиться стикатися. Інша справа, що вони глибоко приховують справжню суть дитини... І під ними зовсім не видно її справжньої. І ще хочу звернути увагу на дзвіночок у носі овечки. Він там не даремно. Це символ того, що батьки постійно контролюють дитину, кожен її крок. Це позбавляє її самотійності і активної життєвої позиції.

Прийом «Авторське крісло» допомагає студентам краще усвідомити свій творчий задум, озвучити закладені у виробі інтуїтивні ідеї на рівні слова, усвідомити їх, осмислити педагогічну дійсність через художній образ.

Інший спосіб представлення автором своїх виробів – «Арт-презентація». Даний прийом передбачає залучення до розкриття образу різних видів мистецтв (музики, поезії, танцювальних композицій, відеоряду, мультимедійної презентації тощо). Такий метод презентації підходить для загальноуніверситетських заходів типу «Свято золотої осені», конкурсу «Таланти нашого університету», ярмарку «Майстрами славиться українська земля» (рис. 9) тощо. Такі заходи дозволяють не лише презентувати виконані студентами роботи, а й отримати оцінку виготовлених виробів, визначити напрям самовдосконалення та подальшого розвитку у технологічній площині.

Отже, процес засвоєння студентами цінностей і формування на їх основі конкретних переконань та поглядів відбувається у процесі власної технологічної діяльності. Залучення студентів до аналізу результатів художньо-творчої діяльності інших людей, митців та майстрів дозволяє спонукати їх до емоційно-почуттєвих реакцій на об'єкт милування, до формування поваги до праці автора виробу, його духовного світу, збагачення власних ціннісних уявлень через усвідомлення ціннісних орієнтирів визнаних майстрів. Естетична оцінка виробів, збагачена естетичними переживаннями, орієнтує студентів на визнання основних канонів краси мистецьких об'єктів, явищ навколишньої дійсності, вчинків, діяльності людини, що утворюють аксіологічну основу самосвідомості. Важливого значення набуває процес перетворення виниклих вражень, емоцій, переживань мистецьких об'єктів на особистісні цінності, які будуть визначати ставлення студентів, а потім і фахівців у галузі освіти до свого народу, його історії, культурно-духовних надбань.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Формування емоційно-етичної компетентності у майбутніх педагогів одним з важливих етапів передбачає формування у них активної гуманістичної професійної позиції. На жаль, у практиці ЗВО відсутня система продуктивного особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів. На заняттях переважають репродуктивні методи навчання, які сприяють накопиченню студентами знань, а не формування професійних компетенцій. Це спричиняє недостатню практико-орієнтовану підготовку до майбутньої самостійної діяльності. Тому одним із завдань професійної підготовки, крім передачі знань та формування умінь, має стати формування особистості професіонала, його професійної мотивації, сприяння його ідентифікації з майбутньою професією, заснований на врахуванні психологічних закономірностей процесу професіоналізації та професійної рефлексії [20, с. 17]. Тільки особистість, якій притаманна саморефлексія, здатна до усвідомлення педагогічних реалій, адекватної самодетермінації та саморегуляції [20, с. 8].

Дослідження рефлексії було започатковане світовими педагогами-науковцями ще в п. п. XIX і отримало своє продовження у сучасних дослідженнях М. Боришевського, С. Васьківської, Н. Гуткіної, С. Максименко, І. Семенова, С. Степанова, Р. Чумичевої, Г. Щедровицького, В. Юрченко, Т. Яценко та інших.

Рефлексію тлумачимо як «міркування про свій внутрішній стан, аналіз власної діяльності та її результатів, самопізнання. Рефлексія допомагає переглянути, «пережити» переваги та недоліки власне особистості, сприяє самовизначенню в актуальній діяльності, програмуванню власних дій, які відповідають цій діяльності. Завдяки рефлексії відбувається усвідомлення власного ставлення до професійної діяльності, її результатів» [22, с.160].

Важливим для нашого дослідження є те, що рефлексивні навички носять загальний характер і, набуті на певному виді діяльності, вони можуть бути перенесені на інші види діяльності. У завдання нашого дослідження не входить розвиток у студентів навичок професійної рефлексії. У нашому дослідженні нас цікавить рефлексія художніх образів, сприйнятих та створених студентами у процесі технологічної діяльності. Проте, покладаючи перед собою завдання формування рефлексивно-діяльнісного компоненту емоційно-етичної компетентності майбутнього вчителя засобами технологічної діяльності, ми значну увагу приділяємо

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

орієнтації діяльності студентів на майбутню професію (рис. 10).

Рис. 10. Зміст рефлексивно-діялісної підготовки майбутнього педагога

У межах професійної рефлексії майбутнього педагога (здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти) «виділяють такі компоненти: рефлексія власної професійної компетентності; рефлексія власного професійного майбутнього; рефлексія професійної діяльності та її невизначеності; рефлексія взаємодії з іншими суб'єктами педагогічного процесу» [20]. Саме на ці аспекти ми вважаємо за необхідне звертати увагу, добираючи методи і прийоми організації рефлексивної діяльності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю Початкова освіта.

Рефлексивно-творча діяльність здобувачів вищої освіти може бути організована як на гуртках технологічного спрямування, в клубах за мистецькими інтересами, майстер-класах, так і під час здійснення інших форм позааудиторної діяльності студентів. Зокрема, на психологічних (профорієнтаційних) консультпунктах, на тренінгах особистісного росту, гуртках фахового спрямування.

Профорієнтаційне консультування (індивідуальне та групове) з використанням потенціалу технологічної діяльності має здійснюватися згідно з принципами, виділеними О. Мельником, які «позитивно впливають на ефективність цієї роботи. Серед них: принцип добровільності; принцип доброзичливого ставлення до об'єкта допомоги; принцип конфіденційності зустрічі; принцип невтручання в близьке соціальне середовище; принцип відмови від надання порад і рецептів; принцип – не вступати в близькі стосунки з особами, які звернулися за допомогою та всіма іншими зацікавленими особами» [24].

Рис. 11. Виготовлення роботи, яка відображає «Я-концепцію» (Марина Б., 1 курс ОР «Магістр»)

Значний потенціал для організації рефлексії під час технологічної діяльності має педагогічна практика, будь-які інші форми педагогічної діяльності студентів, у тому числі і волонтерська (співпраця з соціальними службами, добровільна допомога дітям з обмеженими можливостями, з сімей, які потрапили у складні життєві обставини тощо), благодійна. Організація рефлексивно-творчої діяльності у такому форматі передбачає такі етапи:

- відбір необхідних для технологічної діяльності знань (ознайомлення з ними студентів, якщо вони є специфічними для даного виду виробу);
- набуття досвіду здійснення технологічної діяльності на основі отриманих знань (вправляння, підготовка до основної роботи);
- розвиток досвіду творчої діяльності (самостійне виконання виробу);
- рефлексивний аналіз процесу та результату технологічної діяльності (формування ставлення до своєї діяльності, усвідомлення себе суб'єктом технологічної діяльності, творцем).

Розкриємо зміст окремих прийомів та методів, які ми застосовували з метою рефлексивно-діяльнісної підготовки здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти засобами позааудиторної технологічної діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

У процесі роботи з *«Галереєю особистого зростання»* реалізуються такі завдання: збагачення емоційно-етичної поведінки майбутнього вчителя; розвиток можливості пізнання себе та інших, самоприйняття і саморозуміння; розуміння власної індивідуальності та її проявів. Студенти виконують завдання із самоспостереження, самоаналізу, планують самовиховання особистих властивостей, які відіграватимуть визначальну роль у майбутній професійній діяльності. Форма ведення «Галереї» довільна. Вона може містити текстові матеріали, картинки, вироби, фотографії тощо.

Як приклад ми наведемо декілька завдань, які пропонувались студентам під час укомплектування «Галереї особистого зростання».

1. Поміркуйте про напрямки власного творчого розвитку. Якими б видами технологічної творчості хотілося опанувати? Поділіться своїми думками у групі. Під час оволодіння цими видами діяльності, розміщуйте в «Галереї» власні вироби-звіти про досягнення мети.

2. Визначте людські якості, над якими необхідно працювати для оволодіння обраними напрямками технологічної творчої діяльності.

3. Представте у «Галереї» 2-3 власних вироби, які Ви могли б винести на обговорення та аналіз в групі, думку про які б Вам хотілося почути від інших.

4. Представте у «Галереї особистого зростання» свій виріб, який Вам здається найменш вдалим, недосконалим. Представте виріб, за який ви відчуваєте внутрішню гордість, яким пишаєтесь.

5. Розмістіть у «Галереї» свої «Я-образи»: в минулому (2-3 роки тому), в реальному і майбутньому (2-3 роки вперед). Виконуючи вироби, продумуйте матеріал, техніку виконання виробу, його зовнішній вигляд як найвиразніші ознаки, які відображають Вас. У формі особистого повідомлення будьте готові поділитися з групою плодами власної діяльності.

6. Розробіть власну «Я-концепцію» з урахуванням особистих схильностей і можливостей. Представте її у творчому виконанні.

На рис. 11 представлено фотографію, яка відображає процес створення художнього образу «Я-концепції» здобувачки освіти першого курсу ОР «магістр» (матеріали і техніку роботи студенти обирали самостійно, в залежності від наявних навичок і умінь). Такий вид діяльності доречно організовувати на початку роботи з формування емоційно-етичної компетентності, оскільки така робота надає можливості спланувати майбутній шлях розвитку, зазирнути до підсвідомості вихованців,

врахувати їхні уподобання для подальшої ефективної роботи.

На прохання пояснити власну ідею, Марина Б. розповіла: *«Я – океан, на дні якого – незлічені скарби. Побачити їх зразу неможливо. Але той, хто ризикне зануритися в мою душу, той, хто збудить хвилі радості, творчості чи захоплення у ній, отримає їх як нагороду за безстрашся і наполегливість»*. Після презентації студентами власних робіт на загал варто продовжити бесіду з ними: спонукати їх побачити перспективи власного саморозвитку, саморозкриття, самобалансування. Рефлексивний аналіз своєї роботи, думок та відчуттів, які наповнювали їх під час роботи, дають гарну можливість самопізнання, що є необхідним кроком для подальшої самоідентифікації.

Ще один метод, який сьогодні виступає одним з основних шляхів модернізації освіти, – портфоліо – «спосіб фіксування, накопичення, аналізу та оцінки особистих досягнень» [20, с. 16]. Портфоліо орієнтоване як на процес оцінювання, так і на самооцінювання. Рефлексія займає важливе місце в технології портфоліо. Призначення *«Портфоліо саморозвитку»* – визначення студентами властивостей і параметрів власної особистості з метою їх подальшого вдосконалення. Робота з *«Портфоліо саморозвитку»* – не просто збирання окремих істин, це дослідження студентом особливостей його особистості і спланована на базі отриманих даних робота з їх вдосконалення. Головний засіб досягнення ефективності – осмислення результатів власної творчої діяльності через призму цінностей, установок, переваг, устремлінь. Як приклад наведемо декілька розділів.

«Інтерв'ю з самим собою». Студенти відповідають на запитання, асоціюють свої відповіді і аналізують, чи відбулися зміни в їхніх уявленнях про себе, про своє оточення, про власні майбутні перспективи, в оцінці власних здібностей тощо. Наприклад: Як я сьогодні оцінюю свій виріб загалом? Який вигляд він має порівняно з роботами інших моїх колег? Що мені подобається і не подобається в ньому? Що мені хотілося б поміняти, виправити? На що мені потрібно звернути увагу наступного разу? та ін.

«Визначні події у моєму житті». Робота над цим розділом передбачає ретроаналіз студентами основних подій власного життя. У портфоліо заносяться події, які значно вплинули на формування характеру, світогляду, уявлень про світ. Окремо можна рекомендувати звернути увагу на події-дива та події, які змусили переглянути певні погляди на щось. Основне завдання при роботі над цим розділом – перебачити або описати здійснений вплив подій минулого на теперішній чи майбутній стан людини як особистості. Студенти

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

мають замислитися над питаннями: Які події стали ключовими для мене? Які мої дії мали найважливіші наслідки для мене? Як могло б розгорнутися моє життя, якби не відбулися ці події? тощо. Дуже добре, якщо студент зможе відобразити основні переломні події у своєму житті у вигляді художнього образу. Якщо ж навичок образної інтерпретації ще недостатньо, можна запропонувати таку роботу студентам у групі, попередньо обговоривши виражальні засоби та мету їх використання у такій роботі.

«Моє ставлення до себе». Цей розділ заповнюється впродовж тривалого часу. Студенти мають представити у художній формі те, як вони ставляться до для себе на цей момент. Пізніше вони виконують це завдання повторно і з'ясовують, як змінюється їхнє ставлення. Ми вважаємо оптимальним виконання даного завдання раз на півроку.

«Яким я є у цьому світі». Цей розділ портфоліо спрямований на краще пізнання студентами себе через враження і думку інших. Властивості, які їм притаманні, визначаються їхніми товаришами. Цей розділ може бути наповнений виробами друзів, які відображають ту чи іншу властивість студента-господаря портфоліо. На основі зібраних матеріалів молоді люди можуть проаналізувати перспективи та ймовірні напрями власного розвитку, бажані зміни, шляхи самовдосконалення.

Окрему увагу під час формувальної роботи зі студентами варто приділяти вихованню у них чеснот, необхідних для повноцінного гуманістичного спілкування з іншими людьми: учнями, їхніми батьками, колегами. Варто відзначити, що «сучасне суспільство висуває досить високі вимоги як до рівня етичної вихованості, так і до особистості педагогів школи. Сучасний вчитель повинен побудувати освітній процес гуманно – так, щоб не тільки враховувались здібності і можливості учнів, а й здійснювався максимальний розвиток їхньої особистості. З цією метою кожен майбутній педагог має приймати дитину такою, якою вона є, виявляти гуманність, альтруїзм, терпіння та толерантність стосовно неї та її батьків, їхніх поглядів та переконань. Усі ці складові особистості майбутнього учителя базуються на його світоглядній культурі. Тому ми приділяли підвищену увагу формуванню окремих особистісних рис та ставлень студентів у процесі позааудиторної технологічної діяльності. Зупинимось на висвітленні методики роботи над вихованням у здовувачів вищої освіти толерантності як необхідної складової їхньої емоційно-етичної компетентності» [5].

Отже, виховання у підростаючого покоління толерантного ставлення до представників інших культур є актуальною проблемою для педагогічної теорії і практики. Толерантність можна розглядати як окремий випадок ціннісного ставлення людини до інших людей поряд з такими феноменами, як гуманність та альтруїзм. «Толерантність проявляється у визнанні, прийнятті, розумінні представників інших культур і нерозривно пов'язана з внутрішнім відчуттям людиною почуття власної свободи і подоланням власних егоцентристських установок. Основним засобом формування толерантності у здобувачів вищої освіти можуть стати спеціально організовані педагогом зустрічі молодих людей з іншими культурами у контрольованому середовищі; проблематизація відносин студентів з представниками інших культур; організація спеціальних дискусій для співвіднесення їхніх думок щодо інших культур; організація рефлексії студентами власного ставлення до представників інших культур; надання допомоги майбутнім учителям в оволодінні ними вміннями вести діалог, критично мислити, аналізувати власну і чужі точки зору» [17].

Проблема толерантного ставлення до своїх колег, до учнів та їхніх батьків загострилася, особливо останнім часом. «Актуальність виховання толерантності як риси світоглядної позиції особистості зумовлюється не лише об'єктивною потребою для кожного бути терпимим до «іншості» в умовах зростаючої глобалізації, почастищення і поглиблення контактів з представниками різних культур, релігій, мов, політичних уподобань тощо. Для України така потреба посилюється необхідністю пошуку механізмів подолання гострих суперечностей між різними верствами і групами населення у зв'язку зі зростанням економічної диференціації і соціального розшарування, чинником впливу полікультурної, світоглядно-ціннісної, етнічно-релігійної неоднорідності, тиском залишків ідеології та практики тоталітаризму» [39]. Такий стан речей не може обійти школу, до якої дедалі частіше потрапляють представники різних конфесій, культур та націй. Тим не менш, незважаючи на розуміння значення толерантності в сучасному суспільстві, останнім часом проблеми прояви нетерпимості та ксенофобії стають все більш серйозними. Один з вирішальних чинників – ступінь соціальної задоволеності. Її низький рівень витісняє толерантність на периферійні позиції суспільного життя. Крім того, «негативний вплив на виховання толерантної позиції у молоді спричиняє відсутність у країні усталених традицій плюралізму та поваги прав інших; почуття «національного приниження», яке розвинулось у масовій свідомості;

поширення в суспільстві стереотипів щодо представників інших культур. Це означає, що толерантність – це не просто традиційна проблема суспільства, але нова проблема глобального світу. Враховуючи цю обставину, а також те, що формування толерантності у молоді не є мимовільним процесом, потрібно спеціально забезпечувати необхідні педагогічні умови для формування толерантності у здобувачів вищої освіти» [39].

Виховання толерантності у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності Початкова освіта за може відбуватися під час цілеспрямовано створених ситуацій у підготовленому педагогізованому середовищі. Так, ефективними є зустрічі з представниками інших культур у природних умовах (під час екскурсій, поїздок тощо). Зустрічі студентів з іншими культурами можуть бути змодельовані педагогом у спеціальних *ігрових ситуаціях*, де вже самі майбутні педагоги беруть на себе ролі представників різних культур і, намагаючись утримувати свою нову культурну позицію, вступають у «міжкультурний» діалог. Це можуть бути й імовірні ситуації зі шкільного життя, коли до класу потрапляє учень-представник іншої культури, релігії, національності. Так, на одному із занять гуртка, студенти виготовляли героїв для рольової гри «Новачок у класі» (рис. 12а). Студенти виготовляли «учасників» ігрової ситуації з сухого кукурудзяного листа (рис. 12б) і розігрували відповідні ситуації.

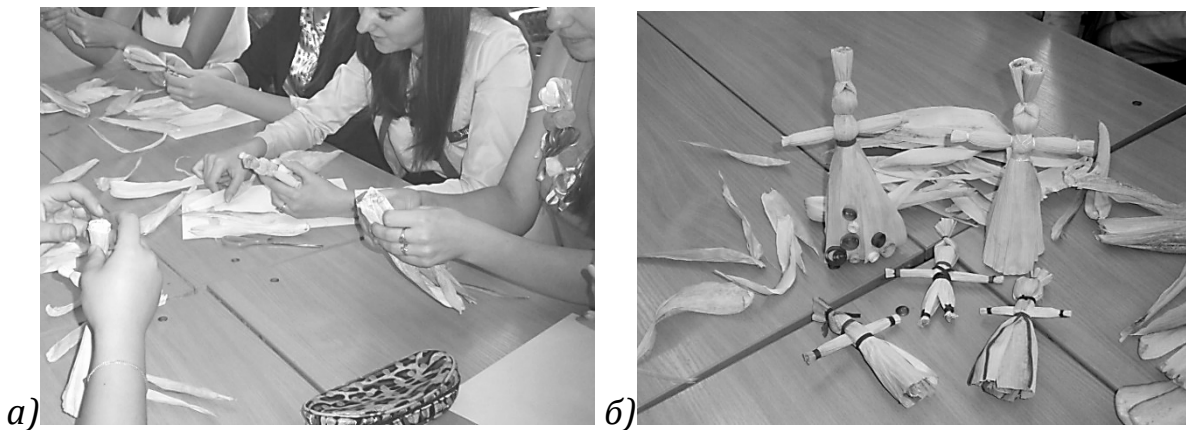

Рис. 12. Підготовка до рольової гри «Новачок у класі»

Наведемо приклад однієї з таких ситуацій.

Ігрова ситуація «Новачок у класі»

Мета: моделювання ситуації ознайомлення учнів з іншою культурою, виховання толерантності, стимулювання інтересу до особливостей ісламської культури.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Сюжет: До 4-го класу приходить новенька дівчинка. Її батьки – представники ісламу. Вони навчалися в Україні і залишилися тут проживати. Нещодавно вони придбали житло у новому мікрорайоні і перевели дочку до іншої (нашої) школи. До того дівчинка навчалася у приватній школі. Вона не відчувала проблем спілкування з іншими дітьми, оскільки клас був невеликий і в ньому навчалися інші мусульмани. У новому класі діти вороже поставилися до новенької. Дівчинка вирізнялася з-поміж однокласників манерою одягатися, крім того вона постійно носила хіджаб (хустку), через що її почали дразнити.

Можна запропонувати ситуацію взаємодії з батьками такої дитини, чи розіграти ситуацію спілкування з колегою, погляди якого обумовлені його приналежністю до іншої культури. Такі ситуації надають можливість студентам познайомитися з культурним розмаїттям світу, виявити найбільш очевидні культурні відмінності, побачити міжкультурні конфлікти, які можуть виникнути внаслідок цих відмінностей. Щодо запропонованої студентам гри, то в її процесі було виявлено майже повну відсутність знань у студентів про особливості ісламської культури та їх звичаї. Проте у процесі гри самі учасники дійшли до неприйнятності ідеї покарання учнів за вияв ксенофобічних настроїв. Навіть після проведення ігрової бесіди з ігровими бешкетниками, ситуація в ігровому класі не змінилася. Учні продовжували ігнорувати новеньку дівчину і потай від учителя її ображати, погрожуючи розправою, якщо вона розкаже старшим. На певному етапі ігрова ситуація зайшла у тупик. Студенти дійшли висновку, що існує потреба урізноманітнити способи впливу на свідомість вихованців і глибше ознайомитись з особливостями іншої культури. Майбутні педагоги зрозуміли необхідність позапрограмового ознайомлення дітей з набутками і цінностями ісламської культури, обговорювали способи ефективної взаємодії у шкільному та батьківському середовищі щодо вирішення подібної проблеми.

Рольові ігри зі студентами враховують особистий досвід кожного учасника, переживання і почуття, які відчуються студентами в процесі самопізнання. Під час гри знаходять застосування самодіагностика, самоаналіз, самоспостереження тощо. До того ж студенти оволодівають знаннями про методи і прийоми самопізнання і саморозвитку; вміннями усвідомлювати і оцінювати себе, свої особистісні професійні властивості, розуміти інших. Діяльність студентів під час рольових ігор орієнтована на розуміння мотивів власної поведінки, власної ролі в різноманітних

професійних ситуаціях, обставин появи тих чи інших емоційних реакцій, моделей поведінки.

Значний виховний потенціал мають діалоги, що розгортаються в ході таких ігор. Вони дозволяють майбутньому педагогу подивитися на звичну реальність очима іншої людини, побачити оцінку того чи іншого явища з позицій іншої культури. Самі по собі зустрічі з іншою культурою не обов'язково дають виховний ефект. Але вони можуть слугувати базою, на якій розгортатиметься реалізація подальшої виховної роботи з формування толерантності.

Обов'язковою умовою формування толерантного ставлення у майбутніх вчителів початкової ланки освіти вважаємо проблематизацію відносин молодой людини з представниками інших культур. *Проблематизація* – це штучно створювана проблемна ситуація, спрямована на виявлення можливих суперечностей у їхньому ставленні до інших культур, що дозволяє їм виявити і подолати власні стереотипи, забобони, культуроцентризм, які раніше не усвідомлювалися ними, наприклад, у ході попередньої бесіди до гри, описаної вище, було з'ясовано, що *деякі студенти негативно ставляться до представників ісламу, оскільки засуджують дії його окремих представників (теракти із самогубством, військові операції ІГІЛ тощо). Їхні погляди базуються на враженнях від переглянутих телепередач, новин, прочитаному на газетних шпальтах. Вони впевнені, що мусульмани прагнуть захопити світ і знищити демократичні підвалини сучасного суспільства. Саме таким студентам призначаються ролі мусульманської дівчини та її батьків.*

Під час роботи над такими проблемними ситуаціями часто спостерігається протиріччя між декларованою студентом прихильністю гуманістичним принципам і його реальними інтолерантними установками. Проблематизація відкриває перед ним можливість перевизначення свого ставлення. Таким чином, даний прийом виконує і ще одну функцію: сприяє подальшому формуванню студентом своєї свідомої позиції у сфері міжкультурних відносин. Сприятливі умови для цього складаються в групі однолітків – у процесі співвіднесення різних точок зору, проблемних дискусій.

Проблемна дискусія дозволяє здобувачеві вищої освіти співвіднести власне ставлення до інших культур з думками товаришів. Іноді вона сприяє корекції цих відносин, оскільки думка однолітків може стати джерелом зміни їхніх власних поглядів. Одним з головних завдань педагога під час проблемної дискусії є створення у групі атмосфери взаємоприйняття та

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

поваги усіх точок зору. Під час таких дискусій набувається цінний досвід врахування інших точок зору, що сприяє подоланню егоцентризму та категоричності.

Після завершення дискусії доречно організувати рефлексію студентами свого ставлення до представників інших культур. Рефлексія дозволяє молодій людині з'ясувати власне ставлення до іншого, допомагає знайти особистісні смисли. Додатковою умовою формування толерантності у майбутніх учителів є надання допомоги студентам в оволодінні ними вміннями критично мислити, вести діалог, аналізувати свою і чужі точки зору. Це дозволяє їм бути активними учасниками у зустрічах з іншими культурами, вирішенні проблемних ситуацій, дискусіях, рефлексії.

Нами використовувались й інші *прийоми психологічної рефлексії*. Представимо деякі з них.

Гра «Сам собі режисер» полягає у тому, що студенти об'єднуються у підгрупи, кожна підгрупа грає роль кінорежисерів певної студії. Її завдання – знайти акторів для зйомки нового кінофільму (вчителя, психолога тощо). Кінорежисери визначають властивості, які їм потрібні для створення даних образів, і властивості, для них неприйнятні. При обговоренні аналізується, чому студенти обрали конкретно їх, чим відрізняються один від одного образи головних героїв. Які властивості студенти виявляють у себе? Дане завдання допомагає поглянути на свою майбутню професію з боку, оцінити значимість деяких властивостей особистості у професійному плані.

Вправа «Ключовий образ» є доречною під час або після педагогічної практики студентів, у процесі волонтерської діяльності. Учасникам гуртка пропонується створити своїми руками образ, з яким у них асоціюється досвід пройденої практики, волонтерських занять, проведеного з дітьми заходу чи уроку тощо. Після цього проводиться короткий рефлексивний аналіз отриманих образів. Студенти діляться своїми враженнями, обговорюючи новий набутий досвід, власні висновки і спостереження.

Графічна рефлексія надає можливість майбутнім вчителям не лише відрефлексувати власну діяльність, а й отримати засіб організації рефлексивної діяльності у роботі зі своїми майбутніми учнями. Суть роботи полягає у створенні образу, який через свої елементи фіксує ступінь занурення у процес, опанування матеріалом, включеності у діяльність тощо. Як образ учасники гуртка створювали «басейн» з підручних матеріалів (на аркуші ватману зображували басейн з доріжками, на яких

плавці відображали ймовірні стани студентів після проходження практики, рівні пізнання, особистої активності, самореалізації чи рівні засвоєння певного матеріалу під час вивчення нової теми (потонув у нерозумінні відразу, захлинувся на середині дистанції, впевнено доплив до фінішу, встановив особистий рекорд тощо. Після виготовлення такого панно учасники ототожнюють себе з одним з плавців, ставлячи біля нього умовний знак. Серед інших створених учасниками гуртка образів – «Футбольне поле», «Соняшник успіху і наполегливі бджоли», «Дерево досягнень», «Зірка справджених очікувань» та ін.

За схожим алгоритмом ми використовували *техніку «рефлексивна мішень»* [46]. Створена студентами мішень, містила декілька секторів. Кожен сектор відповідав за певний аспект рефлексії діяльності, яка здійснювалася ними нещодавно. Наприклад, оцінка змісту власного уроку, оцінка форм і методів його проведення, його емоційності, оцінка себе як педагога, оцінка своєї виховної діяльності на уроці. Учасник ставить мітки в секторі відповідно до оцінки результату: чим ближче до центру мішені, тим ближче до десятки; на краях мішені оцінка ближче до нуля. Потім здійснюється її короткий аналіз.

Техніка «Все у нас в руках!» допомагає викладачеві провести остаточне обговорення підсумків роботи на гуртковому занятті, класифікувати відповіді і представити їх у вигляді резюме. Студентам демонструється плакат із зображенням долоні. Великий палець містить напис – «Над цим я хотів(ла) б ще попрацювати», вказівний – «Тут мені були дані конкретні вказівки», середній – «Це мені зовсім не сподобалося», безіменний – «Психологічна атмосфера», мізинець – «Мені сьогодні бракувало...». Учасники гуртка зображують на аркушах паперу свою руку і вписують всередині контуру свої відповіді на ці запитання. Потім обриси рук вирізаються і вивішуються на загал. Всім учасникам надається час для знайомства з відповідями один одного. У колі обговорюються результати роботи. Окремі відповіді, які відображають загальні тенденції сприйняття заняття у групі, переносяться на картки, які потім прикріплюються до загального великого малюнку руки.

Виставки та вернісажі також виступають дієвим засобом підготовки студентів до інтенсивної самотійної рефлексивної діяльності. Виставки можуть бути влаштовані як звітні для членів гуртка, для конкретної цільової аудиторії, можуть бути присвячені певній темі (рис. 13).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Для проведення вернісажів чи виставок творчі роботи учасників вивішуються на стінах чи розташовуються на спеціальних стелажах. Учасники обходять виставку, їм надається достатній час для ознайомлення з окремими виробами та обговорення їх з іншими учасниками. Якщо виріб відрізняється складністю або схематично, бажано, щоб автор роботи перебував біля неї і надавав необхідні пояснення. Перевагою виставок і вернісажів є те, що вони не вимагають тривалого часу на виступи і обговорення. Учасники самі оцінюють роботи інших, обговорюють їх, рефлектують з приводу власного виробу, що сприяє вмінню самостійно оцінювати як процес, що призвів до отриманого результату, так і сам результат.

Рис. 13. Виставка творчих робіт студентів педагогічного факультету до дня української вишиванки

Ефективність представленої вище методики рефлексивно-творчої діяльності для формування у студентів активної гуманістичної професійної позиції обумовлена домінуванням особистісної рефлексії, яка виступає як джерело подальшої успішної роботи над собою. Адже спрямованість особистісної рефлексії майбутнього педагога на самореалізацію творчого самовиховного процесу завдяки осмисленню ним себе і своїх творчих зусиль сприяє самовиховній діяльності майбутніх учителів.

Поетапна методика реалізації даних педагогічних умов потребує використання спеціального методичного інструментарію.

У процесі розроблення експериментальної методики було визначено, що першочерговим її етапом має стати *забезпечення знаннявої основи емоційно-етичної сфери студентів* (уявлення про себе, обізнаність про

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

інших людей, знання про оточуючий світ), а найкращі можливості для цього надає технологічна діяльність, що базується на народних промислах, українському декоративно-ужитковому мистецтві. Технологічна діяльність може стати складовою діяльності не лише спеціалізованих гуртків технологічного та декоративно-прикладного спрямування, а й психолого-педагогічних гуртків, спільнот та груп за інтересами, наукових гуртків та спільнот з підготовки до фахових конкурсів тощо.

Зміст технологічної діяльності майбутніх педагогів передбачає такі види діяльності: художньо-побутова праця; господарська діяльність; аранжування рослин; зображення на площині; технологічна діяльність; сприймання мистецтва та об'єктів навколишнього середовища; декоративно-ужиткове мистецтво. У процесі опанування технологічної діяльністю студенти повинні оволодіти певним комплексом прикладних знань і умінь: попереднє планування трудових дій; підготовчі роботи; виконання складеного плану; оволодіння основами культури виробництва; формування політехнічних понять, умінь. Знання, уміння і навички, отримані під час участі в роботі гуртка технологічного, декоративно-прикладного спрямування, можуть стати в нагоді під час організації роботи психолого-педагогічних гуртків.

Знання, уміння і навички, одержані під час участі в роботі гуртка технологічного, декоративно-прикладного спрямування, можуть стати в нагоді під час організації роботи психолого-педагогічних гуртків. Зміст роботи в гуртках психологічного спрямування має передбачати роботу з самовиховання студентів, оволодіння основами позитивної психології з метою особистісного зближення з майбутніми вихованцями тощо. Зазначена робота має бути тісно пов'язана з технологічною діяльністю здобувачів вищої педагогічної освіти, що сприятиме більш глибокому, образному усвідомленню ними необхідної інформації.

Основними методами та прийомами на цьому етапі формувальної роботи визначено такі: «Психологічний автопортрет», «Символьна мозаїка», «Створення Я-емблеми», «Опредмечена метафора», «Педагогічний тотем» та ін. Ефективними вважаємо також моделювання Я-ідеалу, фахове моделювання, конструювання, оздоблення, сприймання й оцінку виробів.

Системний уплив на ціннісні орієнтири студентської молоді, формування мотивів професійної діяльності (духовність, гуманізм, воля) є наступним етапом її емоційно-етичної культури. Формування в студентів майбутніх педагогів мотивів трудової діяльності за законами краси передбачає

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

збагачення ціннісних уявлень студентів; оволодіння студентами палітрою естетичних оцінок; тренування образного мислення; розширення та систематизацію знань студентів образів прекрасного, символізму; опанування майбутніми учителями алгоритмів естетичної технологічної діяльності; вправлення в організації власної діяльності за законами краси.

Основними організаційними формами в умовах ЗВО вважаємо гуртки чи клуби технологічного спрямування за інтересами, допоміжними – фахові гуртки та об'єднання, групові та загальноуніверситетські виховні заходи технологічного спрямування. Основними методами та прийомами на цьому етапі формувальної роботи визначено хвилинки милування, аналіз художніх творів, естетичну бесіду, естетичні занурення, філософську читальню, арт-презентацію виробу, арт-імпровізації тощо.

Формування у майбутніх педагогів емоційно-ціннісної компетентності одним з важливих етапів передбачає *формування у них активної гуманістичної професійної позиції*. Основним засобом впливу на цей процес вважаємо рефлексивно-творчу діяльність. Важливим для нашого дослідження є те, що рефлексивні навички носять загальний характер і, набуті на певному виді діяльності, вони можуть бути перенесені на інші види діяльності. Значну увагу варто приділяти орієнтації даної діяльності студентів на майбутню професію.

У процесі рефлексивно-творчої діяльності студенти опановують навички гуманного впливу на учнів, володіння методикою взаємодії з учнями; навички роботи над собою, творчої самореалізації, саморегуляції, професійного самовдосконалення; перетворення світу за законами краси.

Основними організаційними формами на цьому етапі роботи вважаємо психологічні та профорієнтаційні консультпункти, тренінги особистісного зростання, педагогічну практику, гуртки фахового спрямування, волонтерську діяльність, етнографічні та краєзнавчо-пошукові експедиції, майстер-класи, благодійні вечори тощо. У процесі рефлексивної діяльності здобувачі вищої педагогічної освіти здійснюють роботу над собою (самовиховання), формують уміння толерантно взаємодіяти з учнями та гуманно впливати на оточуючих.

Основними методами та прийомами на даному етапі формувальної роботи визначено «Рефлексивне дзеркало», «Портфоліо саморозвитку», «Галерею особистісного зростання», «Миті зустрічей з іншими культурами», рефлексивний діалог, рольові ігри, зустрічі з іншими

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

культурами, виставки та вернісажі тощо.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, здійснене дослідження дозволило виділити такі педагогічні умови ефективного формування емоційно-етичної компетентності майбутніх вчителів засобами технологічної діяльності:

- забезпечення фонду емоційно-етичної компетентності здобувачів вищої освіти щодо змісту і форм технологічної діяльності;
- реалізація аксіологічного підходу до формування мотивів трудової діяльності здобувачів вищої освіти за законами краси;
- формування у студентів активної гуманістичної професійної позиції у процесі рефлексивно-творчої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Основні методологічні принципи філософської рефлексії освіти. *Філософія освіти*. 2016. № 3. С. 6–12.
2. Атаманчук П., Ніколаєв О. Технологічні основи формування світогляду учнів майбутніми вчителями фізико-технологічного профілю. *Наукові записки*. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Вип. 7. 2019. С. 107–103. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/228639906.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
3. Бабенко Н. Б. Вплив соціально-культурної сфери на соціалізацію особистості. *Культура і сучасність*. 2018. № 1. С. 141–147.
4. Бабенко Н. Б. Загальносистемні культурні фактори та ціннісні орієнтації української молоді. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : [зб. наук. праць]. Київ, 2011. Вип. XXV. С. 112–117.
5. Балл Г. О. Сучасний гуманізм і освіта: соціально-філософські та психолого-педагогічні аспекти. Рівне : Ліста – М, 2003. 128 с.
6. Волошина О. Розвиток психологічної компетентності як складової професійного стандарту вчителя. *Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти*: Науково-методичний вісник. Кропивницький КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського». 2023. № 59. С. 279–284.
7. Гречаник С., Гречаник Н. Емоційно-етична компетентність особистості як психолого-педагогічна проблема. *Acta Paedagogica Volyniensis*. №1. 2022. С. 44–49. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.7> (дата звернення: 27.01.2024).
8. Гуковська Т. Г. Формування емоційно-почуттєвої сфери студентів гуманітарних факультетів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 ; Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ : [б. в.], 2010. 20 с.
9. Гуцан Л. А., Гриценко Л. І., Морін О. Л., Охріменко З. В. Трудове виховання молодших школярів в умовах реформування початкової освіти : монографія / [за ред. Л. А. Гуцан]. Київ, 2019. 152 с.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

10. Дорож І., Ковальчук А. Морально-виховний потенціал художньо-трудової діяльності у навчально-виховному процесі початкової школи. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць [внесений до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних наук та до міжнародної наукометричної бази INDEX COPERNICUS] Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка ; Ін-т педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. Вип. 24 (1-2018). Ч. 2. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2018. С. 241–248. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/issue/view/11367> (дата звернення: 18.01.2024).
11. Драч С. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2017. №2. С. 26–30.
12. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога : монографія. Житомир : ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. 366 с.
13. Етика. Естетика : навч. посіб. / [за наук. ред. В. І. Панченко]. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 432 с.
14. Жадан І. В., Краснякова А. О., Позняк С. І., Скнар О. М. Механізми громадянської і національної самоідентифікації: трансформації комунікативних практик : монографія ; за наук. ред. І. В. Жадан ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 192 с.
15. Жихорська О. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(34), Issue: 69, 2015 с. 33–38.
16. Зеленов Є. А. Чинники руйнації духовної безпеки особистості: планетарний вимір. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Науково-дослідний інститут духовного розвитку людини. 2018. № 3. С. 75–83
17. Ковальчук І. А. Формування толерантності як складової світоглядної культури студента педагогічного ВНЗ: європейські орієнтири. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матер. наук.-прак. конф. викл. та студ. інституту педагогіки, психології і мистецтв (10–11 листоп. 2015 р., Вінниця) / Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв ; за ред. Г. С. Тарасенко. Вінниця, 2015. С. 441–444.
18. Козак І. О. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з навчальної дисципліни : навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 – «Галузеве машинобудування» / КПП ім. Ігоря Сікорського; уклад.: І. О. Козак. Київ : КПП ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с. URL: https://cpsm.kpi.ua/Doc/pvsh_lek_phd.pdf. (дата звернення: 16.01.2024)
19. Козлова Н. П. Йонас Г. Техніка, воля та обов'язок. Історія науки та техніки : навч. посіб. Харків, 2016. С. 139–151.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

20. Кравець Л. М. Виховання саморефлексії у студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ : [б. в.], 2009. 20 с.

21. Лю, С. Вектори естетичної культури хореографів: монографія. Київ : ЦУЛ, 2018. 208 с.

22. Марусинець М. М. Розвиток рефлексивної позиції майбутнього вчителя початкової школи в умовах освітніх змін. Професійна освіта: методологія, теорія та технології. № 7/1. 2018 С. 152–168. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/157-Article%20Text-298-1-10-20200111.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).

23. Матійків І. Емоційні уміння педагога як інструмент позитивної взаємодії в навчальному середовищі. *Збірник наукових праць*. Вип. 2. Львів–Гомель, 2018. С. 130–135. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29724/Matyikiv.pdf;jsessionid=D3B68CA99DC2043198AE7C9F547982C5?sequence=1> (дата звернення: 18.01.2024).

24. Мельник О. В. Актуальні проблеми трудового виховання молодших школярів у сучасній парадигмі освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Педагогічні науки. 2017. № 22(5). С. 19–26. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22\(5\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22(5)_5) (дата звернення: 23.01.2024).

25. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи, 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 17.01.2024).

26. Отич О. Розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання засобами мистецтва. *Професійно-художня освіта України*: 36. наук. праць / за заз ред. Н.М. Чепурної. Київ; Черкаси: видавництво «Черкаський ЦНТЕІ», 2017. Вип. IV. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/5885/1/2007.pdf> (дата звернення: 15.01.2024)

27. Оцінювання професійних компетентностей вчителя початкових класів під час сертифікації. URL : <https://sqe.gov.ua/ocinyuvannya-15-profkompetentnostey-vchyteliiv-sertyfikaciya/> (дата звернення: 23.01.2024)

28. Павелків К. М. Формування рефлексивної культури у процесі гречпрофесійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів-філологів: дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2011. 205 с.

29. Політехнічний принцип навчання та виховання URL: <https://nuschool.eu/lessons/world/technological/7.html> (дата звернення: 28.01.2024)

30. Репко І. П., Лєдок М. В. Поняття емоційно-етичної компетентності вчителів: ретроспективний аналіз. URL: http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3007/1/Repko_tz_3.pdf (дата звернення: 15.01.2024).

31. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія. Київ: Каравела, 2021. 464 с.

32. Смікал В. Культурологічний і аксіологічний підходи до формування особистості майбутніх викладачів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Педагогіка. 2017. Вип. 2. С. 72–75.

33. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку молодших школярів у процесі трудового навчання. *Наукові записки*. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 261–266.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

34. Султанова Н. В. Педагогічні аспекти формування етичної компетентності майбутнього педагога. *Педагогічний альманах*. 2010. Вип. 6. С. 155–159.
35. Тернопільська В. І. Формування етичної компетентності майбутніх фахівців у позааудиторній діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 42. С. 183–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2021_42_39 (дата звернення: 23.01.2024).
36. Ткаченко С. В. Формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін у процесі навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса : Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, 2018. 24 с.
37. Формування позитивного психологічного клімату на уроці. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/002pwy-fa20.docx.html> (дата звернення: 28.01.2024)
38. Фофанова Л. В. Освітні парадигми XXI століття і соціально-психологічні наслідки. *Наукові записки*. Серія «Психологія і педагогіка». Вип. 20. 2012. С. 297–305.
39. Ханстантинов В. О. Толерантність як риса світоглядної позиції особистості. *Наукові праці* [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Серія : Політологія. 2018. Т. 79, вип. 66. С. 27–32. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdupol_2008_79_66_7.pdf. (дата звернення: 23.01.2024)
40. Хоружа Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія. Київ: Преса України, 2013. 319 с.
41. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога: навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2017. 208 с
42. Художньо-естетичне виховання URL : <https://school55mrl.wixsite.com/mrpls55/hudozhno-estetichne-vihovannya> (дата звернення: 14.01.2024)
43. Шапошникова І. В. Формування ціннісних орієнтацій сучасної української молоді. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2017. Вип. 57. С. 181–187.
44. Шевченко Г. П., Антоненко Т. Л. Виховання культурної особистості комплексом мистецтв. *Виховання Людини Культури засобами мистецтва*: колективна монографія. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 292 с.
45. Штифурак В. Є. Соціально-педагогічні основи організації виховної роботи зі студентською молоддю : монографія. Вінниця : Діло, 2017. 568 с.
46. Як учителю отримати зворотний зв'язок від учнів? Кілька перевірених методик Теми статті: базова освіта, вчителям, початкова освіта, старша школа, якість освіти. 2018. URL : <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyu-otrymaty-zvorotnyj-zv-yazok-vid-uchniv-kilka-efektyvnyh-metodyk/> (дата звернення: 18.01.2024)
47. Goleman D., Cherniss C. An EI-based theory of performance. *The emotionally intelligent workplace*. San Francisco: Jossey-Bass, 2021. P. 27–44

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

48. Lenk, Hans. Das flexible Vielfachwesen. Einführung in die moderne philosophische Anthropologie zwischen Bio-, Techno- und Kulturwissenschaften. Velbrück Wiss., Weilerswist 2020.

REFERENCES

1. Andrushchenko V. P. Osnovni metodolohichni pryntsypy filosofskoi refleksii osvity. *Filosofia osvity*. 2016. № 3. S. 6–12.
2. Atamanchuk P., Nikolaiev O. Tekhnolohichni osnovy formuvannia svitohliadu uchniv maibutnimy vchyteliamy fizyko-tekhnolohichnoho profilu. *Naukovi zapysky. Seria: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity*. Vyp. 7. 2019. S. 107–103. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/228639906.pdf> (data zvernennia: 18.01.2024).
3. Babenko N. B. Vplyv sotsialno-kulturnoi sfery na sotsializatsiiu osobystosti. *Kultura i suchasnist*. 2018. № 1. S. 141–147.
4. Babenko N. B. Zahalnosystemni kulturni faktory ta tsinnisni oriantatsii ukrainskoi molodi. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury* : [zb. nauk. prats]. Kyiv, 2011. Vyp. XXV. S. 112–117.
5. Ball H. O. Suchasnyi humanizm i osvita: sotsialno-filosofski ta psykhologohopedahohichni aspekty. Rivne : Lista – M, 2003. 128 s.
6. Voloshyna O. Rozvytok psykhologichnoi kompetentnosti yak skladovoi profesiinoho standartu vchytelia. *Rozvytok profesiinoy kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh neperervnoi osvity: Naukovo-metodychnyi visnyk*. Kropyvnytskyi KZ «KOIPPO imeni Vasylia Sukhomlynskoho». 2023. № 59. S. 279–284.
7. Hrechanyk S., Hrechanyk N. Emotsiino-etychna kompetentnist osobystosti yak psykhologohopedahohichna problema. *Acta Paedagogica Volyniensis*. №1. 2022. S. 44–49. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.7> (data zvernennia: 27.01.2024).
8. Hukovska T. H. Formuvannia emotsiino-pochuttievoi sfery studentiv humanitarnykh fakultetiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 ; Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalia. Luhansk : [b. v.], 2010. 20 s.
9. Hutsan L. A., Hrytsenok L. I., Morin O. L., Okhrimenko Z. V. Trudove vykhovannia molodshykh shkoliariv v umovakh reformuvannia pochatkovoї osvity : monohrafiia / [za red. L. A. Hutsan]. Kyiv, 2019. 152 s.
10. Dorozh I., Kovalchuk A. Moralno-vykhovnyi potentsial khudozhno-trudovoi diialnosti u navchalno-vykhovnomu protsesi pochatkovoї shkoly. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka* : zb. nauk. prats [vnesenyi do Pereliku naukovykh fakhovykh vydan Ukrainy z pedahohichnykh nauk ta do mizhnarodnoi naukometrychnoi bazy INDEX COPERNICUS] Kamianets-Podil. nats. un-t im. I. Ohienka ; In-t pedahohiky NAPN Ukrainy [hol. red. Labunets V. M.]. Vyp. 24 (1-2018). Ch. 2. Kamianets-Podilskyi : Zvoleiko D. H., 2018. S. 241–248. URL: <http://pedosv.kpnu.edu.ua/issue/view/11367> (data zvernennia: 18.01.2024).
11. Drach S. V. Tsinnisni oriantatsii studentskoi molodi ukrainskoho suspilstva: sutnist ta dynamika. *Zbirnyk naukovykh prats Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu «Ukraina»*. 2017. №2. S. 26–30.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

12. Dubaseniuk O. A. Teoriia i praktyka profesiinoi vykhovnoi diialnosti pedahoha : monohrafiia. Zhytomyr : ZhDU im. Ivana Franka, 2005. 366 s.
13. Etyka. Estetyka : navch. posib. / [za nauk. red. V. I. Panchenko]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 2014. 432 s.
14. Zhadan I. V., Krasniakova A. O., Pozniak S. I., Sknar O. M. Mekhanizmy hromadianskoi i natsionalnoi samoidentyfikatsii: transformatsii komunikatyvnykh praktyk : monohrafiia ; za nauk. red. I. V. Zhadan ; Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2019. 192 s.
15. Zhykhorska O. Kryterii, pokaznyky ta rivni sformovanosti profesiinoi kompetentnosti navchalno-dopomizhnogo personalu vyshchoho navchalnoho zakladu. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, III(34), Issue: 69, 2015 c. 33–38.
16. Zelenov Ye. A. Chynnyky ruinatsii dukhovnoi bezpeky osobystosti: planetarnyi vymir. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia, Naukovo-doslidnyi instytut dukhovnoho rozvytku liudyny*. 2018. № 3. S. 75–83
17. Kovalchuk I. A. Formuvannia tolerantnosti yak skladovoi svitohliadnoi kultury studenta pedahohichnoho VNZ: yevropeiski oriientyry. *Aktualni problemy formuvannia tvorchoi osobystosti pedahoha v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoï osvity* : zb. mater. nauk.-prak. konf. vykl. ta stud. instytutu pedahohiky, psykholohii i mystetstv (10–11 lystop. 2015 r., Vinnytsia) / Vinnytskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni Mykhaila Kotsiubynskoho, instytut pedahohiky, psykholohii i mystetstv ; za red. H. S. Tarasenko. Vinnytsia, 2015. S. 441–444.
18. Kozak I. O. Teoriia i metodyka vykladannia v vyshchii shkoli. Konspekt lektsii z navchalnoi dystsypliny : navch. posib. dlia pidhotovky doktoriv filosofii ochnoi formy navchannia, yaki navchaiutsia za spetsialnistiu 133 – «Haluzeve mashynobuduvannia» / KPI im. Ihoria Sikorskoho; uklad.: I. O. Kozak. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho, 2018. 116 s. URL : https://cpsm.kpi.ua/Doc/pvsh_lek_phd.pdf. (data zvernennia: 16.01.2024)
19. Kozlova N. P. Yonas H. Tekhnika, volia ta oboviazok. Istoriia nauky ta tekhniky : navch. posib. Kharkiv, 2016. S. 139–151.
20. Kravets L. M. Vykhovannia samorefleksii u studentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.07. Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalia. Luhansk : [b. v.], 2009. 20 s.
21. Liu, S. Vektory estetychnoi kultury khoreohrafiiv: monohrafiia. Kyiv : TsUL, 2018. 208 s.
22. Marusynets M. M. Rozvytok refleksyvnoi pozytsii maibutnoho vchytelia pochatkovoï shkoly v umovakh osvity zmin. *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii*. № 7/1. 2018 S. 152–168. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/157-Article%20Text-298-1-10-20200111.pdf> (data zvernennia: 18.01.2024).
23. Matiukiv I. Emotsiini uminnia pedahoha yak instrument pozytyvnoi vzaiemodii v navchalnomu seredovyshchi. *Zbirnyk naukovykh prats*. Vyp. 2. Lviv–Homel, 2018. S. 130–135. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29724/Matiukiv.pdf;jsessionid=D3B68CA99DC2043198AE7C9F547982C5?sequence=1> (data zvernennia: 18.01.2024).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

24. Melnyk O. V. Aktualni problemy trudovoho vykhovannia molodshykh shkoliariv u suchasnii paradyhmi osvity. Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Pedagogichni nauky. 2017. № 22(5). S. 19–26. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22\(5\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2012_22(5)_5) (data zvernennia: 23.01.2024).
25. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly, 2016. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 17.01.2024).
26. Otych O. Rozvytok tvorchoi indyvidualnosti maibutnoho pedahoha profesiinoho navchannia zasobamy mystetstva. *Profesiino-khudozhnia osvita Ukrainy*: Zb. nauk. prats / za zaz red. N.M. Chepurnoi. Kyiv; Cherkasy: vydavnytstvo «Cherkaskyi TsNTEI», 2017. Vyp.IV. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/5885/1/2007.pdf> (data zvernennia: 15.01.2024).
27. Otsiniuvannia profesiinykh kompetentnostei vchytelia pochatkovykh klasiv pid chas sertyfikatsii. URL : <https://sqe.gov.ua/ocinyuvannya-15-profkompetentnostey-vchyteliiv-sertyfikaciya/> (data zvernennia: 23.01.2024)
28. Pavelkiv K. M. Formuvannia refleksyvnoi kultury u protsesi hrechprofesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv-filolohiv: dys. kand. ped. nauk : 13.00.04. Odesa, 2011. 205 s.
29. Politekhichni pryntsyp navchannia ta vykhovannia URL: <https://nuschool.eu/lessons/world/technological/7.html> (data zvernennia: 28.01.2024)
30. Repko I. P., Liedok M. V. Poniattia emotsiino-etychnoi kompetentnosti vchyteliv: retrospektyvnyi analiz. URL: http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3007/1/Repko_tz_3.pdf (data zvernennia: 15.01.2024).
31. Skrypchenko O. V., Dolynska L. V., Ohorodniichuk Z. V. Zahalna psykholohiia. Kyiv: Karavela, 2021. 464 s.
32. Smikal V. Kulturolohichni i aksiolohichni pidkhody do formuvannia osobystosti maibutnikh vykladachiv. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogika*. 2017. Vyp. 2. S. 72–75.
33. Starovoit L. V. Pedagogichni umovy tvorchoho rozvytku molodshykh shkoliariv u protsesi trudovoho navchannia. Naukovi zapysky. Ternopil: TNPU, 2020. S. 261–266.
34. Sultanova N. V. Pedagogichni aspekty formuvannia etychnoi kompetentnosti maibutnoho pedahoha. *Pedagogichniy almanakh*. 2010. Vyp. 6. S. 155–159.
35. Ternopilska V. I. Formuvannia etychnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv u pozaudytoranii diialnosti. *Innovatsiina pedagogika*. 2021. Vyp. 42. S. 183–186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2021_42_39 (data zvernennia: 23.01.2024).
37. Formuvannia pozytyvnoho psykholohichnoho klimatu na urotsi. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/002pwy-fa20.docx.html> (data zvernennia: 28.01.2024).
38. Fofanova L. V. Osvitni paradyhmy XXI stolittia i sotsialno-psykholohichni naslidky. *Naukovi zapysky. Serii «Psykhologhiia i pedagogika»*. Vyp. 20. 2012. S. 297–305.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

39. Khanstantynov V. O. Tolerantnist yak rysa svitohliadnoi pozytsii osobystosti. Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]. Seriia : Politolohiia. 2018. T. 79, vyp. 66. S. 27–32. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npchdupol_2008_79_66_7.pdf. (data zvernennia: 23.01.2024).
40. Khoruzha L. L. Etychna kompetentnist maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv: teoriia i praktyka : monohrafiia. Kyiv: Presa Ukrainy, 2013. 319 s.
41. Khoruzha L. L. Etychnyi rozvytok pedahoha: navchalnyi posibnyk. Kyiv : Akademvydav, 2017. 208 s
42. Khudozhno-estetychne vykhovannia. URL: <https://school55mrl.wixsite.com/mrpls55/hudozhno-estetichne-vihovannya> (data zvernennia: 14.01.2024).
43. Shaposhnykova I. V. Formuvannia tsinnisnykh oriientsatsii suchasnoi ukrainskoi molodi. *Sotsialni tekhnolohii: aktualni problemy teorii ta praktyky*. 2017. Vyp. 57. S. 181–187.
44. Shevchenko H. P., Antonenko T. L. Vykhovannia kulturnoi osobystosti kompleksom mystetstv. Vykhovannia Liudyny Kultury zasobamy mystetstva: kolektyvna monohrafiia. Kyiv: Instytut obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2021. 292 s.
45. Shtyfurak V. Ye. Sotsialno-pedahohichni osnovy orhanizatsii vykhovnoi roboty zi studentskoiu moloddiu : monohrafiia. Vinnytsia : Dilo, 2017. 568 s.
46. Iak uchyteliu otrymaty zvorotnyi zviazok vid uchniv? Kilka perevirenykh metodyk Temy statti: bazova osvita, vchyteliu, pochatkova osvita, starsha shkola, yakist osvity. 2018. URL : <https://nus.org.ua/articles/yak-uchytelyu-otrymaty-zvorotnyj-zv-yazok-vid-uchniv-kilka-efektyvnyh-metodyk/> (data zvernennia: 18.01.2024)
47. Goleman D., Cherniss C. An EI-based theory of performance. The emotionally intelligent workplace. San Francisco: Jossey-Bass, 2021. P. 27–44
48. Lenk, Hans. Das flexible Vielfachwesen. Einführung in die moderne philosophische Anthropologie zwischen Bio-, Techno- und Kulturwissenschaften. Velbrück Wiss., Weilerswist 2020.

The article presents theoretical approaches to the consideration of emotional and ethical competence of future teachers as an important component of professional and pedagogical activity. The essence of the concept «competence» is revealed, the content of the concept «emotional and ethical competence» is characterized, the potential of technological activity for the formation of emotional and ethical competence of future teachers is determined.

In the structure of emotional and ethical competence of the future teacher, there were highlighted such components as cognitive, motivational and valuable, reflective and active. The effectiveness of the formation of the cognitive component through the transfer of knowledge in the field of emotional worldview and the formation of emotional intelligence due to the mastery of visual and expressive means of decorative and applied art has been proven. The possibility of the formative potential of technological activity on the motivational and valuable

component of the emotional and valuable competence of students is based on the emotional creation of a positive emotional background of technological activities, filling technological activity with professionally oriented content using the possibilities of integration of various types of art on a polytechnic basis. The reflective and active component of the emotional and valuable competence of future teachers is formed by involving them in creating their own artistic portfolio based on the desire to implement the acquired knowledge and skills in practical work with pupils.

The analysis of psychological and pedagogical sources from the study of the formation of emotional and ethical competence of future teachers, the generalization of own pedagogical experience allowed us to identify the following pedagogical conditions for the effective solution of the investigated problem by means of technological activity: ensuring the fund of emotional and ethical competence of students of higher education regarding the content and forms of technological activity; implementation of an axiological approach to the formation of motives for the labour activity of students of higher education according to the laws of beauty; forming an active humanistic professional student's position in the process of reflective and creative activity.

In order to implement these pedagogical conditions, a special three-stage methodology has been worked out, which provides for the following stages: ensuring the cognitive basis for the formation of emotional and ethical competence of future teachers of the primary educational level, systematic influence on the value orientations of student youth and motives for professional activity, the formation of their emotional and ethical competence by means of technological activity.

Key words: *competence, professional and pedagogical activity, emotional and ethical competence, technological activity, future teachers.*

**1.2. Формування комунікативної компетентності майбутніх
учителів початкових класів у процесі фахової підготовки
на засадах партнерства**

Статтю присвячено вивченню та аналізу процесу формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у контексті їхньої фахової підготовки на основі принципів партнерства. Основний акцент зроблено на визначенні та розгляді педагогічних стратегій та методів, спрямованих на розвиток ефективних комунікативних навичок учителів, зокрема через використання партнерських взаємодій та сучасних технологій. У дослідженні обґрунтовано важливість удосконалення комунікативної компетентності як ключового складника професійної підготовки, враховуючи вимоги сучасного освітнього середовища та педагогічних трансформацій. У статті висвітлено теоретичні аспекти та практичні виміри формування комунікативної компетентності на засадах партнерства, враховуючи новітні підходи та інноваційні технології у сфері педагогічної освіти; здійснено рекомендації щодо методичних підходів для забезпечення максимального розвитку комунікативних навичок майбутніх учителів початкових класів; запропоновано ідеї щодо подальших досліджень у цьому напрямі та розвитку педагогічних стратегій, спрямованих на підвищення якості підготовки вчителів початкових класів з урахуванням важливості комунікативних навичок у сучасному освітньому середовищі. Дослідження базується на аналізі наукових праць у галузі педагогіки, а також на результаті педагогічних експериментів із застосуванням новаторських методів навчання. Сучасне навчання й виховання учнів повинно базуватись на засадах нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя та учня. Ця мораль утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра); зумовлює використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думками, вражень, моделювання життєвих ситуацій; містить спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання. Результати статті можуть бути корисними для викладачів, студентів та фахівців у галузі педагогічної освіти, спрямованих на покращення професійних навичок учителів початкових класів.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Ключові слова: комунікативна компетентність, комунікативні здібності, компетентнісний підхід, партнерська взаємодія, педагогіка партнерства, міжособистісне спілкування, педагогічні стратегії, педагогічні технології, педагогічна культура, освітній процес, інноваційні технології, системно-діяльнісний підхід.

Постановка проблеми. Політичні, соціальні, духовні, економічні зміни, що відбуваються в Україні, суттєво змінюють вимоги до рівня професіоналізму, інтелектуальних, соціокультурних, моральних якостей педагога. З позицій сьогодення постає гостра потреба в модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Особистісно орієнтована взаємодія всіх учасників освітнього процесу є невід'ємним складником вітчизняної системи освіти. Взаємна повага суб'єктів освітнього процесу, їхня готовність не лише вислухати один одного, але й дослухатись, здатність вибудовувати взаємодію з дорослими та вихованцями на паритетних засадах заради інтересів дитини, – зростаючої особистості, яка потребує підтримки та уваги, – нагальна потреба сучасної початкової освіти. Освітній процес у сучасних закладах загальної середньої освіти ґрунтується на філософії партнерської взаємодії, співробітництві, співтворчості, засадах особистісного спілкування, що передбачає конструктивну взаємодію, взаємну підтримку усіх учасників освітнього процесу [14, с. 45].

Щоб виконати замовлення суспільства на освіту й запити замовників, навчання та виховання учнів має здійснюватися із застосуванням системи методів та прийомів на засадах демократизму, гуманізму, дитиноцентризму та творчого підходу до розвитку особистості у співпраці й взаємодії між батьками, учнями та школою. Такий принцип співпраці й взаємодії, проголошений Концепцією Нової української школи [11] та закріплений Законом України «Про освіту» [9], отримав назву «педагогіка партнерства» і є одним із компонентів формули НУШ.

Педагогічна майстерність учителя здебільшого базується на мистецтві спілкування. Спілкування – це зв'язок між людьми, який призводить до виникнення психічного контакту, що проявляється в обміні інформацією, взаємовпливі, взаємопереживанні та взаєморозумінні. Специфіка педагогічного спілкування полягає в тому, що під час його реалізації здійснюється комплексний вплив педагога на учня таким чином, щоб забезпечити ефективне навчання, виховання і розвиток нової

особистості. Через спілкування відбувається трансляція досвіду поколінь новому поколінню [16, с. 89].

Засвоєння вчителем засобів міжособистісної взаємодії, творче застосування їх у педагогічній діяльності є запорукою практичної дієвості його фахової підготовки, свідченням культури педагогічного спілкування, яка вимагає гармонійного поєднання навчальних засобів і виховних та комунікативних зусиль педагога щодо свого вихованця [42, с. 76]. Адже саме відносини між учнем і вчителем є фундаментом усіх суспільних формацій, створених людьми за довгі роки. І на вчителі, як на більш досвідченому, лежить задача створити і підтримувати доброзичливість і взаєморозуміння, які базуються на засадах партнерської взаємодії.

Педагогіка партнерства прийшла на зміну звичній нам моделі – авторитарній. Її призначення – вільний розвиток неповторної особистості в усіх її індивідуальних здібностях, атмосфері гуманізму та демократії. За якісної взаємодії, за високого рівня відповідальності кожного учасника освітнього процесу, тобто при ефективному соціальному партнерстві, ми отримаємо здорове суспільство, емоційно стійких учнів, і самі будемо почуватись комфортно в соціумі [30, с. 56].

Актуальність проблеми полягає в тому, що заклад загальної середньої освіти має застосовувати новий зміст і технології співпраці на партнерських засадах, якісно нові форми співпраці та взаємовідносин щодо структури, взаємодії, визначення ролей, розподілу функцій, спільних узгоджених дій і спільної відповідальності за результати між учителями, учнями, батьками та представниками суспільства, широко залучаючи, насамперед, батьків до побудови індивідуальної освітньої траєкторії кожної дитини з метою її цілісного розвитку як особистості, підготовки до успішного майбутнього професійного та особистісного самовизначення.

Освіта має діалогічний характер, її існування неможливе поза комунікацією. У процесі останньої відбувається засвоєння індивідом духовних і матеріальних цінностей суспільства й особистості, оволодіння культурними нормами і правилами, які регулюють життєдіяльність і взаємостосунки між людьми.

Відтак у процесі професійної діяльності педагогам доводиться спілкуватися з великою кількістю людей. Однак майбутні вчителі часто відчують труднощі у сфері педагогічного спілкування на засадах партнерства, що актуалізує проблему формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, від рівня

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

сформованості якого у значній мірі залежить успіх професійної діяльності. З метою попередження цих труднощів формування комунікативної компетентності майбутнього педагога має стати цілеспрямованим і спеціально організованим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень в контексті означеної проблеми дозволяє констатувати, що педагогічне спілкування на засадах партнерства трактується як доступний розподіл функцій, взаємне делегування та дотримання прав та обов'язків сторін педагогічної взаємодії. Найефективнішою формою педагогічної взаємодії, зазначають науковці, є освітня співпраця. Тільки в суб'єкт-предметному діалозі взаємодія стає можливою, детермінуючи позитивні зміни особистості.

Саме партнерська взаємодія створює більш сприятливі умови для формування особистості. Цій проблемі приділили увагу такі вчені, як М. Бадіца, О. Ковшар, К. Суятинова та інші.

Теоретичні й методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів ґрунтовно досліджували О. Комар, С. Литвиненко, О. Матвієнко, О. Митник, Р. Пріма, І. Пальшкова, Л. Хомич та ін. Деякі аспекти професійної підготовки вчителя початкових класів розглядали К. Авраменко, Т. Атрощенко, І. Глазкова, О. Кисла, Н. Котух, А. Кудусова, О. Остряньська, Л. Красюк, Ю. Тельпуховська, Л. Ткаченко, М. Федоренко та ін.

Проблема підготовки фахівців до професійної діяльності і підвищення ефективності навчання у ЗВО стали предметом досліджень А. Алексюка, Ю. Бабанського, Є. Барбіної, Б. Гершунського, С. Гончаренка, Е. Зеєра, І. Лерненра, Н. Ничкало, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна та ін. У працях цих науковців запропоновано концептуальні ідеї щодо підвищення якості професійної освіти.

Проблеми підготовки вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства стали предметом зацікавлень В. Андрущенка, І. Беха, В. Бондаря, І. Зязюна, В. Лутая, О. Савченко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З огляду на результати аналізу наукової літератури, сучасної освітньої практики професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у ЗВО, виявлено суперечності, що виникли між:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– соціальним замовленням суспільства та зростанням попиту на висококваліфікованих педагогічних кадрів і недостатнім рівнем сформованості комунікативної компетентності випускників ЗВО;

– об'єктивною потребою ЗВО в підвищенні ефективності фахової підготовки майбутніх учителів початкових класів і недостатньою розробленістю педагогічних умов формування їхньої комунікативної компетентності в цьому процесі;

– необхідністю модернізації вищої педагогічної освіти і недостатністю навчально-методичних розробок щодо формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки.

Формулювання мети статті. **Мета статті** полягає у виявленні, теоретичному та практичному обґрунтуванні умов формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки на засадах партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогіку партнерства покладено в основу Концепції Нової української школи, що передбачає якісно новий рівень побудови взаємовідносин між педагогами, дітьми, їхніми батьками та громадськістю. На відміну від досить авторитарної педагогіки минулого, сучасна початкова освіта вирізняється відкритістю, прагненням до встановлення суб'єкт-суб'єктних взаємин між усіма учасниками освітнього процесу [27, с. 51].

До особистості вчителя, до якості його професійно-педагогічної діяльності як до суб'єкта освітнього процесу, суб'єкта педагогічного спілкування нині висуваються нові вимоги, що помітно впливає на розширення комплексу взаємопов'язаних завдань, які покладаються на педагогічну освіту, це зокрема:

- створити необхідні соціально-культурні і соціально-економічні умови для розвитку особистості здобувача вищої освіти – майбутнього педагога, для його фундаментальної загальнокультурної підготовки, формування високих морально-етичних якостей, любові до педагогічної професії, відданості їй;

- сприяти професійному становленню, самовдосконаленню педагогів;
- стимулювати інноваційну діяльність у різних освітньо-виховних системах, педагогічну творчість, що дає можливість досягти рівня педагогічної майстерності [17, с. 255].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

У цьому контексті важливе значення має Концепція багаторівневої педагогічної освіти в Україні, проєкт якої було підготовлено академіками В. Андрущенком та І. Зязюном. Ці вчені обґрунтували вихідні положення концепції особистісно орієнтованої педагогічної освіти в Україні, її принципи (гуманізації, гуманітаризації, фундаменталізації, інтеграції, демократизації) [41, с. 35].

Концепція особистісно орієнтованої підготовки педагога – це система психолого-педагогічних ідей про цілі, зміст, технології і професіоналізм педагогічної системи (процес реалізації педагогічної дії педагогом), що забезпечує запит (соціальний і особистісний), функціонування й особистісний розвиток суб'єктів навчання [16, с. 5].

Авторами виокремлено 5 ключових положень та обґрунтовано шляхи їхньої реалізації:

1. Удосконалення змісту освіти й організації освітнього процесу з метою розвитку особистісної педагогічної майстерності як системи педагогічних компетентностей та творчої спроможності основного суб'єкта педагогічної дії – вчителя.

2. Зміцнення зв'язку педагогічної освіти з фундаментальною і прикладною наукою.

3. Удосконалення структури підготовки і перепідготовки педагогів.

4. Багаторівнева система неперервної педагогічної освіти, оптимізація системи закладів педагогічної освіти.

5. Забезпечення соціальної підтримки студентів, підвищення престижу педагогічної праці [21, с. 4].

І. Зязюн доводить необхідність цілісного дослідження проблем педагогічної майстерності, що зумовлено такими чинниками:

– глобалізацією освітнього простору, який об'єктивує спільність професійної проблематики працівників освіти і робить можливим доступ до будь-яких інформаційних масивів;

– формуванням вільного ринку освітніх послуг у сфері додаткової професійної освіти (недержавні заклади, фірми, ЗВО), що створює ситуацію конкуренції і водночас потребує якісної підготовки здобувачів за відсутності державного стандарту такої якості;

– формуванням професійно-педагогічного співтовариства, носія принципово нової освітньої культури, яка фіксується на рівні міжнародних документів про освіту й культуру, що проголошують спільність таких принципів діяльності в сфері освіти, як гуманізація, гуманітаризація,

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

демократизація, толерантність, неперервність та ін.;

- виробленням культурної, концептуальної, технологічної множинності підходів до вирішення проблем освіти, що вимагає професійно-особистісного самовизначення і соціальної відповідальності за свій вибір;

- недосконалістю сучасного програмно-методичного забезпечення підготовки вчителя, формування і розвитку його педагогічної майстерності (в умовах неперервної освіти [12, с. 96].

Перебудова структури і змісту вищої професійної освіти майбутнього вчителя початкових класів, представлена в державних галузевих стандартах підготовки бакалавра, зумовила необхідність розв'язання низки проблем, пов'язаних з удосконаленням процесуального забезпечення його фахової підготовки. Системно-діяльнісний підхід за цих умов виступає підґрунтям розроблення механізму реалізації цілей і завдань підготовки вчителя початкових класів. В основу розроблення технологічного забезпечення процесу набуття здобувачами вищої освіти комплексних кваліфікаційних умінь має бути покладено механізм формування фахової компетентності вчителя [19, с. 78].

Продиктований потребами сьогодення високий рівень вимог до освіти молодших школярів може бути реалізований тільки тоді, коли вчитель початкових класів буде високопрофесійним, компетентним фахівцем у своїй галузі. Такий фахівець повинен не тільки сам мати фундаментальну освітню підготовку і володіти професійними знаннями та вміннями, відповідними рівню сучасної психолого-педагогічної науки. Він повинен усвідомлювати значення своєї професійної праці в цілісній системі безперервної освіти, бути професійно мобільним, тобто гнучко реагувати на зміни соціальної ситуації розвитку школярів, опановувати нові психолого-педагогічні вимоги до педагогічного процесу і нові педагогічні технології. Це означає, що сучасний учитель – це творчий суб'єкт професійної педагогічної діяльності.

Сьогодення ставить перед фахівцями серйозні вимоги. Їх можна диференціювати на ті, які повинні бути притаманні кожній висококваліфікованій особі, а також на ті, які стосуються конкретної діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Так, В. Симоненко виділив вимоги до підготовки майбутніх спеціалістів, виходячи з тих умов, які притаманні сучасному світу. Зокрема, автор стверджує, що:

- перехід до постіндустріального суспільства, значне розширення масштабів міжнародної взаємодії вимагають від фахівця таких якостей, як комунікабельність, толерантність, соціальна мобільність, інформаційно-технологічна культура, гнучкість мислення;

- виникнення і ріст глобальних проблем, які можуть бути розв'язані лише в межах міжнародної співпраці, вимагають глобального, системного, планетарного, інформаційно-технологічного, проєктивного світогляду і мислення;

- динамічний розвиток економіки, зростання конкуренції, скорочення сфери некваліфікованої і малокваліфікованої праці, глибокі структурні зміни у сфері праці вимагають від фахівців професійної компетентності і мобільності, постійної потреби в підвищенні професійної кваліфікації і перепідготовці, конкурентоздатності;

- розвиток підприємництва, індивідуальної приватної діяльності, створення ринку праці, вплив попиту і пропозиції на підготовку кадрів вимагають здатності до підприємництва, конкурентоздатності, здатності до професійного самозбереження, індивідуального стилю професійної діяльності;

- необхідність приймати самостійні рішення в швидкозмінних, динамічних умовах, аналізувати себе і результати професійної діяльності вимагають від фахівця професійної самостійності, відповідальності, креативності, рефлексії та адекватної самооцінки [17, с. 78].

Визначаючи переваги й ризики запровадження компетентнісного підходу, Н. Бібік відзначає, що, в першу чергу, долаються бар'єри між освітніми системами країн, які займають високі рангові позиції за оцінками якості освіти, забезпечуються передумови входження України в європейську систему координат [2, с. 51]. Науковець вважає, що орієнтація на компетентність як мету освіти зачаровує перспективою пов'язати воедино освітній рівень, логічно вибудувати зміст освіти у співвіднесенні з вимогами до результатів у системі їхнього ускладнення.

Важливо, що компетентнісний підхід дає змогу в результатах задіяти не тільки досвід викладача, але й досвід здобувача ЗВО, що охоплює ті складові якості освіти, що лише декларувались, а насправді не були об'єктом контролю, в тому числі державного. Тобто компетентнісно

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

орієнтована освіта логічно впливає з попереднього етапу освоєння особистісно орієнтованого, діяльнісного базису. Водночас посилюється результативний компонент, який наповнює мету, зміст, процес, мотивацію, результати реалістичним смислом, орієнтованим на необхідну компетентність як інтегроване втілення рівня освіченості. За такої умови кардинально змінюються всі складові – мета, зміст, система оцінювання, тип педагогічної взаємодії.

Процеси глобалізації, а також міжнародної співпраці в галузі освіти ставлять перед професійною освітою завдання підготовки вчителя початкових класів, який володів би усіма необхідними професійними компетентностями. З огляду на це актуалізується необхідність підготовки фахівців на новій концептуальній основі у межах компетентнісного підходу. У дослідженні ми поділяємо думку І. Онищенко, який стверджує, що «компетентнісний підхід до дослідження проблем педагогічної освіти – це сукупність теоретико-методологічних положень і організаційно педагогічних заходів, спрямованих на створення умов щодо освоєння і трансляції педагогічних цінностей та технологій, що забезпечують творчу самореалізацію особистості вчителя у професійній діяльності» [20, с. 18]. Учений упевнений, що вибір такого підходу зумовлений новими критеріями якості сучасного вчителя, які містять не стільки професійні знання, засвоєні вміння навчання і виховання, скільки професійну компетентність, яка забезпечує професійно-особистісний розвиток, творчий підхід до навчання і виховання молодших школярів, здатність надавати компетентну підтримку їхнього інтелектуального та особистісного розвитку.

У зв'язку із сучасними вимогами компетентнісний підхід є методологією, яка має вплив на професійну підготовку фахівців. Компетентнісний підхід є важливим для процесу модернізації вищої освіти в Україні, саме тому висвітлення його основних положень у контексті вдосконалення професійної підготовки вчителів початкових класів є надзвичайно актуальним.

Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок в площину формування й розвитку в учнів здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях. Це вимагає від викладача змістити акценти у своїй освітній діяльності з інформаційної до організаційно-управлінської площини. Тому слід змінити функції викладача з

«ретранслятора знань» на організатора освітньої діяльності. Логічно зміниться й модель поведінки здобувача вищої освіти – від пасивного засвоєння знань до дослідницько активної, самостійної та самоосвітньої діяльності. Процес навчання стане інтегрованим і розвивальним, міститиме знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [18, с. 87].

Дослідження питань упровадження компетентнісного підходу в українській освіті систематизовано у працях І. Беха, Н. Бібік, О. Мельник, І. Лисенко, Г. Федоренко. Вони охоплюють як загальні питання компетентнісного підходу щодо формування ієрархії компетентностей (ключових, галузевих, предметних), так і детальну розробку цих питань для освітніх галузей. Поняття «ключові компетентності» виступає в цьому контексті як «вузлове» поняття, оскільки компетентність має інтегрований характер, а саме: об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички, уміння й способи діяльності. О. Мельник до складових компетентності відносить знання, уміння, навички і ставлення [18, с. 92]. Натомість І. Лисенко переконана, що компетентність складають знання та їхнє застосування, вміння, навички, здібності, цінності та особистісні риси [17, с. 78].

Як зазначає Г. Федоренко, «принциповим моментом компетентності вищого рівня є те, що він безпосередньо залежить від якості навчальних здобутків, які повинні трансформуватися у систему компетентностей суб'єкта. Лише власне наукові (теоретичні) надбання мають достатній потенціал для такої компетентності» [33, с. 61]. На думку вченого, тільки педагогіка розвитку (а не педагогіка знань) може забезпечити розвиток у суб'єкта компетентності вищого рівня. У відповідності до цього варто зауважити, що в основі реалізації компетентнісного підходу в професійному відборі майбутніх педагогів полягає розуміння їхньої придатності до педагогічної діяльності як основи формування у них системи діяльнісних операцій, дій (компетенцій) та системи діяльностей, що складають психологічну структуру педагогічної праці (компетентність).

Визначальним чинником у реалізації компетентнісного підходу Л. Савченко вважає зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь, смислових орієнтацій, адаптаційних можливостей, досвіду і способів трансформаційної діяльності з отриманням конкретного продукту [26, с. 112].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Н. Бібік наголошує на необхідності переходу в навчанні «з процесу на результат в діяльнісному вимірі, забезпечення спроможності випускника відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» у професії» [2 с. 47].

У професійно-педагогічній освіті перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку розглядається в двох аспектах. По-перше, відбувається модернізація змісту професійної освіти, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової освітнього процесу – набуття здобувачами вищої освіти компетентностей. По-друге, постає потреба навчити майбутніх учителів цілеспрямовано формувати в учнів ключові та предметні компетентності [18, с. 46].

На думку Л. Петренко, компетентнісний підхід ставить на перше місце не поінформованість здобувача вищої освіти, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин. З огляду на це, зазначений підхід передбачає такий вид змісту освіти, який не зводиться до знаннево-орієнтованого компонента, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, компетенцій [22, с. 97].

Для розв'язання основних завдань побудови освітнього процесу на компетентнісній основі необхідно:

- здійснити концентрацію зусиль на головному, тобто цілей, що визначатимуть першочергові задачі, зміст, порядок і перспективи подальшої роботи формування педагогічної компетентності здобувачів вищої освіти;
- дотримуватись ясності і відкритості в спільній діяльності «викладач – здобувач», що надає можливість викладачам і здобувачам орієнтуватися в процесі формування педагогічної компетентності;
- створення і дотримання еталону оцінки рівня сформованості професійної педагогічної компетентності [14, с. 48].

На нашу думку, важливим в умовах компетентнісного навчання є питання вибору форм і методів навчання здобувачів вищої освіти, коли формування знань і вмінь здійснюється в практичній діяльності здобувачів вищої освіти; використання активних форм і методів навчання;

інноваційних технологій продуктивного навчання тощо.

Основною метою вищої освіти є підготовка кваліфікованого педагога відповідного рівня та профілю, конкурентноздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє професією та орієнтується в суміжних галузях діяльності, готового до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності. Тому потрібно переносити увагу з процесу навчання на його результат, орієнтувати зміст і організацію навчання на компетентнісний підхід і пошук ефективних механізмів його запровадження [36, с. 84].

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що компетентнісний підхід зорієнтовано на кінцевий результат освітнього процесу, і він спрямовується на формування в майбутнього фахівця готовності ефективно використовувати потенційні можливості (знання, уміння, навички, цінності, психологічні особливості) та зовнішні ресурси (інформаційні, людські, матеріальні) для досягнення поставленої мети [19, с. 172].

Таким чином, перехід на компетентнісно орієнтовану підготовку в професійно-педагогічній освіті передбачає:

- модернізацію змісту освітнього процесу, що передбачає його відбір і структурування з одночасним визначенням результативної складової – набуття здобувачами вищої освіти компетентностей;
- цілеспрямоване формування в майбутніх вчителів початкових класів ключових та предметних компетентностей;
- зміщення акцентів зі знань на уміння їх здобувати та застосовувати на практиці.

Компетентнісний підхід дає змогу задіяти досвід здобувача вищої освіти, висуваючи на перше місце вміння розв'язувати проблеми, що виникають у пізнавальній, технологічній і психічній діяльності, у сферах етичних, соціальних, правових, професійних, особистих взаємовідносин. Посилюється результативний компонент, який наповнює мету, зміст, процес, мотивацію, результати реальними вимогами часу, орієнтованими на необхідну компетентність як інтегроване втілення рівня освіченості. За такої умови кардинально змінюються всі складові – мета, зміст, тип педагогічної взаємодії. А це сприяє подоланню бар'єрів між освітніми системами країн, які займають високі рангові позиції за оцінками якості освіти, забезпечуються передумови входження України в європейську систему координат.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Вивчення мови – особистісна потреба, яка проявляється в соціальній взаємодії, спілкуванні. Успішність спілкування залежить не тільки від бажання мовця вступити в контакт, але й від уміння реалізувати мовленнєвий намір, що залежить від ступеня володіння одиницями мови та вміння вживати їх у конкретних ситуаціях спілкування (до того ж знання окремих елементів мови саме по собі не може бути віднесено до поняття «володіння мовою як засобом спілкування»). Ці умови володіння мовою становлять сутність комунікативної компетентності, яка відноситься до центральних категорій комунікативної лінгвістики та лінгводидактики.

Узагальнивши основні характеристики комунікативної компетентності, можна зробити наступні висновки:

- комунікативна компетентність належить до сфери професійного та особистісного розвитку, тобто насамперед виявляє і розкриває в особистості здатність до навчання протягом життя;
- комунікативна компетентність як ключова освітня компетентність конкретизується на рівні кваліфікаційних характеристик, освітніх галузей і навчальних предметів для кожного рівня навчання;
- процес формування і розвитку комунікативної компетентності відбувається в контексті нових вимог до освітнього процесу, які висуває ринок праці;
- комунікативна компетентність може розглядатися як освітня компетентність, формування якої відноситься (може відноситися) до кожного освітнього компонента / курсу в цілому [6, с. 15].

Комунікативна компетентність належить до ключових у процесі формування фахівців у європейських країнах і США.

У 2010 р. в Лондоні за результатами проекту The Assessment and Teaching of 21st Century Skills (Оцінювання та викладання навичок ХХ-го століття) було підготовлено Звіти Всесвітнього форуму з навчання та технологій (Learning and Technology World Forum), в яких виділені десять основних навичок, об'єднаних у чотири групи.

Перша з них – «способи мислення» – охоплює креативність й інновацію; критичне мислення, здатність до вирішення проблем, прийняття рішень; уміння вчитися, метапізнання.

До другої – «способи роботи» – належать спілкування, співпраця (робота в команді).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Третя – «інструменти для роботи» – містить інформаційну грамотність; ІТ-грамотність.

Четверта – «життя в сучасному світі» – об'єднує громадянство (локальне і глобальне); життя і кар'єру; особистісну і соціальну відповідальність, що містять культурну обізнаність і компетентність [24, с. 21].

Цитований документ дозволив Ю. Вторниковій розробити модель комунікативної компетентності. Вона охоплює комунікативні знання, вміння та навички, схильності, стосунки та орієнтири [4, с. 34].

Так, до знань із мови належать: лексика, граматика, стилістика; поінформованість про типи вербального взаємодії і основні риси функціональних стилів і реєстрів усного мовлення; розуміння основних рис писемного мовлення.

До знань з іноземної мови: лексика, граматика, стилістика; розуміння паралінгвістичних рис комунікації (вібрація голосу, міміка, жести); розуміння культурних аспектів і соціальних умов мови в різних географічних, соціальних і комунікативних середовищах.

Серед умінь і навичок рідної та іноземної мов автором виділено:

- вміння спілкуватися (письмово чи усно), розуміти і бути зрозумілим у різних ситуаціях;
- комунікація містить вміння слухати й розуміти різні повідомлення, а також вміння говорити свідомо й чітко;
- уміння читати і розуміти різні тексти, враховуючи всі цілі комунікації (інформаційне, навчальне, розважальне читання);
- вміння писати різні види текстів за їхньою цільовою спрямованістю;
- вміння переконливо формулювати власні думки (усно чи письмово) і враховувати всі наявні точки зору;
- навички використання підказок (замітки, схеми, карти) з метою створення та розуміння складних текстів (спічі, розмови, інструкції, інтерв'ю, дебати).

Серед схильностей, відносин, орієнтирів по відношенню до рідної мови:

- розвиток позитивного ставлення до рідної мови, визнання її ролі в особистому і культурному збагаченні;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- відкрите визнання думок і висловлювань інших, участь у конструктивному діалозі;
- впевненість під час публічного виступу;
- любов до літератури;
- розвиток позитивного ставлення до міжкультурної комунікації.

По відношенню до іноземної мови: відчуття культурних відмінностей і стійкість до стереотипів [4, с. 92].

Існують різні погляди на структуру компетентності. Так, Європейська рамка кваліфікацій декларує такі складові компетентності, як знання, уміння та компетенції, які висвітлюються в термінах відповідальності й автономії [19, с. 90]. У Національній рамці кваліфікацій вказано на такі складники, як знання, уміння, комунікації, автономність і відповідальність [20, с. 87].

Варто відзначити, що серед вчених відсутня однастайність і в підходах до визначення структури комунікативної компетентності.

Так, Н. Коржова обґрунтовує трикомпонентну структуру комунікативної компетентності, вважаючи, що до неї належать:

- емоційно-мотиваційний компонент, який створює потребу в контактах, мотиви розвитку компетентності, цінності спілкування, цілі тощо;
- когнітивний компонент, який містить сприймання, уяву, мислення; когнітивний стиль; рефлексивні, оцінні й аналітичні здібності; знання з царини взаємовідносин людей, спеціальні психологічні знання, отримані в процесі навчання; смисли, образ іншого як партнера взаємодії; соціально-перцептивні здібності; особистісні характеристики, які творять комунікативний потенціал особистості;
- поведінковий компонент, тобто індивідуальну систему оптимальних моделей міжособистісної взаємодії; суб'єктивний контроль комунікативної поведінки [12, с. 96].

Комунікативні знання – це узагальнений досвід людства в комунікативній діяльності, відображення у свідомості комунікативних ситуацій.

Комунікативні вміння – комплекс дій, які базуються на теоретичній та практичній підготовленості, що надає змогу творчо використовувати комунікативні знання і навички для відображення та перетворення дійсності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Комунікативні здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, які забезпечують успішне виконання комунікативної діяльності.

Комунікативні здібності містять гностичні здібності, або здібності розуміти інших, експресивні здібності, або здібності бути зрозумілим для інших людей, а також інтеракційні, тобто здібності адекватно впливати на інших [28, с. 365].

С. Ткаченко виділила основні комунікативні здібності вчителя:

1) здатність контактувати, тобто вміння встановлювати педагогічно доцільні взаємини з учнями, батьками, учителями та розуміти їхні психологічні особливості;

2) здібність до вдосконалення своєї педагогічної комунікації, набуття комунікативних навичок і вмінь;

3) здібність соціально-психологічної адаптації;

4) здібність регулювати внутрішньокolleктивні, міжколективні та міжособистісні стосунки;

5) здібність передбачати результат та отримувати емоційне задоволення на всіх етапах педагогічного спілкування;

6) здібність здійснювати вплив на об'єкт у процесі комунікативної діяльності може бути досягнута лише за умови чітко визначених завдань;

7) організаторсько-комунікативні здібності – це вміння організовувати спільну з учнями комунікативну діяльність [29, с. 100].

Т. Радченко переконана, що структурно-змістова модель комунікативно-професійної компетенції містить мовні, культурно і предметно-змістові, соціальні (соціально-психологічні та соціолінгвістичні) знання, а також навички й уміння користуватися ними для вирішення задач по спілкуванню в простих і комбінованих видах комунікативної діяльності [25, с. 144].

Розгорнуту структуру комунікативної компетентності подає І. Яковлева, яка представляє цей феномен у вигляді окремих модулів.

До соціально-психологічного модуля авторка відносить:

- вміння спонукати до спілкування;
- вміння справляти хороше враження;
- рефлексивність;
- вміння адекватно сприймати і розуміти своєрідність особистості кожного, її структуру;
- вміння прогнозувати розвиток міжсуб'єктних стосунків;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– вміння використовувати вербальні, невербальні та проксемічні засоби;

– вміння використовувати механізми комунікативного впливу – переконання, навіювання, зараження, ідентифікацію.

Естетичний модуль охоплює:

– вміння гармонізувати внутрішні і зовнішні особистісні прояви;

– вміння бути артистичним, естетично виразним;

– залучення до високої культури спілкування;

– вміння активізувати емоційний тонус комунікантів;

– переживання радості спілкування, почуття прекрасного.

До морально-естетичного модуля належать:

– вміння будувати спілкування на гуманній, демократичній основі, керуватися принципами і правилами професійної етики і етикету;

– вміння поважати особисту гідність кожного;

– вміння організовувати творчу співпрацю;

– вміння ініціювати сприятливий моральний клімат спілкування.

Технічний модуль містить:

– вміння використовувати засоби, методи, прийоми, різноманітні форми взаємодії;

– вміння вибирати оптимальний стиль керівництва спілкуванням;

– дотримання такту у взаємодії;

– вміння поєднувати комунікативну і предметну взаємодію, забезпечувати її виховну ефективність [41, с. 136]. Очевидно, що автор комунікативну компетентність пов'язує насамперед з комунікативними здібностями.

Модель комунікативної компетентності складають такі компетенції: мовна, тобто вміння будувати граматично правильні й усвідомлені висловлювання, предметна, що відповідає за зміст висловлювання і забезпечує одержання знань про той фрагмент світу, який є предметом мовлення, і прагматична, яка передбачає здатність використовувати висловлювання в певних мовленнєвих актах, співвідносячи їх із умовами спілкування [39, с. 54-55].

У структурі комунікативної компетентності виокремлюємо наступні складники:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- вербально-комунікативна компетентність (здатність обробляти, групувати, запам'ятовувати і в разі потреби згадувати знання, фактичні дані, застосовуючи мовні позначення);
- лінгвістична компетентність (здатність розуміти, продукувати необмежену кількість пропозицій за допомогою засвоєних мовних знаків і правил їх поєднання);
- вербально-когнітивна компетентність (здатність брати до уваги при мовному спілкуванні контекстуальну доречність у вживанні мовних одиниць для реалізації когнітивної та комунікативної функцій);
- метакомунікативна компетентність (здатність володіти понятійним апаратом, необхідним для аналізу й оцінки засобів мовного спілкування) [33, с. 19].

Н. Васильєва трактує комунікативну компетентність як сукупність чотирьох компетентностей: лінгвістичної, соціокультурної, стратегічної та професійної [3, с. 45].

Натомість, відповідно до підходів Е. Ван і Дж. Тріма, до складу комунікативної компетентності належать:

- лінгвістична компетентність – здатність мовця створити на основі вивчених правил ланцюжок граматично правильних фраз;
- соціолінгвістична – використання й перетворення мовних форм відповідно до ситуації спілкування;
- дискурсивна – досягнення зв'язності окремих висловлювань у значущих моделях спілкування;
- стратегічна – використання вербальних і невербальних способів для прогалин у знанні коду;
- соціокультурна – знайомство з соціокультурним контекстом, в якому використовується мова;
- соціальна – бажання взаємодіяти з людьми, відчувати впевненість у собі, а також ставити себе на місце іншого [34, с. 29].

Подібні рівні визначають як спеціальну, професійну і етноспецифічну компетентності [28, с. 73].

З точки зору теорії мовленнєвої діяльності, складниками комунікативної компетентності названі компетентності в говорінні, читанні, листуванні, аудіюванні. Ці види компетентностей формуються на базі лексичної і граматичної компетентностей, що належать до ядра мовної компетентності. Компетентність в говорінні доповнюється вимовною

компетентністю, компетентність в листуванні – орфографічною компетентністю, компетентність в аудіюванні – умінням розрізняти звуки мовлення, компетентність в читанні – умінням розрізняти графічні знаки.

Функціональний підхід до мови дозволяє стверджувати про компонентний склад комунікативної компетентності – граматичну, соціолінгвістичну, дискурсну, стратегічну компетентності [18, с. 199]. Поняття граматичної компетентності характеризує ступінь оволодіння лінгвістичним кодом мови (знання словника, правил вимови та орфографії, словотвору та структури речення). Соціолінгвістична компетентність – це здатність користуватися мовними засобами з урахуванням теми, ролей учасників спілкування та оточення, або конкретно заданої ситуації спілкування, а також знання правил поведінки, прийнятих у даному мовному колективі. Дискурсна (дискурсивна) компетентність трактується як здатність породжувати дискурс, тобто використовувати й інтерпретувати форми слів і значення для створення текстів, володіння навичками організації мовного матеріалу в когерентний (зв'язний) текст.

Так, індивід з високим рівнем дискурсивної компетентності добре знає, як ефективно використовувати зв'язки (займенники, сполучники, прислівники й інші граматичні засоби), як досягти єдності думки і відповідності в тексті, як виражати відносини між різними ідеями в контексті. Володіння стратегічною (або компенсаторною) компетентністю передбачає використання вербальної і невербальної комунікативних стратегій з метою компенсації нестачі знань граматичного коду, при необхідності посилення риторичного ефекту мовного повідомлення або паузи у комунікації.

Модель комунікативної компетентності С. Савіньон, представленої у вигляді «перевернутої піраміди», вказує, як через практику і досвід у розширеному колі комунікативних контекстів і подій індивід, що вивчає мову, поступово розширює свою комунікативну компетентність, яка містить граматичну, дискурсивну, стратегічну і соціокультурну компетентності. Згідно з поглядами С. Савіньон, структуру комунікативної компетентності утворюють такі компетентності, як: граматична (граматичний рівень речення), соціолінгвістична (розуміння соціального контексту, в якому використовується мова), дискурсивна (вміння продукувати текст) і стратегічна (компенсація часткових знань, умінь та навичок). Особливу увагу дослідниця акцентує на останньому, що має компенсувати часткові мовні знання у процесі професійної діяльності [20, с. 17].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Соціокультурна компетентність передбачає знання здобувачами вищої освіти національно-культурних особливостей соціальної і мовної поведінки носіїв мови (їхніх звичаїв, етикету, соціальних стереотипів, історії та культури країни) і способів користування їх у процесі спілкування. Формування цієї компетентності проводиться в контексті діалогу культур з урахуванням відмінностей у соціокультурному сприйнятті світу і сприяє досягненню міжкультурного порозуміння між людьми і становленню «вторинної мовної особистості», що відрізняється толерантним ставленням до інокультури.

Термін «комунікативна компетентність» розуміємо «як вибір і реалізацію програм мовної поведінки в залежності від здатності людини орієнтуватися в тій чи іншій ситуації спілкування; вміння класифікувати ситуації залежно від теми, завдань, комунікативних установок, що виникають в учнів до бесіди, а також під час бесіди в процесі взаємної адаптації» [37, с. 38].

Ця здатність до вибору та реалізації програм мовного спілкування і поведінки здійснюється «на фоні культурного контексту» [14, с. 5] й отримується в результаті «природної комунікації або спеціально організованого навчання» [15, с. 75].

У дослідженні ми поділяємо думку вчених, що характеризують зміст комунікативної компетентності як методично, психологічно і лінгвістично узгоджену єдність усіх компонентів, до якої належать такі взаємопов'язані, збалансовані розділи:

- а) сфери комунікативної діяльності, теми та їхня інтелектуальна (концептуальна) значимість для здобувачів вищої освіти;
- б) ситуації і програми їхнього розгортання (сценарії комунікативних подій);
- в) соціальні та комунікативні ролі співрозмовників у ситуаціях, програми поведінки кожної ролі відповідно до розгортання комунікативних подій;
- г) мовні дії, прагматичні цілі;
- д) стратегії комунікації в ситуаціях під час виконання програм поведінки;
- е) типи контекстів-дискурсів та правила їхньої побудови;
- ж) списки номінативних значень;
- з) списки внутрішньосистемних значень;
- е) списки мовних мінімумів [41, с. 84].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Дещо іншу структуру комунікативної компетентності подає Л. Федоренко, яка виокремлює шість складників:

- 1) соціокультурну компетентність (країнознавство та лінгвокраїнознавство);
- 2) мовну компетентність (мовні знання: лексичні, граматичні тощо);
- 3) мовленнєву компетентність (аудіювання, мовлення, письмо, читання);
- 4) компетентність щодо процесу говоріння (діалогічне й монологічне мовлення);
- 5) лексичну й граматичну компетентність (знання лексики й граматики та мовленнєві лексичні й граматичні навички);
- 6) фонетичну компетентність (знання фонетики й мовленнєво-слуховимовні навички) [33, с. 65].

О. Ходаковська вважає, що структура комунікативної компетентності повинна мати три компоненти:

- лінгвістичний (говоріння, розуміння на слух, читання);
- прагматичний (уміння кодувати й декодувати повідомлення за вербальними й невербальними каналами);
- соціокультурний (правила соціальних умовностей, толерантність) [34, с. 81].

Комунікативна компетентність нефілологів відображає картину мовного спілкування особистості в колективі, в певному національно-мовному співтоваристві, а її методично інтерпретований конкретний зміст виступає як комунікативна програма навчання, що містить три аспекти:

- 1) матеріальний аспект, або засоби мови і мовлення;
- 2) процесуальний аспект, або мовні дії в конкретних сферах і ситуаціях спілкування;
- 3) ідеальний аспект (предмети мовлення, теми, проблеми).

Ці аспекти мають двосторонній зв'язок із знаннями, навичками і вміннями в усіх видах мовленнєвої діяльності. Комунікативна поведінка партнерів по спілкуванню здійснюється завдяки знанню репертуару комунікативних умінь у галузі прогнозування, планування і здійснення спілкування, що базується на знанні прагматики мови, умінні стереотипно і творчо виражати певні інтенції, застосовувати адекватні цілі, стратегії і тактики [15, с. 80-81].

Сучасні українські науковці вважають основними структурними компонентами комунікативної компетентності мовну, мовленнєву та соціолінгвістичну компетентності.

На їхню думку, мовна компетентність визначається як певна система знань про українську мову як складне соціокультурне явище і сформовані на цій основі мовні вміння, а саме: фонетичні, орфоепічні, морфемні, лексичні, синтаксичні. До її основних характеристик відносять мовленнєві задатки, знання мови, реалізацію мови у мовленні. Загальновідомо, що передача будь-якої інформації можлива лише за допомогою знаків та знакових систем. Розрізняють вербальну і невербальну комунікації, що використовують різноманітні знакові системи. Відповідно до цього виділяють вербальний і невербальний рівень комунікативної складової компетентності в спілкуванні. Вербальна комунікація застосовує як знакову систему людську вимову, природну звукову мову, тобто систему фонетичних звуків, що охоплює два принципи: лексичний та синтаксичний [25, с. 80].

Мовленнєва компетентність охоплює певні знання про точність, влучність, адекватність, правильність використання мовних засобів, знання про особливості використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови, про особливості усного й писемного мовлення, його діалогічну та монологічну форми та є одним із компонентів професійної готовності, реалізації професійного потенціалу майбутнього вчителя початкової школи.

Розвинені мовленнєві вміння є показником педагогічної культури і педагогічної майстерності вчителя. Звичайно, формування професійно значущих мовленнєвих умінь, комунікативної культури відбувається під впливом психофізіологічних, соціокультурних і педагогічних чинників, які сприяють засвоєнню здобувачами вищої освіти знань про мовленнєву культуру і можливості її застосування відповідно до потреби, особливостей та мети організації педагогічного процесу [12, с. 91].

Соціолінгвістична компетентність є інтегративним утворенням, оскільки акумулює знання та вміння, необхідні для соціального аспекту застосування мови (правил ввічливості, норм, що регулюють стосунки між поколіннями, статями, класами, соціальними групами) визначається динамікою соціальної стратифікації суспільства, культурною орієнтацією його громадян; позитивною соціальною мотивацією людини тощо. Все це

загалом характеризує відносну стабільність, традиційність і посилює збереження культурологічної лінії у процесі формування професійних мовленнєвих умінь.

Визначені компоненти є складовими для формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Вони не протиставляються один одному, оскільки відображають багатозначність і складність дефініції, що розглядається, а також допомагають більш повному його розумінню й тлумаченню [21, с. 85-87].

Провідні українські педагоги комунікативну компетентність розглядають також як сукупність знань і вмінь учасників міжкультурної комунікації, інтеракції в цілому, в спілкуванні в різноманітних умовах (ситуаціях) із різними комунікантами; набір комунікативних стратегій разом із володінням комунікативними правилами, постулатами, максимами і конвенціями спілкування. Вона містить у собі вміння спілкуватися без створення напруги з співрозмовником, тобто співпрацювати, організовувати, вирішувати життєві та практичні ситуації [22, с. 165].

У нашому дослідженні ми визначили наступні складові комунікативної компетентності:

1) *мовна складова*, яка передбачає володіння певною системою знань про мову (лексичні, фонетичні, граматичні, синтаксичні, стилістичні), знання професійної термінології (педагогічної, психологічної, дидактичної, лінгвістичної, літературознавчої, лінгводидактичної тощо), що є основою для розвитку не тільки особистої комунікативної компетентності, але і для наступної професійної діяльності, спрямованої на розвиток комунікативних здатностей майбутніх учителів;

2) *мовленнєва компетентність*, яка передбачає правильність використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови, створення власних висловлювань на задану тему із визначенням усіх умов комунікації і мети, ситуації, обставин спілкування, стилю, типу і жанру мовлення;

3) *соціокультурна компетентність*, яка передбачає здатність здійснювати міжкультурну комунікацію, що ґрунтується на культурних і соціальних нормах комунікативної поведінки; збереження культурологічної лінії у процесі формування професійних мовленнєвих умінь.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Таким чином, комунікативна компетентність не обмежується мовленнєвими вміннями, а проявляється як неодмінна складова соціальної, загальнокультурної компетентності людини, а результатом її формування має бути вміння адекватно виділяти комунікативні цілі та стратегії їхнього досягнення в мовні форми, а також вміння використання норм мовного етикету і соціальної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування.

Процес розвитку комунікативної компетентності майбутнього фахівця охоплює кілька рівнів, зокрема:

- 1) рівень комунікативної грамотності;
- 2) рівень комунікативної компетентності;
- 3) рівень професійної комунікативної компетентності;
- 4) рівень комунікативної майстерності.

Очевидно, що перехід від початкового рівня на рівень комунікативної компетентності може відбутися лише за дотримання низки педагогічних умов, до яких, на нашу думку, належать:

- орієнтація професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів на розвиток комунікативної компетентності;

- розробка та застосування алгоритму формування комунікативної компетентності майбутніх вчителів початкових класів, що містить чотири взаємопов'язаних етапи:

- 1) діагностичний;
- 2) мотиваційний;
- 3) операційний;
- 4) оцінно-контрольний;

- спрямованість навчального процесу на встановлення особистісно орієнтованої взаємодії;

- впровадження в педагогічний процес відповідного елективного курсу;

- застосування активних методів навчання.

Варто зазначити, що підготовка майбутніх вчителів початкових класів щодо формування комунікативної компетентності має бути поетапною. Необхідний алгоритм формування досліджуваної компетентності повинен охоплювати такі етапи, як діагностичний, мотиваційний, операційний і оцінно-контрольний. Структурування процесу формування комунікативної компетентності за етапами, на наш погляд, є необхідним для конкретизації та оптимального розв'язання поставлених завдань.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Спираючись на положення, що комунікативна підготовка розглядається в науковій літературі в основному як частина професійної підготовки спеціаліста або як частина його діяльності, а основою професійної педагогічної підготовки є прикладне навчання, формування не тільки знань, умінь, навичок з педагогічної діяльності, але і практичне навчання щодо їхнього застосування, в той час, як розвиток професійних якостей має сприяти розвитку особистісних якостей, що визначається гуманістичним і особистісно-орієнтованим навчанням, які забезпечують:

- орієнтацію на розвиток особистості;
- доцільність та відповідність змісту професійної освіти особливостям майбутньої професії;
- використання можливостей і досвіду здобувачів вищої освіти;
- інтерактивні дії суб'єктів освітнього процесу;
- активне залучення здобувачів вищої освіти в діяльність [24, с. 31].

Відтак спрямованість освітнього процесу на встановлення *особистісно орієнтованої взаємодії* – наступна, необхідна на наш погляд, педагогічна умова, яка впливає з необхідності формування у майбутнього педагога компетентності у міжособистісному спілкуванні.

Щоб схарактеризувати компетентність у спілкуванні, необхідно знати його інваріантні структурні компоненти, до яких належать партнери-учасники, ситуація, завдання. Натомість варіативність зазвичай пов'язують зі зміною характеру цих компонентів-складових: хто партнери, яка ситуація чи завдання, своєрідність зв'язків між ними. Відповідно до такого уявлення про структуру спілкування основними чинниками компетентності у спілкуванні виступає компетентність людини в самій собі, тобто її адекватна орієнтація у власному психологічному потенціалі, а також у потенціалі й психологічних особливостях партнерів, компетентність у ситуації і завданнях (володіння психолого-педагогічним умінням їх розв'язувати) [1, с. 101].

Особистісно орієнтована взаємодія у спілкуванні передбачає позицію співрозмовників «поруч і разом», врахування інтересів і прав один одного, забезпечення емоційного контакту. Тактика такого спілкування виявляється у співробітництві, яке ґрунтується на розумінні й прийнятті, забезпеченні умов для прояву активності, ініціативи, самостійності дій, вибору рішень. Оцінка діяльності за такої взаємодії спрямована на оцінку конкретних результатів, на надання переваги успішним діям і має

позитивний характер [18, с. 105].

Створенню умов розвитку професійно обумовлених структур особистості сприяють технології особистісно орієнтованої освіти, до яких належать:

- тренінгові технології (професійно-поведінковий тренінг, тренінг рефлексивності);

- діалогічні методи навчання (групові дискусії, аналіз ситуацій);

- ігрові технології (діалогічні, рольові, ділові ігри) [16, с. 188].

Їхнє використання має ґрунтуватися на низці принципів. Це зокрема:

- принцип особистісного підходу, за якого викладач і здобувач є односторонніми. Оскільки людське спілкування розпочинається зі встановлення контакту, надзвичайно важливою є первинна комунікативна адаптація, зосередженість на співрозмовникові. У таких умовах зникає внутрішня напруга, зникають комплекси і з'являється взаєморозуміння;

- принцип ситуативності, який передбачає у процесі формування комунікативної компетентності відбір і організацію матеріалу на основі ситуацій і проблем спілкування, адже мотивація спілкування виникає лише в ситуаціях, значущих для співрозмовників;

- принцип моделювання, за яким змістовий бік навчання мають представляти не теми, а проблеми;

- принцип двостороннього характеру навчального спілкування, який полягає в чіткому розподілі функцій між викладачем та студентами. Педагог керує спілкуванням з метою формування, відпрацювання та закріплення навичок і вмінь мовленнєвої діяльності; здобувачі зосереджуються насамперед на спілкуванні, адже засобами мовлення вони можуть вийти за межі навчальних ситуацій;

- принцип диференційованого підходу до формування груп. Навчальні групи мають формуватися із врахуванням вихідного рівня сформованості комунікативної компетентності;

- принцип діяльнісної основи навчання, який виражається у зовнішній та внутрішній активності здобувача. Для цього варто збільшувати обсяг індивідуальних, групових та колективних форм навчання і скорочувати обсяг традиційної фронтальної роботи, за якої активною дійовою особою є викладач;

- принцип групової взаємодії, який передбачає розкриття індивідуальності кожного здобувача через спілкування, для чого в групі має панувати такий психологічний клімат, який дозволить ефективно виявити

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

і розкрити можливості кожного здобувача. За цих обставин міжособистісну взаємодію можна розглядати через діади: «викладач – здобувач», «викладач – група здобувачів», «здобувач – здобувач»;

– принцип орієнтації на професію. Формування комунікативної компетентності здобувачів ЗВО неможливе без врахування специфіки опановуваної професії, для чого пропонувані завдання мають відображати ситуації із професійної діяльності [2, с. 45].

Не претендуючи на всебічне охоплення засобів і шляхів розвитку комунікативної компетентності, ми зупинимось на педагогічних технологіях, дидактичних засобах і методах активного навчання, використовуваних нами в навчальних курсах.

Педагогічна технологія – це педагогічна діяльність, яка охоплює послідовність педагогічних процедур, операцій, прийомів, складових, реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем ефективності, надійності та гарантованості результату. Ми вважаємо обґрунтованим застосування педагогічної технології, що дозволяє максимально інтегрувати комунікативний потенціал здобувачів вищої освіти для забезпечення професійного становлення майбутнього фахівця.

Слід зазначити, що вибір комунікативного тренінгу обґрунтований тим, що цей метод є планомірно здійснюваною програмою різноманітних педагогічних технологій з метою формування та вдосконалення комунікативних знань, умінь, навичок і якостей особистості. Цей метод розвиває вміння слухати свого співрозмовника, тримати себе впевнено з іншими людьми, будувати ефективну модель взаємин з партнерами по комунікації, долати звички, які ускладнюють спілкування.

Комунікативні педагогічні технології розвиваються в межах особистісно орієнтованого навчання, що забезпечує:

- активно-діяльнісне ставлення до світу і самого себе;
- активність суб'єкта у вищому своєму творчому прояві, коли суб'єкт піднімається до становлення самого себе.

Виходячи з цього, наступною педагогічною умовою, яка сприяє, на наш погляд, розвитку комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти, є використання в педагогічному процесі методів активного навчання.

До важливих переваг цього методу формування комунікативної компетентності належить поєднання вербальних і невербальних засобів передачі інформації, створення насиченого інформаційного середовища,

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

залучення усіх учасників тренінгу в організовану діяльність, а також застосування механізмів психічного зараження, навіювання, переконування і наслідування [40, с. 90].

Досягнення ефективних результатів навчальної роботи можливе лише за умови оптимального поєднання методів навчання. Варто керуватися низкою принципів активного навчання:

- принцип активності всіх учасників групи. Він передбачає мисленнєве проектування отриманих знань на практику діяльності, формуючи в особи новий спосіб професійної діяльності, в результаті чого руйнуються стереотипи, виникають нові конструктивні переконання, поповнюється професійний багаж;

- принцип проблемного навчання, який передбачає широке застосування проблемних задач та завдань, забезпечуючи глибоке осмислення і прискорене практичне засвоєння знань, допомагає формувати творче мислення, мобілізує колективні знання, досвід тощо;

- принцип максимально можливої адекватності навчально-пізнавальної діяльності характерові практичних завдань, який передбачає максимально наближену до реальної професійної діяльності організацію навчання;

- принцип індивідуалізації передбачає врахування рівня розумового розвитку особистості, її знань та вмінь, інтересів, рівня розвитку психічних процесів тощо.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Реформа освіти передбачає створення атмосфери співпраці та партнерської взаємодії, що ґрунтуються на любові до дітей, спільній творчій ініціативі, узгодженій спільній діяльності, відповідальності, толерантності, коректності, компетентності, вмінні усіма суб'єктами освітнього процесу створювати навколо себе позитивний психолого-педагогічний мікроклімат, усвідомлювати й враховувати власні помилки, досягати поставлених цілей [13, с. 44].

Саме педагогічне спілкування на засадах партнерства відіграє значну роль у створенні нового освітнього простору, безпечного освітнього середовища для всіх категорій учнів, що є надзвичайно важливим та актуальним завданням для нашої держави, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови держави.

Заклади загальної середньої освіти будуть успішними й ефективно розвиватимуться за умови ініціювання та запровадження реальної партнерської взаємодії, розробивши чіткі зобов'язання й мотивуючи всіх

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

суб'єктів на рівні комунікації, спільної партнерської діяльності та спільної відповідальності за результати.

Щодо перспектив подальших розвідок, вважаємо за необхідне здійснити дослідження з метою виявлення й обґрунтування способів врахування педагогічних аспектів партнерської взаємодії в ЗВО; сформулювати рекомендації для створення ефективного освітнього середовища в закладах освіти на засадах партнерства, спрямовані на підвищення якості підготовки вчителів початкових класів з урахуванням важливості комунікативних навичок у сучасному освітньому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанська Н. Д. Комунікативна компетентність майбутніх учителів початкових класів: теорія і практика. Київ : Видавництво «Освіта», 2017. 150 с.
2. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
3. Васильєва Н. С. Формування комунікативної компетентності учителів початкових класів в умовах сучасної освітньої парадигми. *Педагогічна освіта в Україні*. 2015. №2. С. 45-52.
4. Вторнікова Ю. С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи. *Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського*. Одеса, 2013. С. 34-42.
5. Гавриш Н. А. Комунікативні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки Інституту психолого-педагогічної освіти імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 30. С. 112-120.
6. Головань Л. В. Специфіка підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування комунікативної компетентності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2019. Вип. 50. С. 70-77.
7. Денисенко Л. І. Сучасні підходи до формування комунікативної компетентності учителів початкових класів. *Педагогічна наука і освіта*. 2019. №4. С. 15-24.
8. Державний стандарт початкової освіти (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#n8>.
9. Закон «Про освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 16.11.2019).
10. Калініна Л. М., Лісова Н. І. Соціальне партнерство як предмет розгляду в змісті підручника для керівника освіти. *Проблеми сучасного підручника: ключові компетентності та предметні навички*: збірник тез Міжнародної науково-практичної інтернет конференції, 20-21 травня 2021 р. Київ : Педагогічна думка, 2021. С. 98-102.
11. Концепція НУШ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 16.11.2019).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

12. Коржова Н. В. Розвиток комунікативної компетентності учителів початкових класів у процесі професійної підготовки. *Педагогічний альманах*. 2014. №26. С. 96-102.
13. Коханова О. В. Психологія партнерської взаємодії в освіті: навчально-методичний посібник. Київ : Вид-во ПП Щербатих О. В. 2013, 230 с.
14. Кравченко В. В., Ковганич Г. С. Соціальне партнерство школи і сім'ї: переосмислення проблем і перспектив. *Довідник директора школи*. 2015. №5–6 (травень–червень). С. 27–34.
15. Кравченко І. Г. Інтеграція засобів інформаційно-комунікаційних технологій у процес формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. №59 (1). С. 44-57.
16. Кудіна Л. П. Психолого-педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Психологія та педагогіка*. 2016. №4 (61). С. 56-63.
17. Лисенко І. В. Формування комунікативної компетентності учителів початкових класів в умовах модернізації освіти. *Наукові записки Інституту психолого-педагогічної освіти імені М. П. Драгоманова*. 2018. Вип. 32. С. 78-87.
18. Мельник О. В. Комунікативні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Вісник післядипломної освіти*. 2017. №3(26). С. 92-99.
19. Носкова О. С. Формування комунікативної компетентності учителів початкових класів на заняттях з іноземної мови. *Збірник наукових праць Кіровоградського наці Збірник наукових праць Кіровоградського національного технічного університету*. 2015. Вип. 25. С. 112-118.
20. [Онищенко В. І.](#) Компетентнісний підхід у професійній освіті. [Педагогіка і психологія професійної освіти](#). 2015. №1-2. С. 18-27.
21. Орлова І. Г. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі навчання фахових дисциплін. *Шляхи вдосконалення вищої педагогічної освіти*. 2016. №18. С. 76-85.
22. Петренко Л. М. Комунікативна компетентність майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2018. Вип. 32 (4). С. 97-105.
23. Побірченко Н. А. Освітньо-практичні перспективи розвитку партнерської діяльності школи і сім'ї. Партнерська взаємодія учня і вчителя в освітньому процесі. *Партнерська взаємодія школи та сім'ї як фактор оновлення сучасної освіти: науково-методичний збірник*. Запоріжжя : СТАТУС, 2018. С. 14–20.
24. Погорела Н. С. Психолого-педагогічні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічний альманах*. 2018. №36. С. 116-123.
25. Радченко Т. В. Сучасні тенденції розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Інноваційні технології в освіті*. 2019. №7. С. 144-153.
26. Савченко Л. П. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у вищих навчальних закладах України. *Науковий вісник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2017. Вип. 2(14). С. 112-120.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

27. Скиба М. В. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogikapartnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-ushkoli/> (дата звернення 27.09.2022).
28. Таранова О. В. Комунікативні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищих навчальних закладах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2015. Вип. 129 (3). С. 54-60.
29. Ткаченко, С. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах педагогічної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 3 (87). 2019. С. 100-109.
30. Троценко Н. Є. Соціальне партнерство як одна з педагогічних умов професійного самовдосконалення соціальних працівників у ресурсних центрах. URL: [http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1250/1/N_Timoshenko\(Trotsenko\)_VZNY_3_KSP&KO_IPSP.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1250/1/N_Timoshenko(Trotsenko)_VZNY_3_KSP&KO_IPSP.pdf) (дата звернення: 05.10.2022).
31. Ушакова І. О. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів на заняттях з іноземної мови. *Педагогіка та психологія*. 2016. №2. С. 47-54.
32. Федірчик Т. Д. Педагогіка партнерства як чинник формування ефективної взаємодії учасників освітнього процесу в умовах Нової української школи. *Гірська школа Українських Карпат*. 2019. №21. С. 50-54.
33. Федоренко Г. П. Комунікативні здібності майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки. *Педагогіка і психологія*. 2018. №1(99). С. 61-67.
34. Ходаківська О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у вищому педагогічному навчальному закладі. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2017. Вип. 5 (1). С. 119-128.
35. Чередниченко О. А. Використання інтерактивних технологій для формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Хмельницького національного університету*. 2019. Вип. 3(1). С. 76-83.
36. Черниш О. Л. Методичні підходи до формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2017. Вип. 1(28). С. 59-66.
37. Швайко О. В. Особливості використання інноваційних технологій у підготовці майбутніх учителів початкових класів до формування комунікативної компетентності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 10(1). С. 103-109.
38. Шевченко Т. П. Комунікативні аспекти в процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Серія 6: Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1(53). С. 82-88.
39. Шевчук О. Л. Сучасні педагогічні технології у формуванні комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Одеського національного університету*. 2017. Вип. 22(1). С. 204-212.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

40. Шульга В. М. Теоретичні та методичні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2018. Вип. 5(91). С. 135-142.

41. Яковлева І. В. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 171. С. 136-141.

42. Яланська С. П. Психологічні аспекти педагогіки партнерства нової української школи. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8036/1/62> (дата звернення: 05.12.2022).

REFERENCES

1. Babanska N. D. Komunikatyvna kompetentnist maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv: teoriia i praktyka. Kyiv : Vydavnytstvo «Osvita», 2017. 150 s.

2. Bibik N. M. Nova ukrainska shkola: poradyk dlia vchytelia. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.

3. Vasylieva N. S. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchyteliv pochatkovykh klasiv v umovakh suchasnoi osvitoi paradyhmy. *Pedahohichna osvita v Ukraini*. 2015. №2. S. 45-52.

4. Vtornikova Yu. S. Komunikatyvna kompetentnist u strukturi kliuchovykh kompetentnostei hromadian Yevropy. *Pivdenoukrainskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. K. D. Ushynskoho*. Odesa, 2013. S. 34-42.

5. Havrysh N. A. Komunikatyvni aspekty pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Naukovi zapysky Instytutu psykholoho-pedahohichnoi osvity imeni M.P. Drahomanova*. 2018. Vyp. 30. S. 112-120.

6. Holovan L. V. Spetsyfika pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota*. 2019. Vyp. 50. S. 70-77.

7. Denysenko L. I. Suchasni pidkhody do formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Pedahohichna nauka i osvita*. 2019. №4. S. 15-24.

8. Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity (u redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lyupnia 2019 r. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#n8>.

9. Zakon «Pro osvitu». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia: 16.11.2019).

10. Kalinina L. M., Lisova N. I. Sotsialne partnerstvo yak predmet rozghliadu v zmisti pidruchnyka dlia kerivnyka osvity. *Problemy suchasnoho pidruchnyka: kliuchovi kompetentnosti ta predmetni navychky: zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet konferentsii, 20-21 travnia 2021 r.* Kyiv : Pedahohichna dumka, 2021. S. 98-102.

11. Kontsepsiia NUSh. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (data zvernennia: 16.11.2019).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

12. Korzhova N. V. Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi profesiinoi pidhotovky. *Pedahohichniy almanakh*. 2014. №26. S. 96-102.
13. Kokhanova O. V. Psykholohiia partnerskoi vzaiemodii v osviti: navchalnometodychnyi posibnyk. Kyiv : Vyd-vo PP Shcherbatykh O. V. 2013, 230 s.
14. Kravchenko V. V., Kovhanych H. S. Sotsialne partnerstvo shkoly i simi: pereosmyslennia problem i perspektyv. *Dovidnyk dyrektora shkoly*. 2015. №5–6 (traven–cherven). S. 27–34.
15. Kravchenko I. H. Intehratsiia zasobiv informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u protses formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2017. №59 (1). S. 44-57.
16. Kudina L. P. Psykholoho-pedahohichni aspekty formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Psykhologhiia ta pedahohika*. 2016. №4 (61). S. 56-63.
17. Lysenko I. V. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchyteliv pochatkovykh klasiv v umovakh modernizatsii osvity. *Naukovi zapysky Instytutu psykholoho-pedahohichnoi osvity imeni M. P. Drahomanova*. 2018. Vyp. 32. S. 78-87.
18. Melnyk O. V. Komunikatyvni aspekty profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Visnyk pislidyploinoi osvity*. 2017. №3(26). S. 92-99.
19. Noskova O. S. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchyteliv pochatkovykh klasiv na zaniattiakh z inozemnoi movy. *Zbirnyk naukovykh prats Kirovohradskoho natsi Zbirnyk naukovykh prats Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*. 2015. Vyp. 25. S. 112-118.
20. Onyshchenko V. I. Kompetentnisnyi pidkhid u profesiinii osviti. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*. 2015. №1-2. S. 18-27.
21. Orlova I. H. Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi navchannia fakhovykh dystsyplin. *Shliakhy vdoskonalennia vyshchoi pedahohichnoi osvity*. 2016. №18. S. 76-85.
22. Petrenko L. M. Komunikatyvna kompetentnist maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi fakhovoi pidhotovky. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. 2018. Vyp. 32 (4). S. 97-105.
23. Pobirchenko N. A. Osvitno-praktychni perspektyvy rozvytku partnerskoi diialnosti shkoly i simi. Partnerska vzaiemodiia uchnia i vchytelia v osvitnomu protsesi. *Partnerska vzaiemodiia shkoly ta simi yak faktor onovlennia suchasnoi osvity: nauково-metodychnyi zbirnyk*. Zaporizhzhia : STATUS, 2018. S. 14–20.
24. Pohoriela N. S. Psykholoho-pedahohichni aspekty formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Pedahohichniy almanakh*. 2018. №36. S. 116-123.
25. Radchenko T. V. Suchasni tendentsii rozvytku komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Innovatsiini tekhnolohii v osviti*. 2019. №7. S. 144-153.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

26. Savchenko L. P. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy. *Naukovyi visnyk Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny*. 2017. Vyp. 2(14). S. 112-120.
27. Skyba M. V. Krashche razom. Shcho take pedahohika partnerstva i navishcho vona v NUSh. URL: <https://nus.org.ua/articles/pedagogikapartnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-ushkoli/> (data zvernennia 27.09.2022).
28. Taranova O. V. Komunikatyvni aspekty pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*. 2015. Vyp. 129 (3). S. 54-60.
29. Tkachenko, S. M. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv v umovakh pedahohichnoi osvity. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, 3 (87). 2019. S. 100-109.
30. Trotsenko N. Ye. Sotsialne partnerstvo yak odna z pedahohichnykh umov profesiinoho samovdoskonalennia sotsialnykh pratsivnykiv u resursnykh tsentrakh. URL: [http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1250/1/N_Timoshenko\(Trotsenko\)_VZNY_3_KSP&KO_IPSP.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1250/1/N_Timoshenko(Trotsenko)_VZNY_3_KSP&KO_IPSP.pdf) (data zvernennia: 05.10.2022).
31. Ushakova I. O. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv na zaniattiakh z inozemnoi movy. *Pedahohika ta psykholohiia*. 2016. №2. S. 47-54.
32. Fedirchuk T. D. Pedahohika partnerstva yak chynnyk formuvannia efektyvnoi vzaiemodii uchashchykh osvithnoho protsesu v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly. *Hirska shkola Ukrainskykh Karpat*. 2019. №21. S. 50-54.
33. Fedorenko H. P. Komunikatyvni zdibnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi profesiinoy pidhotovky. *Pedahohika i psykholohiia*. 2018. №1(99). S. 61-67.
34. Khodakivska O. M. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u vyshchomu pedahohichnomu navchalnomu zakladi. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho*. 2017. Vyp. 5 (1). S. 119-128.
35. Cherednychenko O. A. Vykorystannia interaktyvnykh tekhnolohii dlia formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Naukovyi visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. 2019. Vyp. 3(1). S. 76-83.
36. Chernysh O. L. Metodychni pidkhody do formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 2017. Vyp. 1(28). S. 59-66.
37. Shvaiko O. V. Osoblyvosti vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*. 2016. Vyp. 10(1). S. 103-109.
38. Shevchenko T. P. Komunikatyvni aspekty v protsesi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova, Seriya 6: Pedahohichni nauky*. 2016. Vyp. 1(53). S. 82-88.

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

39. Shevchuk O. L. Suchasni pedahohichni tekhnolohii u formuvanni komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu*. 2017. Vyp. 22(1). S. 204-212.

40. Shulha V. M. Teoretychni ta metodychni aspekty formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*. 2018. Vyp. 5(91). S. 135-142.

41. Iakovlieva I. V. Pedahohichni umovy formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky*. 2015. Vyp. 171. S. 136-141.

42. Ialanska S. P. Psykholohichni aspekty pedahohiky partnerstva novoi ukrainskoi shkoly. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/8036/1/62> (data zvernennia: 05.12.2022).

The article deals with the study and analysis of the process of formation of communicative competence of future primary school teachers in the context of their professional training based on the principles of partnership. The main emphasis is on the definition and consideration of pedagogical strategies and methods aimed at the development of effective communication skills of teachers, in particular through the use of partner interactions and modern technologies. The research substantiates the importance of improvement of communicative competence as a key component of professional training, taking into account the requirements of the modern educational environment and pedagogical transformations. The article highlights the theoretical aspects and practical dimensions of the formation of communicative competence on the basis of partnership, taking into account the latest approaches and innovative technologies in the field of pedagogical education; recommendations were made regarding methodical approaches to ensure the maximum development of communication skills of future primary school teachers; ideas for further research are offered in this direction and the development of pedagogical strategies aimed at improving the quality of primary school teacher training, taking into account the importance of communication skills in the modern educational environment. The research is based on the analysis of scientific works in the field of pedagogy, as well as the results of pedagogical experiments using innovative teaching methods. Modern teaching and education of students should be based on the principles of new pedagogical ethics, the defining feature of which is mutual understanding, mutual respect and creative cooperation between teacher and student. This morality affirms not role-based, but personal communication (support, empathy, affirmation of human dignity, trust); determines the use of personal dialogue as the dominant form of educational communication, encouragement to exchange thoughts, impressions, modeling of life situations; contains specially designed situations of

choice, advancement of success, self-analysis, self-evaluation, self-discovery. The results of the article can be useful for teachers, students and specialists in the field of pedagogical education aimed at improving the professional skills of primary school teachers.

Key words: *communicative competence, communicative abilities, competence approach, partner interaction, partnership pedagogy, interpersonal communication, pedagogical strategies, pedagogical technologies, pedagogical culture, educational process, innovative technologies, system-activity approach.*

1.3. Методичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва

У статті розкрито методичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва. Методика формування артистичних умінь молодших школярів на уроках мистецтва передбачає покращення роботи визначеного комплексу складників всіх трьох компонентів означеного феномену: мотиваційно-організаційного, когнітивно-діяльнісного, творчо-результативного. У відповідності зі структурою артистичних умінь розроблено блоки алгоритмічних положень цілеспрямованого їх формування у молодших школярів на уроках мистецтва.

Перший блок алгоритмічних положень розробленої методики спрямовується на покращення роботи мотиваційно-організаційного компонента означеного феномена, тобто на забезпечення гостроти сприймання бажаного емоційно-змістового образу музичного твору та прагнення перевтілюватись у нього.

Зміст другого блоку алгоритмічних положень розробленої методики висвітлює інформацію щодо вдосконалення роботи когнітивно-діяльнісного компонента їх артистичних умінь, який забезпечує адекватність миттєвого перевтілення учнів у новостворений образ музичного твору в процесі роботи над ним з застосуванням комунікативних та регулятивних сценічних рухів.

Алгоритмічні положення третього блоку розробленої методики спрямовуються на покращення роботи творчо-результативного компонента артистичних умінь молодших школярів, тобто на спонукання їх до максимального прояву самопрезентації під час реалізації уявного

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

емоційно-змістового образу музичного твору у виконавській діяльності завдяки виразному сценічному перевтіленню в нього і надійному відтворенню невимушених, емоційно-насичених, природно-пластичних, граційно-вишуканих комунікативних та регулятивних сценічних рухів.

У дослідженні також висвітлено методи і прийоми педагогічного управління процесом артистичного підсилення передачі слухачам необхідної інформації молодшими школярами.

Ключові слова: *майбутні вчителі початкових класів, методика, комплекс алгоритмічних положень, артистичні уміння, молодші школярі, уроки мистецтва.*

Постановка проблеми. Глобалізація та інтеграція у сучасному полікультурному суспільстві зумовлюють динамічні зміни в освітній політиці усього світу. Відбувається зростання вимог щодо забезпечення якості освіти. Ключовою реформою Міністерства освіти і науки України стало створення Нової української школи, діяльність якої спрямована на передачу учням не тільки знань, а й умінь їх застосування у повсякденному житті.

Прискорене збільшення обсягу інформації потребує розробки інноваційних технологій як запам'ятовування матеріалу, так і його відтворення. Саме тому вагомої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх вчителів початкових класів до формування артистичних умінь здобувачів освіти як засобу підсилення сприймання та передачі інформації в сучасних умовах цивілізаційного простору. У зв'язку з перенасиченням життєвого простору інформацією вже у молодших школярів необхідно цілеспрямовано формувати гостроту сприймання навколишнього світу, розвивати уміння самопрезентації. Артистизм як специфічна форма самовираження особистості набуває статусу культурної цінності в соціумі та в галузі мистецтва. Державний стандарт початкової освіти визначає, що одними з головних завдань навчання мистецтва у школі є «набуття досвіду творення художніх образів через опанування елементарними мистецькими вміннями; розвиток загальних і спеціальних здібностей» [5, с. 178]. Змістова лінія «Художньо-практична діяльність» мистецької освітньої галузі націлює на розвиток креативності та мистецьких здібностей учнів та реалізується через формування в учнів умінь застосовувати різні виражальні засоби для творення художніх образів, а також формування уявлень про можливість і способи впливати на емоційний стан завдяки мистецькій діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях на потребу підготовки майбутніх учителів до формування артистичних умінь учнів вказували В. Бурназова, В. Загвязинський, І. Зязюн, Л. Зязюн, П. Кехань, І. Ткаченко, Т. Підварко та інші дослідники. Зокрема, Т. Підварко з цього приводу зазначила: «Мимоволі виникнути артистичні вміння не можуть, вони формуються крок за кроком у процесі цілеспрямованої і систематичної педагогічної роботи ...» [4, с. 144]. В. Бурназова дійшла висновку, що «тільки педагог-творець, який відстоює модернізацію освіти, опановує майстерністю, досягаючи висот у своїй професійній діяльності, розвиває вищі духовні й практичні сили, а також сприяє розвитку артистизму і творчого потенціалу молодших школярів. Тому заклади вищої освіти мають готувати творчого вчителя, спроможного формувати і розвивати творчість учня» [1, с. 91]. Розглядаючи проблеми формування артистизму у молодших школярів І. Ткаченко та П. Кехань виокремлено такі характеристики артистичних здібностей дітей молодшого шкільного віку, як «яскрава уява, емоційна виразність, здатність до перетворення, виразність міміки, виразність жестів, творче втілення ролі, подання себе в запропонованих обставинах, здатність відходити від своїх почуттів, пластичність та естетичність рухів, виразність мови» [6, с. 149].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури засвідчив, що проблема підготовки майбутніх учителів початкових класів до цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва є актуальною, триває пошук шляхів її вдосконалення і розвитку. Необхідно розкрити методичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування артистичних умінь молодших школярів на уроках мистецтва; обґрунтувати напрями розвитку комплексу складників означеного феномену; висвітлити методи і прийоми педагогічного управління процесом артистичного підсилення передачі слухачам необхідної інформації молодшими школярами.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає у висвітленні методичних аспектів підготовки майбутніх учителів початкових класів до цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу наукової літератури поняття «артистичні вміння молодших школярів» визначаємо як не вроджену, а набуту універсальну систему дій, спрямованих на

переконливе підсилення передачі інформації слухачам перевтіленням в уявний емоційно-змістовий образ музичного твору й застосуванням невимушених, емоційно-насичених, природно-пластичних, граційно-вишуканих комунікативних та регулятивних сценічних рухів під час його реалізації на уроках мистецтва [2, с. 107].

На основі моделювання вихідних положень психолого-педагогічної науки і мистецтвознавства, урахування психофізіологічних вікових особливостей молодших школярів, а також логічного розмежування процесу створення та прояву артистичних умінь, можемо зазначити, що їх доцільно розмежувати на два види, а саме:

1) уміння сценічного перевтілення у створений в уяві емоційно-змістовий образ музичного твору завдяки проникненню у психологізм авторського задуму та оптимальній емпатії по відношенню до оточуючих;

2) уміння проявляти природно-пластичні і граційно-вишукані комунікативні та регулятивні сценічні рухи у процесі реалізації уявного емоційно-змістового образу музичного твору в інформаційному потоці виконавської діяльності.

Перший вид артистичних умінь молодших школярів доцільно розмежувати на два підвиди: внутрішній та зовнішній. Перший підвид (внутрішній) забезпечує миттєве «входження» в уявний новий образ з урахуванням оптимальної емпатії як по відношенню до мелодико-інтонаційних ліній музичного твору, так і по відношенню до оточуючих. Другий підвид (зовнішній) спрямовується на максимальний прояв сценічного перевтілення у процесі його трансформації в інформаційний потік виконавської діяльності.

Другий вид артистичних умінь молодших школярів також доцільно розмежувати на два підвиди: комунікативні сценічні рухи та регулятивні сценічні рухи. Першому підвиду належить вище ієрархічне становище в загальній системі сценічних рухів молодших школярів, ніж другому. Комунікативні сценічні рухи спрямовуються на відображення відношення особистості до слухачів (оточуючих), а регулятивні – на корекцію їх психоемоційного стану. Обидва ці підвиди є віддзеркаленням емоційно-змістового образу музичного твору.

Слід зазначити, що основу формування артистичних умінь у молодших школярів складають уміння створювати в уяві емоційно-змістовий образ музичного твору завдяки проникненню у психологізм авторського задуму і відтворювати його в інформаційному потоці

виконавської діяльності на уроках мистецтва.

Доцільність класифікації артистичних умінь молодших школярів по таких видах також обумовлюється логічним розмежуванням процесу їх створення та прояву. Загальною рисою артистичних умінь молодших школярів має бути досконалість психічних процесів (уваги, уяви, уявлення, пам'яті, мислення та емоцій), які в ході перевтілення в новостворений емоційно-змістовий образ музичного твору з застосуванням сценічних рухів в інформаційному потоці виконавської діяльності забезпечать:

- спрямування, стійкість, концентрацію, розподіл, обсяг та переключення уваги;

- довільне та мимовільне сприймання властивостей новоствореного емоційно-змістового образу музичного твору, їх якісне запам'ятовування і відтворення;

- гостроту сприймання властивостей новоствореного емоційно-змістового образу музичного твору;

- чіткість асоціативного мислення;

- емоційну насиченість сприйнятої та уявної інформації;

- гнучкість емоційних станів.

Окрім означених загальних рис артистичних умінь молодших школярів, їх першому виду (сценічному перевтіленню в створений в уяві емоційно-змістовий образ музичного твору завдяки проникненню у психологізм авторського задуму та оптимальній емпатії по відношенню до оточуючих) мають бути властиві ще й специфічні риси, а саме:

- відповідність сценічного перевтілення сприйнятому образу;

- миттєвість «входження» в нові образи;

- комфортність при перевтіленні у новий образ;

- гострота емоційних реакцій на нові образи;

- культура перевтілення у новостворений емоційно-змістовий образ музичного твору;

- відчуття внутрішньої свободи при сценічному перевтіленні (вільність самовираження);

- витонченість самопрезентації (сценічна впевненість, правдивість та відвертість почуттів, відкритість власного емоційного стану, щирість передачі інформації тощо);

- проникливий стиль діалогу з оточуючими зі збереженням власної гідності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Другому виду артистичних умінь молодших школярів (уміння проявляти природно-пластичні і граційно-вишукані комунікативні та регулятивні сценічні рухи у процесі реалізації уявного емоційно-змістового образу музичного твору в інформаційному потоці виконавської діяльності), окрім означених загальних рис, також мають бути властиві специфічні риси, зокрема:

- відчуття внутрішньої свободи при відтворенні комунікативних та регулятивних сценічних рухів;
- природна пластичність і граційна вишуканість комунікативних та регулятивних сценічних рухів;
- культура підсилення передачі інформації емоційно насиченими і виразними комунікативними та регулятивними сценічними рухами;
- успішність відтворення необхідної інформації без дії негативного виду естрадного хвилювання, тобто без появи хвилювання-паніки та хвилювання-апатії.

Умінням створювати в уяві молодших школярів емоційно-змістовий образ музичного твору завдяки проникненню у психологізм авторського задуму та відтворювати його в інформаційному потоці виконавської діяльності як фундаментальній основі формування їх артистичних умінь мають бути властиві такі риси:

- полісуб'єктна діалогічна взаємодія з музичним твором;
- гострота сприймання інформації про властивості відображення бажаного емоційно-змістового образу музичного твору;
- чіткість уявлення емоційно-змістового образу музичного твору;
- відчуття внутрішньої свободи при сценічному втіленні уявного емоційно-змістового образу музичного твору в інформаційний потік виконавської діяльності.

Діагностика стану сформованості артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва довела, що з 601 учасника констатувального експерименту високого рівня зуміли досягти лише 3,83%; середній рівень було зафіксовано у 13,14% учасників; 63,90% учнів продемонстрували низький рівень; у значної частини учасників (19,13%) було виявлено навіть дуже низький рівень сформованості артистичних умінь [3, с. 33].

З метою підвищення рівнів сформованості артистичних умінь у молодших школярів і для цілеспрямованого їх формування було розроблено експериментальну методику, яка скеровувала їх на покращення роботи визначеного комплексу складників всіх трьох компонентів

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

означеного феномену з урахуванням віднайдених під час проведення пошукових експериментів інноваційних методів та прийомів його вдосконалення. Відповідно до специфіки діяльності молодших школярів на уроках мистецтва, алгоритмічні положення цієї методики умовно розмежовано на три блоки.

Перший блок алгоритмічних положень розробленої методики спрямовується на покращення роботи мотиваційно-організаційного компонента означеного феномену, тобто на забезпечення гостроти сприймання бажаного емоційно-змістового образу музичного твору та прагнення перевтілюватись у нього. В його основу було покладено методи та прийоми діяльності вчителів початкових класів щодо:

- активізації внутрішніх та зовнішніх мотивів перед прослуховуванням музичного твору;
- спрямовування учнів на виникнення в них зацікавленості палітрою звучання музичного твору;
- мобілізації психофізіологічних ресурсів для полісуб'єктної діалогічної взаємодії з палітрою звучання музичного твору;
- створення проникливого стилю поведінки учнів зі збереженням необхідної уважності і спостережливості;
- підвищення гостроти сприймання емоційно-змістового образу музичного твору;
- трансформації бажання у потребу і прагнення перевтілюватись в емоційно-змістовий образ музичного твору.

Зміст другого блоку алгоритмічних положень розробленої методики висвітлює інформацію щодо вдосконалення роботи когнітивно-діяльнісного компонента їх артистичних умінь, який забезпечує адекватність миттєвого перевтілення учнів у новостворений образ музичного твору в процесі роботи над ним з застосуванням комунікативних та регулятивних сценічних рухів. Він спрямовується на розкриття сутності методів та прийомів педагогічного управління психічними процесами для забезпечення:

- оптимальної емпатії до мелодико-ритмічних ліній музичного твору і слухачів;
- чіткості уявлення емоційно-змістового образу музичного твору;
- миттєвого «входження» в новостворений емоційно-змістовий образ музичного твору завдяки сценічному перевтіленню;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- адекватного сценічного перевтілення в емоційно-змістовий образ музичного твору;
- відкритості власного емоційного стану;
- «катарсисної розрядки» учнів у процесі сприймання емоційно-змістового образу музичного твору;
- активізації емоційної чутливості до оточуючих.

Алгоритмічні положення третього блоку розробленої методики спрямовуються на покращення роботи творчо-результативного компонента артистичних умінь молодших школярів, тобто на спонукання їх до максимального прояву самопрезентації під час реалізації уявного емоційно-змістового образу музичного твору у виконавській діяльності завдяки виразному сценічному перевтіленню в нього і надійному відтворенню невимушених, емоційно-насичених, природно-пластичних, граційно-вишуканих комунікативних та регулятивних сценічних рухів. Інформація цього блоку алгоритмічних положень направляється на підвищення їх здатності до:

- інсценізації процесу втілення уявного емоційно-змістового образу музичного твору в інформаційний потік виконавської діяльності;
- максимального прояву сценічного перевтілення зі збереженням внутрішньої свободи;
- емоційної насиченості комунікативних та регулятивних сценічних рухів;
- природної пластичності і граційної вишуканості комунікативних та регулятивних сценічних рухів;
- надійності виконання комунікативних та регулятивних сценічних рухів.

Звичайно ж, окрім виявлених під час пошукових експериментів перспективних методів і прийомів удосконалення процесу формування артистичних умінь у молодших школярів, алгоритмічні положення експериментальної методики ґрунтуються також на вихідних положеннях психолого-педагогічної та психолого-фізіологічної науки щодо сприймання, запам'ятовування та відтворення необхідної інформації, які залишилися поза увагою фахівців з теорії та методики музичного навчання.

Аналіз наукової літератури з обраної проблеми та урахування специфіки музично-виконавської діяльності молодших школярів дозволили в першому компоненті їх артистичних умінь виокремити мотиваційну складову, яка забезпечувала максимальну організованість

учнів на уроках мистецтва. Незалежно від того, що у молодшому шкільному віці мотиви ще не усвідомлюються, а вольова сфера за темпами розвитку відстає від інтелектуальної, основним завданням для вчителів початкових класів перед прослуховуванням музичного твору (ознайомленням з піснею) все ж є активізація внутрішніх та зовнішніх мотивів, спрямованих на виклик зацікавленості їх палітрою звучання.

Внутрішні мотиви започатковують такі форми активності учнів, які сприяють їх цілковитій заглибленості у музичну палітру. Втім, такі мотиви виникають лише за умови доступності усвідомлення музичного твору при мінімальних затратах вольових зусиль. Вперше вольові зусилля молодших школярів проявляються у прагненнях. Саме тому вчителі початкових класів повинні постійно дбати про формування в учнів прагнень досягати якомога більшої кількості проміжних цілей на шляху до мети, адже вони набувають спонукальної сили і створюють проникливий стиль поведінки зі збереженням необхідної уважності та спостережливості. За таких умов молодші школярі поступово оволодівають своєю поведінкою, починають вже більш стримано виявляти власні емоції (невдоволення, роздратування, заздрість тощо). Звичайно, чим сильніші внутрішні мотиви, тим більших вольових зусиль вони схильні докладати для досягнення мети. Натомість, слід пам'ятати, що надмірна інтенсивність внутрішніх мотивів може призвести учнів до швидкої втрати стійкості уваги, перенапруження, психічної перевтоми тощо. Тільки за дотримання їх оптимальної сили вольові зусилля молодших школярів мобілізуються на сприймання необхідної інформації. Бажання спілкуватись з прекрасним і потреба в естетично значимому самовираженні – основні джерела спонукальних мотивів до перевтілення в новостворений емоційно-змістовий образ музичного твору під час налаштування молодших школярів на його прослуховування (ознайомлення з піснею). У цей період бажано підсилювати внутрішні мотиви, спрямовані на покращення гостроти сприймання інформації налаштуванням учнів на відшукування у музичному творі найпривабливіших мелодійних інтонацій і ритмічних малюнків.

За умови зниження уважності чи втрати спостережливості учнів, вчителі початкових класів повинні миттєво використовувати дію зовнішніх мотивів (похвала хоча б одного із них за підготовку до активного ознайомлення з піснею, можливість у подальшому проявити високий рівень артистизму, наголошення на необхідності реалізувати власне «Я»

тощо). Втім потрібно пам'ятати, що акцентування зовнішніх мотивів доцільно здійснювати тільки в організаційному періоді налаштування учнів на процес прослуховування музичного твору або, як виняток, на початкових стадіях сприймання цієї інформації. Застосування такого прийому на завершальних стадіях оволодіння матеріалом музичного твору не підвищує працездатність учнів, а негативно відображається на формуванні прагнень досягати якомога більшої кількості проміжних цілей на шляху до мети. Незалежно від того, що сприймання молодших школярів характеризується нестійкістю і неорганізованістю, на цій стадії формування артистичних умінь сприймання палітри звучання чи літературного тексту музичного твору має стати основною метою їх діяльності.

Однак мотиви молодших школярів визначаються не лише затратами вольових зусиль та часу при досягненні мети, а і їх психофізіологічним станом. Саме тому вчителі початкових класів на уроках мистецтва повинні постійно дбати і про відпочинок психічної та фізіологічної сфер учнів, тобто уникати надмірної напруги будь-якої з них. Хоча процеси збудження та гальмування у молодших школярів поки ще не урівноважені (переважають перші), все ж їм властива висока пластичність, що забезпечує їх здатність фіксувати впливи середовища, готовність реагувати на них, а також підвищена рухливість нервових процесів, яка дає змогу швидко змінювати поведінку відповідно до вимог середовища. Учителям початкових класів слід пам'ятати, що вага мозку навіть першокласника наближається до ваги мозку дорослої людини і вже у цьому віці відбувається морфологічне дозрівання лобного відділу великих півкуль головного мозку. Все це створює фізіологічні можливості для цілеспрямованої вольової поведінки молодших школярів у процесі налаштування на прослуховування музичного твору. Їх головною особистісною характеристикою у цей період є прийняття і усвідомлення власної внутрішньої позиції щодо диференційованості сприймання звукової палітри чи літературного тексту музичного твору (шкільної пісні).

На початковій стадії формування артистичних умінь у молодших школярів учителям потрібно дбати про зв'язок сприймання музичної палітри з емоціями, адже учні характеризуються гостротою, свіжістю і споглядальною допитливістю. Тут пріоритетного значення бажано надавати впливові позитивних, а не негативних емоцій на процес підготовки до сприймання звукової палітри чи літературного тексту

музичного твору (шкільної пісні). Їх інтерес має стати емоційно забарвленим, тобто насиченим очікуванням здивувань, захоплень, переживань можливого успіху чи невдач тощо. Учителям необхідно створити умови для того, щоб реакції учнів на їх настанови виступали у ролі мотиваційного фактору, виявлялися безпосередньо вплетеними в механізм породження саме такого емоційно забарвленого інтересу. Емоції, віддзеркалюючи суб'єктивні переживання і відображаючи відношення до власного «Я», стануть «диктатором» їх поведінки. Саме таким чином учні поступово оволодіють уміннями керувати власним емоційним станом, що буде необхідно у подальшому формуванні їх артистичних умінь.

Отже, на початковій стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва вчителі початкових класів повинні постійно дбати про:

- активізацію внутрішніх та зовнішніх мотивів, спрямованих на виклик зацікавленості учнів палітрою звучання музичного твору або його літературним текстом;
- формування в учнів прагнень досягати проникливого стилю поведінки зі збереженням необхідної уважності та спостережливості;
- недопущення надмірної напруги в роботі їх психічної та фізіологічної сфер;
- побудову у них системи цінностей як орієнтирів власної поведінки, які у подальшому визначатимуть не тільки її детермінацію, а й детермінацію мотивів, способів задоволення потреб, професійної спрямованості тощо;
- емоційну мобільність учнів і їх готовність з насолодою сприймати палітру звучання музичного твору чи його літературний текст;
- створення ситуації можливого успіху при артистичному виконанні музичного твору (шкільної пісні).

Слід зазначити, що для активізації мотивів учнів перед прослуховуванням музичного твору, спрямованих на виникнення зацікавленості його емоційно-змістовим образом, та поступове її трансформування в бажання, потребу і прагнення перевтілюватись у нього) майбутнім вчителям початкових класів надавалися певні педагогічні настанови. Зокрема, з метою зацікавлення молодших школярів палітрою звучання музичного твору перед його прослуховуванням їм потрібно не тільки озвучувати його назву, а й:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- уявити, яким чином ця тема може бути розкритою у творі (тобто передбачити настрій твору, темп його виконання тощо);
- налаштуватись на отримання задоволення від прослуховування музичного твору;
- використовувати метод асоціацій з метою активізації зацікавленості молодших школярів процесом прослуховування музичного твору.

Стосовно останньої настанови, слід зазначити, що після виголошення назви музичного твору молодшим школярам необхідно пропонувати у ланцюжковому порядку називати по одній асоціації до цієї назви (у будь-якій формі – іменника, прикметника, дієслова, фрази тощо).

По завершенні відповідей школярів рекомендується знайти зв'язки між озвученими думками і ціннісними орієнтирами молодших школярів (у разі необхідності допускалося штучне моделювання цих зв'язків) з метою активізації в учнів внутрішніх мотивів очікування насолоди від прослуховування музичного твору. Варто наголосити на тому, що намагання молодших школярів при наданні відповіді відходити від теми не повинні миттєво перериватись вчителем. Натомість вони мають слугувати основою для надання «коректувальних» вказівок, які покликані підтримати пізнавальну активність учня і водночас слугувати своєрідним натяком на те, про що саме йому слід далі говорити.

Загальновідомо, що в силу недостатньої розвиненості психічної сфери молодші школярі ще не здатні в повній мірі застосовувати вольові зусилля з метою концентрації уваги на процесі прослуховування музичного твору. Разом з тим, учні означеного віку зазвичай застосовують метод наслідування поведінки дорослих або дітей, котрі отримують схвалення від дорослих, вважаючи таку поведінку доцільною. Саме тому у випадках, коли майбутні вчителі початкових класів помічають вагання школярів щодо вибору оптимальної форми поведінки (наприклад, проявляти активність або стриманість), учителі на власному прикладі мають чітко показувати, яким чином слід себе поводити у певній ситуації. Наприклад, за допомогою фраз «А хто мені пояснить, чому...», «Зараз було б гарно, якби кожен з вас хоча б декількома словами охарактеризував...» і т.п. необхідно активізувати молодших школярів. У свою чергу, фрази «Пропоную зараз мовчки поміркувати на тему...», «Діти, зараз було б чудово, якби Ви спробували уявити, якою буде пісня...» роблять молодших школярів більш організованими і стриманими.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

За умови висловлення неактивними школярами навіть невчасних або недоречних за змістом коментарів учителям початкових класів обов'язково необхідно надавати їм значення, схвалюючи бажання таких школярів взяти участь у ході уроку. Зокрема, підкреслювати доречність учнівського коментаря, наголошуючи на тому, що до його обговорення всі повернуться дещо пізніше, вже після прослуховування музичного твору.

Якщо у деяких учнів помічається надмірна інтенсивність внутрішніх мотивів, котра здатна була призвести до швидкої втрати стійкості уваги, перенапруження і психічної перевтоми, то таким учням потрібно надавати відповідні настанови щодо зниження цієї інтенсивності, зокрема:

- усвідомлювати майбутню слухацьку діяльність виключно з позицій насолоди;
- не думати про можливість чи навіть необхідність обов'язкового самовираження.

Таким чином, за допомогою індивідуального підходу щодо підвищення або зниження інтенсивності внутрішньої мотивації у молодших школярів досягається оптимальна інтенсивність внутрішніх мотивів і максимальна зацікавленість процесом сприймання музичного твору.

Звичайно, на завершальній стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів активізація зовнішніх мотивів буде недоречною, оскільки вони спроможні знижувати їх працездатність і нівелювати власні прагнення до досягнення якомога більшої кількості проміжних цілей на шляху до кінцевої мети. Натомість на початковій стадії означеного процесу для досягнення оптимальної інтенсивності мотиваційної сили рекомендується:

- вербально або відповідними схвальними жестами виражати похвалу молодшим школярам, які за власним бажанням починали готуватися до активного ознайомлення з музичним твором;
- наголошувати на можливості учнів проявити високий рівень артистизму під час виконання цієї пісні;
- розказати молодшим школярам про необхідність і доречність реалізації власного «Я».

За умови зниження уважності чи втрати спостережливості учнів вчителі музичного мистецтва миттєво використовували дію зовнішніх мотивів. Для уникнення психічної та психофізіологічної перевтоми молодших школярів при активній роботі на уроці вчителям

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

рекомендувалось:

- враховувати істотну перевагу процесів збудження над процесами гальмування в учнів цього віку;
- при появі перших проявів стомленості учнів зробити умовну перерву на декілька хвилин, під час якої пояснити їм незрозумілі моменти музичного твору, а також розповісти допоміжну інформацію щодо нього;
- для швидкого уникнення проявів стомленості використовувати диференційованість сприймання звукової палітри або літературного тексту музичного твору;
- схвалювати емоційну мобільність учнів, котра виявляється у їх готовності з насолодою сприймати палітру звучання музичного твору чи його літературний текст.

На початковій стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів учителі надавали пріоритетне значення впливу позитивних емоцій на перебіг діяльності і уникали деструктивного впливу негативних емоцій. На це були спрямовані такі настанови, як:

- дбати про тісний зв'язок позитивних емоцій молодших школярів з процесом сприймання музичного твору;
- активізувати в учнів емоційно забарвлений інтерес до музичного твору, пов'язуючи його з очікуванням здивування і захоплення як звуковою палітрою, так і літературним текстом музичного твору;
- обов'язково акцентувати увагу класу на коментарях учнів, у яких прослідковується зацікавленість у подальшій слухацькій діяльності;
- активізувати появу в молодших школярів емоцій успіху за умови вираження стійкого прагнення досягти проникливого стилю поведінки, а також зберігати максимальну міру уважності.

Основними методами активізації мотивів учнів перед прослуховуванням музичного твору, спрямованих на виникнення зацікавленості його емоційно-змістовим образом та поступове її трансформування в бажання, потребу і прагнення перевтілюватись у нього) є:

- інтеграція трьох видів інтересу;
- скеровування уваги школярів;
- побудова системи проміжних цілей.

Звичайно, перехід від початкової стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів до наступної є досить умовним, оскільки деякі їх риси можуть розвиватись паралельно з вирішенням будь-яких завдань. Разом з тим, для подальшого

цілеспрямованого формування означеного феномену вчителі повинні спрямовувати учнів на вдосконалення роботи його когнітивно-діяльнісного (другого) компонента, де головним завданням є досягнення адекватності їх миттєвого перевтілення у новостворений емоційно-змістовий образ музичного твору під час роботи над ним з застосуванням комунікативних та регулятивних сценічних рухів.

Поза всяким сумнівом, фундаментальну основу формування артистичних умінь у молодших школярів складають уміння створювати в уяві емоційно-змістовий образ музичного твору (шкільної пісні) завдяки проникненню у психологізм авторського задуму та відтворювати його в інформаційному потоці виконавської діяльності. Саме тому під час ознайомлення зі шкільною піснею (перше програвання) всю увагу учнів потрібно спрямовувати на малюнки звукових конфігурацій, які сприймаються слуховими рецепторами. Слуховий контакт з ними призводить до сенсорних ефектів, яких вистачає для розпізнання цієї інформації, оскільки звукові сигнали у пам'яті школярів зберігаються в початковій формі упродовж необхідного часу для вибіркової обробки будь-якої частини навіть після їх зовнішнього фізичного впливу на слухові рецептори. Натомість всю увагу учнів потрібно спрямовувати не тільки на мелодико-ритмічну лінію в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку шкільної пісні, а й на її літературний текст, тобто: у процесі ознайомлення з музичним твором просторово-часові ознаки малюнків звукових конфігурацій і літературного змісту мають сприйматися одночасно, бо вони відображають зміни їх координат. Просторовий компонент цієї структури локалізує і віддзеркалює хід думки в нерозривному зв'язку з рельєфом звукової палітри, а часовий – послідовність, тривалість та одночасність їх руху. Перцепція модально-інтенсивних відзнак цих малюнків розкриває різноманітні властивості емоційно-змістового образу шкільної пісні. Відчуття інтенсивності руху часового складника здійснюється визначенням універсальних кількісно-енергетичних властивостей, таких як:

- уявлення змістового образу;
- «внутрішнього» наспівування мелодико-інтонаційних ліній;
- відчуття потужності звучання тощо.

Предметність малюнків звукових конфігурацій і літературного змісту сприймається на основі прямого відображення перцептивної «двошаровості» інтегральних образів та їх інтенсивних характеристик, де вихідний феномен виділяється з фону. Загальний просторовий фон

забезпечує можливість перенесення малюнків звукових конфігурацій і літературного змісту до відповідних координат просторово-часової структури уявлення. Їх модально-інтенсивні характеристики змінюються на когнітивному рівні учнів відповідно до змін у малюнках звукових конфігурацій і змісту літературного тексту шкільної пісні. Це здійснюється завдяки віддзеркаленню не відмінностей між різними компонентами перцептивних образів, а їх єдності на основі близькості, яскравості, однорідності чи єдиного напрямку думки тощо. Саме таким чином в уяві молодших школярів створюється узагальнений (поки що без чітко виражених деталей) змістовий образ шкільної пісні в нерозривному зв'язку з мелодико-ритмічною лінією в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку.

Звичайно, у період ознайомлення зі шкільною піснею звукові конфігурації і їх літературно-змістове наповнення постійно повинні сприйматись з емоційною насиченістю. Так в уяві учнів створюється узагальнений (поки що без чітко виражених деталей) емоційно-змістовий образ, при захопленні яким динамічно змінюються почуття. Саме це сприяє утворенню та домінуванню стенічних емоцій і відхиленню зайвих думок, віддалених від сприймання необхідної інформації.

Оцінювання привабливості узагальненого емоційно-змістового образу шкільної пісні здійснюється учнями за рахунок підвищення чуттєвості аналізаторів, у результаті чого використовуються малоймовірні або навіть випадкові асоціації, котрі в неемоційному стані не підлягали активації. Це призводить до їх реагування на більш розширений діапазон звукових подразників. Активізація емоційного відклику на перебіг малюнків звукових конфігурацій підвищує в учнів відчуття емоційно-змістового образу шкільної пісні. Під час сприймання та усвідомлення його привабливості роль негативних і позитивних емоцій в адекватності оцінювання цього образу є однозначною. Якщо перші відображають сигнали байдужості, то другі – задоволення. Подразники, які викликають негативні емоції, впливають на школярів до тих пір, поки ситуація не виправляється або їх значення не знецінюється. Шкідливими для адекватності оцінювання емоційно-змістового образу шкільної пісні вони стають тільки за умови застійності в учнів когнітивних процесів. Саме тому вчителям початкових класів потрібно забезпечити постійний рух думок школярів без зовнішнього тиску на зміну їх естетичних поглядів. Викликані емоції генералізуються, надаючи перевагу провідній. Мінливість почуттів створює умови для відхилення зайвих думок від розуміння та оцінювання в

уяві яскравості цього образу.

Мимовільно оцінюється учнями яскравість узагальненого емоційно-змістового образу шкільної пісні лише за умови легкості диференціювання її ознак, що має заохочувати вчителів до підбору саме таких творів. Мимовільному оцінюванню такого образу сприяє створення оптимальної міри збудження, за якої без надмірних вольових зусиль мобілізується психофізіологічна сфера учнів і виникає зацікавленість подальшим рухом думки. Спонукальна чи гальмівна функції вольових зусиль зберігають, підсилюють або стримують інтенсивність емоційного збудження. Це здійснюється завдяки тому, що усвідомлюється поява емоції певного знаку та коректується вчителем її інтенсивність.

Для довільного оцінювання узагальненого (поки що без чітко виражених деталей) емоційно-змістового образу шкільної пісні учням потрібно слухову увагу безупинно рухати по горизонталі зі швидкістю темпу відтворення її матеріалу. Тут необхідно налаштувати учнів на застосування довільних вольових зусиль, які нерозривно пов'язуються з відображенням мети і засобів її досягнення. Чинниками створення таких зусиль є підсилення, а в разі потреби – послаблення інтенсивності діючих емоцій. Це призводить до керованого пошуку яскравих інтонацій у звуковій палітрі і виразних епізодів у літературному тексті. Учителям початкових класів слід пам'ятати, що ефективність цього пошуку підвищується за умови цілковитого «занурення» учнів у його процес. За надмірної ускладненості матеріалу унеможлиблюється своєчасне знайдення таких яскравих інтонацій у звуковій палітрі шкільної пісні і виразних епізодів у її літературному тексті, що породжує:

- відчуття внутрішнього дискомфорту;
- зниження самооцінки власних творчих можливостей;
- відсутність задоволення від самого процесу сприймання інформації;
- втрату працездатності тощо.

Все це, як правило, негативно відображається на поведінці учнів. Звичайно, вона коректується вчителем, однак ефективність утворення узагальненого емоційно-змістового образу шкільної пісні залишатиметься низькою.

Отже, на етапі цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва під час ознайомлення зі шкільною піснею вчителі початкових класів повинні постійно дбати про:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- спрямування уваги учнів на її літературний текст в нерозривному зв'язку з мелодико-ритмічною лінією в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку;
- безупинний рух слухової уваги по горизонталі зі швидкістю темпу відтворення її звукової палітри;
- сприйняття емоційної насиченості її літературного змісту і малюнків звукових конфігурацій;
- відхилення зайвих думок від розуміння та адекватного оцінювання її емоційно-змістового образу;
- створення оптимальної міри збудження, за якої без надмірних вольових зусиль мобілізується психофізіологічна сфера учнів і виникає зацікавленість розвитком сюжету її літературного змісту і малюнків звукових конфігурацій.

Чіткість відображення деталей узагальненого емоційно-змістового образу шкільної пісні формується під час безпосередньої роботи над нею. Спочатку весь її матеріал аналізується, де увага учнів спрямовується лише на таку кількість інтонацій у звуковій палітрі і виразних епізодів у літературному тексті, яка спонукає їх до максимального «занурення» у процес співу і забезпечує відсутність в їх свідомості «вільного простору» для входу зайвої інформації. З кожним повторенням (проспівуванням) шкільної пісні чи її виокремлених епізодів збільшується кількість одночасно сприйнятих інтонацій у звуковій палітрі і виразних епізодів у літературному тексті, оскільки швидкість розпізнавання вже знайомого і легко диференційованого матеріалу зростає. Фіксуються не лише фізичні ознаки цих інтонацій чи літературних епізодів, а й їх відповідне емоційне забарвлення. Таким чином деталі малюнків звукових та літературних конфігурацій шкільної пісні поступово відображаються в її узагальненому емоційно-змістовому образі.

Слід зазначити, що в процесі безпосередньої роботи над шкільною піснею внутрішньопредметні структури узагальненого емоційно-змістового образу спочатку виокремлюються в самостійні «утворення». Потім вони об'єднуються у цілісний образ на основі близькості, замкнутості чи яскравості форми, єдиного напрямку руху думки чи однорідності ознак. Максимально застосовуються комбінації раніше набутих уявлень малюнків звукових та літературно-змістових конфігурацій. В уяві такі образи створюються не лише на основі тільки-но сприйнятої інформації, а й бажаних елементів артистичних рис, які віддзеркалюють їх мімікою,

характером погляду, рухом голови, рук, тулуба тощо. Часові та рухові відзнаки об'єднуються в єдину структуру, яка забезпечує більш повне, ніж у процесі сприймання, охоплення їх метрики за рахунок підсилення образу рисами сценічного перевтілення учнів. Таким чином, в уяві школярів досягається утворення узагальненого емоційно-змістового образу шкільної пісні як однорідної просторово-часової конструкції. Сформований образ удосконалюється відпрацюванням сценічного перевтілення та сценічних рухів.

Роботу над сценічним перевтіленням молодших школярів варто розпочинати з надання їм відповідних установок щодо уявлення емоційно-змістового образу шкільної пісні, а потім його закріплення методом повторення. Такі установки безпосередньо перегукуються з емоційним станом молодших школярів. Джерелом їх сценічного перевтілення має бути особистісне відчуття цього образу. Вчителям потрібно постійно дбати про адекватність емоційного відклику учнів на змістову інформацію літературного тексту шкільної пісні та її рух в нерозривному зв'язку зі звуковою палітрою цього музичного твору. Втім, тут важливу роль відіграє не лише проникнення у психологізм авторського задуму, а й емпатія по відношенню до інших учнів. Пошуки бажаної емпатії здійснюються завдяки включенню до їх обсягу уваги реакції інших учасників співу на звучання мелодико-ритмічної лінії в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку музичної тканини та літературного тексту шкільної пісні. Показником встановлення бажаної емпатії є прояв зовнішнього емоційно-інформаційного зв'язку між учнями у процесі співу. Сприйнята ними інформація обробляється на логічному та емоційному рівнях, що надає змогу сформувати когнітивну і емоційну емпатію. Перша (когнітивна) ґрунтується на інтелектуальних процесах, а друга (емоційна) – на механізмах проекції. Звичайно, когнітивна емпатія займає вище ієрархічне становище в системі сценічного перевтілення учнів, ніж емоційна. Натомість, учителі з музичного мистецтва мають дбати про досягнення оптимуму будь-якого її виду за мінімальних затрат часу та вольових зусиль.

Подальшу роботу над артистичними вміннями молодших школярів також слід продовжувати з надання їм відповідних установок щодо відшукування і запам'ятовування комунікативних та регулятивних сценічних рухів, які підсилять передачу слухачам емоційно-змістового образу шкільної пісні. Окремо має відпрацьовуватись спілкування між учнями завдяки наочному прояву елементів інсценування –

комунікативних рухів. Саме вони займають найвище ієрархічне становище в загальній системі сценічних рухів. Комунікативні рухи розмежовуються на дві підгрупи. Джерелом першої підгрупи має бути віддзеркалення емоційно-змістового образу шкільної пісні, а другої – емоційна реакція на оточуючих у процесі співу. Кивки головою, рухи руками і тулубом, усмішки та інші комунікативні засоби впливу на оточуючих повинні природно створюватись на основі відчуття психофункціонального фону й емоційного переживання змістового образу шкільної пісні.

Регулятивні сценічні рухи учнів мають спрямовуватись на саморегуляцію їх психоемоційного стану, що є наслідком сумації психофункціонального фону і емоцій, які обумовлюються емоційно-змістовим образом шкільної пісні. Вони також розмежовуються на дві підгрупи. Вчителям музичного мистецтва необхідно проводити роботу таким чином, щоб джерелом обох цих підгруп сценічних рухів учнів стало віддзеркалення емоційно-змістового образу музичного твору. Звичайно, першій підгрупі належить вище ієрархічне становище, ніж другій, у загальній системі регулятивних сценічних рухів, оскільки вони (перші) повинні спрямовуватись не тільки на саморегуляцію процесу співу, а й на відображення ставлення особистості до слухачів (оточуючих), тобто:

- сприяти відтворенню оптимальної емоційної наповненості кожної музичної інтонації;
- допомагати досягати звуковисотного та ритмічного ансамблю;
- регулювати режим дихання;
- віддзеркалювати ставлення особистості до слухачів (оточуючих) тощо.

Регулятивні сценічні рухи другої підгрупи мають спрямовуватись на саморегуляцію психофункціонального фону їх діяльності на уроках мистецтва, тобто на корекцію їх психоемоційного стану завдяки:

- скеровуванню уваги оточуючих на бажані об'єкти, що асоціюються зі змістом літературного тексту (дерева, дощ, вітер, сонце і т.п.) чи ланки виконавського процесу (метр, ритм, спрямованість руху мелодико-інтонаційних ліній і т.п.);
- віддзеркаленню власної впевненості в успішному співі;
- відволіканню власної уваги від надмірної дії стресорів, що допомагає їм позбутися страху чи уникнути дискомфортних ситуацій тощо.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Звичайно, учителям потрібно пам'ятати, що тривала спрямованість уваги учнів на зворотну біоенергетичну інформацію, яка відображає емоційну реакцію інших школярів на перебіг виконавської діяльності, може призвести до втрати власного контролю за процесом інтерпретації шкільної пісні. Незалежно від того, що поклони, реверанси та інші показові сценічні рухи молодших школярів інколи можуть призводити їх до надмірного «чванства» і відволікати увагу від передачі необхідної інформації слухачам або іншим учасникам співу, вчителям початкових класів все ж необхідно дбати про досягнення:

- невимушеності відтворення сценічних рухів;
- емоційної насиченості сценічних рухів;
- природної пластичності сценічних рухів;
- граційної вишуканості сценічних рухів;
- переконливості показових сценічних рухів;
- надійності прояву сценічних рухів в емоціогенних умовах виконавської діяльності тощо.

У процесі оволодіння регулятивним видом сценічних рухів (як і комунікативним видом) пріоритетність має надаватись:

- їх підпорядкуванню емоційним реакціям на динаміку розвитку змістового образу шкільної пісні;
- природній (вільній, без нарочитості) траєкторії їх руху;
- застосуванню мимовільних вольових зусиль у процесі їх відтворення тощо.

Для подальшого цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів необхідно поступово створювати в їх уяві програму техніко-тактичних дій щодо втілення емоційно-змістового образу шкільної пісні у процесі її розучування в інформаційний потік виконавської діяльності. Хоча увага молодших школярів недостатньо стійка, обмежена за обсягом, і в учнів цього віку переважає мимовільна увага, все ж вони здатні утримувати її навіть на нецікавих для них об'єктах чи діях. Учителі початкових класів повинні дбати про розвиток довільних умінь утримувати максимальну стійкість уваги на запланованих об'єктах. Саме тому програмою техніко-тактичних дій має передбачатись послідовність об'єктів уваги для її одночасного спрямування, яка забезпечить постійну зацікавленість процесом співу і максимальну заглибленість у нього. У цій програмі необхідно надавати провідне значення емоційно-змістовому образу шкільної пісні, його мінливості й нескінченному пошуку нових відчуттів, що сприятиме учнівській

інтерпретаторській творчості на уроках музичного мистецтва. Окремо варто відпрацьовувати вміння успішної діяльності при видозміненні кола уваги (малого, середнього та великого). Якщо до малого кола уваги доцільно включати тільки об'єкти, передбачені програмою техніко-тактичних дій, то до середнього – окрім них ще й зворотну біоенергетичну інформацію, яка відображає емоційну реакцію інших школярів на перебіг виконавської діяльності. Велике коло уваги досягається збільшенням середнього за рахунок включення до нього об'єктів, які виникають в уяві учнів завдяки асоційованості емоційно-змістового образу шкільної пісні.

Слід зазначити, що виконання шкільної пісні із застосуванням великого кола уваги здатне максимально забезпечити умови для цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва.

У процесі опрацювання методів і прийомів втілення уявної програми техніко-тактичних дій в інформаційний потік виконавської діяльності необхідно навчити учнів не відволікатись на зайві подразники, тобто навчити їх залишати поза власною увагою об'єкти, які можуть спричинити її відвернення від співу або появу страху. Наприклад, це досягається завдяки тому, що під час розучування шкільної пісні лабораторно (штучно) створюється шум ходінням по класу зі збільшенням його інтенсивності; раптово змінюється освітлення приміщення; відкриваються двері тощо.

У випадку відвернення уваги учнів від програми техніко-тактичних дій застосовуються прийоми видозмінення кола уваги (з великого до середнього, з середнього до малого) з метою вилучення з її обсягу «небажаних» об'єктів. За умови надмірної старанності учнів, яка може призвести до психічної перевтоми, доцільно, навпаки, здійснювати розширення кола уваги.

Учителям початкових класів слід пам'ятати, що дезорганізуюча дія зовнішніх чи внутрішніх подразників найкраще нівелюється захопленням перебігом видозмінення встановленої емоційної насиченості як мелодико-ритмічних ліній в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку, так і сценічних рухів. Саме тому необхідно оволодіти прийомами корекції її інтенсивності безпосередньо під час співу штучним збільшенням або зменшенням емоційної напруги будь-якої інтонації чи будь-яких сценічних рухів. При цьому необхідно використовувати всі види пам'яті та їх змішані форми (слухову, рухову, образну, логічну, емоційну, слухо-рухову, емоційно-образну тощо). Таким чином досягається максимальне захоплення не лише

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

музичною палітрою шкільної пісні та змістом її літературного тексту, а й перевтіленням у новостворений емоційно-змістовий образ із застосуванням невимушених сценічних рухів.

Уявний емоційно-змістовий образ шкільної пісні і сформована програма техніко-тактичних дій його втілення в інформаційний потік виконавської діяльності молодших школярів на уроках мистецтва удосконалюються заповненням вивільнених ланок новими уявно створеними ознаками, які відповідають задуму учнів. Завдяки цьому вони не лише збагачуються, а й встановлюється зв'язок між мотивацією і їх діями, що призводить до остаточної фіксації прийнятих рішень.

Отже, на стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва під час безпосередньої роботи над шкільною піснею вчителі початкових класів повинні постійно дбати про:

- чіткість відображення деталей її узагальненого емоційно-змістового образу при перевтіленні у нього зі збереженням відчуття внутрішньої свободи;

- виокремлення в самотійні «утворення» внутрішньопредметних структур перевтілення в узагальнений емоційно-змістовий образ з подальшим їх об'єднанням у цілісний образ на основі близькості, замкнутості чи яскравості форми, єдиного напрямку руху думки чи однорідності ознак сценічних рухів;

- удосконалення її узагальненого емоційно-змістового образу відпрацюванням сценічного перевтілення завдяки проникненню у психологізм авторського задуму, когнітивної і емоційної емпатії по відношенню до інших учасників співу;

- адекватність емоційного відклику учнів на рух змістової інформації її літературного тексту в нерозривному зв'язку зі звуковою палітрою;

- досягнення оптимуму когнітивної і емоційної емпатії по відношенню до інших учасників співу за мінімальних затрат часу та вольових зусиль;

- удосконалення її узагальненого емоційно-змістового образу досягненням виконання невимушених, емоційно-насичених, природно-пластичних та граційно-вишуканих комунікативних й регулятивних сценічних рухів;

- підпорядкування комунікативних та регулятивних сценічних рухів емоційним реакціям учнів на динаміку розвитку її змістового образу;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- застосування мимовільних вольових зусиль у процесі відтворення комунікативних та регулятивних сценічних рухів для досягнення невимушеної, емоційно-насиченої, природно-пластичної та граційно-вишуканої їх форми;

- створення в уяві учнів програми техніко-тактичних дій щодо втілення її емоційно-змістового образу в інформаційний потік виконавської діяльності з максимальним використанням артистичних засобів впливу на оточуючих;

- довільний розвиток умінь утримувати максимальну стійкість уваги на запланованих об'єктах програми техніко-тактичних дій щодо втілення її емоційно-змістового образу в інформаційний потік виконавської діяльності з максимальним використанням артистичних засобів впливу на оточуючих;

- вироблення вмінь та навичок успішної діяльності при видозміненні кола уваги (малого, середнього та великого);

- підготовку учнів до несприйняття подразників, які можуть спричинити відвернення уваги від співу або появу страху.

Учителям початкових класів на цій стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів під час безпосередньої роботи над шкільною піснею слід максимально приділяти увагу досягненню:

- адекватності перевтілення новоствореному емоційно-змістовому образу шкільної пісні;

- відкритості власного емоційного стану при прояві перевтілення і застосуванні комунікативних та регулятивних сценічних рухів;

- впевненості передачі необхідної інформації засобами перевтілення з застосуванням невимушених, емоційно-насичених, природно-пластичних та граційно-вишуканих комунікативних та регулятивних сценічних рухів;

- правдивості та відвертості почуттів при передачі необхідної інформації засобами перевтілення з застосуванням невимушених, емоційно-насичених, природно-пластичних та граційно-вишуканих комунікативних та регулятивних сценічних рухів;

- щирості передачі емоційно-змістового образу шкільної пісні з максимальним проявом перевтілення і застосуванням невимушених, емоційно-насичених, природно-пластичних та граційно-вишуканих комунікативних та регулятивних сценічних рухів.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

У процесі подальшого цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів під час презентації музичного твору вчителі початкових класів мають дотримуватись таких педагогічних настанов:

- спрямовувати увагу учнів на мелодико-ритмічну лінію в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку музичного твору;
- активізувати в учнів сприймання просторово-часових ознак літературного змісту цього музичного твору.

У випадку втрати молодшими школярами відчуття інтенсивності руху часового складника вчителям початкових класів рекомендується:

- скеровувати учнів на уявлення змістового образу музичного твору;
- помічати і схвалювати спроби учнів «внутрішнім голосом» наспівувати мелодико-інтонаційні лінії музичного твору;
- за допомогою жестів та міміки звертати увагу учнів на потужність звучання музичного твору.

З метою створення в уяві молодших школярів узагальненого змістового образу шкільної пісні, який поки що був позбавлений чіткості і деталізованості, потрібно:

- намагатися помічати не відмінності, а спільні риси компонентів перцептивних образів на основі однорідності або близькості руху думки;
- звертати увагу на подібність перцептивних образів в аспекті яскравості руху думки;
- сприймати з емоційною насиченістю як звукові конфігурації музичного твору, так і їх літературно-змістове наповнення.

Слід зазначити, що дотримання останньої настанови також забезпечувало домінування стенічних емоцій і уникнення астенічних емоцій. У свою чергу, це передувало виникненню процесуальної мотивації і активізації пізнавальної активності молодших школярів.

Під час прослуховування музичного твору (шкільної пісні) має відбуватися хоча б часткове оцінювання привабливості його емоційно-змістового образу. З цією метою вчителі початкових класів мають скеровувати учнів на віднайдення навіть малоймовірних асоціацій з музичним матеріалом, що сприймається. Їх поява стимулює неперервний хід думки молодших.

Учителі початкових класів мають слідкувати за тим, щоб в учнів не виникала «застійність» когнітивних процесів, що виражається у пасивності учнів, небажанні зосереджено слухати виконання музичного твору, а також у випадках їх миттєвого відволікання від сприймання музичного твору на

появу будь-яких сторонніх чинників.

Ефективність мимовільного оцінювання яскравості узагальненого емоційно-змістового образу шкільної пісні залежить від доцільності підбору репертуару. Зокрема, рекомендується керуватись не тільки програмовими вимогами, а й естетичними уподобаннями молодших школярів, відповідно до яких мелодико-інтонаційні лінії музичних творів і їх літературно-текстові ознаки легко диференціюються; розмір цих творів мав бути оптимальним задля уникнення перевтоми учнів, яка закономірно могла б знизити їх працездатність. Індикаторами правильності вибору музичного твору є:

- ігнорування молодшими школярами сторонніх зорових чи слухових подразників на користь прослуховування твору;
- достатня уважність учнів під час виконання цього твору;
- виникнення в учнів уже з перших секунд виконання музичного твору (шкільної пісні) оптимальної міри збудження;
- відсутність у молодших школярів необхідності застосовувати надмірні вольові зусилля задля мобілізації своєї психофізіологічної сфери.

Для ефективності оцінювання узагальненого емоційно-змістового образу музичного твору рекомендується враховувати рівномірність і неперервність ходу думки молодших школярів, тобто:

- здійснювати рух слухової уваги учнів виключно в темпі відтворення музичного матеріалу, без випереджень або запізнь;
- застосовувати довільні вольові зусилля молодших школярів, пов'язані з послідовним досягненням заздалегідь сформованих проміжних цілей на шляху до загальної мети;
- відшукувати яскраві інтонації у звуковій палітрі шкільної пісні і виразні епізоди у її літературному тексті.

Перехід до завершальної стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів є досить умовним, оскільки деякі їх риси можуть розвиватись паралельно з вирішенням завдань попередніх стадій. Втім, головним завданням тут має бути вдосконалення роботи творчо-результативного (третього) компонента означеного феномену. Вирішення цього завдання повинно спонукати учнів до максимального прояву самопрезентації зі збереженням внутрішньої свободи завдяки виразному сценічному перевтіленню і невимушеним, емоційно-насиченим, природно-пластичним і граційно-вишуканим комунікативним й регулятивним сценічним рухам у процесі втілення уявного емоційно-

змістового образу музичного твору в інформаційний потік виконавської діяльності.

Для вирішення головного завдання цієї завершальної стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів майбутнім вчителям початкових класів необхідно спрямувати зусилля учнів на цілісне виконання шкільної пісні. Під час співу як вчителі, так і учні повинні здійснювати контроль за ходом діяльності, тобто слідкувати за нею завдяки двовекторному замкнутому процесу постійного узгодження реального відтворення інформації з уявним емоційно-змістовим образом шкільної пісні. За умови розбіжності між бажаними й реальними результатами діяльності вчителям необхідно постійно спрямовувати зусилля учнів на досягнення еталонного звучання. При цьому вони мають дбати про те, щоб учні утримували максимальну стійкість уваги на запрограмованих програмою техніко-тактичних дій об'єктах щодо реалізації уявного емоційно-змістового образу шкільної пісні в інформаційному потоці виконавської діяльності з додатковим підсиленням його передачі оточуючим засобами артистизму. Учням постійно має рекомендуватись не відволікатись на сторонні подразники незалежно від того, що найефективнішим способом нівелювання їх дезорганізуючої дії є захоплення перебігом видозмінення емоційної виповненості мелодико-ритмічних ліній в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку і досягнення такого оптимуму, за якого зберігається психофізіологічна зручність співу і найвища результативність артистичної діяльності.

З метою підвищення досягнутого результату діяльності учнів на уроках мистецтва здійснюється активізація деталей сформованого в уяві емоційно-змістового образу шкільної пісні завдяки «беззвучному» співу під інструментальний супровід з застосуванням артистичних умінь. Такий «німий» спів створює умови не тільки для розвитку внутрішнього музичного слуху учнів та максимального прояву сценічного перевтілення, а й для вдосконалення природної пластичності і граційної вишуканості комунікативних та регулятивних сценічних рухів. Як правило, застосування методу «беззвучного» співу надає можливість відпочити психологічній сфері учнів, але призводить їх до надмірного збудження. Саме тому майбутні вчителі початкових класів повинні скорегувати його до такої міри, за якої демонструється найрезультативніша діяльність зі збереженням психофізіологічної зручності відтворення інформації. Її інтенсивність стримується гальмівними функціями вольової сфери через зменшення

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

емоційної насиченості не тільки мелодико-інтонаційних ліній музичної тканини, а й сценічних рухів. Зниженню міри збудження учнів також сприяє зменшення їх загальної фізіологічної активності.

За потреби підвищення працелюбства учнів до оптимального рівня акцентуються внутрішні мотиви відшукуванням нових привабливих рис у малюнках звукових конфігурацій шкільної пісні чи сюжетних лініях змісту її літературного тексту. Новим виявленим рисам необхідно надавати пріоритетне значення в реалізації програми техніко-тактичних дій щодо втілення уявленого емоційно-змістового образу шкільної пісні в інформаційний потік виконавської діяльності з додатковим підсиленням його передачі оточуючим засобами артистизму. Саме таким чином досягається відкритість молодших школярів до творчої інтерпретації художніх творів на уроках мистецтва. Емоційні реакції учнів мають спонукати їх до презентації в свідомості емоційно-змістового образу будь-якого музичного твору та її значущості в контексті загальної мети. У подальшій діяльності такі реакції будуть виступати в ролі мотиваційного фактору, віддзеркалювати суб'єктивні переживання і стануть диктатором їх поведінки, оскільки спонукатимуть учнів до прийняття правильних рішень.

Отже, на завершальній стадії цілеспрямованого формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва під час цілісного виконання шкільної пісні вчителі початкових класів повинні постійно дбати про:

- спрямування зусиль учнів на досягнення еталонного звучання;
- нівелювання дезорганізуючої дії сторонніх подразників захопленням перебігом видозмінення емоційної виповненості мелодико-ритмічних ліній в гнучкому інтонаційно-фразовому розвитку і досягненням такого її оптимуму, за якого зберігається психофізіологічна зручність співу і найвища результативність артистичної діяльності;
- активізацію деталей сформованого в уяві її емоційно-змістового образу завдяки «беззвучному» співу під інструментальний супровід з застосуванням артистичних умінь;
- створення умов для ефективного вдосконалення сценічного перевтілення, природної пластичності і граційної вишуканості комунікативних та регулятивних сценічних рухів;
- максимальний прояв сценічного перевтілення, природно-пластичних і граційно-вишуканих комунікативних та регулятивних

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

сценічних рухів;

- відпочинок психологічної сфери учнів під час «беззвучного» співу;
- акцентуацію внутрішніх мотивів відшукуванням нових привабливих рис у малюнках звукових конфігурацій шкільної пісні та сюжетних лініях її літературного змісту;
- надання пріоритетного значення її нововиявленим рисам в реалізації програми техніко-тактичних дій щодо втілення задуму в інформаційний потік виконавської діяльності з додатковим підсиленням його передачі оточуючим засобами артистизму;
- корекцію міри збудження учнів до оптимуму, за якого досягається найрезультативніша діяльність зі збереженням психофізіологічної зручності відтворення інформації.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Методичні аспекти підготовки майбутніх вчителів початкових класів до формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва передбачають цілеспрямовану роботу щодо вдосконалення мотиваційно-організаційного, когнітивно-діяльнісного і творчо-результативного компонентів означеного феномена.

Вдосконалення роботи першого компонента артистичних умінь молодших школярів (мотиваційно-організаційного) передбачає мобілізацію психофізіологічних ресурсів учнів для створення проникливого стилю поведінки зі збереженням необхідної уважності і спостережливості перед прослуховуванням музичного твору.

Покращення роботи другого компонента артистичних умінь молодших школярів (когнітивно-діяльнісного) досягається застосуванням процесуальної мотивації, яка підвищує ефективність здійснення мисленнєвих операцій, спрямованих на чітке уявлення емоційно-змістового образу музичного твору і на миттєве «входження» в нього сценічним перевтіленням.

Підвищення ефективності роботи третього компонента артистичних умінь молодших школярів (творчо-результативного) забезпечується використанням продуктивних методів управління процесом втілення уявного емоційно-змістового образу музичного твору у виконавську діяльність учнів з додатковим щирим і переконливим підсиленням його передачі слухачам засобами сценічного перевтілення, комунікативними і регулятивними сценічними рухами.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Перспективними напрямками дослідження є подальший пошук ефективних технологій підготовки майбутніх вчителів початкових класів до удосконалення означених умінь у молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурназова В. В. Розвиток артистизму і творчого потенціалу молодших школярів як домінанта професійної майстерності вчителя мистецьких дисциплін. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ. 2016. Вип. 2. С. 85-92. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/18.pdf> (дата звернення: 05.01.2024).
2. Московчук Л. М. Артистичні уміння молодших школярів як предмет психолого-педагогічних досліджень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики* : зб. наук. праць. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2016. Вип. 27 (37). С. 104-109.
3. Московчук Л. М. Перспективні напрями розвитку артистичних умінь у молодших школярів на уроках музичного мистецтва. *Науковий вісник Міжнародної академії інноваційних технологій* : зб. наук. праць за матеріалами Міжнародної конференції [«Концептуальні засади інноваційних підходів в сучасній науковій теорії та практиці»], (Київ, 28 жовтня 2016 р.). Кіровоград : МАІТ. 2016. № 2 (12). С. 29-34.
4. Підварко Т. О. Роль інноваційних технологій у формуванні артистичних умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Педагогічні науки* : збірник наукових праць Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Секція: Соціальна педагогіка. 2020. Випуск 90. С. 142-146. URL: <https://www.ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4320> (дата звернення: 04.01.2024).
5. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 класи., 2018. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+». 240 с.
6. Ткаченко І., Кехань П. Розвиток артистичних здібностей дітей молодшого шкільного віку на заняттях з хореографії та вокалу. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2023. № 1 (125). С. 142-150. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/Ткаченко-Пан-Кехань.pdf> (дата звернення: 04.01.2024).

REFERENCES

1. Burnazova V. V. Rozvytok artystyzmu i tvorchoho potentsialu molodshykh shkoliariv yak dominanta profesiinoi maisternosti vchytelia mystetskykh dystsyplin. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriiia : Pedahohichni nauky*. Berdiansk : BDPU. 2016. Vyp. 2. S. 85-92. URL: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/18.pdf> (data zvernennia: 05.01.2024).
2. Moskovchuk L. M. Artystychni uminnia molodshykh shkoliariv yak predmet psykhologo-pedahohichnykh doslidzhen. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 16. Tvorchia osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky* : zb. nauk. prats. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova. 2016. Vyp. 27 (37). S. 104-109.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

3. Moskovchuk L. M. Perspektivni napriamy rozvytku artystychnykh umin u molodshykh shkoliariv na urokakh muzychnoho mystetstva. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoi akademii innovatsiinykh tekhnolohii* : zb. nauk. prats za materialamy Mizhnarodnoi konferentsii [«Kontseptualni zasady innovatsiinykh pidkhodiv v suchasni naukovi teorii ta praktytsi»], (Kyiv, 28 zhovtnia 2016 r.). Kirovohrad : MAIT. 2016. № 2 (12). S. 29-34.

4. Pidvarko T. O. Rol innovatsiinykh tekhnolohii u formuvanni artystychnykh umin maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva. *Pedahohichni nauky* : zbirnyk naukovykh prats Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Sektsiia: Sotsialna pedahohika. 2020. Vypusk 90. S. 142-146. URL: <https://www.ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4320> (data zvernennia: 04.01.2024).

5. Typovi osvitni prohramy dlia zakl. zahalnoi serednoi osvity: 1-2 klasy., 2018. Kyiv : TD «OSVITA-TsENTR+». 240 s.

6. Tkachenko I., Kekhan P. Rozvytok artystychnykh zdibnostei ditei molodshoho shkilnoho viku na zaniattiakh z khoreohrafii ta vokalu. *Pedahohichni nauky*: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2023. № 1 (125). S. 142-150. URL: https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/10/Tkachenko_Pan-Kekhan.pdf (data zvernennia: 04.01.2024).

The methodological aspects of training future primary school teachers for the formation of artistic abilities of junior pupils in Art lessons are given in the article.

According to our research, artistic abilities of junior pupils are leading in communication with others, and their absence not only weakens the transmission of the necessary information, but also leads to low success of educational activity.

The artistic abilities of junior pupils can be appeared in two types: stage transformation and stage movements. The first type (stage transformation) can be traced through the external manifestation of: the individual reflection; the expressiveness of emotional experiences of the content of the artistic image of a piece of music; the creative improvisation of behavior.

The second type of artistic abilities (stage movements) can be traced through the external manifestation of: the communicative impact on surrounding; the activation of bodily movements (facial expressions and gestures); the emotional saturation of movements (facial expressions and gestures).

It is proved that this phenomenon manifests itself in three types: motivation and organization, cognition and action, creation and result. The external manifestation of the properties of each of these types is described. The grading option of each kind of artistic abilities of junior pupils in Music lessons is set out.

The first set of algorithmic position of the worked-out methods is referred to improvement of motivating component of determined phenomenon, thus on providing the sharpness of perceiving the expected image of music composition and

wish to embrace it.

The second set of algorithmic position of the worked-out methods highlights information about cognitive work improvement, which provides the creative improvisation of behavior.

The third set of algorithmic position of the worked-out methods is traced through the external manifestation of the individual reflection, the expressiveness of emotional experiences of the content of the artistic image of a piece of music, the creative improvisation of behavior.

In this research the methods and ways of pedagogical managing, the grading option of each kind of artistic abilities of junior pupils in Art lessons is set out.

Key words: *future primary school teachers, methodology, the complex of algorithmic positions, artistic abilities, junior pupils, Art lessons.*

1.4. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності

Статтю присвячено проблемі підготовки майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності. Вказано, що бути гнучким та адаптивним в умовах постійних змін може педагог з високим рівнем розвитку дослідницьких якостей, із знаннями та вміннями, які сприяють швидкому освоєнню нового, дають можливість приймати нестандартні рішення. Тому важливо здійснювати підготовку вчителів до науково-дослідної діяльності з урахуванням сучасних тенденцій у вітчизняній та світовій педагогіці. Визначено низку вчених, які приділяли увагу різним аспектам проблеми дослідження.

Метою дослідження визначено обґрунтування теоретичних та методичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності.

Насамперед було уточнено зміст основних категорій дослідження: підготовка, професійна підготовка, дослідна, дослідницька діяльність, науково-дослідна діяльність. Надалі розглянуто основні наукові підходи до підготовки майбутніх педагогів, в тому числі й до підготовки вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності. Визначено, що такі методологічні підходи поділяються на загальнонаукові та конкретнонаукові. Описано та проаналізовано загальнонаукові підходи до підготовки майбутніх педагогів: системний, синергетичний та діяльнісний. Зазначено, що в конкретнонауковій методології виділяють дві групи

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

підходів: гуманістично орієнтований та професійно орієнтований. Тому також охарактеризовано особистісно орієнтований, аксіологічний та акмеологічний підходи, які належать до гуманістично орієнтованих. А також компетентнісний, технологічний та задачний підходи, які належать до професійно орієнтованих.

Визначено й проаналізовано найважливіші риси науково-дослідної діяльності, структуру науково-дослідної діяльності педагога (зокрема, психологічну та практичну її складові). Більшу увагу зосереджено на практичній складовій підготовки майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності, запропоновано її конкретні складові, шляхи та засоби. Описано показники, на які має бути спрямована така підготовка, та рівні, яких можуть досягати майбутні вчителі початкової школи, завдяки залученню до науково-дослідної діяльності.

Зазначено, що подальші наукові розвідки у цьому напрямі можуть стосуватися дослідження психологічної складової підготовки майбутніх педагогів до науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: *підготовка, науково-дослідна діяльність, вчитель початкової школи, підхід, критерії, рівні.*

Постановка проблеми. Зближення вищої освіти України з європейським освітнім простором, перманентні зміни у структурі та змісті загальної середньої освіти зумовлюють необхідність в якісному оновленні професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема й підготовки майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності. Реформи в освіті зумовлюють необхідність оновлення теоретичних та методичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи, що сприятиме підвищенню їхнього статусу, виявленню потенціалу, який забезпечить ефективність праці педагога в Новій українській школі. Бути гнучким та адаптивним в умовах постійних змін може педагог з високим рівнем розвитку дослідницьких якостей, зі знаннями та вміннями, які сприяють швидкому освоєнню нового, дають можливість приймати нестандартні рішення, діяти і творчо, і ефективно. Тому важливо здійснювати підготовку вчителів до науково-дослідної діяльності з урахуванням сучасних тенденцій вітчизняної та світової педагогіки.

Проблема професійної підготовки майбутніх педагогів, в тому числі й до науково-дослідної діяльності, залишається актуальною досі. Вона зумовлена не лише реформами в на рівні початкової чи середньої освіти, що

орієнтують вчителів на оволодіння сучасними технологіями творчого розвитку особистості учня, але й новими соціально-економічними умовами суспільства, які потребують від особистості вміти мислити нестандартно.

Для того, щоб вирішувати щоденні завдання, бути ефективним в сучасному освітньому процесі, майбутній вчитель повинен уміти не лише аналізувати, але й прогнозувати, планувати та конструювати власну педагогічну діяльність. Це потребує оволодіння методами педагогічних досліджень, педагогічної діагностики, без яких важко буде здійснювати індивідуальний підхід до здобувачів освіти, чітко визначати способи досягнення поставлених завдань. Все це зумовлює потребу готувати майбутніх педагогів до науково-дослідної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключові положення щодо підготовки майбутніх педагогів, які дозволяють усвідомити основні орієнтири професійної підготовки майбутніх учителів, ґрунтуються на положеннях законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 рр. (2014), Концепції розвитку педагогічної освіти (2018).

Дослідженню проблеми підготовки майбутніх вчителів приділялася увага багатьох вчених, зокрема вивчалися: методологічні основи професійної підготовки фахівців (І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, та ін.); теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів (О. Антонова, В. Бондар, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, та ін.); компетентнісно орієнтований підхід до підготовки майбутніх учителів (В. Беспалько, Л. Онищук, та ін.). Дослідники вивчали історичні аспекти науково-дослідницької роботи здобувачів освіти у ЗВО (П. Довбня, О. Новицька, І. Погрібний, С. Рик); філософські аспекти реалізації навчально-дослідної діяльності здобувачів освіти (О. Артеменко, Дж. Гордон, М. Женеї, Ю. Козловський, Н. Маргіта, Л. Сущенко); проблеми методології педагогічних досліджень (С. Гончаренко, В. Краєвський, В. Полонський та ін.); організаційні аспекти науково-дослідної підготовки майбутніх вчителів (Г. Артемчук, Р. Бергес, О. Білостоцька, Н. Гомеля, С. Гончаров, Г. Коллієр, Ю. Лавриш, О. Набока, О. Пехота, І. Сенча, Н. Уйсімбаєва, В. Шейко, В. Яценко); основні засади підготовки майбутніх педагогів до науково-дослідної діяльності (С. Арсенова, Т. Бабенко, Г. Ващенко, П. Горкуненко, О. Повідайчик, О. Приходько, О. Шквир, Н. Яковлева та ін.); здійснення наукової діяльності у педагогічних закладах вищої освіти

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

(В. Андрєєв, В. Моляко, В. Успенський та ін.).

У наукових дослідженнях приділяється відповідна увага і професійній підготовці вчителів початкової школи: теоретичним та методологічним засадам підготовки майбутніх учителів початкової школи (К. Авраменко, С. Власенко, І. Дарманська, В. Желанова, Н. Кічук, Л. Коржова, С. Мартиненко, О. Мороз, О. Савченко та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, недостатньо вивченим залишається питання щодо того, на яких засадах має відбуватися підготовки здобувачів вищої освіти до науково-дослідної діяльності, та як, відповідно до цих засад, організувати практичну складову підготовки майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності.

Формулювання мети статті. Тому мета нашого дослідження – на основі цілісного наукового аналізу обґрунтувати теоретичні й методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності та запропонувати практичні шляхи організації такої підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останніми роками відбуваються суттєві зміни в системі початкової школи: новий Державний стандарт початкової освіти, нові освітні програми та підручники тощо, нові вимоги до самого педагога. Бути ефективним в умовах постійних змін, реагувати на них може педагог з високим рівнем розвитку дослідницьких якостей, знаннями та вміннями стосовно науково-дослідної діяльності, що дасть можливість майбутнім педагогам приймати нестандартні рішення, діяти творчо та ефективно. Тому важливою є під час підготовки майбутнього вчителя початкової школи його орієнтація на роль дослідника, агента змін, відповідно до Концепції Нової української школи (2016). Необхідність підготовки вчителів до проведення науково-дослідної роботи у майбутній професійній діяльності підтверджується також вимогами Державного стандарту початкової освіти, що передбачає високий рівень володіння випускниками навичками сучасних методів пошуку, обробки і використання інформації у професійній діяльності.

Пошук і напрацювання теоретико-методичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності потребують уточнення змісту основних категорій дослідження. Найширшим у даному контексті є поняття «підготовка». У словниках його тлумачать як «запас знань, навичок, досвіду, набутий у процесі навчання,

практичної діяльності» [3, с. 767].

У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що «професійна підготовка – це здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю» [13].

Надалі варто з'ясувати власне поняття науково-дослідної діяльності. Тут можна знайти низку різнопланових визначень. Так, її трактують як «пошукову активність особистості з використанням методів дослідження, викликану інтересом до змін навколишнього середовища та бажанням адаптуватися до них» [29]. Ряд вчених розмежовують поняття дослідної та науково-дослідної діяльності (Г. Кловак, В. Кушнір та ін.).

Так, під поняттям дослідна, дослідницька діяльність розуміють «процес виконання послідовності дослідницьких дій за певними правилами, котрі зменшують невизначеність дослідницької ситуації і збільшують визначеність аж до її розуміння суб'єктом дослідницької діяльності та можливості опредмечення її продуктів для подальшого використання іншими» [16, с. 23-28].

Загалом, в даному дослідженні, в контексті підготовки майбутніх вчителів початкової школи в закладі вищої освіти, ми будемо послуговуватись поняттям «науково-дослідна діяльність», що розуміємо як «інтелектуальний творчий процес, що спрямований на здобуття й використання нових знань. Обов'язковим елементом такої діяльності є проведення дослідження, а її результатом – отримання певної наукової продукції, зокрема у вигляді наукового звіту, доповіді, статті, монографії, повідомлення про результати науково-дослідної роботи та ін.)» [29].

Крім цього, поняття науково-дослідної діяльності визначають як діяльність, «спрямовану на відтворення й аналіз вже наявної, та на отримання нової інформації. Тобто, внутрішньо вона спрямована на пізнання, а зовні – на виробництво. Відповідно внутрішнім результатом науково-дослідної діяльності є набуті суб'єктивно нові знання, вміння та навички, а зовнішнім її результатом є об'єктивно нові знання» [7, с. 117-121]. Отже, під науково-дослідною діяльністю можна розуміти специфічну людську діяльність, яка регулюється свідомістю й активністю особистості і спрямована на задоволення пізнавальних інтелектуальних потреб. Її продуктом є нові знання, здобуті відповідно об'єктивних законів і обставин, які визначають реальність і можливість досягнення мети [29].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Для ефективного вдосконалення підготовки майбутніх педагогів, вчителів початкової школи, до науково-дослідної діяльності, варто розглянути основні наукові підходи до цього процесу.

Відповідно до класифікацій наукових підходів у сфері педагогічної освіти, запропонованих О. Дубасенюк [12, с. 166-167] та Н. Яксою [30, с. 87-98], можна виділити наступні «групи методологічних підходів до підготовки майбутніх учителів початкової школи.

1. Загальнонаукові методологічні підходи, які визначають стратегічні напрями ступеневої підготовки майбутніх учителів: системний, діяльнісний, синергетичний.

2. Конкретнонаукові методологічні підходи, які визначають ціннісні орієнтири у ступеневій підготовці майбутніх учителів:

– гуманістично орієнтовані, які дають можливість усебічно охарактеризувати суб'єктів підготовки, особливості їхнього розвитку та саморозвитку в умовах ступеневої освіти: особистісно орієнтований, аксіологічний, акмеологічний;

– професійно орієнтовані, які окреслюють як загальне, так і особливе в професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів: компетентнісний, технологічний, задачний» [12; 28].

Далі варто охарактеризувати визначені методологічні підходи.

Так, підґрунтя підготовки майбутніх педагогів становлять загальнонаукові підходи: системний, синергетичний та діяльнісний.

Системний підхід представлено в наукових працях філософів (І. Блауберг, В. Кушнір, В. Садовський, Б. Українцев та ін.), психологів (О. Бодальов, А. Леонтьєв, К. Платонов та ін.) і педагогів (В. Беспалько, В. Вакуленко, О. Галус, Н. Гузій, О. Семенов, С. Сисоєва, А. Сущенко та ін.).

С. Гончаренко визначає системний підхід як «послідовність процедур для створення складноорганізованого об'єкта як системи, а також спосіб опису, пояснення, прогнозування поведінки таких об'єктів; дослідження складноорганізованих об'єктів як комплексу взаємопов'язаних підсистем, поєднаних загальною ціллю, що розкриває інтегративні властивості об'єкта як системи, а також зовнішні й внутрішні зв'язки; цілісне бачення складноорганізованих об'єктів дослідження» [8, с. 3].

Системний підхід має на увазі комплексне вивчення, аналіз явищ та процесів у системі різних наукових понять, що дає можливість впорядковувати їх та розглядати як єдине ціле, у взаємозв'язку та взаємодії між собою. Такий підхід дозволяє виявляти інтегративні системні

властивості та якісні характеристики, що відсутні в окремих елементах, але складають систему.

Тобто, системний підхід передбачає пояснення педагогічного явища як «багатовимірної багаторівневої структури з багатьма параметрами; як складного внутрішньо інтегрованого соціального організму, який можна аналізувати і пояснювати як сукупність елементів, властивостей і відношень, що взаємодіють і розвиваються. До основних ознак системності належать цілісність і цілеспрямованість, структурованість, тобто склад елементів, внутрішній поділ, упорядкування, класифікація цього цілого; взаємозв'язок зовнішнього і внутрішнього; інтегрованість окремих елементів і зв'язків» [4, с. 8-11].

Системний підхід передбачає особливий причинно-наслідковий характер процесів та явищ, ієрархічність у побудові й проектуванні різних систем, у тому числі й педагогічних. За такого бачення, як забезпечується прогнозованість результатів, цілісність та взаємозумовленість компонентів освітньої діяльності (мети, змісту, методів і форм), так і чітка керованість процесами.

Також системний підхід можна конкретизувати відповідно до аспектів чи завдань дослідника. Але, на думку О. Галуса, «системний підхід у педагогіці в цілому і професійній підготовці майбутніх фахівців зокрема може привести до деякої формалізації результатів дослідження, коли конкретна людина (студент, викладач) відходять на інший план і перетворюються в пусті абстракції, у системи без змісту діяльності і поза їх людської сутності» [6].

У системному підході підготовка майбутнього вчителя розглядається нами як сукупність взаємопов'язаних компонентів, таких як: мета освіти, суб'єкти освітнього процесу (викладач і студент), зміст, методи і форми освітнього процесу, засоби умови тощо. Разом з тим, основним чинником можна вважати виховуючу взаємодію викладачів та студентів, яка сприятиме реалізації цілей та завдань з допомогою ефективної організації та управління освітнім процесом.

Таким чином, системний підхід варто розглядати не лише як основну якісну характеристику педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, але й як реальний інструмент, спосіб бачення об'єкта та як загальнонаукову методологію.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Діяльнісний підхід (представники Б. Ананьєв, Л. Виготський, В. Галузинський, М. Красовицький, Г. Костюк, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, О. Сухомлинська та ін.) у педагогічній науці і практиці передбачає створення умов для активної діяльності суб'єктів освітнього процесу, завдяки чому відбуватиметься свідоме та міцне засвоєння ними певного досвіду. Такий підхід ґрунтується на тому, що діяльність визначається основою, засобом та основною умовою розвитку особистості. Адже «тільки через діяльність і в діяльності можуть проектуватися та розвиватися особистісні й професійні якості та властивості майбутніх педагогів, формуватися професійні вміння й навички. До того ж діяльність повинна бути організована так, щоб її суб'єктом виступав студент, а не викладач. Суб'єктом діяльності стає людина, яка бере активну участь у досягненні її результатів. Діяльність відсутня там, де немає цілісного ланцюжка «мета – мотив – засіб – дія – результат» [5].

На думку О. Леонт'єва, «реалізовувати діяльнісний підхід необхідно, виходячи з таких концептів: студент є одночасно і активним суб'єктом навчальної діяльності, і об'єктом, оскільки викладач організовує, проектує і керує цією діяльністю; навчальна діяльність має задачний характер, тобто є процесом розв'язування навчальних задач; в результаті здійснення навчальної діяльності у студента виникають психологічні новоутворення; навчальна діяльність є багатогранним, але цілісним системним утворенням, що має власну структуру і допускає різні способи декомпозиції» [19].

Звичайно, діяльнісний підхід вимагає певних зусиль, спрямованих на «відбір й організацію засобів підготовки майбутнього педагога, на активізацію та переведення його у позицію суб'єкта пізнання, діяльності та спілкування, що передбачає вироблення умінь обирати мету, планувати власну діяльність, організовувати, виконувати, регулювати, контролювати її, аналізувати і оцінювати її результати» [19].

Синергетичний підхід (О. Вознюк, В. Кушнір, В. Лутай, О. Чалий та ін.) полягає в тому, що самореалізація і саморозвиток особистості здійснюються на основі постійної взаємодії з навколишнім середовищем, що сприяє формуванню нових якостей особистості [29].

У такому контексті сутність синергетичного підходу до підготовки майбутніх вчителів початкової школи полягатиме у виявленні та пізнанні загальних закономірностей, які керують процесами самоорганізації суб'єктів освітнього процесу в закладі вищої освіти. Даний підхід сприятиме

розбудові особистісно орієнтованого освітнього процесу; переходу на діалогічний спосіб взаємодії викладачів і здобувачів освіти (інтерактивні методів навчання; колективна творча діяльність тощо).

При синергетичному підході «використовується поняття «відкрита система», що суттєво збагачує педагогічну науку. Завдяки відкритості педагогічні системи набувають ознак інноваційних структур як саморефлексивних, здатних створювати нові моделі зовнішнього світу відповідно до внутрішнього світу суб'єктів системи в умовах індивідуальної чи колективної дії. Важливою властивістю таких систем є здатність продуктивно функціонувати в умовах суперечливої неоднозначної інформації» [6].

Окрім принципу відкритості системи, «синергетика пропонує принцип діалогової взаємодії, який складається з двох частин: власне взаємодії та її діалогічності. Діалог передбачає досягнення порозуміння під час вирішення певної суперечності, виходячи з положення, що в кожній суперечності, її складовій, є позитивні сторони. Саме спільний пошук вирішення проблеми, намагання наблизити протилежні позиції, а не загострення суперечностей, є основою принципу діалогу культур та відносної стабільності систем» [17].

Таким чином, синергетичний підхід дозволяє виділити ряд умов, дотримання яких сприятиме самоорганізації системи освіти, підготовці майбутнього вчителя: а) відкритість системи, постійне оновлення інформації з зовнішнього соціального середовища; б) колективно узгоджена поведінка суб'єктів освітнього процесу; в) перехід від нестійкого до стійкого стану; г) нелінійність, багатоваріантність розвитку (одна із умов збереження стійкості) [29].

Конкретнонаукова методологія кожної науки і, відповідно, практики, що обслуговується нею, розкривається за допомогою специфічних підходів. Ми визначили дві групи таких підходів: гуманістично орієнтовані та професійно орієнтовані. До гуманістично орієнтованих відносять особистісно орієнтований, аксіологічний, акмеологічний.

Особистісно орієнтований підхід (представники І. Бех, І. Зязюн, О. Пехота, І. Щербак, С. Якименко, І. Якиманська та ін.) полягає в тому, що під час конструювання та реалізації освітнього процесу орієнтується на особистість як мету, суб'єкт, результат, а також головний критерій його ефективності [28, с. 23-25]. В «Українському педагогічному словнику» особистісний підхід визначається як «послідовне ставлення педагога до

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

вихованця як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховної взаємодії. Це базова ціннісна орієнтація педагога, яка визначає його позицію у взаємодії з кожною дитиною й колективом» [9, с. 243]. Особистісно орієнтований підхід вимагає визнання унікальності кожної особистості, її інтелектуальної й моральної свободи, права на повагу; такий підхід передбачає створення у навчанні та вихованні відповідних умов для саморозвитку задатків та творчого потенціалу особистості. За такого підходу педагог, викладач повинен вміти обирати такий стиль спілкування зі студентом, такі методи та форми навчання і виховання, які з найбільшою ефективністю сприятимуть розкриттю потенційних можливостей здобувача освіти.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи в умовах особистісно орієнтованого підходу базується теж на поступовому індивідуально-творчому розвитку особистості. Це передбачає не запам'ятовування й репродукування інформації, але її творче перетворення, знаходження особистісного сенсу; формування особистісного ставлення до набутих професійних знань, здатність оцінити їх важливість для майбутньої професійної діяльності.

Відповідно до цього можуть бути визначені завдання особистісно орієнтованого підходу до підготовки майбутнього вчителя початкових класів: «розвиток особистісних, професійно значимих якостей; виявлення, ініціювання, використання індивідуального досвіду особистості з метою усвідомлення важливості педагогічної діяльності; допомога особистості у пізнанні себе, самовизначенні та самореалізації; створення умов для поетапного розвитку творчого потенціалу студента» [29].

Отже, для впровадження особистісно орієнтованого підходу в освітньому процесі задля підготовки майбутнього вчителя початкової школи необхідно забезпечити: «варіативність змісту, методів і форм навчального процесу з урахуванням особливостей і рівня розвитку кожного студента, його потреби в педагогічній підтримці; зміст освіти й засоби навчання добираються і конструюються таким чином, щоб студент мав можливість вибору предметного матеріалу (за обсягом і формою); традиційне навчання вже не може бути провідним у цілісному освітньому процесі» [28].

Крім цього, реалізація особистісно орієнтованого підходу до підготовки майбутніх учителів початкової школи передбачає визнання за здобувачем освіти права на самовизначення, самореалізацію у процесі

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

пізнання завдяки оволодінню власними способами навчальної роботи; побудову освітнього процесу на принципах самоцінності кожної особистості, поваги до неї, урахування її індивідуальності; усвідомлення освітнього процесу як процесу педагогічної допомоги здобувачеві освіти в його розвитку.

Аксіологічний підхід (Г. Васянович, О. Вознюк, Л. Виготський, О. Дубасенюк, В. Зінченко, Л. Коханович, Н. Ничкало, Л. Рябов, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, Т. Сущенко та ін.) «ґрунтується на засадах педагогічної аксіології як напрямі в освітніх дослідженнях, що стосується аналізу змісту педагогічних ідей, теорій і концепцій з огляду на їх відповідність чи невідповідність потребам індивіда й суспільства» [29]. Такий підхід виконує роль механізму, що пов'язує практичний і пізнавальний підходи, є своєрідним містком між теорією і практикою.

Аксіологічний підхід вважається таким, на якому ґрунтується гуманістично орієнтована педагогічна освіта, оскільки він спрямований на формування професійних, ціннісних орієнтацій майбутнього педагога в процесі підготовки у закладі вищої освіти. Існують різні типології ціннісних орієнтацій. Найвідомішим є їх розподіл на загальнолюдські, національні, громадянські, професійні, сімейно-родинні, особистісні тощо.

Можна виділити й інші аксіологічні орієнтири майбутніх вчителів початкової школи як важливу умову їхньої успішної професійної діяльності. «Важливими особистісними характеристиками, що впливають на процес та результат педагогічної діяльності педагога, вважаємо креативність – здатність до творчості, пошуку нового; індивідуальність – сукупність особистісних рис, які зумовлюють неповторність у спілкуванні з дітьми, колегами, батьками вихованців; динамізм особистості – здатність до змін, сприйняття нового; пізнавальний інтерес до вивчення педагогічних явищ; толерантність» [29].

Аксіологічний чинник може спрямовувати діяльність усіх учасників освітнього процесу на поширення гармонії між загальнолюдськими, особистісними і професійними цінностями в освітньому процесі закладу вищої освіти. Цінності навчання, виховання на кожному з етапів професійного зростання майбутнього педагога діють як моральні імперативи. Водночас «вони є основою його самоорганізації і саморозвитку, узагальнених уявлень про бажане і соціально необхідне для суспільства. Цінності в контексті синтезу загальнолюдських, національно-культурних і конкретних соціокультурних форм об'єктивно вводяться до змісту і

стандартів освіти» [28, с. 21-24].

Учені Л. Коханович, Л. Рябов та ін. вважають, що «гуманістичне середовище ВНЗ можна розглядати як професійно-освітній і культурний простір, створюваний певною педагогічною системою й орієнтований на формування і розвиток духовно-моральних цінностей особистості. Зі зростанням ролі гуманітарної освіти в сучасних освітніх системах стратегія гуманізації та гуманітаризації ступеневої освіти може реалізовуватися лише на основі взаємопроникнення і взаємозв'язку гуманітарної, природничо-наукової і професійної освіти в практиці закладів вищої освіти, лише в діалозі гуманітарної і природничо-наукової культур із наповнення освіти людськими цінностями» [29].

Таким чином, моральні, ціннісні норми в структурі професійного образу майбутнього педагога впливатимуть на формування у нього гуманістичних поглядів. Тому професійна підготовка майбутніх вчителів початкової школи має містити серед іншого і формування морально-ціннісної сфери здобувачів освіти.

Акмеологічний підхід (Б. Ананьєв, О. Дубасенюк, А. Деркач, Н. Кузьміна, С. Пальчевський, М. Поташник, Л. Рибалко, Н. Сидорчук та ін.) корінням сягає в педагогічну антропологию К. Ушинського, психологічні основи людинознавства, Б. Ананьєва, досягнення педагогічної акмеології Н. Кузьміної).

В акмеології основним критерієм є людина як продукт її біологічного та соціального розвитку. Людина тут розглядається як індивід, особистість, індивідуальність та суб'єкт життєдіяльності. Акмеологія (грец. «акме» – *вершина, пік*) «вивчає об'єктивні і суб'єктивні чинники досягнення вершин у життєдіяльності людини, в її особистісному і професійному розвитку. Акме тлумачиться як кульмінація, цвітіння, розквіт людини, що досягла конкретного результату (символ – плід як характеристика зрілості)» [25, с. 321-335].

Із позицій акмеології сутність освіти розуміється як «цілісний розвиток людини в умовах освітньої системи, а зміст освіти – як людинознавство, як система знань про взаємодію людини зі світом. Основним принципом побудови змісту освіти на основі акмеологічного підходу є принцип системної інтеграції, коли освітні сфери знань визначаються типом відносин людини зі світом: людина – суспільство, людина – людина, людина – природа, людина – техніка тощо» [6].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Акмеологічний підхід, на думку П. Хоменко, передбачає «створення необхідних умов для становлення та розвитку в усіх суб'єктів освіти уявлення про успіх, високі досягнення, необхідні для розвитку особистості й соціуму» [27].

Акмеологічний підхід до професійного становлення фахівця вбачає, що «найважливішим чинником досягнення вершин професіоналізму в будь-якому виді складної діяльності, що вимагає фахової освіти, є компетентність, а в основі саморуху до «вершин» – система цінностей людини. Предметом акмеології як відносно молодого галузі наукового знання виступають умови досягнення дорослою людиною високого рівня продуктивності, насамперед, у професійній діяльності, а також методи і засоби забезпечення цього рівня» [29].

Акмеологія як наука вивчає розвиток особистості та досягнення нею вершин у природному й соціальному розвитку, досліджує життєві обставини й умови, типові для певного віку, рівня розвитку людини, які сприяють досягненню найкращих результатів на кожному віковому етапі. За такого підходу важливо окреслити особливості підготовки вчителя як професіонала; визначити, як їй досягти найвищих вершин у її особистісному розвитку.

Тому оцінюючи якість підготовки педагога, вчителя початкової школи з точки зору акмеології, можна виокремити низку професійних якостей: відкритість до пізнання нового, здатність до об'єктивної самооцінки, системний спосіб мислення, висока мотивація у досягненні нового, більшого тощо. Ці ознаки відображають особливості вимог до підготовки майбутнього вчителя, оскільки, «акмеологічний підхід дозволяє визначати шляхи педагогічної компенсації недосягнутого на попередньому відрізку життєвого шляху оптимуму розвитку, а також проектувати етапи професійно-особистісного зростання від однієї професійної вершини до іншої» [29].

Акмеологічний підхід до підготовки педагога оперує також загальними категоріями, які характеризують такі його риси: «а) високу якість функціонування освітніх систем: цілісність, системність, інтегральність, оптимальність, самоорганізація, саморозвиток, стійкість; б) високу якість розвитку людини: цілісність, індивідуальність, саморозвиток, самореалізація, креативність, зрілість, стійкість, успішність. Застосування сукупності загальних і спеціальних акмеологічних категорій дозволяє по-новому підійти до аналізу і рішення проблем ступеневої освіти,

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

пов'язаних із самореалізацією особистості на певних етапах професійної підготовки і діяльності» [29].

До професійно орієнтованих підходів до підготовки майбутнього вчителя можна віднести компетентнісний, технологічний та задачний.

Компетентнісний підхід (представники О. Березюк, В. Дячук, З. Курлянд, Н. Оксеньчук, О. Пометун, В. Шуляр, С. Якименко, П. Якименко, І. Ящук та ін.) відображає такий рівень професіоналізму, в якому поєднуються «як професійна, так і загальна культури особистості (рівень освіченості, достатній для самоосвіти і самостійного вирішення пізнавальних проблем), досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійної діяльності» [12, с. 203]. Такий підхід розуміють також як «спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості» [2, с. 99-105].

Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя дасть змогу забезпечувати формування професійно значущих якостей, що дозволить педагогам реалізовувати себе у різних видах професійної діяльності, в тому числі й науково-дослідної.

Вчені виокремлюють такі особливості даного підходу: «перенесення акцентів із процесу навчання на його результати, якими є компетенції; зміщення «акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики»; націленість фахової підготовки на майбутнє працевлаштування випускників у вищій школі» [18, с. 48-55].

Так і в процесі професійної підготовки, в тому числі підготовки до науково-дослідної діяльності, майбутніх учителів важливо не лише навчати оперувати власними знаннями, але й бути готовими змінюватись та пристосовуватись до змінних потреб суспільства, ринку праці, керувати інформацією, швидко приймати рішення, активно діяти та навчатись упродовж життя.

Технологічний підхід (представники О. Дубасенюк, С. Мартиненко, О. Пехота, Г. Селевко, О. Савченко та ін.) передбачає, що освітній процес має бути зорієнтований на технологічну організацію, що чітко регламентує його основні аспекти та етапи відповідно до технологічної побудови освітнього процесу.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Сучасні педагоги, зокрема й О. Дубасенюк, зазначають, що «посилення технологічної підготовки майбутнього вчителя сьогодні є досить актуальною проблемою». Така підготовка розглядається «як системний метод організації педагогічного процесу, спрямований на його оптимальну побудову» [10, с. 6].

По своїй суті технологічний підхід передбачає «систему дій викладача та студентів, спрямованих на досягнення наперед визначеної мети шляхом послідовного та неухильного виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку» [29].

О. Пехота натомість зазначає, що технологічний підхід до підготовки майбутніх педагогів «передбачає визначення всіх його аспектів, починаючи від постановки цілей, проектування, організації педагогічного процесу до перевірки ефективності створеної дидактичної системи. Тому структура педагогічної технології передбачає розроблення концептуальної основи, змістової та процесуальної частини навчання» [21, с. 11-24].

Зважаючи на зазначене вище, технологія підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності, в тому числі й до науково-дослідної діяльності, повинна мати чіткі процесуальні характеристики (тобто, що саме, як і в якій послідовності, в якому обсязі потрібно роботи), щоб кожен педагог, застосувавши її, зміг досягнути запланованого, передбачуваного результату.

Задачний підхід (послідовники Г. Балл, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Л. Крамущенко, О. Матвієнко, Н. Тарасевич та ін.). Щоб краще підготувати майбутніх педагогів до практичної складової педагогічної діяльності, сформувати у них відповідні навички та особистісні якості, відповідно до сучасних вимог, важливо максимально реалізовувати взаємозв'язки між процесом навчання та майбутньою педагогічною та науково-дослідною діяльністю. Відповідно до наукових досліджень в галузі психології та педагогіки, свідома людська діяльність передбачає, насамперед, усвідомлене вирішення певних задач. Зважаючи на це, педагогічна діяльність розглядається як «проектування і розв'язання численних професійних задач у педагогічній системі». На думку О. Дубасенюк, задачний підхід передбачає «реалізацію педагогічних цілей через використання навчальних і виховних задач та ситуацій – своєрідних проблемних ситуацій, які потребують своєчасного вирішення, що, у свою чергу, постає розвивальним механізмом формування особистості» [11, с. 184].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Розв'язання педагогічних задач розуміється також як педагогічна творчість. «Відповідно вчитель, так само як і будь-який дослідник, має будувати свою діяльність, ураховуючи загальні правила евристичного пошуку: аналіз педагогічної ситуації; проектування очікуваного результату; аналіз наявних витрат, необхідних для перевірки припущення та досягнення результату; оцінювання отриманих результатів; формулювання нових задач» [11, с. 184].

Отже, вирішення спеціальних задач, постає основним чинником, найважливішою умовою успішної підготовки майбутнього вчителя, зокрема й вчителя початкової школи, до професійної та науково-дослідної діяльності. Крім цього, побудова освітнього процесу як розв'язання окремих ситуативних задач професійного спрямування стимулюватиме активність та самостійність здобувачів освіти, підвищить ефективність навчальних занять, активізує формування педагогічної культури та наукового мислення.

Таким чином, основними методологічними підходами до підготовки майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної роботи визначено загальнонаукові (системний, синергетичний, діяльнісний) та конкретнонаукові (професійно орієнтовані і гуманістично орієнтовані) підходи. Їх реалізація створюватиме сприятливі умови для професійного та й особистісного зростання майбутнього вчителя початкової школи, формуванню суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому процесі і т.п. Тому саме такі підходи мають бути основою, на якій ґрунтуватиметься підготовка майбутнього вчителя початкової школи до науково-дослідної діяльності.

Досліджуючи науково-дослідну діяльність, було виявлено, що, більшість учителів власну дослідницьку діяльність вибудовують, опираючись на власний досвід (емпірично-інтуїтивний підхід). Ефективність такого підходу є недостатньою. Частина педагогів у дослідницькій педагогічній діяльності ставлять мету для розв'язання та вирішення дослідницьких педагогічних завдань, осмислюють і аналізують отриманий досвід (дослідницько-логічний рівень). І лише невелика частина педагогів володіє достатніми знаннями, певним досвідом для того, щоб здійснювати власну педагогічну діяльність на науковому рівні. Структура їхньої науково-дослідної діяльності є синтезом наукового знання, досвіду освоєння методик та інтуїції. Саме такий процес називають

науково-дослідною діяльністю науково-інтуїтивного рівня [14].

Можна також визначити найважливіші риси науково-дослідної діяльності: «за своєю суттю – це емпірична науково-дослідницька діяльність; вона цілеспрямована і характеризується взаємозв'язком певних елементів, процедур і методів; будується в рамках логіко-конструктивних схем, методів і засобів пізнання, властивих науково-дослідницькій діяльності; виконується відповідно до алгоритму НДД; спирається на факти, які вимагають емпіричної перевірки; результатом НДД є нові знання про об'єкти; є методологічним регулятивом, який задає логічний напрям вибору методів і засобів діяльності» [22, с. 154-159].

Заслужовують на увагу такі підходи до визначення структури науково-дослідної діяльності педагогів, які пропонує Н. Кухарев. Він вважає, що «в педагогічній діяльності, крім загальнопедагогічних умінь, існують також і спеціальні вміння, якими володіють учителі-майстри» [14]. Це, на думку дослідника, когнітивно-моделюючі і конструктивно-моделюючі вміння, де основними структурними компонентами є елементи дослідницької педагогічної діяльності.

Про складність структури науково-дослідної діяльності педагога свідчать доробки й інших вчених. Приміром, В. Сухомлинський наголошував на потребі формувати «в учителя вмінь, які б дозволяли йому не лише вивчати особистість учнів та учнівських колективів, а й виявляти зв'язки між явищами педагогічного процесу, узагальнювати наукову інформацію, робити обґрунтовані висновки тощо» [14].

Щодо необхідності вміти досліджувати педагогічні явища, вказувала також Т. Ільїна: «Система роботи вчителя може бути ефективною лише тоді, – відзначає вона, – коли вона ґрунтується на знаннях внутрішніх механізмів навчання, на розумінні того, як проходить у свідомості учнів відображення і переломлення всього того, що вони сприймають у навчальному процесі» [14].

Досліджуючи питання підготовки вчителя початкових класів до науково-дослідної діяльності, важливо визначити орієнтири, на які має бути спрямована така підготовка. На наш погляд, такими орієнтирами можуть бути критерії (показники та рівні) готовності до даної діяльності.

Так, В. Сластьонін виділяє дев'ять показників (критеріїв) готовності майбутнього учителя до професійної діяльності [1]. Науково-дослідна діяльність здобувачів освіти є важливою складовою їхньої майбутньої професійної діяльності, тому говорячи про критерії готовності майбутнього

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

вчителя початкової школи до науково-дослідної діяльності ми враховуємо саме ці «показники: 1) науково-теоретичні знання; 2) суб'єктна позиція стосовно власної дослідницької діяльності й діяльності учнів; 3) знання особливостей НДД, умов і способів її організації; 4) перенесення знань і досвіду в нову ситуацію; 5) взаємодія різних видів рефлексії, що забезпечують єдність думок студентів про власну діяльність і реальну їхню практику; 6) емоційна оригінальність, самостійність, ініціативність; 7) самоаналіз власних дій, самооцінка характеру власної діяльності [1].

Крім того, в педагогічних дослідженнях можна знайти визначення виділення *рівнів* готовності. Приміром, «Н. Кузьміна пропонує оцінку професійної діяльності здійснювати за такими рівнями: репродуктивний, адаптивний, локально моделюючий, системно моделюючий знання, системно моделюючий поведінку. В. Сластьонін виділяє інтуїтивний, репродуктивний, репродуктивно-творчий, творчо-репродуктивний, творчий рівні [1].

Оскільки у підготовці майбутнього вчителя до науково-дослідної діяльності виділяють теоретичну, психологічну та практичну складові [29], то надалі кожна з цих складових має містити такі компоненти: «науково-теоретичний, мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, креативно-рефлексивний, емоційно-вольовий та оцінний. Кожний структурний компонент готовності до НДД характеризується певними показниками й критеріями, за виразністю й проявом яких можна судити про ступінь сформованості готовності до НДД у майбутніх учителів» [1].

Для кращого розуміння, охарактеризуємо детальніше кожен з названих компонентів підготовки до науково-дослідної діяльності.

Сформованість *науково-теоретичного компонента* визначається рівнем знань з певної дисципліни та володіння здобувачами освіти методами наукового дослідження. Низький рівень характеризується володінням категорійно-понятійним апаратом на стадії впізнавання термінів і описання їх змістових значень, невмінням (слабким вмінням) підготувати реферат, науковий твір, виконати проект, слабким володінням методами наукового дослідження. Студент з середнім рівнем може (з допомогою викладача) сформулювати проблему, має певні знання про загальні вимоги до написання наукового твору, може (з допомогою викладача) підготувати реферат, науковий твір, проект; володіє категоріально-понятійним апаратом на стадії розкриття об'єму понять, уявлення про можливості використання основних методологічних підходів у

дослідженні. Високий рівень сформованості у студента науково-теоретичного компонента передбачає оперування ним фактами і явищами на основі встановлення причинно-наслідкових зв'язків; володіння категоріально-понятійним апаратом на рівні змістових і ієрархічних зв'язків між термінами, виділення і аналіз суперечностей і проблемних ситуацій, які виникають у процесі дослідження; вміння студента самостійно сформулювати проблему, написати твір, проект, доповідь, статтю тощо, вільно користуватися методами наукового дослідження [1].

Сформованість *інформаційно-пізнавального* компонента підготовки до науково-дослідної діяльності визначається рівнем розуміння особливостей науково-дослідної діяльності, її умов та способів організації. «Рівень сформованості цього компонента є низьким, якщо студент діє за інтуїцією, не може пояснити й обґрунтувати свої дії, визначити цілі і завдання майбутньої роботи, погано орієнтується в інформаційному пошуку літератури в бібліотеках та комп'ютерних мережах. При цьому дослідницькі завдання виконуються ним формально, з опорою на зовнішні умови (інструкції, підготовка матеріалу тощо). Якщо знання основ дослідницької діяльності неглибокі, студент володіє певною сукупністю практичних прийомів і способів дослідження, його дослідницькі вміння проявляються «слабко», він затрудняється чітко сформулювати мету творчого завдання, не може створити подумки майбутню модель роботи, виконує завдання неухважно, без належного творчого пошуку, винахідливості, самостійності, з трудом може здійснити інформаційний пошук літератури, то рівень сформованості інформаційно-пізнавального компонента – середній» [1].

Для сформованості *емоційно-вольового* компонента важливими є емоційна оригінальність, самостійність, ініціативність. «Рівень сформованості – низький, якщо студент не може керувати своїми емоціями, налаштовуватися на роботу, відчуває труднощі у спілкуванні, потребує допомоги, контролю й морального стимулювання, пошукова активність проявляється у нього в формі зацікавленості, яка носить нестійкий, ситуативний характер. Середній рівень сформованості цього компонента характеризується задовільним управлінням студентом своїми почуттями й емоціями, повільним включенням в роботу, слабо сформованою ініціативністю, новаторством, неповторністю, винахідливістю, уявою. Показниками високого рівня сформованості зазначеного компонента є розвинені інтуїція, цілеспрямованість, оригінальність, креативність,

упевненість в собі, емоційність, самостійність, обдарованість, почуття задоволеності від успіху справи, швидке включення в роботу, мобілізація всіх сил для навчально-дослідницької діяльності [1].

Сформованість ще одного, *креативно-рефлексивного компонента*, визначається здатністю до рефлексії, що забезпечить узгодженість ставлення студента про власну діяльність та його реальні практичні дії. Так, «у студента з низьким рівнем сформованості компонента дії, операції, прийоми необхідні для виконання навчальних завдань, в основному мають репродуктивний характер, у його виконанні переважає копіювання й наслідування дій; його дії, прийоми операції відповідають певному шаблону «дію за зразком». У студента з середнім рівнем – дії, прийоми, операції носять репродуктивно-дослідницький характер, для нього характерна самостійність і нестандартність при виконанні завдання; дослідницький підхід до навчання має ситуативний, нестійкий характер. Якщо дії, прийоми, операції студента носять дослідницький характер, а виконання навчальних завдань вирізняється самостійністю і нестандартністю, то у нього креативно-рефлексивний компонент сформований на високому рівні» [1].

Для наступного, *мотиваційного компонента* підготовки до науково-дослідної діяльності, важливою є суб'єктивна позиція здобувача освіти стосовно власної діяльності. Зокрема, «низький рівень характеризується відсутністю інтересу і бажання здійснювати дослідницьку діяльність, прагненням домогтися успіху у дослідницькій діяльності, переважають особистісно- значущі мотиви зовнішнього самоствердження. Студент з середнім рівнем має певний інтерес до навчально- дослідницької діяльності, проте йому необхідне стимулювання потреби у творчій діяльності, проявляються внутрішньо-значущі мотиви. Високий рівень сформованості мотиваційного компонента передбачає стійке, позитивне, конструктивне ставлення до НДД, яскраво виражену потребу в цьому виді діяльності, почуття новизни, схильність до творчості, неординарність і мобільність мислення у поєднанні з детальністю спостереження, внутрішні і суспільно-значущі мотиви заняття дослідницькою діяльністю» [1].

Сформованість останнього, *оцінного компонента*, визначають здатністю майбутнього педагога аналізувати свої наукові результати, а також їх місце, значення, здійснювати самоаналіз власних дій та оцінювати характер власної діяльності. Зокрема, «студент, у якого низький рівень сформованості оцінного компонента, не вміє аналізувати наукові результати і свою НДД, затрудняється оцінити її ефективність, у нього

частково розвинені здібності до самовдосконалення дослідницької діяльності. Середній рівень сформованості характеризується слабким вмінням аналізувати НДД, спроможністю бачити допущені помилки й недоліки, середнім розвитком потреби у самовдосконаленні дослідницьких здібностей. Показниками високого рівня сформованості у студента оцінного компонента є його вміння здійснювати аналіз наукових результатів, самооцінки, аналізу досягнутого у НДД, виявлення й корекція помилок, визначення шляхів їхнього подолання, розвинена стійка потреба у самовдосконаленні дослідницької діяльності» [1].

Звичайно, кожен із зазначених критеріїв знаходить своє відображення в основних складових підготовки майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності, до яких належать теоретична, психологічна і практична [29].

Так, теоретична складова підготовки відображена в науково-теоретичному та інформаційно-пізнавальному компонентах, що визначаються рівнем знань, володінням методами наукового дослідження, рівнем розуміння особливостей науково-дослідної діяльності, способів організації тощо.

Натомість психологічна складова підготовки до науково-дослідної роботи певною мірою корелюється з емоційно-вольовим, креативно-рефлексивним та мотиваційним компонентами підготовки до науково-дослідної діяльності. Так, для неї важливі самостійність, ініціативність, здатність до рефлексії, суб'єктивна позиція здобувача освіти стосовно власної діяльності та ін. Крім цього, психологічна складова підготовки до науково-дослідної роботи передбачає такі здібності та якості здобувача як пам'ять, вольові якості, коректність, акуратність, терпіння, емоційний настрій тощо. Важливо зазначити, що усі ці якості формуються й розвиваються у процесі практичної діяльності, тобто, розвиваються у процесі науково-дослідної роботи. Разом з тим, розвивається творча активність особистості, увага, уява, інтуїція, здібності тощо.

Практична підготовка майбутнього вчителя початкової школи до науково-дослідної діяльності передбачає наявність двох груп вимог. Одна пов'язана з знанням предметів, які викладає вчитель. Якщо у педагога є мотивація для наукової роботи, то він, за умови недостатніх знань, буде намагатися подолати ці прогалини, щоб таким чином досягнути більших успіхів у роботі. А друга група вимог тісно пов'язана безпосередньо з практичною підготовкою майбутнього педагога до науково-дослідної

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

роботи. Саме їй, на наш погляд, в освітніх програмах приділяється не завжди достатня увага. Маємо на увазі вміння працювати з науковою літературою, складати бібліографію, у кожній публікації виділяти саме те, що потрібне для виконання завдання; складати реферат тощо. Багато студентів не завжди вміють коротко та змістовно описати дані вивчених літературних джерел тощо. Тому важливо, щоб завдання реферативного характеру поєднувалися з експериментальною роботою під час підготовки майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної роботи.

Крім цього, важливо також ознайомлювати здобувачів з методами та формами пізнання (порівняння, спостереження, абстрагування, вимірювання, експеримент; індукція і дедукція, аналіз і синтез, моделювання; ідеалізація, тощо). Майбутній вчитель закладу вищої освіти повинен розрізняти такі поняття, як питання, проблема, принцип, ідея, концепція, закон, гіпотеза, теорія, модель тощо. Частково він дізнається про це на заняттях з філософії, а в процесі вивчення спеціальних дисциплін отримує уявлення про специфічні для кожної науки теоретичні і експериментальні методи.

Належна організація науково-дослідної діяльності майбутніх вчителів початкової школи має бути спрямована на: «а) оволодіння методологією, методами наукового дослідження в обраній галузі знань, навичками самостійної науково-дослідної діяльності (наприклад, під час вивчення дисциплін «Основи наукових досліджень», «Методика наукових досліджень»); б) набуття інноваційного педагогічного досвіду, розвиток творчого потенціалу з урахуванням наукових інтересів, готовності до запровадження дослідного складника в систему методичної діяльності ЗЗСО та в освітню діяльність учнів. Серед інших завдань необхідно назвати: розвиток пізнавального інтересу, інтелектуального потенціалу; розширення професійного, наукового та загального світогляду; осмислення педагогічної діяльності з позиції науки; виховання вчителя-дослідника, мотивованого до пошуку шляхів удосконалення освітнього процесу в ЗЗСО» [20].

Так, з першого року навчання у закладі вищої освіти майбутніх педагогів варто залучати до проведення наукових досліджень, заохочувати їхню потребу в самостійних пошуках, формувати фундаментальні знання й уміння, серед яких можна виокремити вміння: виявляти та осмислювати проблемні завдання, які закладені в освітніх програмах та шкільних підручниках; вміти знаходити конструктивні ідеї; переносити відомі способи діяльності в нові ситуації; виявляти причинно-наслідкові зв'язки й

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

формулювати висновки; синтезувати понятійний апарат суміжних наук; добирати нові способи діяльності тощо.

У процесі підготовки вчителя-дослідника краще уникати репродуктивного відтворення інформації. Важливо, щоб здобувачі освіти усвідомлювали значущість здобутих знань, зацікавлювалися результатами сучасних науково-педагогічних досліджень, зокрема в галузі початкової освіти, а для цього важливим у їх навчанні має бути прагнення «пізнавати, думати, знати, міркувати, творити, уявляти, вступати в діалог, обговорювати й пропонувати своє» [15, с. 5-14].

Для розв'язання зазначених проблем, що стосуються підготовки майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної роботи, то немає потреби розробляти нові освітні компоненти, насичувати зміст наявних дисциплін відповідним змістом тощо. Краще, на нашу думку, доповнювати зміст відповідних освітніх компонентів дослідницькими, інтегрованими завданнями, проблемними, пошуковими методами, елементами творчості тощо.

Важливо в такому контексті спонукати майбутніх педагогів створювати власні освітні проєкти, обґрунтовувати їх практичне значення, прогнозувати майбутні перспективи розвитку. Освіта через дослідження, які відображають поступовий перехід від елементарних, найпростіших рівнів пізнання до більш складних, поєднують різні освітні дисципліни, а також моделюють професійну діяльність, заохочують здобувачів освіти до ініціативності, допитливості, самостійності. За таких умов відбувається послідовне залучення майбутніх вчителів початкової школи до всебічного аналізу педагогічних проблем, до усвідомлення їхньої сутності шляхом творчої уяви та експерименту, пошуку нових, обґрунтованих та доцільних способів їх розв'язання, що формують потребу в нових знаннях.

Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності відбувається насамперед під час аудиторної роботи в закладі вищої освіти. Така діяльність студентів може передбачати різні види робіт, приміром:

- «виконання лабораторних, практичних, семінарських та самостійних завдань, контрольних робіт, які містять елементи проблемного пошуку;

- виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час різних видів практики, індивідуальних завдань;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- написання рефератів з конкретної теми у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу, фундаментальних і професійно орієнтованих, спеціальних дисциплін, курсів спеціалізації та за вибором;
- підготовку і захист курсових, бакалаврської і магістерської робіт, пов'язаних з проблематикою досліджень кафедри» [23].

Здобувачі освіти оволодівають процесом наукового пізнання поступово, виконуючи різні завдання, які поступово ускладнюються і поглиблюються, протягом усього періоду навчання в закладі вищої освіти.

Так, найпершим та найпростішим способом залучення студентів до науково-дослідної діяльності є складання конспектів, конспектування лекцій. Адже конспектування – це «мислительний, творчий процес, який відображає не тільки логічний хід розвитку думки лектора, а й розвиває в студентів уміння виокремити головне від другорядного, в найбільш стисненому вигляді формулювати сутність викладених питань. У процесі експериментальної роботи поряд з текстовими конспектами студенти складають опорні конспекти у вигляді графічної моделі засвоєної інформації. Такі конспекти застосовуються з метою вироблення стійкої потреби студента в самостійному конспектуванні навчальної інформації, її осмисленні, інтерпретації основних понять в образній, легко доступній формі» [24].

У процесі залучення майбутніх педагогів до науково-дослідної діяльності важливою є робота з книгою. Зокрема така, що передбачає певну пошукову, дослідну діяльність здобувачів освіти, приміром, коли викладач повідомляє певну закономірність, положення, принцип, а студенти, працюючи з текстом, знаходять у ньому докази цього положення.

Для майбутніх педагогів до науково-дослідної діяльності ефективним також бачиться використання індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ). Такий вид індивідуальної роботи здобувача може бути навчального або навчально-дослідного характеру, і виконується таке завдання в процесі вивчення програмного матеріалу певного освітнього компонента. ІНДЗ може бути спрямоване на самостійне вивчення частини матеріалу, систематизацію, поглиблення, закріплення, узагальнення чи практичне застосування знань студента з навчальної дисципліни, а також на розвиток навичок самостійної, дослідницької роботи.

Науково-дослідна робота здобувачів закладів вищої освіти передбачає також «виконання різноманітних дослідницьких завдань, які можна класифікувати відповідно до груп дослідницьких умінь, якими повинні

володіти майбутні фахівці, зокрема соціономічної сфери» [24].

Варто зазначити, що на різних етапах навчання потрібно використовувати завдання, які би враховували рівень готовності здобувачів освіти до відповідної науково-дослідної діяльності. Приміром, «на різних етапах НДД студентів використовуються різні види реферативних робіт: навчально-пізнавальні, практико-дослідницькі, науково-дослідницькі» [24]. Також в процесі підготовки майбутніх вчителів початкової школи важливе місце займає підготовка курсових робіт, а також кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Так, під час підготовки курсової роботи здобувачі освіти роблять перші кроки до самостійного наукового пошуку: вчать працювати з науковою літературою, набувають навичок критичного аналізу відповідної інформації. Крім цього, кваліфікаційна робота на завершальному етапі навчання має на меті не лише розширення та закріплення теоретичних знань, поглиблене вивчення обраної теми, але й розвиток здатностей майбутніх вчителів до самостійної науково-дослідної роботи, оволодіння методикою теоретичних, експериментальних, науково-практичних досліджень, систематизації отриманих результатів досліджень, формулювання висновків, набуття досвіду їх прилюдного захисту тощо.

Оскільки на старших курсах багато здобувачів освіти уже працюють за спеціальністю, то такий власний практичний досвід студента збагачує й наукову цінність підготовленого дослідження.

Варто зазначити, що «наукова робота студента має виконуватися із застосуванням загальних засад та правил наукової етики та академічної доброчесності. Відтак при виконанні НДД здобувач зобов'язаний з повагою ставитися до авторських прав інших осіб, дослідження яких використовується при виконанні курсової (бакалаврської, магістерської) роботи; коректно застосовувати інформацію з інших джерел через належне цитування» [16, с. 23-28].

До основних форм позааудиторної науково-дослідної роботи студентів у закладі вищої освіти відносять такі: «робота в науковому гуртку, участь у Днях науки, олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт, науково-практичних конференціях, у роботі студентського наукового товариства, міжнародних стажуваннях, зустрічі з провідними вітчизняними і зарубіжними науковцями, публікація статей і тез у студентських наукових збірниках тощо» [23].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Так, науковий гурток може бути першим кроком до науково-дослідної роботи студентів. Саме тут відбувається підготовка доповідей для виступу на студентських наукових конференціях, підготовка тез, які далі публікуються у збірниках студентських наукових праць. Звичайно, під час такої роботи студенти беруть участь у проведенні досліджень. Адже майбутні вчителі спільно з викладачем (керівником гуртка) визначають напрями своїх досліджень, на практиці знайомляться з методами дослідження, здійснюють інформаційний пошук, аналіз ситуацій та ін.

Ще однією важливою формою позааудиторної науково-дослідної роботи в закладі вищої освіти є науково-практичні конференції. Саме тут здобувачі освіти мають змогу представити результати власних досліджень перед аудиторією, що дозволяє навчитися підготувати свій виступ; покращити ораторську майстерність та ін.. Крім цього, майбутні педагоги мають змогу порівняти результати власної роботи, власний виступ з дослідженнями своїх колег та зробити відповідні висновки. Цей досвід є надзвичайно цінним, адже слухаючи доповіді інших, здобувачам освіти легше побачити недоліки власної роботи, якщо вони є, а також зрозуміти свої сильні сторони. Разом з тим, кожен студент завдяки участі в конференції може пізнати нові для себе ідеї, одна думка породжує кілька нових.

Дотичною до попередньої форми є публікація студентських наукових праць (тез доповідей, статей), що часто виступає логічним продовженням участі здобувачів у науково-практичних конференціях. При чому, участь майбутніх педагогів, здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня, у цій формі є обов'язковою, обов'язковою є апробацією наукового дослідження в контексті підготовки до захисту кваліфікаційної (магістерської) роботи.

Такими чином, науково-дослідна діяльність майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти передбачає розвиток дослідницьких умінь, навичок, компетентностей у процесі теоретичного та практичного навчання, а також науково-дослідній роботі в позааудиторний час, завдяки чому підвищується активність, самостійність здобувачів, формується їх позитивне емоційне ставлення до неї, зростає мотивація завдяки усвідомленню значущості науково-дослідної роботи для майбутньої професійної діяльності.

Реформування сучасної освіти ставить нові вимоги до підготовки майбутніх вчителів початкової школи, до викладання в закладі вищої освіти. Зокрема, нових сенсів набувають різноманітні педагогічні

технології, які активно використовуються в сучасному освітньому просторі.

На нашу думку, однією із найбільш ефективних педагогічних технологій, яка найкраще сприятиме підготовці майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності, є проєктна технологія. Адже вона ґрунтується на безпосередньому застосуванні набутих знань під час практичної діяльності.

Саме завдяки використанню проєктної технології ефективніше можна не лише передати здобувачам освіти певні знання, але й навчити їх здобувати ці знання самостійно, навчити користуватися отриманою інформацією для вирішення різноманітних пізнавальних і практичних завдань. Крім цього, майбутні педагоги успішніше набувають комунікативних навичок, знайомляться з різними точками зору; вчать використовувати дослідницькі методи тощо.. навчальне проєктування забезпечує здобуття досвіду практичної діяльності. Тобто проєктне навчання не лише спонукає здобувачів освіти до вмотивованої діяльності відповідно до навчальних інтересів майбутніх педагогів, але й істотно трансформує роль викладача у керівництві нею: з носія готових знань педагог перетворюється на організатора пізнавальної діяльності майбутніх вчителів початкової школи, радника, консультанта, координатора. Завдяки цьому змінюється й психологічний клімат в аудиторії, адже педагог переорієнтовує свою освітню діяльність і роботу студентів на діяльність дослідницьку, пошукову, творчу.

Проєктна діяльність використовується нами, зокрема під час вивчення студентами магістратури методики наукових досліджень. У такому контексті проєктна робота забезпечує дієвість отриманих знань, моделюючи наукове дослідження. Так, кожен студент (або група з 2-3 студентів) обирає довільну тему педагогічного дослідження. До цієї теми поступово:

- 1) формулює актуальність;
- 2) визначає категоріальний апарат;
- 3) добирає і оформляє відповідні літературні джерела;
- 4) моделює та описує три етапи експериментального дослідження, зазначаючи які методи та з якою метою можна використати на кожному з етапів експерименту;

5) після цього відбувається презентація змодельованого дослідження студентами.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Усі етапи відбуваються поступово, відповідно до вивчення певних тем під час практичних занять. Завдяки такій роботі студенти краще розуміють суть та логіку наукового дослідження, успішно поєднують теоретичне вивчення з практичним застосуванням, що дозволяє успішно формувати дослідницьку компетентність у майбутніх педагогів» [26].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Завдяки теоретичному аналізу літературних джерел доведено, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення науково-дослідної діяльності сьогодні є професійною необхідністю, тому підготовка майбутніх учителів початкових класів до проведення педагогічних досліджень є важливою та актуальною проблемою, яка перебуває в стані розвитку. Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності – складний і тривалий процес. На його результативність і успішність впливають різні умови та чинники. Тому необхідна цілеспрямована та систематична робота, що стосуються визначення основних підходів, педагогічних умов, новітніх методів та технологій, які б забезпечували ефективне вирішення цієї практично значущої проблеми.

Звичайно, у цій публікації описано лише окремі підходи і шляхи підготовки майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності. Зростаючі вимоги до якості підготовки фахівців у закладах вищої освіти потребують подальшого теоретичного та практичного вивчення даної проблеми, зокрема, дослідження можливостей використання інших, більш дієвих методів, форм, технологій, які б сприяли успішній підготовці майбутніх вчителів початкової школи до науково-дослідної діяльності, а також напрацювання шляхів забезпечення психологічної підготовки майбутніх педагогів до даної діяльності, що зможе стати важливим кроком на шляху до зростання професіоналізму сучасних педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Л. В. Критерії та рівні готовності майбутнього вчителя до навчально-дослідницької діяльності. *Наука і освіта*. 2012. №6. URL: <http://dSPACE.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/14571/1/Antonuk.pdf>
2. Архипова С. Компетентнісний підхід до професійної підготовки фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності. *Вісник Львівського університету: Серія: педагогіка*, 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 99-105.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред. Бусел В. Г. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. С. 767.
4. Вітвицька С.С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. №21. С. 8-11.
5. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ, 1995. 236 с.
6. Галус О. М. Адаптація майбутніх учителів у системі ступеневої освіти: управлінський аспект: монографія. Хмельницький : ХГПА, 2009. С. 47-53.
7. Голуб Т.П. Організація дослідницької діяльності студентів технічних спеціальностей у межах курсу іноземної мови. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 6. С. 117–121.
8. Гончаренко С., Кушнір В., Кушнір Г. Методологічні особливості наукових поглядів на педагогічний процес. *Шлях освіти*. 2008. № 4 (50). С. 3.
9. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. С. 243.
10. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. С. 6.
11. Дубасенюк О. А. Професійно-педагогічна освіта: методологія, теорія, практика : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. . 184.
12. Дубасенюк О. А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: монографія. Житомир : Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2005. С. 166-167.
13. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
14. Кловак Г.Т. Підготовка майбутнього вчителя-дослідника як педагогічна проблема сучасної школи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/5/visnuk_2.pdf.
15. Кремень В. Г. Сучасне мислення й освіта. *Український педагогічний журнал*. 2017. Вип. 3. С. 5–14.
16. Кушнір В. А. Дослідницька діяльність у фундаментальній професійній підготовці майбутніх учителів. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2017. №150. С. 23-28.
17. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу : методологічний аспект: монографія. Кіровоград : Кіровоградський держ. пед. ун-т, 2001. 194 с.
18. Логвінова Я. Обґрунтування сутності компетентнісного підходу в освіті у працях українських і зарубіжних учених. *Порівняльно-педагогічні студії : щокварт. наук.-пед. журн*. 2011. № 3-4. С. 48-55.
19. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посіб. 3-є вид., доповн. Київ : БАТ «КДНК», 2007. 608 с.
20. Павлова Н. Науково-дослідна діяльність студентів як компонент фахової підготовки майбутніх учителів інформатики. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. Серія «Педагогічні науки»*, 2019. URL: http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2019_1/2.pdf.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

21. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології: навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. С. 11-24.
22. Повідайчик О., Глебена М., Попик М. Сутнісні характеристики науково-дослідницької діяльності студентів закладів вищої освіти. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2023. Випуск 1 (52). С. 154-159. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45127/1/V_Zhelanova_PSR_PSHSPVVP SHSOP.pdf.
23. Повідайчик О. С., Попик М. М., Реблян А. М. До питання про науково-дослідницьку діяльність студентів закладів вищої освіти. *The VI International Scientific and Practical Conference «Modern ways of solving the problems of science in the world»*, February 13 – 15, Warsaw, Poland. 2019. С. 250-256. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17043/1/MODERN-WAYS-OF-SOLVING-THE-PROBLEMS-OF-SCIENCE-IN-THE-WORLD.pdf>.
24. Повідайчик О. С. Теорія і практика підготовки майбутніх соціальних працівників до науково-дослідницької діяльності: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, 2019. 580 с.
25. Сидорчук Н. Г. Розвиток акмеологічної науки як одна із умов підвищення якості освіти. *Інновації в освіті: інтеграція науки і практики* : збірник науково-методичних праць / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 321-335.
26. Федорчук В. В. Формування дослідницької компетентності майбутніх педагогів в процесі вивчення методики наукових досліджень. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 21(1), С. 117-125. URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/208>.
27. Хоменко П. В. Природничо-наукова підготовка фахівця фізичної культури : монографія. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2012.
28. Шквир О. Л. Особистісно орієнтований підхід до підготовки майбутнього вчителя-дослідника. *Актуальні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах гуманізації вищої освіти* : матеріали всеукр. наук.-практ. конфер. Хмельницький, 26 лютого 2015. Хмельницький : ХГПА, 2015. С. 23-25.
29. Шквир О. Л. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 499 с.
30. Якса Н. В. Концептуальні положення професійної педагогічної освіти в аспекті полікультурності. *Українська полоністика. Педагогічні дослідження*. Вип. 6. 2009. С. 87-98.

REFERENCES

1. Antoniuk L. V. Kryterii ta rivni hotovnosti maibutnoho vchytelia do navchalno-doslidnytskoi diialnosti. *Nauka i osvita*. 2012. №6. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/14571/1/Antonuk.pdf>.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

2. Arkhypova S. Kompetentnisnyi pidkhdid do profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv u haluzi sotsialno-pedahohichnoi diialnosti. *Visnyk Lvivskoho universytetu: Serii: pedahohika*, 2009. Vyp. 25. Ch. 1. S. 99-105.
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / Za red. Busel V. H. Irpin : VTF «Perun», 2004. S. 767.
4. Vitvytska S.S. Metodolohichni osnovy stupenevoi pedahohichnoi osvity. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 2005. №21. S. 8-11.
5. Haluzynskyi V. M., Yevtukh M. B. Pedahohika: teoriia ta istoriia. Kyiv, 1995. 236 s.
6. Halus O. M. Adaptatsiia maibutnikh uchyteliv u systemi stupenevoi osvity: upravlinskyi aspekt: monohrafiia. Khmelnytskyi : KhHPA, 2009. S. 47-53.
7. Holub T. P. Orhanizatsiia doslidnytskoi diialnosti studentiv tekhnichnykh spetsialnostei u mezhakh kursu inozemnoi movy. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. 2013. Vyp. 6. S. 117–121.
8. Honcharenko S., Kushnir V., Kushnir H. Metodolohichni osoblyvosti naukovykh pohliadiv na pedahohichni protses. *Shliakh osvity*. 2008. № 4 (50). S. 3.
9. Honcharenko S. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. Kyiv : Lybid, 1997. S. 243.
10. Dubaseniuk O. A. Praktykum z pedahohiky. 3-tie vyd., dop. i pererob. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2017. S. 6.
11. Dubaseniuk O. A. Profesiino-pedahohichna osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka : monohrafiia. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2016. . 184.
12. Dubaseniuk O. A. Teoriia i praktyka profesiinoi vykhovnoi diialnosti pedahoha: monohrafiia. Zhytomyr : Zhytomyrskyi derzhavnyi universytet im. I. Franka, 2005. S. 166 167.
13. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
14. Klovak H. T. Pidhotovka maibutnoho vchytelia-doslidnyka yak pedahohichna problema suchasnoi shkoly. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/5/visnuk_2.pdf.
15. Kremen V. H. Suchasne myslennia y osvita. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. 2017. Vyp. 3. S. 5–14.
16. Kushnir V. A. Doslidnytska diialnist u fundamentalnii profesiinii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv. *Naukovi zapysky. Serii: pedahohichni nauky*. 2017. №150. S. 23 28.
17. Kushnir V. A. Systemnyi analiz pedahohichnoho protsesu : metodolohichni aspekt: monohrafiia. Kirovohrad : Kirovohradskyi derzh. ped. un-t, 2001. 194 s.
18. Lohvinova Ya. Obgruntuvannia sutnosti kompetentnisnoho pidkходу v osviti u pratsiakh ukrainskykh i zarubizhnykh uchenykh. *Porivnialno-pedahohichni studii : shchokvart. nauk.-ped. zhurn.* 2011. № 3-4. S. 48-55.
19. Moiseiuk N. Ye. Pedahohika : navch. posib. 3-ye vyd., dopovn. Kyiv : VAT «KDNK», 2007. 608 s.
20. Pavlova N. Naukovo-doslidna diialnist studentiv yak komponent fakhovoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv informatyky. *Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektvy. Serii «Pedahohichni nauky»*. 2019. URL: http://pi.iod.gov.ua/images/pdf/2019_1/2.pdf.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

21. Piekhota O. M., Kiktenko A. Z., Liubarska O. M. ta in. Osvitni tekhnolohii: navch.-metod. posib. Kyiv : Vydavnytstvo A.S.K., 2003. S. 11-24.
22. Povidaichyk O., Hlebena M., Popyk M. Sutnisni kharakterystyky naukovodoslidnytskoi diialnosti studentiv zakladiv vyshchoi osvity. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota.* 2023. Vypusk 1 (52). S. 154-159. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/45127/1/V_Zhelanova_PSR_PSHSPVVPSSHOP.pdf.
23. Povidaichyk O. S., Popyk M. M., Reblan A. M. Do pytannia pro naukovodoslidnytsku diialnist studentiv zakladiv vyshchoi osvity. *The VI International Scientific and Practical Conference «Modern ways of solving the problems of science in the world»*, February 13 – 15, Warsaw, Poland. 2019. S. 250-256. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17043/1/MODERN-WAYS-OF-SOLVING-THE-PROBLEMS-OF-SCIENCE-IN-THE-WORLD.pdf>.
24. Povidaichyk O. S. Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do naukovodoslidnytskoi diialnosti: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04. Ternopil: Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni V. Hnatiuka, 2019. 580 s.
25. Sydorchuk N. H. Rozvytok akmeolohichnoi nauky yak odna iz umov pidvyshchennia yakosti osvity. *Innovatsii v osviti: intehratsiia nauky i praktyky* : zbirnyk naukovometodychnykh prats / za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2014. S. 321-335.
26. Fedorchuk V. V. Formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv v protsesi vyvchennia metodyky naukovykh doslidzhen. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 21(1), S. 117-125. URL: <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/208>.
27. Khomenko P. V. Pryrodnycho-naukova pidhotovka fakhivtsia fizychnoi kultury : monohrafiia. Poltava : PNPU im. V. H. Korolenka, 2012.
28. Shkvyr O. L. Osobystisno oriietovanyi pidkhid do pidhotovky maibutnoho vchytelia-doslidnyka. *Aktualni problemy pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly v umovakh humanizatsii vyshchoi osvity* : materialy vseukr. nauk.-prakt. konfer. Khmelnytskyi, 26 liutoho 2015. Khmelnytskyi : KhHPA, 2015. S. 23-25.
29. Shkvyr O. L. Stupeneva pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly do provedennia pedahohichnykh doslidzhen : monohrafiia. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2018. 499 s.
30. Iaksa N. V. Kontseptualni polozhennia profesiinoi pedahohichnoi osvity v aspekti polikulturnosti. *Ukrainska polonistyka. Pedahohichni doslidzhennia.* Vyp. 6. 2009. S. 87-98.

The article considers the problem of training of future primary school teachers for scientific research activities. It is mentioned that a teacher with a high level of research skills, knowledge and skills that contribute to the rapid development of new knowledge and enable the taking of non-standard decisions can be flexible and adaptive facing constant changes. That is why, it is very important to prepare teachers for scientific research activities, taking into account current trends in national and world pedagogy. A number of scientists who have paid attention to

various aspects of the research problem have been identified.

The purpose of the study is to substantiate the theoretical and methodological foundations of training future primary school teachers for research activities.

First of all, the content of the main categories of the study was clarified: training, professional training, experimental, research activity, scientific research activity. Then the main scientific approaches to the training of future teachers, including the training of primary school teachers for scientific research activities, are considered. It has been determined that such methodological approaches are divided into general scientific and specific scientific approaches. The general scientific approaches to the training of future teachers are described and analyzed. They are the following: systemic, synergistic and activity-based. It is noted that in the specific scientific methodology there are two groups of approaches: humanistic-oriented and professionally oriented. Therefore, the author also characterizes the personality-oriented, axiological and acmeological approaches, which belong to the humanistic-oriented ones as well as competence-based, technological and task-based approaches, which are professionally oriented.

The most important features of research activity, the structure of the scientific and research activity (its psychological and practical components in particular) are identified and analyzed here. More attention is paid to the practical component of training of future primary school teachers for scientific research activities, its specific components, ways and means are proposed. The indicators to which such training should be directed and the levels that future primary school teachers can achieve through involvement in research activities are described.

It is noted that further scientific research in this area may relate to the study of the psychological component of preparing future teachers for research activities.

Key words: *training, scientific research activity, primary school teacher, approach, criteria, levels.*

**1.5. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до
здійснення організаційно-методичної роботи як основи
безперервного професійного розвитку**

У статті описано досвід підготовки майбутніх учителів початкових класів до здійснення організаційно-методичної роботи в початковій школі як основи безперервного професійного розвитку та навчання впродовж життя.

Методична робота в закладі загальної середньої освіти допомагає вчителеві вибудувати індивідуальну творчу траєкторію для саморозвитку та професійного самовдосконалення, забезпечує вивчення та впровадження у власну педагогічну практику досягнень передового педагогічного досвіду, інтеграцію нових підходів із традиційними у навчанні здобувачів початкової освіти, здійснення власних експериментальних досліджень.

Підготовка здобувачів вищої освіти до здійснення методичної роботи в початковій школі здійснюється під час вивчення навчальної дисципліни «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти», спрямованої на реалізацію педагогом трудової функції «Безперервний професійний розвиток». Трудова функція «Безперервний професійний розвиток» передбачає формування в майбутніх учителів інноваційної компетентності, здатності до навчання впродовж життя та рефлексивної компетентності.

Підготовка здобувачів вищої освіти до реалізації методичної роботи в початковій школі здійснюється комплексно: на лекційних заняттях здобувачі вищої освіти набувають теоретичних і методичних знань, на практичних заняттях – формуються методичні вміння, які реалізуються під час педагогічної практики. Педагогічна практика є найбільш сприятливим середовищем для безперервної рефлексії майбутнього вчителя початкових класів, формування його рефлексивної компетентності, яка стає створює унікальні умови для професійного саморозвитку та самовдосконалення, забезпечує здатність навчатися впродовж життя.

З'ясовано, що залучення здобувачів вищої освіти до неформальної та інформальної освіти забезпечує безперервний професійний розвиток майбутніх учителів початкових класів та розвиток здатності до навчання впродовж життя. Участь майбутніх учителів початкових класів у тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, вебінарах, конференціях, круглих столах сприяє розвитку професійних навичок, підвищенню рівня професійної

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

компетентності та забезпечує конкурентоспроможність майбутніх фахівців на сучасному ринку праці.

Ключові слова: *організаційно-методична робота, безперервний професійний розвиток, навчання впродовж життя, інноваційна компетентність, педагогічна рефлексія, електронне портфоліо, майбутній вчитель початкових класів.*

Постановка проблеми. Професія вчителя є однією із професій, яка характеризується постійним професійним вдосконаленням, націлена на саморозвиток особистості педагога відповідно до нових соціальних вимог і викликів, суспільних запитів, а особливо – орієнтована на здобувачів освіти – нове покоління, якому притаманні нові цінності та норми спілкування.

Забезпечення конкурентоспроможності й здійснення успішної професійної діяльності вимагає від учителя безперервного навчання в умовах динамічних змін, здатності адаптуватися до них, адже професійна підготовка у закладі вищої освіти – це лише основа для подальшого професійного становлення і зростання педагога. Тому в умовах трансформації освіти в Україні, розбудови Нової української школи затверджено низку нормативних освітніх документів, які регламентують необхідність представлення результатів безперервної освіти педагога, зокрема у «Концепції розвитку педагогічної освіти» (від 16 липня 2018 року) зазначено: «Прагнення до самовдосконалення й самоосвіта є важливими чинниками професійного зростання педагога, що забезпечують розширення його професійних можливостей, пізнавальних інтересів та формування творчої індивідуальності. Ця діяльність, яка має бути постійною та систематичною, нерозривно пов'язана з професійним зростанням і підвищенням рівня педагогічної майстерності, а також характеризується поетапним досягненням мети» [26, с. 17-18].

У «Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» трудова функція Д «Безперервний професійний розвиток» передбачає сформованість у педагога таких професійних компетентностей:

1) інноваційної компетентності як здатності застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі, використовувати інновації у професійній діяльності, застосовувати різноманітні підходи до розв'язання

проблем у педагогічній діяльності;

2) здатності до навчання впродовж життя – здатності визначати умови та ресурси професійного розвитку впродовж життя, здатності взаємодіяти з іншими вчителями на засадах партнерства та підтримки (у рамках наставництва, супервізії тощо);

3) рефлексивної компетентності, яка передбачає здатність педагога здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності (аналіз та оцінка професійної діяльності, відповідність професійних компетентностей чинним вимогам) та визначати індивідуальні професійні потреби (планувати професійний розвиток) [27, с. 26-27].

Основою безперервного професійного розвитку педагога є методична робота в закладі загальної середньої освіти, яка допомагає вчителю вибудувати індивідуальну творчу траєкторію для саморозвитку та професійного самовдосконалення, забезпечує вивчення та впровадження у власну педагогічну практику досягнень передового педагогічного досвіду, інтеграцію нових підходів із традиційними у навчанні здобувачів початкової освіти, здійснення власних експериментальних досліджень тощо. Участь учителів у тренінгах, курсах підвищення кваліфікації, вебінарах, конференціях, круглих столах сприяє розвитку професійних навичок та підвищенню рівня професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У міжнародних дослідженнях безперервний професійний розвиток учителя (*Continuing Professional Development – CPD*) визначають як постійний процес розвитку професійних знань, навичок та цінностей з допомогою кваліфікованих фахівців як на робочому місці, так і за його межами [9, с. 13].

Зарубіжні дослідники наголошують на важливості безперервної освіти для вчителів, досліджують особливості навчання впродовж життя шкільних вчителів у контексті вдосконалення інформаційно-комунікаційної та цифрової компетентностей (Garzon Artacho, Martinez, Ortega Martin, Marin Marin, Gomez Garcia), наголошують на підготовці педагогів за кваліфікаційними категоріями відповідно до спеціально розроблених навчальних програм (Cromptley, Dave), описують особливості безперервної освіти освітян за спеціально розробленою шкалою компетентностей (Uzunboylu, Selcuk), за спеціально встановленими критеріями для кожного етапу навчання впродовж життя (Goad). На думку науковців, навчання впродовж життя для освітян має бути автономним і саморегульованим, щоб розвивати і підвищувати їхній рівень професійної

компетентності (Oates), а підготовка вчителів повинна здійснюватися впродовж усього життя, оскільки глобалізаційні процеси вимагають розвитку та вдосконалення навичок вчителів усіх вікових категорій (Yago) [38, с. 27].

Питання безперервної освіти та навчання впродовж життя досліджено також у працях українських науковців, зокрема В. Андрущенка, Н. Авшенюк, С. Івашнєвої, М. Ілляхова, І. Зязюна, В. Кременя, Т. Маркової, Н. Ничкало, О. Пометун, О. Савченко, В. Сидоренко, С. Сисоєвої, Т. Сорочан, Г. Товканець та ін.

В українських документах, зокрема у Законі України «Про освіту» безперервний професійний розвиток визначається як «безперервний процес навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття вищої та / або післядипломної освіти, що дає змогу фахівцю підтримувати або покращувати стандарти професійної діяльності і триває впродовж усього періоду його професійної діяльності» [28].

«Енциклопедія освіти» трактує професійний розвиток як «процес формування суб'єкта професійної діяльності, тобто систему певних властивостей в умовах неперервної професійної освіти, самовиховання та здійснення професійної діяльності [8, с. 733].

Зауважимо, що аналіз наукових джерел виявив незначну кількість праць, присвячених безперервному професійному розвитку вчителів початкових класів (Л. Поперечна; О. Рідкоус; Н. Гудима, О. Ковальчук, Н. Мелекєсцева, Т. Чикалова). Крім того, бракує досліджень щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до безперервного професійного розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах сьогодення актуалізується необхідність підготовки майбутніх учителів до безперервного професійного розвитку, адже вчитель Нової української школи – це професіонал, здатний вивчати й реалізувати інновації в педагогічній діяльності, працювати над безперервним особистісним і професійним розвитком впродовж життя. У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що українська школа буде успішна, якщо до неї прийде успішний учитель, творчий та відповідальний, який постійно працює над собою [21, с. 16]. Відтак суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки майбутнього вчителя, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Формулювання мети статті. Мета статті – описати особливості підготовки майбутнього вчителя початкових класів до здійснення організаційно-методичної роботи в початковій школі як основи безперервного професійного розвитку та навчання впродовж життя.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких завдань:

1) розкрити сутність, мету, зміст та функції методичної роботи вчителя початкових класів як основи безперервного професійного розвитку;

2) схарактеризувати особливості підготовки майбутнього вчителя початкових класів до здійснення методичної роботи в початковій школі під час вивчення навчальної дисципліни «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти»;

3) описати шляхи формування інноваційної компетентності, здатності до навчання впродовж життя та рефлексивної компетентності здобувачів вищої освіти на заняттях із навчальної дисципліни «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти»;

4) висвітлити роль практичної підготовки здобувачів вищої освіти для реалізації трудової функції педагога «Безперервний професійний розвиток».

Виклад основного матеріалу дослідження. Методична робота – це важлива складова педагогічної освіти, що передбачає цілісну систему дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації, професійної майстерності як кожного педагогічного працівника, так і розвиток творчого потенціалу всього педагогічного колективу, які націлені на досягнення позитивних результатів освітнього процесу [17].

Мета методичної роботи в закладі загальної середньої освіти – підвищення професійної компетентності та методичної майстерності вчителів, вдосконалення їх фахового рівня, взаємне збагачення членів педагогічного колективу творчими знахідками. Така робота дає можливість молодому вчителю вчитися педагогічній майстерності у старших і більш досвідчених колег, забезпечує підтримання у педагогічному колективі духу творчості, прагнення до пошуку.

Зміст методичної роботи в ЗЗСО передбачає:

– підвищення науково-методичного рівня педагога – підготовка до засвоєння змісту нових програм та технологій їх реалізації;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- ознайомлення з найновішими досягненнями психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання;
- збагачення новими, прогресивними, досконалими методами й засобами навчання;
- систематичне інформування про нові нормативні державні документи та інструктивно-методичні матеріали, які стосуються педагогічної діяльності в ЗЗСО;
- вивчення й аналіз навчальних програм, підручників, посібників, методичних рекомендацій;
- аналіз якості знань, умінь і навичок учнів, труднощів в опануванні навчальним матеріалом, вироблення рекомендацій щодо підвищення ефективності освітнього процесу;
- популяризація кращих здобутків педагогічної діяльності, вивчення та втілення у шкільну практику передового педагогічного досвіду;
- постійне вдосконалення навичок самостійної роботи;
- надання кваліфікованої допомоги як з питань теорії, так і практичної діяльності;
- обмін досвідом;
- підвищення результативності педагогічної праці;
- використання здобутків української національної школи та культури для формування духовного світу патріота і громадянина України [5; 23; 24; 37].

Функції методичної роботи в ЗЗСО:

- 1) планування – підготовчий етап методичної роботи, визначення системи заходів, що забезпечать досягнення найкращих результатів;
- 2) організаційна – удосконалення структури методичної роботи, змісту діяльності різних її складових;
- 3) діагностична – регулярне вивчення ступеня розриву між реальним рівнем компетентності педагогів, що виявляється в узагальненому результаті їх праці, та вимогами до якості діяльності вчителів Нової української школи;
- 4) прогностична – визначення знань та умінь, необхідних педагогам у майбутньому;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

5) моделююча – розробка принципово нових положень освітньої роботи в школі, формування та впровадження моделей передового досвіду, їх експериментальна перевірка для використання як зразків для впровадження;

6) відновлювальна – відновлення частково забутих або втрачених учителями знань після закінчення закладу вищої освіти;

7) коригуюча – виправлення недоліків в діяльності педагогів, пов'язаних із використанням застарілих методик, які не відповідають вимогам сучасності;

8) пропагандистська – інформування педагогів, їх агітація щодо впровадження у практику досягнень науки, передового педагогічного досвіду;

9) контрольної-інформаційна – утворення та підтримка стабільного зворотного зв'язку, оцінка відповідності результатів методичної роботи плановим завданням і нормативним вимогам [5, с. 450].

Методична робота в ЗЗСО реалізується через традиційні індивідуальні та колективні форми її організації. *Індивідуальна форма методичної роботи* вчителів є складовою їх самоосвіти, у процесі якої педагоги систематично вивчають психолого-педагогічну, наукову літературу, беруть участь у роботі шкільних, міжшкільних та районних методичних об'єднань, семінарів, конференцій, педагогічних читань; розробляють окремі проблеми, пов'язані з удосконаленням освітньої роботи; проводять експериментальні дослідження; готують доповіді тощо.

До колективних форм методичної роботи належать: предметні комісії та методичні об'єднання вчителів, науково-методичні ради, школи молодого вчителя, методичні кабінети, школи передового педагогічного досвіду, опорні школи, експериментальні педагогічні майданчики, творчі групи вчителів, педагогічні читання, науково-практичні конференції, семінари-практикуми, воркшопи, круглі столи й інші [23, с. 487].

Отже, методична робота є фундаментом для безперервного професійного розвитку педагога, роботи над вдосконалення професійних навичок, створення індивідуальної траєкторії для професійної самореалізації.

У Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка підготовка здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта до методичної роботи в закладі загальної середньої освіти здійснюється в контексті освітньої

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

компоненти професійної підготовки «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти» (90 год / 3 кредити ЄКТС). Навчальна дисципліна вивчається на першому році навчання у першому семестрі [22].

Оволодіння змістом зазначеної освітньої компоненти сприяє формуванню та розвитку комплексу компетентностей, передбачених проектом Стандарту вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта для другого (магістерського) рівня вищої освіти, а саме:

- *загальні компетентності*: здатність виявляти ініціативу та підприємливість; здатність працювати автономно;

- *спеціальні компетентності*: здатність організовувати та управляти робочими та освітніми процесами в початковій освіті, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів, співпраці з різними соціальними інституціями, категоріями фахівців, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології та цифрові сервіси; здатність створювати власний професійний імідж, самопрезентувати результати професійної діяльності, керувати власним життям і кар'єрою.

Сутність окреслених компетентностей конкретизується в *очікуваних результатах*, формування яких забезпечує зміст навчальної дисципліни «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти»:

- знати традиційні й інноваційні технології організації та здійснення методичної роботи в закладі загальної середньої освіти відповідно до посадових обов'язків вчителя початкових класів;

- аналізувати освітні стандарти, програми початкової освіти, варіативні (авторські) програми і підручники з предметів початкової школи;

- створювати особисту методичну систему навчання здобувачів початкової освіти предметів початкової школи, адаптувати її до різних умов освітнього процесу;

- створювати в класі предметно-розвивальне середовище;

- складати програму саморозвитку та самовдосконалення, обирати ефективний інструментарій самопрезентації результатів власної професійної діяльності, створювати власний професійний імідж;

- планувати дослідницьку і проєктну діяльність у галузі початкової освіти.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Зміст навчальної дисципліни «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти» розкривають такі теми:

1. Організація методичної роботи в початковій школі.
2. Створення у навчальному кабінеті предметно-розвивального середовища.
3. Планування і організація педагогом професійної діяльності.
4. Розробка вчителем навчально-методичного забезпечення освітнього процесу. Особливості ведення шкільної документації вчителем початкових класів.
5. Організація діяльності педагога з самоосвіти і самовиховання.
6. Оформлення вчителем звітів та його підготовка до публічних виступів.
7. Педагогічна рефлексія. Портфоліо вчителя початкових класів.
8. Участь учителя в дослідницькій та проєктній діяльності в галузі початкової освіти.

Як бачимо, змістове наповнення навчальної дисципліни забезпечує підготовку здобувачів вищої освіти до здійснення методичної роботи в початковій школі та реалізує виконання педагогом трудової функції «Безперервний професійний розвиток», зокрема сприяє формуванню в майбутніх учителів інноваційної компетентності, здатності до навчання впродовж життя та рефлексивної компетентності.

Розглянемо особливості підготовки здобувачів вищої освіти за зазначеними компетентностями детальніше.

1. Інноваційна компетентність.

Сучасні вимоги до реалізації змісту початкової освіти вимагають інноваційних підходів до організації освітнього процесу в початкових класах Нової української школи. У зв'язку з цим важливого значення набуває формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя.

Інноваційна компетентність учителя – це система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує здійснення ним усіх етапів інноваційної професійної діяльності: від моделювання та прогнозування до впровадження нововведення [11, с. 273].

Інноваційна компетентність педагога охоплює такі компетентності:

- 1) здатність застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі – знання наукових методів, рівнів та форм пізнання; уміння застосовувати наукові методи пізнання в педагогічній діяльності, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

експерименти, аналізувати та інтерпретувати результати, створювати моделі та визначати їх дієвість;

2) здатність використовувати інновації у професійній діяльності – знання освітніх інновацій, їх характеристик, вміння аналізувати інформацію щодо освітніх інновацій, умов їх впровадження; знання особливостей організації інноваційної педагогічної діяльності, вміння інтегрувати інновації у власну педагогічну практику, адаптувати їх до різних умов освітнього процесу та сучасних вимог до педагогічної діяльності з урахуванням особливостей діяльності закладу освіти, індивідуальних потреб учнів.

3) здатність застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності – знання методів виявлення проблем у педагогічній діяльності, визначення характеру та причин їх появи, вміння аналізувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності та запобігання їм; знання методів роботи з різними джерелами інформації з метою розв'язання проблем і запобігання їм, вміння збирати, систематизувати і використовувати інформацію, що є важливим для розв'язання та попередження проблем [27, с. 25].

Уміння працювати з фаховою літературою формується під час здобуття формальної освіти і не втрачає свого значення під час усієї професійної діяльності фахівця. Учитель, здатний аналізувати інформацію щодо впровадження освітніх інновацій, може обґрунтувати власну професійну позицію щодо можливостей і меж інтеграції певних інновацій як у свою методичну систему, так і в систему діяльності закладу загальної середньої освіти. Відтак майбутній вчитель початкових класів повинен уміти в разі необхідності адаптувати інновації до реальних умов освітнього процесу з урахуванням особливостей діяльності закладу освіти та індивідуальних потреб учнів.

Підготовка майбутнього вчителя до інноваційної діяльності здійснюється за такими етапами:

I етап – розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога, формування у здобувачів вищої освіти здатності виявляти, формулювати, аналізувати й розв'язувати творчі педагогічні завдання, а також оволодіння загальною технологією творчого пошуку – самостійне перенесення раніше засвоєних знань у нову ситуацію, бачення проблеми у знайомій ситуації, нової функції об'єкта, визначення його структури, знаходження альтернативи вирішення, комбінування сформованих способів діяльності з

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

новими в руслі окресленої проблеми, розвиток критичного мислення;

II етап – оволодіння основами методології наукового пізнання, педагогічного дослідження, вступ до інноваційної практики. Здобувачі вищої освіти визначають соціально-наукові передумови виникнення інновацій, творчо інтерпретують альтернативні підходи до організації освітнього процесу в початковій школі, характеризують різні типи інноваційних закладів освіти тощо.

III етап – оволодіння технологіями інноваційної діяльності: ознайомлення з методикою складання авторської програми, етапами експериментальної роботи в школі, залучення до створення авторської програми, аналіз та прогнозування подальшого розвитку нововведень, труднощів їх запровадження.

IV етап – практична робота щодо впровадження інновацій у педагогічний процес початкової школи, здійснення корекції, відслідковування результатів експерименту, самоаналіз професійної діяльності. Саме на цьому етапі формується інноваційна позиція вчителя-початківця як система його поглядів і установок щодо нововведень [11, с. 272-273].

На нашу думку, методична робота в ЗЗСО має великий потенціал для розвитку інноваційної компетентності вчителів початкових класів. Знання майбутнього вчителя про інноваційні педагогічні технології, належне володіння їх змістом і методикою, культура використання інновацій в освітній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій реалізуються у творчій науково-методичній діяльності майбутнього фахівця.

Під час вивчення теми «Організація методичної роботи вчителя початкових класів» здобувачі вищої освіти вивчають особливості організації методичної роботи в початкових класах ЗЗСО, ознайомлюються зі змістом, функціями, напрямками та основними формами методичної роботи в школі, опановують методи вивчення і впровадження в педагогічну практику передового педагогічного досвіду.

На практичному занятті пропонуємо здобувачам вищої освіти виконати такі практичні завдання:

1. Підготуйте доповідь-презентацію «Методична діяльність вчителя початкової школи», проілюструйте прикладами з інтернет-ресурсів.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

2. Укладіть орієнтовний план роботи методичного об'єднання вчителів початкових класів.

3. Складіть план із професійного самовдосконалення своєї методичної роботи.

4. Підготуйте доповідь про досвід передового вчителя-методиста.

Ефективними для формування інноваційної компетентності вчителів початкових класів, на нашу думку, є такі форми методичної роботи: педагогічна рада, методична рада, стажування, наставництво, творчі групи лабораторії, дискусійний клуб, педагогічні читання, майстер-класи, конференції, семінари-практикуми, психологічні тренінги, ділові ігри, школи педагогічного досвіду, молодого вчителя тощо. У методичній роботі варто застосовувати як традиційні, так і інтерактивні форми роботи: методичні ринги, аукціони, творчі звіти, презентації творчої майстерні педагога, тижні педагогічної майстерності, дискусії, методичні діалоги, фестивалі педагогічних ідей, круглі столи.

Вважаємо, що важливе значення для майбутнього вчителя початкових класів має вивчення передового педагогічного досвіду. *Передовий педагогічний досвід* постає як ідеалізація реального педагогічного процесу завдяки абстрагуванню від випадкових, неістотних елементів і конкретних умов педагогічної діяльності й виділення в ньому провідної педагогічної ідеї чи методичної системи, які зумовлюють високу ефективність навчально-виховної діяльності. Він збагачує практику навчання й виховання, сприяючи розвитку педагогічної думки, будучи найнадійнішим критерієм істинності вироблених педагогікою теоретичних положень, принципів, правил, методів, форм навчання й виховання [5, с. 460].

Передовий педагогічний досвід характеризується історичною обмеженістю, оскільки на кожному новому етапі з розширенням матеріальних, методичних, кадрових можливостей школи виникають нові вимоги до педагогічної діяльності. Водночас йому властиві й певні постійні елементи, зокрема це актуальність, новизна, результативність, стабільність і перспективність.

Різновидами передового педагогічного досвіду є новаторський і дослідницький педагогічний досвід. Новаторський педагогічний досвід характеризується такими ознаками як оригінальність, новизна, емпіричний характер практичної діяльності. Його основою є педагогічне новаторство – діяльність учителів, спрямована на покращення,

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

раціоналізацію процесу навчання й виховання. Діяльність новаторів стосується завдань, методів і прийомів навчання, форм організації освітнього процесу. Найчастіше організаційною формою реалізації педагогічного новаторства є діяльність експериментальних, авторських шкіл тощо [5, с. 461].

Дослідницький досвід передбачає вдосконалення форм, методів, засобів навчання й виховання на основі їх теоретичного аналізу, узагальнення, творчого використання. Така робота здійснюється у процесі щоденних спостережень за роботою педагогів-новаторів, на семінарах-практикумах, конференціях.

При підготовці до практичного заняття з теми «Організація методичної роботи вчителя початкових класів» здобувачі вищої освіти аналізують досвід учителів початкових класів, представлений на сайтах закладів загальної середньої освіти, педагогічних спільнот, у блогах учителів, соціальних мережах тощо. Вивчення передового педагогічного досвіду вчителя початкових класів є обов'язковим завданням під час проходження педагогічної практики, адже сприяє зростанню майстерності майбутніх учителів, розвитку їх педагогічних здібностей, стимулює творчі пошуки та трансформується у власну методичну систему здобувачів вищої освіти.

2. Навчання впродовж життя.

Навчання впродовж життя трактують як цілеспрямоване навчання, яке здійснюється на постійній основі з метою вдосконалення знань, умінь і компетентностей, необхідних для особистісного й соціального розвитку чи працевлаштування [31, с. 42].

Забезпечення конкурентоспроможності й здійснення успішної професійної діяльності вимагає від учителя безперервного навчання в умовах динамічних змін, здатності адаптуватися до них, адже професійна підготовка у закладі вищої освіти – це лише основа для подальшого професійного становлення і зростання педагога.

У науковій літературі визначено три глобальні педагогічні цілі безперервного професійного розвитку сучасного фахівця:

- 1) гносеологічна – формування особистості через освіту як цілісну систему;
- 2) праксеологічна – формування фахівця через навчання впродовж усього життя шляхом формальної, неформальної, інформальної освіти;
- 3) аксіологічна – формування духовно-моральної патріотичної особистості [30].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Таким чином, йдеться про цілісний триєдиний розвиток – гармонійної особистості як суб'єкта суспільно-особистісних цінностей, компетентного фахівця як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності та громадянина й патріота.

У «Концепції розвитку педагогічної освіти» зазначено, що «безперервний професійний розвиток може здійснюватися шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти, а його результати накопичуватися в електронному портфоліо педагогічного працівника, що розміщується на веб-сайті закладу освіти (роботодавця педагогічного працівника), або його засновника» [26, с. 17-18].

Формальна освіта (від англ. *formal education*) здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою [10, с. 57; 31, с. 41].

Формальна освіта належить до державної системи підвищення кваліфікації фахівців, що має затверджені освітні (освітньо-професійні та освітньо-наукові) програми та терміни навчання. Реалізується формальна освіта у закладах вищої освіти, які надають «освітні кваліфікації» – посвідчення, атестати, сертифікати, дипломи, що засвідчують здобуття певного рівня знань, умінь, навичок, розвиток компетентностей, підтверджених оцінкою за загальноприйнятими критеріями.

Складником системи безперервної освіти є *післядипломна освіта*, яка охоплює:

- спеціалізацію – профільну спеціалізовану підготовку фахівця, в результаті якої він набуває здатності виконувати завдання та обов'язки, що мають особливості в межах спеціальності;

- підвищення кваліфікації – організовану форму навчання дорослих, метою якої є узгодження професійних компетентностей фахівців із вимогами суспільства, держави, ринку праці, а також задоволення особистісних освітніх запитів працівника, що забезпечує його конкурентоздатність у професійній сфері;

- стажування – набуття фахівцем досвіду виконання професійних завдань, обов'язків і функцій певної професійної діяльності або галузі знань;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– здобуття іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня і практичного досвіду [31, с. 42].

Підвищення кваліфікації вчителів здійснюється на базі закладів післядипломної освіти та закладів вищої освіти шляхом виконання фахівцем освітньо-професійних програм, ліцензованих, сертифікаційних навчальних або навчально-дослідницьких програм, участі у спільних проєктах, тренінгах, стажуваннях, перепідготовки тощо.

Неформальна освіта (від англ. *non-formal education*) здобувається зазвичай за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, проте може завершуватися присвоєнням професійних або часткових освітніх кваліфікацій [10, с. 57; 31, с. 43].

Неформальна освіта доповнює формальну освіту фахівця як освіта впродовж життя. Неформальна освіта забезпечує права осіб будь-якого віку на доступ до освіти, але не передбачає обов'язкової безперервної структурованої послідовності у здобутті освіти й може бути короткотерміною, невеликої або великої інтенсивності, зокрема у формі короткотермінових курсів, семінарів, практичних занять тощо. Неформальна освіта не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, здебільшого не обмежується часовими межами.

Неформальна освіта фахівців – це варіативна форма освіти впродовж життя, яка здійснюється в контексті навчально-просвітницьких ініціатив, що набули поширення в усіх регіонах України та поза її межами, і спрямовується на розвиток додаткових умінь і навичок, набуття компетенцій. Неформальна освіта здійснюється в просвітницьких центрах, університетах, клубах, музеях, бібліотеках, студіях, комп'ютерних та мовних курсах, гуртках за інтересами тощо. До неформальної освіти належать індивідуальні заняття під керівництвом коучів, репетиторів, тренінги й короткотермінові курси, які реалізують практичні короткострокові цілі. Заклади чи організації, що займаються неформальною освітою, зазвичай не присуджують кваліфікацій і не проводять формального оцінювання навчальних досягнень учасників. Формальні кваліфікації можуть бути отримані фахівцем шляхом освоєння певної сукупності окремих програм неформальної освіти й відповідного визнання уповноваженим органом розвинутих компетентностей [10, с. 57].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Інформальна освіта (самоосвіта) передбачає самоорганізоване здобуття вчителем певних компетентностей, зокрема під час повсякденної діяльності, пов'язаної з професійною, громадською або іншою діяльністю, родиною чи дозвіллям. Це здобуття фахівцем необхідних знань, умінь, навичок у формі життєвого досвіду. Інформальна освіта реалізується через особисту активність фахівця в культурно-освітньому середовищі, фахівець перетворює освітні потенціали суспільства в дієві чинники власного розвитку [31, с. 43].

Інформальна освіта може здобуватися шляхом цілеспрямованого спілкування, участі у креативних індустріях, залучення до медіапростору, читання, перегляду аудіовізуальних творів, відвідування установ культури, подорожей тощо. Інформальна освіта не обмежена часовими рамками, не завжди має систематичний характер, не має вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, її результати можуть зараховуватися у формальній освіті в порядку, передбаченим чинним законодавством.

В умовах Нової української школи вчитель має право вибору місця і способу підвищення кваліфікації шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Збільшено кількість моделей підготовки вчителя, диверсифіковано форми підвищення кваліфікації: курси при ІППО, семінари, вебінари, онлайн-курси, конференції, самоосвіта (визнання сертифікатів) [21, с. 16].

З метою зовнішнього оцінювання професійних компетентностей педагогічних працівників здійснюється незалежна сертифікація, участь у якій є добровільною. Сертифікація передбачає тестування (з педагогіки, психології та фахових методик), самооцінювання та презентацію практичного досвіду роботи вчителя. Успішна сертифікація зараховується як проходження атестації.

У контексті навчальної дисципліни «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти» під час вивчення теми «Організація діяльності педагога з самоосвіти і самовиховання» здобувачі вищої освіти з'ясовують роль самоосвіти та самовиховання в розвитку особистості вчителя, ознайомлюються з основними завданнями, принципами, етапами та формами самоосвітньої діяльності вчителя, аналізують шляхи самоосвітньої діяльності педагога з метою оволодіння професійними знаннями та вміннями, вивчають техніки та прийоми самовиховання та самоосвіти, а також вчать скласти програму власної самоосвіти, зокрема

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

визначають інструменти для удосконалення теоретичних знань і професійної компетентності вчителя початкових класів, вивчення та впровадження в практику перспективного педагогічного досвіду, новітніх досягнень педагогіки та психології, нових педагогічних технологій, а також розвитку особистісних здібностей і професійних компетентностей.

На практичному занятті здобувачі вищої освіти виконують такі практичні завдання:

- 1) аналізують основні методи самовиховання та самоосвіти;
- 2) обґрунтовують спільні та відмінні риси самоосвіти та самостійної роботи;
- 3) добирають матеріал про роль самовиховання у житті видатних особистостей та здійснюють аналіз їх програм самовиховання за такою схемою: мета виховання, методи самовиховання, результати самовиховання, мистецтво самовиховання;
- 4) укладають індивідуальний план свого професійного самовиховання на перший рік роботи в ЗЗСО;
- 5) розв'язують педагогічні задачі.

Майбутні вчителі початкових класів також набувають навичок безперервної освіти у процесі неформальної освіти, зокрема під час участі у вебінарах, марафонах / інтенсивах (На Урок, Всеосвіта), сертифікованих курсах підвищення кваліфікації (EdEra, Prometheus, FutureLearn) та організованих кафедрою теорії та методик початкової освіти семінарах і воркшопах, які проводять учителі початкових класів закладів загальної середньої освіти міста й області.

Результати неформальної та інформальної освіти здобувачів вищої освіти, які брали участь у вебінарах, семінарах, конференціях, присвячених питанням організаційно-методичної роботи в галузі початкової освіти, визнаються на рівні складових освітньої компоненти – перезарахування відповідних тем із курсу, самостійної роботи чи нарахування додаткових балів за самостійну роботу (за умови пред'явлення сертифіката участі).

Зокрема, в контексті вивчення навчальної дисципліни пропонуємо здобувачам вищої освіти пройти такі безкоштовні курси для неформальної освіти:

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і можливості (Prometheus). Мета курсу – надати докладні роз'яснення, рекомендації й інструменти учасникам процесу підвищення кваліфікації щодо продуктивного застосування нових можливостей у

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

демонополізованій сфері підвищення педагогічної кваліфікації. Представники Міністерства освіти і науки (МОН), а також усіх груп учасників процесу підвищення педагогічної кваліфікації на конкретних прикладах розказують, як і де обирати програми підвищення кваліфікації, на що звертати увагу, розробляючи такі програми, укладаючи плани для ЗЗСО та ухвалюючи рішення про визнання результатів підвищення кваліфікації. Також курс містить інформацію, як заповнити всі необхідні документи та як найкраще спланувати професійне зростання педагогів. Варто зауважити, що команда курсу входить до робочої групи з питань професійного розвитку педагогічних працівників МОН, яка розробляла зміни до «Порядку підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників» та уклала рекомендації МОН щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти [25].

Вчителі 2.0: онлайн-курс із професійного розвитку та наставництва (EdEra). Мета курсу – розвиток загальних і професійних компетентностей педагогічних, науково-педагогічних працівників для розбудови ефективного освітнього процесу за допомогою професійних спільнот та наставництва. Актуальність курсу зумовлена розбудовою системи професійної підтримки педагогічних працівників. На курсі освітяни отримують практичні поради та покрокові інструкції для свого професійного зростання. Актуальність курсу визначається також викликами сучасності, де вчителям доводиться шукати нові методи викладання та саморозвитку. Онлайн-курс складається із 3 модулів, 12 відеолекцій, проміжних модульних тестів, додаткових матеріалів і фінального тестування [6].

Безпечний простір (EdEra) – онлайн-курс про організацію безпечного психосоціального освітнього простору для вчителів і дітей, створений на основі матеріалів-посібників за рекомендаціями МОН. Курс дає відповіді на питання, що таке психологічно безпечний простір у класі; як розпочинати роботу з дітьми та формувати довіру до себе; що робити з булінгом та суїцидальною поведінкою в учнів; як застосувати гру, обговорення та зворотний зв'язок для побудови психологічно безпечного середовища в класі; що таке ґендерна ідентичність і сексуальна орієнтація та яке місце вони займають в освітньому процесі. Онлайн-курс складається із 3 модулів, містить навчальні відео, теоретичні та практичні завдання, додаткові навчальні матеріали, а також форум для спілкування з іншими

користувачами під час проходження курсу [4].

Стрес-менеджмент для освітян (Prometheus). Під час війни перед освітянами постає ще більше нових викликів, подолання яких вимагає специфічних знань і вмінь, зокрема з психології. Навчальна програма курсу побудована на сучасних науково обґрунтованих підходах та перевірених практиках із психологічної підтримки учасників освітнього процесу, які пережили чи переживають психотравмувальні події. Завдання курсу: збереження та зміцнення психологічного здоров'я вчителів; поглиблення навичок регуляції власних психоемоційних станів та запобігання вигоранню в педагогічній діяльності; формування компетенцій, потрібних для надання базової психосоціальної підтримки всім учасникам освітнього процесу – собі, колегам, учням, батькам; створення безпечного психологічного простору в умовах освітнього закладу для взаємопідтримки, відновлення ресурсів, пошуку нових можливостей і сенсів для щасливого життя. На цьому онлайн-курсі педагоги вчать виявляти й усвідомлювати власні реакції на стресові ситуації; користуватися методами та прийомами саморегуляції й подолання стресу в професійній діяльності та в особистому житті; розвивати стресостійкість і позитивне мислення; сприймати нестандартні та стресові ситуації в контексті нових можливостей; використовувати різні шляхи надання допомоги та підтримки в педагогічному, учнівському та батьківському колективах [33].

Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень (Prometheus). Онлайн-курс дає поради вчителям від практиків, щоденно задіяних у роботу школи. Він на «живих» прикладах демонструє, як зацікавити навчанням сучасних дітей. Курс допоможе учителям зорієнтуватися й виробити власний стиль, спираючись на ідеї колег, а також забезпечить професійний розвиток і впевненість у власних силах. Також курс пропонує знайомство з кращими практиками і надає учасникам поради для використання в їхньому унікальному освітньому середовищі. Курс складається з трьох модулів: Модуль 1. Компетентнісний підхід. Громадянські компетентності на різних предметах та у позакласній роботі. Модуль 2. Розвиток громадянських компетентностей класними керівниками. Модуль 3. Професійний розвиток вчителів. Перед проходженням курсу його автори рекомендують опрацювати курс «Стартуємо до успішної школи» (Prometheus) [34].

Стартуємо до успішної школи (Prometheus). Мета курсу – запропонувати шляхи практичної реалізації нововведень Нової української школи з фокусом на розвиток громадянських компетентностей учнів та розбудову якісного, безпечного і комфортного шкільного середовища. Опрацювання запропонованих матеріалів і виконання інтерактивних завдань дадуть можливість дізнатися про зміни в сучасній українській освіті та можливості їх реалізації у школі; з'ясувати, навіщо потрібна внутрішня система оцінки якості освіти і які можливості дає автономія школи; зрозуміти особливості компетентнісного підходу та ціннісно орієнтованого навчання; на прикладах ознайомитися з поняттями «громадянські компетентності», «культура демократії» та «культура прав людини» в школі; отримати дієві поради з протидії дискримінації в освіті, вирішення конфліктів, створення та організації діяльності шкільної служби медіації [32].

Вважаємо, що залучення здобувачів вищої освіти до неформальної та інформальної освіти в контексті навчальної дисципліни «Організаційно-методична робота в галузі початкової освіти» забезпечить безперервний професійний розвиток майбутніх учителів початкових класів та сприятиме розвитку в них здатності до навчання впродовж життя.

3. Формування рефлексивної компетентності.

Рефлексивна компетентність є одним зі складників професійної компетентності майбутнього вчителя, формування й розвиток якої в процесі професійного становлення забезпечує саморозвиток особистості педагога відповідно до нових соціальних вимог і викликів, передбачає його підготовку до професійної самореалізації, формування умінь прогнозувати, проєктувати, реалізувати й аналізувати свою професійну діяльність.

Під час вивчення теми «Педагогічна рефлексія» майбутні вчителі початкових класів набувають умінь педагогічної рефлексії та саморефлексії в організації педагогічної діяльності, вчать створювати й оформляти електронне портфоліо педагога, використовуючи електронні ресурси.

Технологія портфоліо дозволяє вчителю продемонструвати свій рівень професійної компетентності, узагальнити й презентувати результати педагогічної діяльності, професійні досягнення, набуті знання й навички, методичні вміння, володіння інноваційними педагогічними технологіями, об'єктивно оцінити власні можливості, а також спланувати дії для досягнення кращих результатів. Воно стане в нагоді для атестації, працевлаштування, презентації на батьківських зборах, саморозвитку,

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

самоосвіти й підвищення самооцінки.

Аналіз наукових джерел виявив, що серед дослідників портфоліо немає єдиного розуміння аналізованого поняття та визначення його структури. Загалом «портфоліо» трактують як «візитну картку» педагога, у якій відображено інформацію про його освітню діяльність, наукову роботу, професійний розвиток, навчальну діяльність і персональні дані [20, с. 66].

У структурі педагогічної діяльності вчителя портфоліо виконує такі функції: діагностичну (демонструє розвиток професійної майстерності за певний період); мотиваційну (стимулює до самовдосконалення); змістову (розкриває зміст здійсненої роботи); розвивальну (створює умови для безперервного розвитку); цілепокладання (підтримує мету самовдосконалення); рейтингову (презентує рівень професійних компетентностей); моделюючу (забезпечує планування подальшої педагогічної діяльності на основі рефлексії); стимулюючу (створює ситуацію змагання); накопичувальну (забезпечує збір та обробку інформації) [12, с. 14].

Електронне портфоліо (е-портфоліо) – це портфоліо, створене за допомогою цифрових інструментів. За визначенням Л. Гризун, «електронне портфоліо вчителя – це складний програмно-методичний комплект, спрямований на акумуляцію створених комп'ютерних засобів навчання, розподілених інформаційно-освітніх ресурсів, нормативних документів, результатів педагогічного досвіду і досягнень вчителя, творчих робіт учнів тощо» [7, с. 165].

Перевагою електронного портфоліо є те, що його можна публікувати на сайті ЗЗСО, власному блозі чи сайті, розміщувати в педагогічних спільнотах, у соціальних мережах, демонструючи в такий спосіб рівень професіоналізму педагога та його досягнення.

Загалом е-портфоліо педагога складається з таких компонентів:

1. Контактна інформація: фото, особисті дані, інформація для зворотного зв'язку.
2. Освітня діяльність: напрями діяльності, результати успішності роботи.
3. Науково-методична діяльність: публікації, конференції, гранти, нагороди.
4. Звітна інформація.
5. Нагороди, досягнення: сертифікати, грамоти, листи подяки, свідоцтва, посвідчення, дипломи.
6. Додаткові особисті досягнення [35].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Очевидно, що здобувач вищої освіти ще не може представити професійне портфоліо, тому варто використовувати е-портфоліо, яке є узагальненням його досвіду в навчальній, науково-дослідній, позанавчальній (громадській, культурно-освітній, творчій) діяльності під час навчання у закладі вищої освіти.

Ми запропонували таку структуру електронного портфоліо для здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів початкових класів:

1. Особиста інформація: фото, особисті дані, контакти.

2. Навчальна діяльність:

– середній бал успішності за період навчання за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти (за умови, що здобувач вищої освіти навчався за спеціальністю 013 Початкова освіта); іменні стипендії; нагороди за 1-3 місця в рейтингу успішності;

– професійні інтереси – освітні компоненти, які найбільше зацікавили під час навчання; теми й анотації курсових робіт, дипломного дослідження; наявність власного блогу, сайту професійного спрямування;

– практична підготовка: результати проходження навчальних і виробничих практик; рекомендаційні листи, нагороди чи листи подяки від бази проходження практики; фото.

3. Науково-дослідна діяльність: публікації у збірниках наукових праць; сертифікати про участь у конференціях; нагороди за наукову діяльність; участь у конкурсі наукових робіт; участь у наукових проєктах; неформальна освіта (сертифікати про участь у вебінарах, тренінгах, круглих столах, майстер-класах тощо).

4. Міжнародна діяльність: сертифікати про участь у міжнародних конференціях на базі закордонних ЗВО; участь у міжнародній академічній мобільності; гранти; участь у міжнародних проєктах; сертифікат про рівень володіння іноземною мовою.

5. Культурно-освітня діяльність: громадська робота, участь у факультетських, університетських заходах, волонтерська діяльність тощо.

6. Самооцінка професійної компетентності та рівня розвитку професійно-особистісних якостей – висновки здобувача вищої освіти щодо його досягнень, набутого досвіду, рівня професіоналізму, перспектив успішного працевлаштування (або відомості про наявність працевлаштування, оскільки магістранти часто працюють у ЗЗСО міста вихователями групи подовженого дня, приватних освітніх закладах, займаються репетиторством), можливості подальшого кар'єрного

зростання [18, с. 64].

На практичному занятті здобувачі вищої освіти ознайомлюються з цифровими інструментами для створення електронного портфоліо педагога, зокрема ресурсами для створення презентацій (PowerPoint, Canva, Prezi), сервісами Google Sites, Wakelet (Stvoriuiemo e-portfolio), платформами для створення власних сайтів Wix, Onepage тощо.

У процесі такої роботи відбувається формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти, яка належить до ключових компетентностей XXI ст., необхідних людині для успішної реалізації свого потенціалу, та забезпечує здатність майбутніх фахівців успішно соціалізуватися, провадити професійну та подальшу навчальну діяльність із використанням цифрових технологій.

Зауважимо, що для створення власного педагогічного портфоліо більшість здобувачів вищої освіти зазвичай обирають електронний сервіс Google Sites, оскільки він є простим у використанні, поєднує необхідний функціонал для швидкого та зручного доступу до інформації (фото, сертифікати, нагороди), легко інтегрується з іншими онлайн-сервісами та не містить рекламного контенту.

Таким чином, електронне портфоліо вчителя є інструментом його професійної самореалізації, створює умови для розвитку якостей, необхідних для формування вчителів нової формації – агентів змін.

Важливу роль у формуванні педагогічної рефлексії майбутнього вчителя має *педагогічна практика*, яка дає можливість здобувачеві відрефлексувати й оцінити себе як педагога, але оцінка цієї діяльності буде об'єктивною лише при дотриманні певних умов:

- усвідомлення ролі педагогічної практики для формування професійних умінь;
- теоретичне оволодіння основами самооцінювання власної діяльності;
- знання про процес рефлексії загалом та професійної педагогічної рефлексії зокрема;
- вміння застосовувати отримані теоретичні знання на практиці;
- уміння здійснювати порівняльний аналіз результатів досягнутого;
- готовність до пошуку та застосування нових раціональних форм, методів і засобів освітньої діяльності, що створюють можливість для рефлексивної самореалізації [13, с. 161].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Під час педагогічної практики майбутній учитель здійснює рефлексію чотирьох типів: особистісну, інтелектуальну, комунікативну і кооперативну. Основою розвитку особистісної рефлексії є переосмислення та перебудова змісту своєї свідомості, діяльності та поведінки. Інтелектуальна (когнітивна) рефлексія дозволяє здобувачеві вищої освіти виявити свої сильні та слабкі сторони як педагога. Необхідною дією інтелектуального та особистісного типу рефлексії стають самоконтроль на етапі виконання завдань педагогічної практики та самооцінка після її завершення. Комунікативна рефлексія дозволяє майбутньому вчителю усвідомити внутрішній світ учнів та причини їх вчинків, а організація колективної взаємодії та знання рольової структури є об'єктом кооперативної рефлексії [1, с. 36; 36, с. 177].

Особливе значення для здобувачів вищої освіти під час практичної підготовки має спостереження. Майбутні вчителі спостерігають та аналізують роботу досвідченого вчителя, а також педагогічну діяльність один одного. Спостерігаючи за роботою вчителя, вони визначають доцільність застосування ним різних методів і прийомів навчання, роблять висновки щодо реалізації професійно-методичної діяльності на практиці, а також прогнозують проблеми, які можуть виникнути під час педагогічної діяльності. Проаналізувавши отриману інформацію, майбутні фахівці можуть визначити власний рівень володіння методичними знаннями й уміннями, окреслити шляхи для професійного розвитку.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, підготовка здобувачів вищої освіти до реалізації методичної роботи в початковій школі здійснюється комплексно: на лекційних заняттях здобувачі вищої освіти набувають теоретичних і методичних знань, на практичних заняттях – формуються методичні вміння, які реалізуються під час педагогічної практики. Саме педагогічна практика є найбільш сприятливим середовищем для безперервної рефлексії майбутнього вчителя початкових класів, формування його рефлексивної компетентності, яка створює унікальні умови для професійного саморозвитку та самовдосконалення, забезпечує здатність навчатися впродовж життя.

Також майбутні вчителі початкових класів набувають здатності до безперервного професійного розвитку та навичок здійснення рефлексії у процесі неформальної та інформальної освіти на освітніх інтернет-платформах і майданчиках, під час організованих кафедрою теорії та

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

методик початкової освіти семінарах і майстер-класах, які проводять учителі початкових класів закладів загальної середньої освіти міста й області.

Вважаємо, що в роботі зі здобувачами вищої освіти варто надавати перевагу формам і методам, які мають можливість виявляти і формувати лідерські якості майбутніх учителів, вміння працювати в команді, проявляти ініціативу та наполегливість у вирішенні проблемних завдань. Багатоваріантність форм, моделей і технологій професійного розвитку дозволяє підготувати конкурентоспроможного фахівця на ринку праці, здатного до неперервної самоосвіти та самореалізації шляхом формальної та неформальної освіти впродовж усього життя.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у вивченні проектування індивідуальної професійної освітньої траєкторії майбутнього вчителя початкових класів шляхом участі в дослідницькій та проєктній діяльності в галузі початкової освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаян Ю. О. Теоретичні аспекти проблеми рефлексивної компетентності особистості. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки*. 2013. №10(2). С. 33-36. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/8_19.pdf (дата звернення: 18.01.2024).
2. Бахмат Н. В. Методика організації професійної діяльності вчителя в умовах інноваційного освітнього середовища : навчально-методичний посібник / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2016. 88 с.
3. Бахмат Н. В. Моделювання та аналіз діяльності педагогічного працівника : навчальний посібник / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка ; педагогічний факультет. Київ : Міленіум, 2020. 212 с.
4. Безпечний простір. *EdEra*. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/636> (дата звернення: 01.09.2023).
5. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
6. Вчителі 2.0. Онлайн-курс із професійного розвитку та наставництва. *EdEra*. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/2950> (дата звернення: 01.09.2023).
7. Гризун Л. Е. Електронне портфоліо сучасного вчителя як засіб підвищення його професійної майстерності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2012. № 17. С. 162-167.
8. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

9. Івашнюва С. Безперервний професійний розвиток як трудова функція педагога. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. №35(1). С. 12-20. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.352> (дата звернення: 20.01.2024).
10. Ілляхова М. В. Безперервний професійний розвиток науково-педагогічних працівників у контексті розвитку європейського освітнього простору. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 55-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2019_1_13 (дата звернення: 20.01.2024).
11. Калюжка Н. С. Закономірності та принципи формування інноваційної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 2 (56). С. 270-277. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/893/1/Zakonomirnosti%20ta%20pryntsy%20formuvannia.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
12. Кендюхова А. А. Професійне портфоліо: територія успіху сучасного педагога : навчально-методичний посібник. Кіровоград : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 36 с.
13. Корсікова К. Г. Рефлексія майбутніх педагогів як компонент успішного проходження педагогічної практики. *Збірник наукових праць*. 2018. С. 159-162. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/704765.pdf> (дата звернення: 20.01.2024).
14. Ляшенко К. І. Методологічні підходи до формування інноваційної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки*. 2021. № 6 (344). Ч. 2. С. 66-74. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9271/1/7.%20Liashenko.pdf> (дата звернення: 18.01.2024).
15. Макарова Т. М. Організація навчального процесу та методичної роботи в школі. Харків : Веста, 2008. 304 с.
16. Марченко І. Розвиток інноваційної компетентності вчителів початкових класів засобами методичної роботи. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 3 грудня 2014 року : у 4 ч*. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2014. Ч. 2. С. 94-97. URL: [http://ir.soippo.edu.ua/bitstream/123456789/157/2/Zosymenko Innovations In Education %D0%A7 4 2.pdf#page=95](http://ir.soippo.edu.ua/bitstream/123456789/157/2/Zosymenko%20Innovations%20In%20Education%20%D0%A7%204%20.pdf#page=95) (дата звернення: 18.01.2024).
17. Методична робота як складова якості навчання / Л. Ф. Каськова, О. О. Карпенко, О. Ю. Андріянова та ін. *Матеріали Всеукраїнської навчально-наукової конференції з міжнародною участю, присвяченої пам'яті ректора члена-кореспондента НАМН України, професора Леоніда Якимовича Ковальчука «Реалізація закону України «Про вищу освіту» у вищій медичній та фармацевтичній освіті України» (21-22 травня 2015 р.)*. Тернопіль, 2015. С. 535-537. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/200097899.pdf> (дата звернення: 10.01.2024).
18. Мелекесцева Н., Гудима Н., Ковальчук О., Марценюк І. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до створення електронного портфоліо як інструмента рефлексії й узагальнення професійних досягнень. *Acta Paedagogica Volynienses*. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. №4. С. 60-67.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

19. Мирончук Н. М. Основи самоорганізації у професійній діяльності: навчально-методичний посібник. Житомир : Житомирський державний університет ім. І. Франка, 2020. 133 с.

20. Морзе Н.В., Варченко-Троценко Л.О. Е-портфоліо як інструмент відкритості та прозорості освітньої діяльності сучасного університету. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. Том 52. №2. С. 62-80.

21. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 10.01.2024).

22. Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта. URL: <https://kmd.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/pochatkova-osvita.pdf> (дата звернення: 10.01.2024).

23. Пальчевський С. С. Педагогіка: навч. посіб. 3-тє вид. Київ : Каравела, 2016. 496 с.

24. Пащенко М. І., Красноштан І. В. Педагогіка: навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 228 с.

25. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників: нові вимоги і можливості. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+PPK101+2020_T1 (дата звернення: 01.09.2023).

26. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 10.01.2024).

27. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. № 2736-20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 10.01.2024).

28. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. No 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.01.2024).

29. Професійна компетентність вчителя початкових класів: навчально-методичний посібник для вчителів / Автори-упоряд.: В. Є. Берека, А. В. Галас. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 496 с.

30. Сидоренко В. В. Безперервний професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти. *Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю) «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти»*, 25 травня 2018 року, м. Київ. ЦППО ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». URL: <https://core.ac.uk/reader/158553940> (дата звернення: 18.01.2024).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

31. Сидоренко В. Професійний розвиток фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти: електронний навчальний курс. Біла Церква: БІНПО, 2023. 135 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734956/> (дата звернення: 18.01.2024).
32. Стартуємо до успішної школи. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:EWC+DS101+2020_T3?_gl=1*14d2zts*_ga*NTY4NzAzMDU5LjE2OTYzNjE0MjM.*_ga_62JY148LQZ*MTcwNzEyNDgyMi40LjEuMTcwNzEzMDY1OC42MC4wLjA (дата звернення: 01.09.2023).
33. Стрес-менеджмент для освітян. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CARITAS+STRESS101+2023_T2 (дата звернення: 01.09.2023).
34. Успішне вчителювання – прості рецепти на щодень. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3 (дата звернення: 01.09.2023).
35. Фамілярська Л.Л. Особливості створення вчителем електронного портфоліо. URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2019/04/familyarskaya-E-portfolio.pdf> (дата звернення: 18.10.2023).
36. Федірчик Т.Д., Білоус О.В. Формування рефлексивної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі проходження педагогічної практики. *Інноваційна педагогіка*. 2023. №59. С. 175-180. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/59/37.pdf> (дата звернення: 18.10.2023).
37. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.
38. Chykalova T., Mieliekiestseva N., Kovalchuk O., Hudyma N. and others. Professional competencies of primary school teachers: life-long learning. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2021. Vol. 11, Issue 2, Special issue XXII. P. 27-33. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/papers/A_05.pdf (дата звернення: 02.01.2024).
39. Oates S. The importance of autonomous, self-regulated learning in primary initial teacher training. In *Frontiers in Education*. 2019. Vol. 4. URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00102> (дата звернення: 02.01.2024).
40. Sysko N. Professional development of teachers under the conditions lifelong learning: Foreign experience. *Comparative Professional Pedagog.* 2018. №8(2). P. 67-75. <https://doi.org/10.2478/rpp-2018-0021> (дата звернення: 02.01.2024).
41. Tovkanets H. Lifelong learning in enhancing professional teacher training in the European countries. *Comparative Professional Pedagog.* 2018. №8(2). P. 23-27. URL: <https://doi.org/10.2478/rpp-2018-0015> (дата звернення: 02.01.2024).
42. Uzunboyly H., Selcuk G. Lifelong learning competency perceptions of teacher candidates according to a teacher training program. *The Anthropologist*. 2016. №24(1). P. 119-125. URL: <https://doi.org/10.1080/09720073.2016.11891997> (дата звернення: 02.01.2024).

REFERENCES

1. Babaian Yu. O. Teoretychni aspekty problemy refleksyvnoi kompetentnosti osobystosti. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Serii: Psykholohichni nauky*. 2013. №10(2). S. 33-36. URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/files/8_19.pdf (data zvernennia: 18.01.2024).
2. Bakhmat N. V. Metodyka orhanizatsii profesiinoi diialnosti vchytelia v umovakh innovatsiinoho osvitnoho seredovyshcha : navchalno-metodychnyi posibnyk / Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. Kamianets-Podilskyi : Druk-Servis, 2016. 88 s.
3. Bakhmat N. V. Modeliuvannia ta analiz diialnosti pedahohichnoho pratsivnyka : navchalnyi posibnyk / Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka ; pedahohichnyi fakultet. Kyiv : Milenium, 2020. 212 c.
4. Bezpechnyi prostir. *EdEra*. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/636> (data zvernennia: 01.09.2023).
5. Volkova N. P. Pedahohika: navch. posib. Vyd. 2-he, pererob., dop. Kyiv : Akademvydav, 2007. 616 s.
6. Vchyteli 2.0. Onlain-kurs iz profesiinoho rozvytku ta nastavnytstva. *EdEra*. URL: <https://study.ed-era.com/uk/courses/course/2950> (data zvernennia: 01.09.2023).
7. Hryzun L.E. Elektronne portfolio suchasnoho vchytelia yak zasib pidvyshchennia yoho profesiinoi maisternosti. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 16 : Tvorchia osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky*. 2012. № 17. S. 162-167.
8. Entsyklopediia osvity / hol. red. V.H. Kremen. Kyiv : Yurinkom Inter, 2008. 1040 s.
9. Ivashnova S. Bezperervnyi profesiinyi rozvytok yak trudova funktsiia pedahoha. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*. 2021. №35(1). S. 12-20. URL: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2021.352> (data zvernennia: 20.01.2024).
10. Illiakhova M. V. Bezperervnyi profesiinyi rozvytok naukovopedahohichnykh pratsivnykiv u konteksti rozvytku yevropeiskoho osvitnoho prostoru. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky*. 2019. Vyp. 1. S. 55-60. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuchkpn_2019_1_13 (data zvernennia: 20.01.2024).
11. Kaliuzhka N. S. Zakonomirnosti ta pryntsypy formuvannia innovatsiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovo shkoly. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2016. № 2 (56). S. 270-277. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/893/1/Zakonomirnosti%20ta%20pryntsypy%20formuvannia.pdf> (data zvernennia: 18.01.2024).
12. Kendiukhova A.A. Profesiine portfolio: terytoriia uspikhu suchasnoho pedahoha : navchalno-metodychnyi posibnyk. Kirovohrad : KZ «KOIPPO imeni Vasylia Sukhomlynskoho», 2016. 36 s.
13. Korsikova K. H. Refleksii maibutnikh pedahohiv yak komponent uspishnoho prokhodzhennia pedahohichnoi praktyky. *Zbirnyk naukovykh prats*. 2018. S. 159-162. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewById/704765.pdf> (data zvernennia: 20.01.2024).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

14. Liashenko K. I. Metodolohichni pidkhody do formuvannia innovatsiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka : Pedahohichni nauky*. 2021. № 6 (344). Ch. 2. S. 66-74. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9271/1/7.%20Liashenko.pdf> (data zvernennia: 18.01.2024).
15. Makarova T. M. Orhanizatsiia navchalnoho protsesu ta metodychnoi roboty v shkoli. Kharkiv : Vesta, 2008. 304 s.
16. Marchenko I. Rozvytok innovatsiinoi kompetentnosti vchyteliv pochatkovykh klasiv zasobamy metodychnoi roboty. *Osvitni innovatsii: filosiifiia, psykholohiia, pedahohika: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 3 hrudnia 2014 roku : u 4 ch*. Sumy : Vydavnycho-vyrobnyche pidpriemstvo «Mriia», 2014. Ch. 2. S. 94-97. URL: http://ir.soippo.edu.ua/bitstream/123456789/157/2/Zosymenko_Innovations_In_Education_%D0%A7_4_2.pdf#page=95 (data zvernennia: 18.01.2024).
17. Metodychna robota yak skladova yakosti navchannia / L. F. Kaskova, O. O. Karpenko, O. Yu. Andriianova ta in. *Materialy Vseukrainskoi navchalno-naukovoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, prysviachenoi pamiaty rektora chlena-korespondenta NAMN Ukrainy, profesora Leonida Yakymovycha Kovalchuka "Realizatsiia zakonu Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» u vyshchii medychnii ta farmatsevtichnii osviti Ukrainy"* (21-22 travnia 2015 r.). Ternopil, 2015. S. 535-537. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/200097899.pdf> (data zvernennia: 10.01.2024).
18. Mieliekiestseva N., Hudyma N., Kovalchuk O., Martseniuk I. Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv do stvorennia elektronnoho portfolio yak instrumenta refleksii y uzahalnennia profesiinykh dosiahnen. *Acta Paedagogica Volynienses*. Lutsk : Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, 2023. №4. S. 60-67.
19. Myronchuk N. M. Osnovy samoorhanizatsii u profesiinii diialnosti: navchalno-metodychnyi posibnyk. Zhytomyr : Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet im. I. Franka, 2020. 133 s.
20. Morze N.V., Varchenko-Trotsenko L.O. E-portfolio yak instrument vidkrytosti ta prozorosti osvitnoi diialnosti suchasnoho universytetu. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2016. Tom 52. №2. S. 62-80.
21. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (data zvernennia: 10.01.2024).
22. Osvitno-profesiina prohrama «Pochatkova osvita» druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 013 Pochatkova osvita. URL: <https://kmd.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/pochatkova-osvita.pdf> (data zvernennia: 10.01.2024).
23. Palchevskiy S. S. Pedahohika: navch. posib. 3-tie vyd. Kyiv : Karavela, 2016. 496 s.
24. Pashchenko M. I., Krasnoshtan I. V. Pedahohika: navch. posib. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury», 2014. 228 s.
25. Pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv: novi vymohy i mozhlyvosti. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+PPK101+2020_T1 (data zvernennia: 01.09.2023).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

26. Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku pedahohichnoi osvity : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.07.2018 r. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (data zvernennia: 10.01.2024).

27. Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoï osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)» : nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy vid 23.12.2020 r. № 2736-20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (data zvernennia: 10.01.2024).

28. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. No 2145-VIII. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / VR Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data zvernennia: 10.01.2024).

29. Profesiina kompetentnist vchytelia pochatkovykh klasiv: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv / Avtory-uporiad.: V. Ye. Bereka, A. V. Halas. Kharkiv : Vyd-vo «Ranok», 2018. 496 s.

30. Sydorenko V. V. Bezperervnyi profesiinyi rozvytok pedahoha Novoi ukrainskoi shkoly v umovakh formalnoi i neformalnoi osvity. *Zbirnyk materialiv III Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) "Psyholoho-pedahohichniy suprovid profesiinoy pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv v umovakh transformatsii osvity"*, 25 travnia 2018 roku, m. Kyiv. TsIPPO DVNZ «Universytet menedzhmentu osvity». URL: <https://core.ac.uk/reader/158553940> (data zvernennia: 18.01.2024).

31. Sydorenko V. Profesiinyi rozvytok fakhivtsiv v umovakh formalnoi, neformalnoi ta informalnoi osvity: elektronnyi navchalnyi kurs. Bila Tserkva : BINPO, 2023. 135 s. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734956/> (data zvernennia: 18.01.2024).

32. Startuiemo do uspishnoi shkoly. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:EWC+DS101+2020_T3?_gl=1*14d2zts*_ga*NTY4NzAzMDU5LjE2OTYzNjE0MjM.*_ga_62JY148LQZ*MTcwNzEyNDgyMi40LjEuMTcwNzEzMDY1OC42MC4wLjA (data zvernennia: 01.09.2023).

33. Stres-menedzhment dlia osvitian. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:CARITAS+STRESS101+2023_T2 (data zvernennia: 01.09.2023).

34. Uspishne vchyteliuvannia – prosti retsepty na shchoden. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:EWC+DS101+2021_T1_3 (data zvernennia: 01.09.2023).

35. Familiarska L.L. Osoblyvosti stvorennia vchytelem elektronnoho portfolio. URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2019/04/familyarskaya-E-portfolio.pdf> (data zvernennia: 18.10.2023).

36. Fedirchuk T. D., Bilous O. V. Formuvannia refleksyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoï shkoly v protsesi prokhodzhennia pedahohichnoi praktyky. *Innovatsiina pedahohika*. 2023. №59. S. 175-180. URL: <http://innovpedagogy.od.ua/archives/2023/59/37.pdf> (data zvernennia: 18.10.2023).

37. Fitsula M. M. Pedahohika: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh pedahohichnykh zakladiv osvity. Kyiv : Vydavnychy tsentr «Akademiia», 2002. 528 s.

38. Chykalova T., Mieliekiestseva N., Kovalchuk O., Hudyma N. and others. Professional competencies of primary school teachers: life-long learning. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2021. Vol. 11, Issue 2, Special issue XXII. P. 27-33. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/papers/A_05.pdf (data zvernennia: 02.01.2024).
39. Oates S. The importance of autonomous, self-regulated learning in primary initial teacher training. In *Frontiers in Education*. 2019. Vol. 4. URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2019.00102> (data zvernennia: 02.01.2024).
40. Sysko N. Professional development of teachers under the conditions lifelong learning: Foreign experience. *Comparative Professional Pedagog.* 2018. №8(2). P. 67-75. <https://doi.org/10.2478/rpp-2018-0021> (data zvernennia: 02.01.2024).
41. Tovkanets H. Lifelong learning in enhancing professional teacher training in the European countries. *Comparative Professional Pedagog.* 2018. №8(2). P. 23-27. URL: <https://doi.org/10.2478/rpp-2018-0015> (data zvernennia: 02.01.2024).
42. Uzunboylu H., Selcuk G. Lifelong learning competency perceptions of teacher candidates according to a teacher training program. *The Anthropologist*. 2016. №24(1). R. 119-125. URL: <https://doi.org/10.1080/09720073.2016.11891997> (data zvernennia: 02.01.2024).

The article describes the experience of preparing future primary school teachers to carry out organizational and methodological work in primary school as the basis for continuous professional development and lifelong learning.

Methodological work in a general secondary education institution helps teachers build an individual creative trajectory for self-development and professional self-improvement, ensures the study and implementation of best pedagogical practices, integration of new approaches with traditional ones in teaching primary school students, conducting their own experimental research, etc.

Preparation of higher education learners for methodological work in primary school is carried out during the study of the discipline "Organizational and Methodological Work in the Field of Primary Education" aimed at the implementation of the labour function "Continuous Professional Development" by the teacher. This labour function involves the formation of future teachers' innovative competence, lifelong learning and reflective competence.

Preparation of higher education learners for the implementation of methodological work in primary school is carried out in a comprehensive manner: in lecture classes, students acquire theoretical and methodological knowledge, in practical classes – methodological skills are formed, which are implemented during pedagogical practice. Pedagogical practice is the most favourable environment for continuous reflection of the future primary school teacher, the formation of his / her

reflective competence, which creates unique conditions for professional self-development and self-improvement, and ensures the ability to learn throughout life.

It has been found that the involvement of students in non-formal and informal education ensures the continuous professional development of future primary school teachers and the development of lifelong learning. The participation of future primary school teachers in trainings, advanced training courses, webinars, conferences, round tables contributes to the development of professional skills, raising the level of professional competence and ensures the competitiveness of future specialists in the modern labour market.

Key words: *organizational and methodological work, continuous professional development, lifelong learning, innovative competence, pedagogical reflection, electronic portfolio, future primary school teacher.*

РОЗДІЛ 2. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі

У статті представлено теоретичні аспекти розвитку освітніх технологій, зокрема розглянуто сучасні тенденції розвитку інноваційних технологій навчання в галузі початкової освіти.

Автор розкрила методологічні засади інноваційних технологій навчання, а також теоретично обґрунтувала застосування сучасних педагогічних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі для подальшого використання їх майбутніми педагогами у практичній педагогічній діяльності.

У науковій розвідці виокремлено поняття «педагогічна технологія», «технологія навчання», «технологічний підхід»; окреслено характерні ознаки освітніх технологій; описано мету мовно-літературної освітньої галузі відповідно до чинних нормативів, зокрема Державного стандарту початкової освіти, Типових освітніх програм, Концепції «Нова українська школа» тощо.

Схарактеризовано інноваційні технології навчання в системі початкової освіти: технології особистісно зорієнтованого та діяльнісного освітнього процесу, інтерактивні й ігрові технології навчання, технології формування творчої особистості, технології диференційованого навчання, квест-технології, технології розвитку критичного мислення, дистанційні та медіа-технології навчання як інновації в освітньому процесі Нової української школи.

Доведено, що основна мета впровадження інновацій – оптимізація і підвищення ефективності освітнього процесу початкової школи і створення освітнього середовища, що задовольнятиме потреби здобувачів початкової освіти.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Ключові слова: мовно-літературна освітня галузь, педагогічна технологія, інновації, початкова освіта, підхід, формування, розвиток, компетентність, Нова українська школа.

Постановка проблеми. У теорії та практиці початкової освіти накопичено значний педагогічний досвід використання ефективних технологій, вивчення й узагальнення якого є важливою складовою професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Упровадження в освітній процес закладів освіти інноваційних педагогічних технологій і методів дає змогу модернізувати освітню систему. Під інноваціями розуміють нові форми організації діяльності і управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства. Зазначимо, що немає єдиного визначення поняття «інновація»: системні зміни (Н. Лапін, А. Пригожий); часткові (В. Онушкін); процес (М. Кларін), результат (В. Паламарчук) тощо.

Нам імпонує визначення інновацій як ідей, процесів, засобів і результатів, узятих в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи (І. Підласий). Важливим для нашого дослідження є розуміння того, що інновації повинні враховувати нові суспільно-історичні умови: «Інноваційні освітні процеси – зумовлені суспільною потребою комплексні процеси створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їх життєвий цикл» [5, с. 16].

Основна мета впровадження інновацій – оптимізація і підвищення ефективності освітнього процесу і створення освітнього середовища, що задовольнятиме потреби здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Запорукою впровадження інноваційних педагогічних технологій є наукові доробки вчених, які розробили загальну методологію удосконаленням освітнього процесу закладу освіти – Ю. Бабанський, В. Безпалько, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Тализіна, М. Ярмаченко; інформатизацію освіти – Б. Гершунський, М. Жалдак, Є. Машбиць, В. Монахов, Б. Скіннер, Р. Тайлер Дж. Хартлі; використання інноваційних технологій у сфері підготовки майбутніх фахівців (М. Кларін, М. Чошанов та інші). Проблема створення освітнього середовища не є новою у психолого-педагогічній науці. Освітнє середовище вивчали вітчизняні (Г. Балл, І. Бех, Є. Бондаревська, О. Пехота, В. Рибалка, С. Сисоєва та інші) та зарубіжні (Дж. Гібсон, У. Мейс, В. Ясвін та інші) дослідники.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Серед найважливіших проблем, які постають сьогодні перед учителем початкових класів, є здатність опрацьовувати нові методи, прийоми та технології навчання та підготувати й розробити відповідне творче освітнє середовище, яке сприяє полегшенню і вдосконаленню процесів навчання та викладання. Отже, інноваційні технології навчання здатні полегшити доступ до знань та інформації вчителів і здобувачів початкової освіти у всіх сферах життя. Бо володіння знаннями та інформацією є головним шляхом до прогресу та процвітання будь-якої нації у світі. Тому метою нашої розвідки є теоретично обґрунтувати застосування сучасних педагогічних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі для подальшого використання їх майбутніми педагогами в практичній педагогічній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна технологія (грец. *technē* – майстерність і *logos* – слово, вчення) – «сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід і сукупність форм, методів, способів, прийомів, засобів (схем, креслень, діаграм, карт тощо) в освітньому процесі» [25].

ЮНЕСКО трактує педагогічну технологію як «системний метод створення, застосування процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їх взаємодії з метою оптимізації форм освіти» [26].

Педагогічна технологія – «науково обґрунтована педагогічна (дидактична) система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, спроектованих на розв'язання проміжних цілей і наперед визначений кінцевий результат» [2].

Технологія навчання (педагогічна технологія) – «новий (із 50-х років) напрям педагогічної науки, що займається конструюванням оптимальних освітніх систем, проектуванням освітніх процесів» [3].

Залежно від рівня застосування в освітньому процесі методи можна поділити на загальнопедагогічні (застосовують до всіх дисциплін); предметно-методичні (враховують особливості вивчення конкретного предмета); локальні або внутрішньопредметні (розглядають конкретну тему чи проблему і пов'язані з певним видом діяльності на уроці); модульні та локалізовані мезо- і мікротехнології [9].

Характерними ознаками освітніх технологій є: концептуальність (кожна освітня технологія має ґрунтуватися на певній науковій концепції, яка забезпечує філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей); системність (освітні технології повинні мати всі ознаки системи, включаючи логіку процесу, взаємозв'язок усіх частин і завершеність); керованість (включаючи діагностичні плани, проектування освітнього процесу, поетапну діагностику та різні засоби і методи корекції результатів); результативність (педагогічна технологія повинна існувати в конкретних умовах і бути ефективною з точки зору результатів та оптимальних витрат, які гарантують досягнення певного рівня навчання); відтворюваність, що дозволяє використовувати (повторювати, відтворювати) педагогічні технології іншими організаціями в інших подібних навчальних закладах [14].

Поняття технологічного підходу у сфері педагогічної теорії і практики (С. Бондар, С. Гончаренко, С. Пальчевський, О. Пехота, О. Пошетун, О. Савченко, Г. Селевко, С. Сисоєва, П. Сікорський та інші) визначають як орієнтацію освітнього процесу на гарантований освітній продукт певного зразка.

Технологія навчання української мови і читання – це низка послідовних кроків від визначення мети формування мовної особистості, попереднього проектування моделі процесу навчання мови (навчальна ситуація, навчальна, позаурочна діяльність), реалізації практичних завдань, оцінювання й аналізу результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів та їхніх досягнень.

Під час вибору стратегій і тактик навчання вчителів важливо враховувати такі пріоритетні напрями технологічного підходу до організації освітнього процесу на уроках української мови і читання:

– Індивідуально-орієнтований (формування мовної особистості учня як активного суб'єкта освітнього процесу в різних видах мовленнєвої діяльності). З метою реалізації особистісно зорієнтованого змісту навчання української мови і читання можуть бути використані різні технології, спрямовані на розвиток мовної особистості, зв'язного мовлення і духовності нового покоління).

– Системно-змістовий (розгляд мови як цілісної системи з урахуванням лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників, що впливають на функціонування мовних одиниць).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- Філологічний (міждисциплінарний, актуальний для мовознавства та літературознавства).

- Культурологічний (поетапне соціокультурне та лінгвокультурологічне пізнання шляхом орієнтації освітніх технологій на загальнолюдські та національні цінності, використання системи методів, спрямованих на пізнання і розуміння навколишнього світу крізь призму культурних понять, таких як духовність, естетичне почуття, етичні норми, моральні цінності, культура мови тощо).

- Комунікативна діяльність (моделювання та читання реальних і уявних соціально-комунікативних ситуацій, що стимулюють спілкування на уроках української мови та читання).

- Продуктивні (поєднання різних методів: алгоритмічних, евристичних, творчих тощо).

- Залучення учнів до активної та самостійної пізнавальної діяльності з метою продукування освітніх продуктів із подальшою рефлексією та осмисленням навчальної діяльності [16].

Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток особистості учня, формування його комунікативної компетентності та загальних уявлень про мову як систему і літературу як вид мистецтва. Окреслена освітня галузь складається з мовного і літературного компонентів. Метою вивчення української мови, мов національних меншин як мов навчання є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду. Особливість мови навчання полягає в тому, що вона є не тільки навчальним предметом, а і найважливішим засобом навчання, виховання і розвитку особистості у процесі опанування всіх інших предметів початкової освіти. Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- формування в учнів мотивації до вивчення української мови та читання;

- забезпечення гармонійного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма);

- формування комунікативних умінь – опанування найважливіших функціональних складових мовно-літературної системи з урахуванням особливостей фонетичної і граматичної систем кожної з мов навчання –

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

соціально-культурний розвиток особистості;

– формування вміння вчитися [1].

У Державному стандарті зазначають, що «метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей» [5].

На основі концептуальних засад НУШ в Державному стандарті початкової освіти визначено ключові компетентності, на формування яких спрямовано освітній процес у початковій школі. Першою серед них є вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях [5].

Формування цієї компетентності є пріоритетним напрямом мовно-літературної освітньої галузі, а її реалізація передбачає досягнення загальних результатів навчання, визначених державним стандартом. Учні повинні вміти: усно взаємодіяти з іншими в різних комунікативних ситуаціях, сприймати інформацію та використовувати її для досягнення своїх життєвих цілей. Сприймати, аналізувати, інтерпретувати та критично оцінювати інформацію, що міститься в різних типах текстів і медіатекстів, та використовувати її для збагачення власного досвіду.

Типова освітня програма, розроблена творчим колективом під керівництвом О. Я. Савченко [1], визначає мету, завдання, очікувані результати навчання учнів та зміст навчання, що забезпечує досягнення окреслених результатів.

Завданнями початкового курсу мовно-літературної освітньої галузі є розвиток особистості дитини через різні види мовленнєвої діяльності, формування основних компетентностей, комунікативних і читацьких умінь, розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовираження, вироблення вміння

користуватися нею в особистому і суспільному житті та використовувати її в міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду та розвиток лінгвістичних і творчих здібностей [18].

Для досягнення цієї мети необхідно розвивати в учнів позитивні почуття і ціннісне ставлення до української мови, читання і дитячої книги; формувати пізнавальний інтерес до рідної мови; розвивати мотивацію до вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок; розвивати мислення, мовлення, уяву, пізнавальну і літературну творчість; формувати навички автентичної грамотності; брати участь у діалогічному спілкуванні; формувати мовленнєву вміння, режисерські здібності, створення коротких усних і письмових монологічних висловлювань, формування вміння працювати з різними типами мовлення тощо.

Виходячи з цих цілей і завдань, у початковій мовно-літературній освітній галузі виокремлено такі змістові лінії: «Взаємодіємо усно», «Читаємо», «Взаємодіємо письмово», «Досліджуємо медіа», «Досліджуємо мовні явища». Змістова лінія «Взаємодіємо усно» спрямована на формування в молодших школярів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Змістова лінія «Читаємо» передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого, соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

Змістова лінія «Взаємодіємо письмово» спрямована на формування в молодших школярів повноцінної навички письма, умінь висловлювати свої думки, почуття, ставлення та взаємодіяти з іншими людьми в письмовій формі, виявляти себе в різних видах мовленнєво-творчої діяльності.

Змістова лінія «Досліджуємо медіа» передбачає формування в учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її для збагачення власного досвіду, створювати прості медіапродукти.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Змістова лінія «Досліджуємо мовні явища» спрямована на дослідження учнями мовних одиниць і явищ з метою опанування початкових лінгвістичних знань, норм літературної вимови та правил українського правопису, формування в молодших школярів умінь послуговуватися українською мовою в усіх сферах життя.

Отже, такі змістові лінії спрямовані на формування комунікативної компетентності молодших школярів.

Реалізація нового змісту початкової мовної освіти гарантує досягнення очікуваних результатів за умови оновлення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу.

Розвиток ключових компетентностей, комунікативних і читацьких умінь демонструє типова освітня програма, побудована з урахуванням дослідницьких інтересів учнів. Мовні навички слугують засобом вирішення проблем і ситуацій та пізнання довкілля. У їх реалізації ефективними є активні методи навчання, навчання через відкриття та експериментальне навчання. Однак аналіз практичного досвіду показує, що мовні та мовленнєві навички учнів найкраще і найґрунтовніше формують у практичній діяльності. Це означає, що учням потрібно не лише засвоїти навчальний матеріал, а насамперед набути необхідних для суспільного життя компетентностей і комунікативно доцільно користуватися засобами вираження мови, її типами, стилями, жанрами і формами, в усіх видах мовленнєвої діяльності. Навчання учнів на основі діяльнісного підходу спрямоване на те, щоб допомогти учням самостійно шукати нову інформацію та творчо використовувати її для розв'язання навчальних проблем на основі аналізу, синтезу, спостереження й експериментування.

Діяльнісний підхід у навчанні української мови і читання передбачає переорієнтацію навчання з традиційного набуття і запам'ятовування готових знань на процес набуття і функціонування знань, формування основних видів діяльності – комунікативної, пізнавальної і навчальної, пропорції і пріоритети яких змінюються в процесі навчання.

Тому навчання української мови і читання має будуватися в такий спосіб, щоб учні брали участь у колективній роботі, дослідницько-пошуковій діяльності, виконували творчі індивідуальні завдання, розвивали комунікативну компетентність.

Інтеграція предметів у галузі мовно-літературної освітньої галузі пов'язана з формуванням духовно-мовного світогляду учнів і реалізується на рівні цілей і завдань шкільної програми, на рівні змісту кожного

компонента та методики його реалізації на уроках (О. Біляєв, Л. Варзатка, М. Вашуленко, М. Ващенко). Ефективність інтегрованого навчання досліджували такі мовознавці, як В. Пентилюк, а також методисти, зокрема Н. Волошина, О. Мазуркевич, В. Шляр, М. Юринський та ін.

Інтегроване навчання – це вид нетрадиційної форми організації навчання української мови і читання, що поєднує дидактичні цілі кількох предметів із ефективними інтегрованими методами і засобами навчання, об'єднуючи змістовий матеріал кількох предметів рівноправно за спільною темою – дидактичним матеріалом [20].

У сучасній лінгводидактиці класифікація інтегрованого навчання враховує різні ознаки, такі, як предмети, що інтегруються (мова і читання, мова і мистецтво, мова і математика тощо), цілі уроків (автономні, домінантні та побічні цілі), місце проведення (класні, позакласні, комбіновані), тривалість уроків (урок, парний урок) та кількість уроків (здвоєні, потрійні) [12].

Інтегроване навчання української мови і читання створює реальні умови для розвитку творчих здібностей учнів, уміння розв'язувати проблемні ситуації, самостійно знаходити шляхи вирішення поставлених завдань і співпрацювати з усіма учасниками освітнього процесу. Поєднання уроків української мови та читання допомагає учням розвивати вміння уважно, вдумливо та критично читати й розуміти художні тексти. Доцільно запроваджувати інтегровані уроки ознайомлення та узагальнення, оскільки такі уроки мають відбуватися до або після вивчення певного розділу, не перериваючи вивчення мовної, мовленнєвої та літературної тем [8].

Готуючи комплексний урок, учитель як фахівець і поліглот має подбати про те, щоб його структура не стала одноманітною. Кожен такий урок повинен містити елементи новизни, інноваційності та свіжого методичного струменя і бути цікавим для учнів. Учителі повинні планувати інтегровані уроки таким чином, щоб час викладання кожного предмета був однаковим, а вони повинні доповнювати або продовжувати один одного, не дублюючи завдань [22].

Розвивальний потенціал інтегрованих уроків дуже потужний, оскільки вони залучають учнів до різних видів людської діяльності. Найголовніше – побудувати роботу учнів таким чином, щоб усі види навчальної діяльності були інтегровані в одне ціле, а їх творчість, пізнавальні здібності та самостійну діяльність необхідно пробуджувати,

підтримувати та активізувати [24].

Важливим методичним аспектом інтегрованого навчання є визначення продуктивних методів, прийомів і засобів та підбір дидактичних матеріалів для інтегрованого навчання. Методи, які можна використовувати на інтегрованих уроках мови, мовлення і читання, насамперед спрямовані на виконання завдань порівняльного, зіставного і творчого характеру. На інтегрованих уроках української мови і читання використовують різні види аналізу тексту: семантичний аналіз, лінгвістичний аналіз, літературознавчий аналіз, стилістичний аналіз, типологічний аналіз, жанровий аналіз, композиційний аналіз. Аналіз речення вимагає від учителя чіткого спрямування учнів на виконання низки дій, а від учнів – виконання низки розумових операцій, що ґрунтуються на їхніх знаннях. Сюди входить уся мовна система, необхідна для визначення стилю, типології та жанрів речень; мистецтво мови; а також літературні теоретичні концепції, необхідні для розуміння змісту, жанру та стилістичних особливостей літературного твору.

Проблема використання *ігрових освітніх технологій* висвітлена у працях низки українських і закордонних науковців, зокрема Л. Виготського, Д. Ельконіна, Я.-А. Коменського, Я. Корчака, А. Макаренка, М. Монтессорі, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Ф. Фребеля, З. Фрейда та ін. Різноманітні аспекти розроблення та упровадження ігрових технологій в освітній процес закладу загальної середньої освіти досліджували А. Вербицький, М. Левін, О. Падалка, І. Підласий та ін. Різні аспекти використання ігор та ігрових технологій в освітньому процесі розглядали В. Коваленко, Б. Нікітін, О. Приходько, О. Савченко, Г. Селевко та ін. Рекомендації щодо використання гри в системі виховної роботи школи запропоновані в дослідженнях Н. Анікеєвої, О. Газмана, С. Шмакова та ін. Одним із перших, хто класифікував гру як педагогічне явище, був Ф. Фребель. Він зазначав, що гра є природною діяльністю дитини, саме тому дорослі повинні докласти максимум зусиль для її правильної організації.

Ігрова технологія відрізняється від інших тим, що вона добре відома з дитинства, позитивно сприймається всіма учасниками освітнього процесу, викликає позитивні емоції та стимулює пізнавальну активність, уяву і творче мислення. Ігри сприяють подоланню труднощів, перешкод і психологічних бар'єрів. Ігрова діяльність сприяє розвитку здорового способу життя. Колективні ігри містять елемент змагання, тому суперники можуть бути використані як ще один чинник створення зовнішньої

мотивації для розвитку навичок учнів. В іграх діти можуть демонструвати як позитивні, так і негативні риси, впізнавати себе в різних ситуаціях, грати певні соціальні ролі та показувати, як долати проблеми [21].

Усі ігри можна розділити на дві системи: творчі ігри та ігри за правилами. Творчі ігри – це спонтанна творча діяльність, до якої діти вдаються за власною ініціативою. У початковій школі до них належать рольові (сімейні, побутові, соціальні) ігри, ігри-драматизації та театралізовані ігри, конструктивно-будівельні ігри, ігри з елементами трудової та художньо-творчої діяльності (драматизації та інсценізації), ігри-фантазії.

Ігри за правилами – це рухливі ігри (ігри з сюжетами та предметами, ігри з бігом та стрибками, ігри-естафети) та дидактичні ігри. Діти виконують заздалегідь визначені дорослими рамки змісту і процедур. Дії та поведінка гравців визначаються правилами гри.

У зв'язку з їх різноманітними функціями (освітня, мотиваційна, виховна, розвивальна, адаптаційна, творча, діагностична, терапевтична) науковці класифікують ігри за такими критеріями: за сферою діяльності, за характером освітнього процесу, за способом проведення гри, за предметною сферою, за типом ігрового середовища тощо.

За сферою діяльності виділяють фізичні ігри, інтелектуальні ігри, трудові ігри, соціальні ігри та психологічні ігри. За характером освітнього процесу – навчальні ігри, тренувальні ігри, контролювальні ігри, узагальнювальні ігри, пізнавальні ігри, виховні ігри, розвивальні ігри, репродуктивні ігри, продуктивні ігри та творчі ігри. За ігровою методикою розрізняють тематичні ігри, сюжетні ігри, рольові ігри, ділові ігри, імітаційні ігри та ігри-драматизації. За навчальним предметом – математичні ігри, хімічні ігри та біологічні ігри, а також ігри з фізичного виховання, спортивні ігри, народні ігри, військові ігри та прикладні ігри. За типом ігрового середовища ігри можна поділити на комп'ютерні ігри, відеоігри, настільні ігри, ігри в приміщенні, рухливі ігри та ігри на свіжому повітрі [26].

Дослідження проблеми використання ігрових технологій на уроках у початковій школі в галузі мовно-літературної освітньої галузі показало, що їх потрібно використовувати на уроках систематично і цілеспрямовано, починаючи з простих ігрових ситуацій. В ігрових ситуаціях діяльність учнів має бути заздалегідь спланована і спрямована на досягнення поставленої мети. Ігрові завдання, які ставлять перед учнями в початкових класах,

повинні відповідати навчальним завданням і знаходитися в межах можливостей кожного учня. Ефективність ігрової діяльності в початкових класах залежить від готовності учнів до участі в грі, чіткості цілей гри та вміння керувати поведінкою учасників гри. Однак не слід забувати і про труднощі, які виникають при використанні ігрових технологій. Для використання ігрових технологій у початковій школі необхідна ретельна методична підготовка вчителів. Ігрові технології навчання вимагають більше часу та енергії, ніж традиційні методи навчання.

Сучасна педагогіка і психологія довели, що успішний інтелектуальний розвиток дітей досягається насамперед на уроках. Якщо вчитель вміє організувати «проблемне навчання», то ефективність засвоєння матеріалу підвищується, активізується розумова діяльність більшості учнів; значний внесок у розробку проблемного навчання зробили такі психологи і педагоги, як Ю. Бабанський, В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков, І. Лернер, М. Махмутов, А. Матусіхін, І. Якиманська та ін.

Навчальна проблема – це специфічна модель практичної життєвої проблеми, сконструйована учнем за законами моделювання. Або відтворюються суттєві зв'язки та відношення між об'єктами навчання, а несуттєві абстрагуються, або, навпаки, відтворюється низка несуттєвих моментів, від яких учні можуть відволіктися й акцентувати увагу на суттєвих моментах. В останньому випадку змінюються лише навчальні цілі під час вирішення тієї ж проблеми [27].

Проблемна ситуація – це психологічний стан суб'єкта, коли він зіштовхується з проблемою, чітко або добре усвідомленою як інтелектуальне утруднення, що перешкоджає негайному розв'язанню пізнавального або практичного завдання і вимагає пошуку нових знань або нових способів дій для подолання труднощів. Суб'єктивна потреба в нових знаннях, що виникає в проблемній ситуації, запускає пізнавальну активність особистості в навчанні. Проблемна ситуація відображає ставлення суб'єкта пізнання до труднощів, яке полягає в тому, що він не знає, як подолати труднощі, і ще не знайшов їх. Однак потреба в дослідженні виникає лише тоді, коли людина має чітке, а не розпливчате уявлення про природу труднощів, з якими вона зіштовхується. Насправді, коли суб'єкт опиняється в проблемній ситуації, він сприймає цю ситуацію лише як складну ситуацію, а не як проблему, яку потрібно вирішити особливим чином [25].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

У процесі формування творчих учнів вчителі зіштовхуються з поняттями, які включають в себе вільне володіння державною мовою, лінгвістичні знання, соціокультурні, математичні та психологічні поняття, які є основою розумового і творчого потенціалу учнів і випускників початкової школи.

Згідно з ідеєю сучасної парадигми навчання, сучасному вчителю надається свобода вибору напряму освітнього процесу, тому освоєння прийомів проблемного навчання, вміння ставити навчальні проблеми, знати рівень підготовки учнів і систематизувати свої знання шляхом створення ситуацій, подібних до тих, у яких перебувають їхні учні, є важливим і актуальним завданням. Це стало важливим і актуальним питанням.

Проблемне навчання має на меті набуття, зміцнення та розвиток здатності учнів активно вирішувати ситуації та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, які дозволяють їм досягати результатів. Безумовно, такий підхід до навчання є більш практичним. Адже сучасне суспільство потребує сміливих, креативних, творчо мислячих і впевнених у собі особистостей. Тому виділяють такі функції проблемного навчання: засвоєння учнем системи знань для застосування в реальному житті, розвиток інтелектуальних та особистісних творчих здібностей, формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра [2].

Класифікуємо методи проблемного навчання за трьома напрямками:

- Практична творчість, яка ґрунтується на постановці та розв'язанні теоретичних навчальних проблем, тобто вчителю необхідно створити ситуацію, в якій кожен учень відчуває себе першовідкривачем нових правил, законів, доказів.

- Практична творчість передбачає аналіз практичних аспектів і пошук рішень. Іншими словами, це вміння застосовувати теоретичні знання на практиці і, оскільки це нова ситуація, то кожен учасник освітнього процесу повинен винайти своє, виходячи з формулювання і вирішення проблемної ситуації.

- Художня творчість – це художньо-образне відображення навколишньої дійсності, засноване на реалізації творчої уяви. Цей вид творчості включає малювання, ігри та музикування.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Інтерактивні технології є одними з найпоширеніших у сучасній початковій школі. Завдяки практичному використанню знань учні можуть засвоїти те, що має найбільше значення [23].

Дослідники в галузі початкової освіти виявили, що найефективнішим методом інтерактивного навчання є робота в групах. Окрім того, воно може підвищити мотивацію учнів до вдосконалення своїх знань і навичок.

Упроваджуючи інтерактивне навчання на уроках української мови та читання в початковій школі, необхідно враховувати як його переваги, так і недоліки.

До переваг інтерактивних методик можна віднести формування компетентностей на основі взаємодії через спілкування між дітьми молодшого шкільного віку, підвищення мотивації до навчання, створення достатніх можливостей для творчості та самостійності учнів, розвиток колективістських почуттів та почуття відповідальності за власні досягнення та досягнення групи. Учні початкової школи вчаться взаємодіяти та дискутувати з однокласниками та вчителями, використовуючи різноманітні засоби навчання, моделюючи життєві ситуації та вирішуючи проблеми.

Недоліки інтерактивного навчання особливо очевидні в перші роки навчання в початковій школі. Це пов'язано з тим, що учнів не вчать працювати в групах, їхні комунікативні навички не розвинені, а процес взаємного навчання не налагоджений. Командна робота часто призводить до шуму та поганої дисципліни, оскільки учні початкових класів за своєю природою є рухливими. Серед інших недоліків інтерактивного навчання вчителі початкових класів називають проблеми зі зворотним зв'язком із учнями, труднощі в оцінюванні учнів, які працюють в групах, труднощі в підведенні учнів до певних висновків тощо. Тому вчителі повинні ретельно готувати дітей до інтерактивного навчання. Впроваджувати його варто лише тоді, коли це дійсно необхідно і доречно, щоб не створювати імідж учителя, який використовує сучасні педагогічні інновації [11].

До інтерактивних методів відносимо такі, як «Вітер дме», «Якби я був явищем природи», «Мозковий штурм», «Журналіст», «Незакінчені речення», «Робота в парах», «Узаконена шпаргалка», «Сім речень», «Ланцюжок», «Робота в малих групах», «Похід до театру», «Асоціативний куц», «Акваріум», «Буриме», «Додаткове крісло», «Розумна сова», «Шість капелюхів», «Риболовля», «Упізнай мене», «Хокей», «Займи позицію» тощо.

Використання сторітелінгу на уроках української мови та читання – це ще один інноваційний вид освітньої технології.

Компонентами історії, що створюється за допомогою техніки сторітелінгу, є протагоніст, сюжет, тема та ідея.

Техніка сторітелінгу включає в себе такі дисципліни, як психологія, педагогіка, ораторське мистецтво та педагогіка. Щоб зробити історію цікавою, необхідний багатий словниковий запас.

Щоб навчити учнів розповідати історії, які уважно слухають однокласники, вчителі повинні працювати над розвитком: 1) вміння вибрати відповідну історію; 2) вміння розуміти важливість сторітелінгу; 3) вміння вибрати ефективний початок для історії; 4) вміння логічно побудувати історію; 5) вміння висловити свою думку; 6) вміння розповісти історію; 7) вміння розповісти історію; 8) вміння розповісти історію; 9) вміння висловлювати своє ставлення до розповіді [10].

Науковці розрізняють активний та пасивний сторітелінг. Активний сторітелінг передбачає, що вчитель бере на себе відповідальність за створення та розповідь історії. У пасивному сторітелінгу вчителю допомагають учні. Який тип сторітелінгу використовується, залежить від змісту уроку, теми уроку та особистих уподобань учителя.

Пасивний сторітелінг ідеально підходить для введення нових тем. Під час розповіді можна вводити нові правила. Активний сторітелінг варто використовувати для закріплення знань. Учні створюють власні історії, а завдання вчителя – спрямувати їх на правильний шлях.

Важко переоцінити потенціал сторітелінгу у викладанні української мови та читання. Це нове, незвідане і викликає неабиякий інтерес в учнів.

Підготовчий етап включає: обмірковування ситуацій, у яких техніка сторітелінгу може бути використана на уроці; вибір (або створення) історії (з урахуванням інтересів дітей, програмного матеріалу, рівня складності та національної культури); планування уроку (або його частини); постановку мети та завдань; сприяння її досягненню; розробку та добір вправ, які допоможуть дітям застосувати на практиці знання, отримані під час прослуховування історії; розподіл часу.

Оскільки розповідання історій передбачає слухання, основною метою є розвиток комунікативної компетентності, тому другий етап потрібно розділити на три підетапи: до прослуховування історії, під час прослуховування історії та після прослуховування історії.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Діти повинні підготуватися до розповіді, оскільки вона значною мірою залежить від того, яку обстановку створить учитель. Підготовка може здійснюватися різними способами.

Спеціально підготовлені запитання, різноманітні твердження та вдало дібрана лексика допомагають передбачити, про що буде розказано далі. Тут вступає в дію семантичне і лексичне передбачення, а також розвивається уява і навички мислення. Корисними є і технічні засоби. На підготовчому етапі можна підготувати презентацію з малюнками, що ілюструють ситуацію розповіді та узгодити її з підготовчим етапом.

Основне завдання вчителя під час слухання історії – допомогти дітям зрозуміти її. Необхідно використовувати міміку, жести, різні інтонації голосу і всілякі рухи. Процес розповідання історій поєднує в собі, з одного боку, правила гри та змодельовані ситуації, а з іншого – матеріал, який потрібно засвоїти, відпрацювати та активізувати. Це створює умови для активної участі дітей у процесі комунікації, забезпечуючи достатню кількість повторень у процесі, який зберігає новизну і поступово ускладнюється.

Після прослуховування оповідання можна практикувати тренувальні вправи. Крім того, після прослуховування казки можна проводити вправи, спрямовані на розвиток творчих здібностей дитини (наприклад, створення ілюстрацій до казки, виготовлення масок для персонажів, придумування власних історій тощо). Сторітелінг є одним із найпростіших і найшвидших способів створити контакт між учителем та учнями, привернути та утримати їхню увагу [26].

У пошуках шляхів підвищення ефективності освітнього процесу було розроблено низку методів навчання, які сприяють активізації освітнього процесу, розвитку пізнавального інтересу учнів, формуванню теоретичного мислення учнів, поетапному формуванню розумових дій, диференціації та індивідуалізації навчання, оптимізації навчання та організації проблемного навчання. На сучасному етапі одним із таких методів є *метод проєктів*. Метод проєктів вважають одним із найперспективніших методів навчання. За своєю природою проєктна робота є інноваційною. Вчителям необхідно застосовувати нові знання, діяти самостійно або в команді, розвивати навички прийняття рішень, знаходити і застосовувати нову інформацію з різних джерел, використовувати інформаційні та комп'ютерні технології для виконання завдань, розвивати критичне мислення і саморозвиток.

Упровадження методу проєктів в освітній процес має велике значення для початкової школи. Це пов'язано з тим, що він допомагає повною мірою реалізувати метод розумової діяльності, змінити мотиваційну структуру особистості та розвинути її навчальні здібності. На сучасному етапі реформування шкільної освіти доречним і актуальним є впровадження в освітній процес методики навчальних проєктів.

Проектне навчання – це метод, який ґрунтується на потребах та інтересах дитини, стимулює самостійність і забезпечує єдність інтелектуального, емоційного та морального розвитку. Проєктування – це конкретний індивідуальний творчий процес, що вимагає оригінального рішення від кожного учасника, – і колективний творчий процес. Варто зазначити, що метод проєктів (від грец. «метод дослідження») – це система навчання, за якої учні здобувають знання шляхом планування та виконання практичних завдань (проєктів) поступово зростаючої складності [13].

Проектна діяльність сприяє формуванню творчої особистості та гуманістичного підходу до навчання, оскільки діяльність у цей період спрямована на реалізацію своїх ідей та зміну навколишнього середовища (створення моделей і структур) із урахуванням різних потреб відповідно до своїх здібностей.

Метою педагогічного проєктування є створення умов, за яких учитель може реалізувати особистий досвід проєктної діяльності учнів в освітньому процесі. Робота над проєктами ґрунтується на принципі індивідуально-орієнтованого навчання, який базується на вільному виборі учня, врахуванні його інтересів та конкретних завдань, що стоять перед ним.

Метод проєктів є інтегрованим компонентом добре продуманої та структурованої системи освіти, що базується на розвитку пізнавальних навичок, творчих здібностей, умінні орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно конструювати знання, розвивати критичне та креативне мислення. Сьогодні проєктування в освіті розвивається у трьох напрямках: 1. Метод проєктів як один із інтегрованих методів навчання дітей дошкільного та шкільного віку. 2. Соціальне проєктування – особлива діяльність учнів, спрямована на вирішення конкретних соціальних проблем. 3. Проєктування – особлива діяльність учителів, змістом якої є дослідження, розробка та реалізація проєктів, а її змістом є дослідження і створення нових видів навчальної діяльності, освітніх моделей тощо.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Основними завданнями проектної технології в початковій школі на сучасному етапі є розвиток навичок самостійної роботи, застосування знань у нестандартних ситуаціях, розвиток комунікативних навичок учнів та навичок дослідницької діяльності.

Проекти, що реалізують у сучасному освітньому процесі в початковій школі, можна класифікувати за кількома критеріями: 1. Види діяльності, що визначають проєкт (дослідницька, інформаційна, прикладна (практико-орієнтована), творча, ігрова, комунікативна (переважно використовується в 4 класі через наявність навчальних матеріалів, спеціальної підготовки вчителів інформатики, чіткого визначення теми проєкту та цільової групи, контролю за його виконанням) [7].

Ураховуючи специфіку навчання дітей молодшого шкільного віку, проєкти мають бути об'єднані за видами діяльності (наприклад, дослідницько-інформаційні, інформаційно-прикладні, інформаційно-ігрові тощо).

2. За кількістю предметів, які охоплює проєкт: однопредметні (в межах одного предмета), міжпредметні (інтегрують зміст кількох предметів) та надпредметні (включають зміст із галузей, що не входять до навчальної програми початкової школи).

3. За кількістю учасників проєкту: індивідуальні, парні, групові, колективні.

4. За тривалістю реалізації: короткострокові (міні-проєкти тривалістю від одного до кількох уроків на тиждень), середньострокові (проєкти тривалістю від двох тижнів до двох-трьох місяців), довгострокові (проєкти тривалістю від одного-двох семестрів і більше). Як свідчить практика, довгострокові проєкти використовують рідко і потребують спеціальної підготовки учнів та вчителів, забезпечення дидактичними матеріалами та технічним обладнанням, залучення батьків та громади.

5. Залежно від характеру контакту: внутрішні (здійснюють у межах одного класу), однопаралельні та міжпаралельні (здійснюють із паралельними класами), міжшкільні (залучають учнів з різних шкіл району чи міста), регіональні, національні та міжнародні. Учні початкової школи, зазвичай, беруть участь у першому та другому типах проєктів.

6. Характер партнерства: кооперативний, змагальний або конкурентний. Метод проєктів є інноваційною освітньою технологією. Це означає, що може бути реалізований особистісно зорієнтований підхід до навчання, який базується на особистісних особливостях до досвіду та рівні

інтелектуального, морального і фізичного розвитку дитини. Метод проєктів допомагає вирішити мотиваційні проблеми, створити позитивну атмосферу навчання та навчити дітей застосовувати знання на практиці для вирішення життєвих та особистих проблем [18].

Організація проєктної діяльності може здійснюватися різними способами: виконання проєктних завдань на уроці або впродовж серії уроків з певної теми, здійснення проєктної діяльності в позаурочний час, представлення кінцевих результатів безпосередньо на уроці, презентація кінцевих інтелектуальних (матеріальних) продуктів під час виховних заходів тощо. Організація навчальної проєктної діяльності має відповідати таким вимогам: вона має бути заздалегідь спроектована; розроблена з урахуванням навчально-пізнавальних потреб учнів та конкретних умов, можливостей і зусиль усіх майбутніх суб'єктів проєктної діяльності; актуальна для учнів та їхнього соціального оточення; дослідницький апарат та його обґрунтування; є інклюзивним; забезпечує набуття учнями нових знань, умінь і навичок; має практичне спрямування; публічно презентується до, під час і після виконання проєкту.

Таким чином, освітні реформи, в основі яких лежить проєктне навчання, є одним із шляхів входження України до світового освітнього простору.

Однією із ключових складових сучасного освітнього процесу Нової української школи є використання *активних та інтерактивних методів і прийомів навчання*. На думку вчених А. Кроуфорда, Д. Маккінстера, С. Метьюза та В. Соула, учні найбільш повно і з користю засвоюють матеріал за допомогою активних методів, коли вони сфокусовані на досягненні конкретних цілей і добре організовані. На думку дослідників, такі уроки є найуспішнішими, оскільки учнів заохочують до самостійного та критичного мислення. Учні мають змогу розмірковувати над тим, що вони вивчають, застосовувати отримані знання в реальному житті та подальшому навчанні, а також продовжувати вчитися самостійно. Дослідники стверджують, що навчання, яке можна використовувати і результати якого є довготривалими, є більш ефективним використанням часу вчителів і коштів суспільства, ніж навчання, яке робить учнів пасивними, вчителів монотонно втомлює і результати якого швидко забуваються, оскільки не використовуються на практиці і ніяк не розвиваються [11].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Питання розвитку критичного мислення вивчалось в працях таких дослідників, як Д. Гальперн, А. Кроуфорд, М. Ліппман, Ж. Піаже. У працях зарубіжних дослідників навички критичного мислення розглядають як процес набуття і практики компетентності з урахуванням особистісних і суспільних систем цінностей. Вивченням цього феномену займалися такі українські дослідники як О. Белкіна-Ковальчук, Н. Вукіна, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Терно, А. Тягло, О. Чуба. У працях вітчизняних дослідників проблему критичного мислення розглядають як упровадження таких методик в освітній процес задля його вдосконалення та підвищення ефективності. У своїх працях вони не лише розглядають теоретичні аспекти проблеми, а й пропонують практичні поради, що ґрунтуються на власному досвіді.

Сучасні *освітні технології розвитку критичного мислення* стосуються таких питань: навчальна мотивація: підвищення інтересу до процесу навчання та активного усвідомлення матеріалу; інформаційна грамотність: розвиток здатності самостійно аналізувати та оцінювати всю складну інформацію; культура письма: навички написання творів у різних жанрах; соціальна компетентність: розвиток комунікативних навичок і вмінь, навички письма; соціальна компетентність: розвиток комунікативних навичок та виховання відповідальності за свої знання [9].

Навчити дітей критично мислити – означає навчити їх ставити правильні запитання, спрямовувати свою увагу в потрібне русло, робити висновки та знаходити рішення, і кожна дитина потребує розумного керівництва з боку вчителя для того, щоб розвивати свої творчі здібності ЗЗСО. Необхідно зробити кожен урок мислячим, комунікативним та інтерактивним. Загальна мета освіти сьогодні – розвивати культуру характеру. Запитання є одним із механізмів розвитку навичок критичного мислення. Справедливо стверджувати, що питання стимулюють критичне мислення [12].

Уміння ставити запитання формують за допомогою таких методів технології критичного мислення як «Ромашка запитань», «Кубування», «Товсті / тонкі запитання», «З-Х-Д», «Інтерв'ю», «6W», «Банк запитань», «Обмін проблемами», «Читання в парах / запитання в парах». Навичку висувати припущення формують і розвивають під час застосування методів «Дерево передбачень», «Вірні та невірні висловлювання», «Кошик ідей», «Мозковий штурм», «Читання з зупинками», «Вилучи зайве», «Припущення на основі запропонованих слів», «Займи позицію», «Дерево рішень», «Лінія

цінностей», «Обговорення проблеми в загальному колі», «Чи вірите ви, що...».

Такі методи як «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Дерево рішень», «Лінія цінностей», «Обговорення проблеми в загальному колі» допомагають розвивати уміння лаконічно висловлювати та аргументувати власну думку.

Уміння критично читати формується методами «Гронування», «Кластер», «Читання в парах / запитання в парах», «Читання з маркуванням», «Ромашка Блума», «Кубик Блума» тощо.

Навичка синтезувати інформацію допомагають формувати такі методи як «Сенкан», «Кластер», «Ментальна карта», «Лепбук», «Хмара слів», «Гронування». Методи «Бортовий журнал», «Тепер я...», «Шкала думок», «Кубик Блума», «Ромашка Блума», «З-Х-Д», «Тонкі / товсті запитання» допомагають здійснити рефлексію [13].

В умовах широкого розповсюдження Інтернету та широкого використання різних комунікаційних технологій однією з інновацій в організації освітнього процесу є квест-технологія, яка заслуговує на місце в освітніх технологіях нашої країни.

Питання використання *квест-технології* в освітньому процесі активно вивчають зарубіжні й українські науковці: Б. Додж, Т. Марч; М. Андрєєва, О. Багузіна, Я. Биховський, Г. Воробйов, О. Гапєєва, Д. Грабчак, М. Гриневич, Л. Желізняк, Л. Іванова, С. Іць, Н. Кононець, С. Напалков, Г. Шаматоньова, О. Шевцова, В. Шмідт, О. Шульгіна та ін.

Проходячи квест, діти молодшого шкільного віку вчаться критично мислити, вирішувати складні завдання на основі аналізу ситуацій і відповідної інформації, враховувати альтернативні думки, самостійно приймати обдумані рішення, брати на себе відповідальність за їх виконання і, в багатьох випадках, ставити себе в ситуації вибору; аналізувати кожен етап навчання, досліджувати причини труднощів і знаходити шляхи виправлення помилок. Учні мають право обирати, як їм працювати, подавати пропозиції та гіпотези. Таке відчуття свободи вибору робить діяльність осмисленою, свідомою, продуктивною і більш ефективною.

Квест-технологія виконує такі функції:

Освітню – залучення кожного учня до активних пізнавальних процесів. Організовує індивідуальну та групову діяльність учнів, виявляє їхні вміння та навички самостійної роботи над будь-якою темою.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Розвивальну – інтерес до предмета, творчість, розвиток уяви, формування дослідницьких навичок, навичок самостійної роботи з інформацією, розширення кругозору, ерудиції, мотивації.

Виховну – виховує вміння працювати в команді, розвиває особисту відповідальність за виконання завдань, виховує активний інтерес до предмета.

Квести можна класифікувати:

1. За формою дії: найважливішими елементами гри є власне історія (сюжет) та дослідження світу, а ключову роль в ігровому процесі відіграє розв'язання головоломок та завдань, що вимагають від гравця розумових зусиль; вебквести – спрямовані на пошук та аналіз вебресурсів і створення вебпродуктів (сайтів, блогів, віртуальних словників тощо); QR-квести – спрямовані на використання QR-кодів (2D-штрих-кодів); медіаквести – спрямовані на пошук та аналіз медіаресурсів, наприклад, фото- та відеоквести.

2. За режимом проведення: реальний режим, віртуальний режим, комбінований режим.

3. За тривалістю реалізації: короткострокові, наприклад, 1-3 заняття, спрямовані на поглиблення та закріплення знань; довгострокові (1 семестр або 1 рік), спрямовані на поглиблення та трансформацію знань.

4. За формою проведення: групові, індивідуальні.

5. За предметним змістом: моноквест, міждисциплінарний квест.

6. За сюжетною структурою: лінійні, нелінійні, кільцеві.

7. За інформаційним навчальним середовищем: традиційне навчальне середовище, віртуальне навчальне середовище.

8. За технологічними платформами: віртуальні щоденники та журнали (блоги, живі журнали тощо), вебсайти, форуми, гугл-групи, вікі-сторінки, соціальні мережі.

9. За основними видами діяльності учня: дослідницькі, інформаційні, творчі, пошукові, ігрові квести, рольові ігри.

10. За характером контактів: учні одного класу або ЗЗСО, учні з одного району, учні з однієї країни, учні з різних країн [17].

11. За типом завдань: переказ – демонстрація розуміння теми на основі представлення матеріалу з різних джерел у новому форматі: презентації, плакати, створення історій; планування і проектування – розробка планів і проєктів на основі заданих умов; самосвідомість – всі аспекти дослідження особистості; редагування перетворення форм

інформації з різних джерел: кулінарні книги, віртуальні виставки, капсули часу, створення культурних капсул; творчі завдання – творча робота в певних жанрах: створення п'єс, віршів, пісень, відеороликів.

Отже, квест-технологія як сучасна освітня технологія має враховувати всі види знань та їх структурні компоненти. У процесі роботи над квестами або створення власних квестів учні розуміють реальний процес і переживають конкретні ситуації. З точки зору інформаційної діяльності, працюючи над квестами, учні розвивають уміння шукати та аналізувати інформацію, зберігати, передавати, порівнювати та синтезувати нову інформацію на основі порівняння.

Виконуючи квести та створюючи власні продукти, учні вчать формулювати проблеми, планувати діяльність, критично мислити, вирішувати складні завдання, враховувати альтернативні думки, самостійно приймати обґрунтовані рішення та брати на себе відповідальність за їх виконання.

На успіх квесту впливає багато чинників, але якщо етапи планування та реалізації квесту пройшли успішно, то можна досягти всіх основних цілей сучасної освіти. Звичайно, квести – це не єдиний спосіб взаємодії з учнями, але середньостатистичний сучасний учитель ЗЗСО звертає увагу на цю унікальну методику. Адже в залежності від цілей та змісту матеріалу вчитель має орієнтуватися на форми та методи навчання, які дадуть хороші результати.

Для впровадження *методики «Щоденні 5»* вчителі початкових класів мають бути готовими до організації навчальної діяльності учнів та дотримання щоденного робочого розпорядку. Вчителі також повинні пояснити учням, навіщо вони використовують розпорядок дня. Для того, щоб стати успішними людьми в майбутньому, їм потрібно навчитися слідувати певним шляхом. Це 10 кроків до успішного навчання та самостійності. Їх суть полягає у розвитку готовності до різних видів діяльності, таких як: 1) визначення того, що ви будете вивчати; 2) постановка цілей та обґрунтування необхідності їх досягнення; 3) опис бажаних кроків вашої діяльності; 4) моделювання бажаних кроків; 5) моделювання найменш бажаних кроків; 6) моделювання найменш бажаних кроків, а потім змоделювати найбільш бажані кроки; 7) навчитися пересуватися класом і знаходити зручне місце (розуміючи право кожного на особисте навчальне середовище); 8) розвивати і тренувати особисту витримку, волю і характер; 9) навчитися працювати самостійно;

10) змінювати форму діяльності; 11) бути підготовленим; 12) аналізувати свою роботу і вчитися відповідати на запитання «Як пройшло?» [6]; 13) навчитися відповідати на запитання «Як пройшло?» [7].

Пропонуємо п'ять видів діяльності в технології.

Першим кроком у впровадженні є «Читання для себе». Вчитель може самостійно визначити найкращий час для реалізації цієї вправи. Важливо, щоб учні самі обирали книги та тексти для читання. Для цього слід створити класну бібліотеку, враховуючи інтереси учнів. Вчителі не повинні нав'язувати власну літературу. Час читання для учнів становить 20 хвилин, але бажано починати з 5-10 хвилин, залежно від віку учня, і поступово збільшувати час читання. Для мотивації читання в класі слід створити розділ «Читацькі досягнення», щоб учні могли відстежувати власний прогрес у читанні. Після прочитання книжки чи тексту учні мають виконувати завдання, щоб перевірити розуміння твору і, найголовніше, усвідомити прочитане.

Другий етап – «Читання для когось». У цій вправі учні об'єднуються в пари відповідно до своїх інтересів або відповідно до обраного твору. Завдяки цій діяльності діти вчаться співпрацювати – слухати одне одного, виконувати завдання в парі, ставити запитання про прочитане та аналізувати твір. «Читання для когось» дозволяє учням ознайомитися з цим видом діяльності, починаючи з коротких оповідань, які не потребують багато часу для читання, і збільшуючи довжину тексту в міру просування. Після того, як учні оберуть текст для читання, запропонувати їм обрати формат твору. Діти можуть читати одне-два речення або абзаци, у 3-4 класах – кілька абзців або сторінку, але учні роблять свій вибір самостійно. Вчителі не повинні нав'язувати свої побажання. Після читання в парах учні мають розпочати завдання з аналізу прочитаного. І вчитель, і учні також повинні пам'ятати про правила роботи в парах, починати роботу, як тільки вони обрали твір, читати по порядку, працювати на одному місці впродовж усього відведеного часу, допомагати один одному розуміти, ставлячи запитання щодо змісту твору, і виконувати завдання після вивчення твору. У «Читанні для когось» учні вчаться слухати один одного.

Четвертий етап – «Робота зі словами». На цьому етапі вчитель обирає слова для опрацювання з учнями, а також використовує слова з навчальної програми. Також можна працювати з незнайомими словами, які учні зустрічали під час читання романів, розв'язування математичних задач чи роботи з текстами на уроках інших освітніх галузей. У процесі «роботи зі

словами» вчитель надає учням словник, щоб вони могли знайти визначення слів і реквізит. Для цієї справи вчитель готує різноманітні завдання для учнів, щоб закріпити те, що вони вивчили на уроках української мови. Після того, як учні вивчили певну кількість слів, можна запропонувати їм скласти оповідання, казку чи новелу, використовуючи ці слова. Для цього завдання важливо створити в класі «стіну слів» (місце, де розміщуються всі слова, вивчені впродовж місяця). У «роботі зі словами» діти використовують словники, поповнюють свій словниковий запас і використовують набуті знання для написання різних видів робіт – переказів, оповідань, власних творів – та розвивають зв'язне мовлення.

П'ятий етап «Щоденні 5» – «Слухання». На цьому етапі вчитель готує для учнів аудіозаписи для прослуховування, які вони можуть вибрати і прослухати, або учні можуть вибрати і прослухати файли, використовуючи відповідне обладнання. Сьогодні існує багато джерел аудіозаписів літературних творів в інтернеті. Після виконання завдання з аудіювання учні працюють над завданням на підтвердження почутого. Під час аудіювання учні вчаться сприймати інформацію впродовж тривалого часу, не відволікаючись, розвивають витримку, обмінюються думками про прослуханий твір та аналізують почуте [8].

Таким чином, система «Daily 5» покликана допомогти учням розвинути самостійність і витримку впродовж п'яти кроків і повністю залучитись до вдумливого читання та творчого, особистого письма протягом тривалого періоду часу.

Диференціація навчання означає врахування індивідуальних особливостей учнів, коли учні готуються до окремого навчання на основі низки характеристик, і більшість навчання в цьому випадку відбувається за кількома різними навчальними планами або програмами [8].

Диференційоване навчання – це організоване навчання типологічних груп, сформованих на приблизно однаковому рівні розвитку, де дітей можна навчати на досить високому рівні складності з використанням різних методів, прийомів і форм самостійної роботи, що відповідають освітній компетенції кожної групи.

Використання рівневої диференціації дає можливість: гуманізувати освітній простір; розвивати пізнавальні потреби учнів, самооцінку та навички планування і координації діяльності; розвивати навички групової, парної та індивідуальної роботи; досягти базового освітнього рівня для всіх

учнів; враховувати індивідуальні особливості, інтереси та здібності учнів.

У класі слід вирішувати такі питання: а) вивчати типологічні особливості учнів та рівень успішності з метою оцінки їхніх здібностей; б) систематично вирішувати питання рівневої диференціації, наприклад, шляхом групування класів за навчальними можливостями учнів; в) розвивати навички учнів у класі.

Рівнева диференціація навчання в класі є досить складною проблемою. Тому для її ефективного вирішення необхідно дотримуватися таких педагогічних вимог:

1. Враховувати загальну готовність учнів до наступних видів діяльності.

2. У покроковій роботі підбирати завдання за принципом варіативності, враховуючи можливість передачі завдань від учнів із сильними навичками до учнів із нижчим рівнем знань (це полегшує роботу вчителя з підготовки до уроку, а також роботу учнів, які можуть виконати кожне завдання).

3. Завжди створювати ситуації, в яких кожен учень може досягти успіху.

4. Необхідно розробити систему таким чином, щоб ці завдання ставали поступово складнішими для сильніших учнів і менше допомоги для слабших учнів. (Однотипні завдання не створюють належних умов для розвитку мислення учнів).

5. Розвивати вміння розподіляти увагу: слідкувати за тим, як кожен учень виконує завдання. (Кількість учнів у класі не має значення).

6. Обрати метод розподілу часу. Підбирати завдання так, щоб усі групи учнів закінчували приблизно в один і той самий час.

7. Використовувати естафетну систему, коли сильніші учні ведуть за собою слабших. (Почніть дослідження з групи учнів, які є найсильнішими у вивченні матеріалу. Це дасть можливість іншим групам учнів почути правильні відповіді та закріпити знання молодших і повільніших учнів).

8. Створити об'єктивні умови для вибору учнів, використовуючи різноманітні інструменти зворотного зв'язку (щоб поділити їх на групи, вчитель може дати класу завдання. Ті, хто найшвидше відповість на запитання, належать до першої групи).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

9. Під час поетапної роботи (якщо є три-чотири етапи) не оцінювати учнів на кожному етапі, а лише після того, як вони виконали загальне завдання.

10. Не перешкоджати просуванню учня вперед.

11. Робота в класі має бути ефективною, а не кричущою.

12. Які методи диференціації використовуються, з якою метою, чому саме на цьому етапі уроку і як вони продовжують розпочату роботу на наступному уроці [19].

Учителі повинні ставитися до всіх учнів у класі чуйно і щиро, завжди пам'ятаючи про те, щоб не приділяти надмірної уваги сильнішим учням і не допускати морального приниження слабших.

Якщо учні не в змозі вирішити правильні варіанти, їх слід заохочувати, підтримувати і допомагати, не зосереджуючись на їхніх помилках. Важливо вміти не робити помилок, але ще важливіше – вміти їх виправляти. Зрештою, діти завжди стикатимуться з проблемами в житті, і школа має навчити учнів знаходити шляхи їх вирішення.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, в межах модернізації сучасної української системи освіти знання, уміння та навички все частіше розглядають як інструментальну основу для формування компетентностей учнів, а не як основну мету навчання. У межах нової освітньої парадигми системного, діяльнісного навчання пріоритет надається цілісному розвитку особистості учня, його здатності до самостійних роздумів і прийняття рішень. У цьому контексті пізнавальний інтерес стає потужним засобом активізації освітнього процесу, а використання нових інноваційних освітніх технологій в освіті – вирішальним інструментом.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають в описі практичного застосування освітніх технологій на уроках української мови та читання для подальшого використання їх майбутніми педагогами в практичній педагогічній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий навчальний план початкової школи. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Світоч, 2019. С. 30-33.

2. Вашуленко О. В. Формування у молодших школярів умінь створювати власні висловлювання на уроках літературного читання / [Електронне видання]: методичні рекомендації. Київ : Педагогічна думка, 2020. 71 с.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

3. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. 100 мовних вправ для розвитку дослідницьких умінь учнів: метод. посібн. для вчителів. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 64 с.
4. Грибачова М. Скрайбінг – сучасний засіб візуалізації мислення учнів. *Учитель початкової школи*. 2017. №1.
5. Державний стандарт початкової школи. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : Світоч, 2019. С. 4-29.
6. Дубровська Л. О., Дешко О. О. Проблема готовності вчителів початкових класів до упровадження ідей реформи нової української школи. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2018. №3. С. 23- 27
7. Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: проблеми і орієнтири: колект. монографія / за заг. ред. М. Г. Іванчук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 352 с.
8. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <https://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyjpidhody-chastyna-1/>.
9. Кірик М. Ю., Данилова Л. І. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Львів : Світ, 2019. 136 с.
10. Ковальчук О., Гудима Н., Мелекесцева Н. Інноваційна технологія case study як засіб реалізації діяльнісного підходу у формуванні соціальної і комунікативної компетентностей здобувачів початкової освіти. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: збірник наукових праць. Серія: Педагогічні науки*. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2023. Вип. 64 С. 94-103. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/issue/view/35/29>.
11. Комар О. А. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивних технологій. Теоретико-методичні аспекти. Монографія. Умань : РВЦ "Софія", 2008.
12. Михайлюк Т. В. Особливості проведення інтегрованих уроків з використанням електронних засобів навчання у початковій школі. Біла Церква, 2014. 47 с.
13. Мелекесцева Н., Гудима Н., Ковальчук О., Марценюк І. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до створення електронного портфоліо як інструмента рефлексії й узагальнення професійних досягнень. *Acta Paedagogica Volynienses*. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. Вип. 4. С. 60-68. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/issue/view/80/82>.
14. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н.М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
15. Онопрієнко О. В. Інструментарій оцінювання результатів компетентісно орієнтованого навчання молодших школярів: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2020. 72 с.
16. Петричко І. Методичний супровід учителя Нової української школи. *Початкова школа*. 2020. № 9. С. 45-46.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

17. Плющ Ю. О. Кейс-технологія в початковій школі: poradnik dla vchyteliv. Харків : Основа, 2019. 127 с.
18. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.
19. Прищепя О. Ю. Формування і розвиток навичок письма молодших школярів на засадах диференційованого підходу: методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 72 с.
20. Суржук Т. Б., Ткачук О. С. Інтеграція в навчанні української мови та читання учнів початкової школи. URL : <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v34/52.pdf>.
21. Технології навчання в мовно-літературній галузі початкової школи : навчально-методичний посібник для самостійної роботи / Автори-укладачі: Л. М. Роєнко, Т. А. Торчинська. Умань, 2018. 149 с.
22. Хома О. М. Інтегрований підхід у навчанні української мови та читання в початковій школі. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 43. Т. 2. 2022. С. 33-36.
23. Хоминець В. В., Кірик М. Ю. Інновації в початковій школі. Ужгород, 2018. 344 с.
24. Шпак В. П. Тенденції інтегрованого навчання учнів початкової школи в контексті реформаційних змін. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. №4. С. 132–138.
25. Шумілова І. Новітні технології викладання освітніх галузей у початковій школі. URL: <https://oldiplus.ua/novitni-tehnologii-vikladannya-osvitnih-galuzej-u-pochatkovij-shkoli/>.
26. Янкович О. І., Кузьма І. І. Освітні технології у початковій школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2018. 266 с.
27. Chykalova T., Mieliekiestseva N., Kovalchuk O., Hudyma N. and others. Professional competencies of primary school teachers: life-long learning. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2021. Vol. 11, Issue 2, Special issue XXII. P. 27-33. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/papers/A_05.pdf.

REFERENCES

1. Bazovyi navchalnyi plan pochatkovoї shkoly. Typovi osviti prohamy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: 1-2 ta 3-4 klasy. Kyiv : Svitoch, 2019. S. 30-33.
2. Vashulenko O. V. Formuvannia u molodshykh shkoliariv umin stvoriuvaty vlasni vyslovliuvannia na urokakh literaturnoho chytannia / [Elektronne vydannia]: metodychni rekomendatsii. Kyiv : Pedahohichna dumka, 2020. 71 s.
3. Vashulenko M. S., Dubovyk S. H. 100 movnykh vprav dlia rozvytku doslidnytskykh umin uchniv: metod. posibn. dlia vchyteliv. Kyiv : Vydavnychy dim «Osvita», 2018. 64 s.
4. Hrybachova M. Skraibinh – suchasnyi zasib vizualizatsii myslennia uchniv. *Uchytel pochatkovoї shkoly*. 2017. №1.
5. Derzhavnyi standart pochatkovoї shkoly. Typovi osviti prohamy dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity: 1-2 ta 3-4 klasy. Kyiv : Svitoch, 2019. S. 4-29.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

6. Dubrovska L. O., Deshko O. O. Problema hotovnosti vchyteliv pochatkovykh klasiv do uprovdzhennia idei reformy novoi ukrainskoi shkoly. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykholoho-pedahohichni nauky*. 2018. №3. S. 23- 27

7. Innovatsii u profesiino-pedahohichnii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia: problemy i oriientyry: kolekt. monohrafiia / za zah. red. M. H. Ivanchuk. Chernivtsi : Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha, 2020. 352 s.

8. Intehrovane navchannia: tematychnyi i diialnisnyi pidkhody (Chastyna 1). URL: <https://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyjpidhody-chastyna-1/>.

9. Kyrk M. Yu., Danylova L. I. Nova ukrainska shkola: orhanizatsiia diialnosti uchniv pochatkovykh klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk. Lviv : Svit, 2019. 136 s.

10. Kovalchuk O., Hudyma N., Mieliekiestseva N. Innovatsiina tekhnolohiia case study yak zasib realizatsii diialnisnoho pidkhodu u formuvanni sotsialnoi i komunikatyvnoi kompetentnosti zdobuvachiv pochatkovoї osvity. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats. Seriia: Pedahohichni nauky*. Izmail : RVV IDHU, 2023. Vyp. 64 S. 94-103. URL: <http://visnyk.idgu.edu.ua/index.php/nv/issue/view/35/29>.

11. Komar O. A. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii. Teoretyko-metodychni aspekty. Monohrafiia. Uman : RVTs "Sofiia", 2008.

12. Mykhailiuk T. V. Osoblyvosti provedennia intehrovanykh urokiv z vykorystanniam elektronnykh zasobiv navchannia u pochatkovii shkoli. Bila Tserkva, 2014. 47 s.

13. Mieliekiestseva N., Hudyma N., Kovalchuk O., Martseniuk I. Pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv do stvorennia elektronnoho portfolio yak instrumenta refleksii y uzahalnennia profesiinykh dosiahnen. *Acta Paedagogica Volynienses*. Lutsk : Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky, 2023. Vyp. 4. S. 60-68. URL: <http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/pedagogy/issue/view/80/82>.

14. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia / Pid zah. red. Bibik N.M. Kyiv : TOV «Vydavnychy dim «Pleiady», 2017. 206 s.

15. Onoprienko O. V. Instrumentarii otsiniuvannia rezultativ kompetentnisno ori-yentovanoho navchannia molodshykh shkoliariv: metodychnyi posibnyk. Kyiv : KONVI PRINT, 2020. 72 s.

16. Petrychko I. Metodychnyi suprovid uchytelia Novoi ukrainskoi shkoly. *Pochatkova shkola*. 2020. № 9. S. 45-46.

17. Pliushch Yu. O. Keis-tekhnolohiia v pochatkovii shkoli: poradnyk dlia vchytelia. Kharkiv : Osnova, 2019. 127 s.

18. Ponomarova K. I. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv u protsesi navchannia ukrainskoi movy: metodychnyi posibnyk. Kyiv : KONVI PRINT, 2020. 88 s.

19. Pryshchepa O. Yu. Formuvannia i rozvytok navychok pysma molodshykh shkoliariv na zasadakh dyferentsiiovanoho pidkhodu: metodychnyi posibnyk. Kyiv : KONVI PRINT, 2020. 72 s.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

20. Surzhuk T. B., Tkachuk O. S. Intehratsiia v navchanni ukraïnskoï movy ta chytannia uchniv pochatkovoï shkoly. URL : <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v34/52.pdf>.

21. Tekhnolohii navchannia v movno-literaturnii haluzi pochatkovoï shkoly : navchalno-metodychnyi posibnyk dlia samostiinoï roboty / Avtory-ukladachi: L. M. Roienko, T. A. Torchynska. Uman, 2018. 149 s.

22. Khoma O. M. Intehrovanyi pidkhid u navchanni ukraïnskoï movy ta chytannia v pochatkovii shkoli. *Innovatsiina pedahohika*. Vyp. 43. T. 2. 2022. S. 33-36.

23. Khomynets V. V., Kyrk M. Yu. Innovatsii v pochatkovii shkoli. Uzhhorod, 2018. 344 s.

24. Shpak V. P. Tendentsii intehrovanoho navchannia uchniv pochatkovoï shkoly v konteksti reformatsiinykh zmin. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriia: Pedahohichni nauky*. 2018. №4. S. 132–138.

25. Shumilova I. Novitni tekhnolohii vykladannia osvitynikh haluzei u pochatkovii shkoli. URL: <https://oldiplus.ua/novitni-tehnologii-vikladannya-osvitnih-galujej-u-pochatkovij-shkoli/>.

26. Yankovych O. I., Kuzma I. I. Osvitni tekhnolohii u pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk. Ternopil : TNPU im. Volodymyra Hnatiuka, 2018. 266 s.

27. Chykalova T., Mieliekiestseva N., Kovalchuk O., Hudyma N. and others. Professional competencies of primary school teachers: life-long learning. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2021. Vol. 11, Issue 2, Special issue XXII. P. 27-33. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/papers/A_05.pdf.

The article deals with the theoretical aspects of the development of educational technologies, in particular, the current trends in the development of innovative teaching technologies in the field of primary education.

The author reveals the methodological foundations of innovative teaching technologies and theoretically substantiates the use of modern pedagogical technologies in the lessons of language and literature education area for further use by future teachers in practical pedagogical activities.

The research defines the concepts of "pedagogical technology", "teaching technology", "technological approach"; outlines the characteristic features of educational technologies; describes the purpose of the language and literary education area in accordance with current regulations, in particular the State Standard of Primary Education, Typical Curriculums, the Concept of the New Ukrainian School, etc.

The article characterizes innovative teaching technologies in the primary education system: technologies of personality-oriented and activity-based educational process, interactive and game-based teaching technologies, technologies of creative personality formation, technologies of differentiated learning, quest technologies, technologies of critical thinking development, distance and media teaching technologies as innovations in the educational process of the

New Ukrainian School.

It is proved that the main purpose of introducing innovations is to optimize and improve the efficiency of the educational process of primary school and create an educational environment that will meet the needs of primary school learners.

Key words: *language and literary education area, pedagogical technology, innovation, primary education, approach, formation, development, competence, New Ukrainian School.*

2.2. Підготовка здобувачів вищої освіти до реалізації професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності в початковій школі

У статті висвітлено проблему мовної та методичної підготовки здобувачів вищої освіти до реалізації професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності в початковій школі.

Окреслено умови, реалізація яких сприятиме досягненню якісного рівня навчання іноземної мови студентів закладів вищої освіти: високий професіоналізм викладачів іноземної мови, мотивація та самостійність студентів, використання сучасних підручників, інтерактивних й інформаційних технологій, комунікативний підхід до вивчення іноземної мови, впровадження європейських стандартів в практику викладання іноземної мови.

Вивчення іноземної мови вже в початковій школі трансформує вимоги до підготовки майбутнього вчителя іноземної мови. Відповідно виникає потреба пошуку підходів, що сприятимуть високому рівню підготовки майбутніх учителів іноземної мови в початкових класах та ефективному навчанню школярів.

Під методичною підготовкою вчителя англійської мови початкової школи розуміють набуття ним сукупності методичних знань, навичок і вмінь та індивідних, суб'єктних й особистісних якостей, яка функціонує як здатність проєктувати, адаптувати, організовувати, вмотивовувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, розвивальний аспекти іншомовної освіти молодших школярів у класній і позакласній роботі з іноземної мови через і під час спілкування з учнями.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Обґрунтовано, що формування методичних навичок здійснюється у квазіпрофесійній діяльності за допомогою спеціальних методичних завдань, які імітують реальні професійні ситуації. Організаційними формами навчання, в процесі яких студент оволодіває методичними навичками, є практичні заняття, а також навчальна педагогічна практика з англійської мови в початковій школі; виробнича педагогічна практика на посаді вчителя англійської мови початкової школи.

Ключові слова: професійно-орієнтований підхід, іншомовна комунікативна компетентність, мовна та методична підготовка, здобувачі вищої освіти, початкова школа.

Постановка проблеми. Заклади вищої освіти як державні установи – це важливі соціальні інститути, у межах яких створюється, розвивається та якісно вдосконалюється інтелектуальний потенціал країни. Саме у закладах вищої освіти формується особистість здобувача, який буде здатний успішно працювати на сучасному ринку праці. У зв'язку з цим питання вищої педагогічної та шкільної освіти були і залишаються в центрі інтересів суспільства, а інтелектуальний розвиток його громадян вважається одним із пріоритетних завдань освітньої політики.

Оновлення змісту навчання іноземних мов у закладах вищої педагогічної та загальної середньої освіти пов'язується зі змінами у стратегічних напрямках розвитку сучасної освіти, насамперед зі спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в учнів та студентів необхідних життєвих компетентностей, котрі в майбутньому давали б змогу випускникам комфортно почуватися в сучасному світовому мультинаціональному та полікультурному просторі. Це об'єктивно зумовлено низкою чинників, пріоритетними серед яких є тенденція на постійну глобалізацію та інтенсифікацію розвитку міжнародних контактів у різноманітних сферах життєдіяльності. Першочергово це забезпечується активною переорієнтацією іншомовної освіти на комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване та культурологічне спрямування навчального процесу [14, с. 8]. Саме цей аспект змушує різнобічно переосмислити теоретичні підходи до вдосконалення змісту навчальних програм з іноземної мови.

Однією з основних цілей навчання іноземної мови є розвиток у здобувачів вищої освіти професійно-орієнтованої міжкультурної компетентності. Ця компетентність складається з багатьох під-

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

компетентностей, а саме:

- навчання іншомовного спілкування відбувається шляхом формування та розвитку іншомовної комунікативної компетентності;
- розвиток та активізація міжпрофесійного мислення досягається шляхом інтеграції професійної компетентності;
- діалог культур та знання міжкультурних особливостей можливо при умові розвитку соціокультурної компетентності;
- активна позиція здобувача в навчальному процесі реалізується завдяки формуванню навчальної компетентності.

Отже, формування професійно-орієнтованої компетентності спирається на розвиток комунікативної, соціокультурної, професійної та навчальної компетентностей.

Вивчення іноземної мови вже в початковій школі трансформує вимоги до підготовки вчителя іноземної мови. Відповідно виникає потреба пошуку підходів, що сприятимуть високому рівню підготовки майбутніх учителів іноземної мови в початкових класах та ефективному навчанню школярів. Робиться акцент на оновленні педагогічної науки, виході на новий рівень інтеграції науки і педагогічної освіти, що у свою чергу вимагає набуття відповідних професійних здібностей у студентів під час підготовки у закладі вищої освіти. Саме тому дане дослідження бачиться актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі професійної підготовки вчителя англійської мови в початкових класах приділяли увагу наукові дослідження С. Будак (готовність до професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови у початкових класах), Т. Шкваріної (підготовка майбутніх учителів до раннього навчання іноземної мови), С. Івашньої (підготовка та підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови початкової школи), Т. Зубенко (шляхи вдосконалення підготовки вчителів іноземної мови початкових класів), О. Бондаренко та О. Бігич (сучасні тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови для початкової школи), С. Роман (методичні аспекти навчання англійської мови у початковій школі) та інші. До деяких аспектів проблеми творчості у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови зверталися Н. Соловйова (методична творчість на практичних заняттях з методики викладання іноземної мови), Т. Зубенко (удосконалення системи підготовки майбутніх учителів іноземної мови початкових класів з використанням традиційних, нетрадиційних, активних методів навчання для розкриття творчого потенціалу студентів),

І. Гриненко (формування творчого мислення майбутнього вчителя іноземної мови) та ін. [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Саме якість підготовки вчителя, рівень оволодіння ним психологічними, педагогічними та методичними знаннями визначають перспективи і розвиток освіти. Однак, процес підготовки вчителя іноземної мови у початкових класах досі ще не став предметом комплексного дослідження, об'єктом системного підходу до нього як до цілісного явища. На думку О. Савченко, відсутність такого системного підходу створює небезпеку роздрібненості навчального плану, недостатності практичної підготовки як з базової спеціальності (вчитель початкових класів), так і з другої, додаткової [15, с. 11]. Структура навчальних планів слабо віддзеркалює зміни, зумовлені новими цілями й змістом початкової освіти. Саме тому існує необхідність перегляду змісту, форм і методів роботи, щоб спрямувати педагогічний процес на розвиток учителя, який би володів предметом спеціальності й методикою його викладання згідно міжнародних стандартів.

Формулювання мети статті. Метою статті є визначити та теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, спрямовані на підготовку здобувачів вищої освіти до реалізації професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес реформування системи освіти передбачає сьогодні підготовку кваліфікованих спеціалістів із високим рівнем знання іноземної мови. Конкурентоспроможність сучасного фахівця залежить не тільки від оволодіння студентом майбутньою спеціальністю, але і від його різнобічної гуманітарної культури, креативного мислення, активності, цілеспрямованості та, в першу чергу, знання іноземних мов.

Навчання іноземним мовам націлено на професійну, комунікативно-направлену підготовку здобувачів вищої освіти. Метою навчання іноземної мови є формування у здобувачів професійної іншомовної комунікативної компетентності у всіх видах іншомовної мовленнєвої діяльності (читанні, говорінні, аудіюванні, письмі), а, також, вдосконалення набутих на попередньому етапі навчання загальних (знання світу, соціокультурні знання, міжкультурне усвідомлення, вміння та навички, «компетентність існування», вміння учитися, мовна і комунікативна свідомість, загальні фонетичні здібності, евристичні вміння) та комунікативних компетентностей (лінгвістичної, лексичної, граматичної, семантичної,

фонологічної, орфографічної). А також сприяти актуальному усвідомленню необхідності вивчення іноземної мови, щоб стати освіченою, культурною, професійною і успішною людиною, тобто усвідомити свою діяльність.

Для досягнення якісного рівня навчання іноземної мови студентів повинні бути реалізовані такі фактори:

- високий професіоналізм викладачів іноземної мови;
- мотивація та самостійність студентів;
- використання сучасних підручників та впровадження європейських стандартів в практику викладання іноземної мови;
- комунікативний підхід до вивчення іноземної мови;
- використання інтерактивних технологій;
- використання інформаційних технологій [21].

Викладач завжди був, є і буде головною фігурою в освіті. Для викладача головним є три типи діяльності: педагогічна, наукова і суспільна. Викладачі виконують дві важливі функції. Перша – це формування бази знань студентів. Друга – перетворення студента в об'єкт самоосвіти. Для того, щоб виконати ці функції, викладач повинен бути професіоналом, який відмінно знає свій предмет і може вирішити педагогічні задачі. Ефективність педагогічної діяльності викладача залежить від гарного знання свого предмету, здібності до постійного навчання, потреби отримання нових досягнень [21].

Викладач повинен володіти англійською мовою на високих рівнях – C1-C2, отже й, зможе зрозуміло пояснити мовні особливості іноземної мови та поділитися власним цінним досвідом. Професійні педагоги можуть надати дипломи про отримання відповідної освіти в університеті. Підтвердженням рівня викладача також слугують результати міжнародних іспитів: IELTS, TOEFL, Кембриджські іспити, а ще краще – сертифікати CELTA чи DELTA. Високий рівень знань та наявність відповідної освіти у викладача гарантують ефективний процес вивчення мови.

Досвід є важливим аспектом для професіонала своєї справи. Викладачі з тривалим стажем зазвичай розуміють потреби учнів і можуть ефективно використовувати різноманітні методи навчання. Звісно, хороший урок може провести й викладач без стажу, але у такому випадку він вчиться в процесі. Тому педагог, у якого мало досвіду, може зробити більше помилок, аніж той, хто викладає принаймні кілька років.

Розібратися у методиках викладання – це важливий етап перед початком освітнього процесу. Важливо, що вивчення англійської мови вимагає збалансованого підходу до читання, письма, говоріння та аудіювання, а також опанування лексики та граматичних конструкцій. Якщо викладач змушує вивчати уривки текстів напам'ять, зубрити граматичні правила, виконувати однакові вправи та користуватись застарілими підручниками, то, імовірно, студент нічому не навчиться. Методики викладання повинні сприяти активному розвитку мовної компетентності та створювати умови подібні до реального життя.

Комплексний підхід до навчального процесу – один з аспектів успішного вивчення англійської мови. З чіткою структурою занять студент розумітимете, над чим працює, коли, як і навіщо. Чудово, якщо після першого заняття та тестування викладач дає розширений фідбек щодо слабких і сильних сторін, а також плану занять. Так студент зможе відстежувати власний прогрес.

Під час занять студенти мають почуватися невимушено та комфортно, а таку атмосферу першочергово має забезпечити викладач. Важливо, щоб кваліфікований педагог завжди міг пояснити тему доступно та залучаючи студентів до активної діяльності. Гарні комунікативні навички покращують розуміння та сприяють позитивному середовищу в групі.

Професіоналізм – цей термін охоплює декілька аспектів роботи викладача. Зокрема, йдеться про: дотримання розкладу, ефективну організацію навчання, різноманітність домашніх завдань, підтримку мотивації, постійне спілкування англійською на уроках [22].

Таким чином, поняття «професіоналізм», виявляючи наступність з іншими поняттями, які характеризують рівень здійснення професійної педагогічної діяльності, набирає в сучасній системі освіти домінуючого характеру й потребує обґрунтування як наукова проблема. Подальшого вивчення потребують і педагогічні умови підвищення професіоналізму молодого вчителя англійської мови.

Важливу роль у цьому процесі відіграє мотивація вивчення іноземної мови, яка виявляється в потребі організувати професійну комунікацію, у тому числі іноземною мовою. Тому однією з головних особливостей іноземної мови як навчальної дисципліни є професійно-орієнтований характер, що має відображатися у цілях та змісті навчання [5].

У сфері педагогіки мотивація вважається найбільш вивченим і безперечним чинником успішності навчання в цілому і вивчення іноземної мови у закладі вищої освіти зокрема. Мотивація – це стан, в якому людина відчуває бажання діяти для досягнення певної мети. Мотивація – це «запускний механізм». З першої хвилини заняття треба зацікавити студентів, поставити перед ними такі завдання, які їм хотілося б виконати [20].

До поняття «мотивація» входить цілий комплекс аспектів, під якими розуміємо систему прагнень, інтереси, потреби, мотиви, цілі [18].

Існує поняття зовнішньої і внутрішньої мотивації. На формування зовнішньої мотивації можуть впливати вчитель, друзі, знайомі, необхідність скласти залік чи іспит. Поява внутрішньої мотивації – це тривалий і складний процес, коли людина сама усвідомлює необхідність вивчення іноземної мови для досягнення поставленої мети. Одним з основних завдань викладання у закладі вищої освіти є підвищення в структурі мотивів студента питомої ваги внутрішньої мотивації, змістовно близької до навчальної діяльності [18].

Відсутність мотивації до вивчення іноземної мови, не розуміння її важливості в сучасному житті значно ускладнює роботу викладачів іноземної мови в немовному закладі вищої освіти. Тому вони не завжди можуть забезпечити володіння мовою на такому рівні, який дозволив би використовувати її у фаховій діяльності.

Підвищувати мотивацію у студентів до вивчення іноземної мови можна шляхом інтерактивних та особистісно зорієнтованих педагогічних технологій. Розглянемо деякі шляхи підвищення мотивації студентів щодо вивчення іноземної мови.

1. Поставити перед студентами чітку мету. Пояснити студентам, що розвивати мотиви цієї мети дуже важливо. Тому обов'язковим є організація такого процесу, де ставиться завдання, які потрібно досягти. Тобто на кожному занятті щодо теми або іншого рішення проблеми мусить бути націлений на результат, щоб студенти могли переживати успіх у діяльності.

2. Мотивувати студентів до активного використання іноземної мови у інших місцях обміну інформацією (Інтернет-форумах, онлайн-курсах, мовних курсах тощо).

3. Заохочувати та надати студентам можливість вільно спілкуватись між собою іноземною мовою.

4. Запровадження системи публікації успіхів студентів.

5. Запровадження рейтингової оцінки студентів.

6. Розширення можливості самореалізації студента.

Не останнім фактором підвищення мотивації до вивчення іноземної мови є можливість стажування в одному з європейських закладів вищої освіти.

Не всі студенти будуть мотивовані однаковими бажаннями, цінностями. Є студенти, які будуть мотивовані схваленням інших. Тому викладач повинен пам'ятати, що йому потрібно розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, створювати на заняттях атмосферу конкурентності, підбирати завдання так, щоб постійно підтримувати внутрішню мотивацію до вивчення іноземної мови.

Отже, формування позитивної мотивації студентів до занять з англійської мови залежатиме від ряду чинників: цілеспрямованої роботи кафедр іноземних мов, активності викладачів, урахування індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти, пошуку нових підходів до організації занять.

Проблема самостійності у навчальному курсі, розвиток активності і творчої індивідуальності поставлена у ряд важливих питань в освітньому просторі. Це підтверджують дослідження, у яких вона піднімається на новий якісний рівень і розглядається у відповідності із вимогами сучасного суспільства.

Самостійність у навчанні розглядається як необхідна умова активізації пізнавальних процесів і всієї навчальної діяльності. А самостійна робота є невід'ємним елементом процесу навчання, забезпечуючи широкі можливості для розвитку особистості.

Традиційний підхід, орієнтований на викладача, показав свої власні обмеження в педагогічній сфері в минулому. Сьогодні багато вчених зосереджуються на підході, орієнтованому на студента – мотивованого студента з розвитком власної автономії щодо навчання.

Також необхідно мати на увазі два тісно пов'язані завдання. Перше з них полягає у розвитку автономії студентів у навчальній діяльності, навчання їх самонавчанню, формуванню їхнього світу; другий – навчити їх використовувати власні існуючі знання в дисципліні та на практиці [9, с. 350].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Існує багато причин, щоб заохотити студентів стати самостійними. Вони демонструють збільшення впевненості, більш високий рівень усвідомлення власних здібностей, а також прагнуть покращити свою академічну успішність.

Мовна підготовка стає основою фундаментальної освіти у вищій школі. Серед основних резервів підвищення ефективності навчання іноземної мови – самостійна робота здобувачів вищої освіти, яка є і формою навчання, і його засобом, і його метою.

Відомо, що головною умовою успішного вивчення англійської мови є постійне і регулярне навчання. Якщо студент не відвідує заняття англійської мови, вони повинні бути дійсно самотивованим, щоб залишатися послідовним у вивченні мови.

Самостійна робота здобувачів вищої освіти в позааудиторний час повинна мати чітку організацію. Хоча вона виконується без безпосереднього керівництва та участі викладача, тим не менше повинна бути добре спланована і проконтрольована викладачем. На одному з перших занять викладачеві потрібно пояснити здобувачам вищої освіти, як працювати з методичними порадами та практичними завданнями.

Варто провести свого роду «репетицію» – практично показати, що та як треба робити, залучаючи до цієї роботи здобувачів вищої освіти для того, щоб вони самостійно працювали з тим чи іншим джерелом інформації, зверталися до опор, використовували засоби самоконтролю, а також мали змогу вияснити те, що викликало певні труднощі.

Навчання іноземній мові у закладах вищої освіти є обмеженим у годинному ресурсі, так як навчальний план включає невелику кількість аудиторних занять і все більше годин відводиться для самостійної роботи. В таких умовах викладач не є єдиним джерелом знань, що виконує функції спрямування, коригування та контролю в процесі навчання іноземної мови. В такій ситуації варто звернути увагу на значення самостійного вивчення та самовдосконалення. Потужним ресурсом стає використання інформаційних технологій при вивченні іноземної мови. Інформаційні технології не обмежують процес навчання у часі, просторі та надають безмежні можливості для диференціації навчання іноземним мовам. При застосуванні диференційного підходу у навчанні, варто розглянути загальнодоступні онлайн сервіси, соціальні мережі, блоги та форуми з іншомовним контентом, подкасти, перегляд фільмів та читання автентичних текстів, спілкування молоді в режимі онлайн з іноземними

друзями – все це стає потужним мотиваційним фактором для вивчення іноземної мови [6].

Отже, ефективна організація самостійної роботи здатна створити умови для підвищення якості вивчення іноземної мови, а самостійність як якість сучасного здобувача вищої освіти дає можливість успішно активізувати іншомовну комунікативну компетентність.

Засоби навчання є важливим невід’ємним компонентом навчального процесу з іноземної мови. Визначення засобів навчання – це відповідь на запитання «За допомогою чого навчати?». Отже, засобами навчання можуть бути різноманітні матеріальні предмети, які допомагають викладачеві організувати ефективне навчання іноземної мови, а здобувачам освіти – успішно оволодівати нею.

Одним із основних навчальних засобів у спільній діяльності викладача і здобувачів освіти, спрямований на вивчення мови та формування навичок міжкультурного спілкування, є сучасний підручник або посібник.

Кожен підручник ґрунтується на засадах певної методичної концепції, а відтак основні її положення мають адекватно відображатись у змісті діяльності як викладача, так і здобувачів освіти. Особливістю занять з іноземної мови є їх соціокультурна спрямованість та комбінаторність. У їх змісті комбінуються різноманітні види навчальної роботи з метою засвоєння мови (фонетики, лексики, граматики) і оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням, письмом). На комбінованому занятті комплексно реалізується мета навчання іноземної мови як засобу комунікації. Це означає, що, як правило, на кожному занятті відповідно до змісту підручника проводиться робота з формування знань (лінгвістичних, країнознавчих, соціолінгвістичних), навичок та умінь з різних видів мовленнєвої діяльності.

Роботу з підручником слід розглядати як один із методів організації навчальної діяльності здобувців освіти, і від того, як вона буде спланована і як проводитиметься, залежить її успіх. Проте, як свідчить практика, лише за певних умов підручник може справді відігравати роль ефективного засобу навчання та сприяти формуванню навичок міжкультурного спілкування.

Організація роботи з підручником на занятті буде ефективною та сприятиме формуванню навичок міжкультурного спілкування за наявності певних дидактичних умов:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

1. Робота з підручником має бути попередньо спланованою, і розглядати її необхідно у двох взаємопов'язаних аспектах:

– використання підручника для виконання різноманітних видів навчальної діяльності, до якої залучаються всі здобувачі освіти (фронтальна робота), групи здобувачів освіти (групова робота), окремі здобувачі освіти (індивідуальна робота), а саме: для вивчення і закріплення нового матеріалу, повторення, систематизації та узагальнення вивченого матеріалу;

– робота з підручником як вид самостійної навчальної діяльності, коли, використовуючи підручник, здобувачі освіти самостійно опрацьовують певний матеріал під керівництвом викладача або за власним бажанням, відчуючи у цьому потребу.

2. У змісті підручника неможливо передбачити сам процес виконання здобувачами освіти навчальних дій у зв'язку з різними об'єктивними і суб'єктивними умовами навчання, тому його успішність всебічно залежить від викладача, від його професійної майстерності раціонально організовувати цей процес.

До методичних умов належать такі:

1. Роботу з підручником на занятті не треба абсолютизувати, і вона не повинна бути самоціллю, а має вважатись одним із видів діяльності, допоміжним засобом у засвоєнні змісту навчання, оскільки ми вивчаємо живу іноземну мову, а не підручник.

2. Сучасний підручник має орієнтувати викладача не тільки в обсязі навчального матеріалу, а й у послідовності його вивчення. Проте у підручнику неможливо подати всі методично доцільні й організовані відповідно до дидактичних умов комплекси вправ для вивчення кожної лексичної одиниці і кожного граматичного явища або для формування вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності.

3. Для якісного оволодіння навчальним матеріалом необхідно виконати певну кількість вправ і завдань як засобів навчання. Це вправи на формування мовних навичок, вправи і завдання на вироблення мовленнєвих умінь: чим більше їх виконав здобувач освіти, тим мовні операції та мовленнєві дії виконуватимуться якісніше. Викладач не повинен планувати заняття як пряме відображення відповідної структурної одиниці підручника: останній має слугувати орієнтиром у раціональній організації процесу навчання іноземної мови [3].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

З позицій сьогодення, коли підручник розглядається як ефективний засіб міжкультурного спілкування, слід зазначити, що кращими і такими, що користуються найбільшим попитом, визнано підручники, побудовані на принципах «полілогу культур» з урахуванням культурологічного (на противагу фактологічному) підходу до навчання іноземних мов. Такі підручники побудовані в площині культуровідповідності навчального матеріалу інтересам того, хто вивчає мову, і містять відомості про історію, культуру, життєві цінності, вірування та манеру комунікативної поведінки народу, мова якого вивчається. Вони увібрали в себе все краще і корисне, що пропонується підручниками Oxford University Press & Cambridge University Press, Longman Macmillan Publishers, а саме: короткі інформативні тексти країнознавчого характеру, діалоги для роботи в парах і групах, вправи на розпізнавання граматичних явищ та розвиток ініціативного мовлення. Такі підручники не передбачають переказ текстів, а пропонують використовувати наведені в них відомості для висловлення власних думок того, хто вчиться, сприяючи розвитку спонтанного мовлення та формуючи навички критичного мислення здобувачів освіти [3].

Отже, визначивши дидактичні та методичні умови, за яких, організація роботи з підручником на занятті буде ефективною та сприятиме формуванню навичок міжкультурного спілкування у здобувачів освіти всіх рівнів, можна зробити висновок, що сучасний підручник, окрім своєї основної навчальної функції, може і повинен сприяти формуванню позитивного ставлення до народу і мови відповідної країни та утриманню стійкого інтересу до вивчення іноземної мови.

У рамках європейської інтеграції одним із основних завдань України є формування висококваліфікованих спеціалістів, що володітимуть знаннями, які відповідають високим європейським стандартам. Для спеціаліста будь-якої галузі важливим є якісне володіння іноземною мовою. Підготовка спеціалістів із високим рівнем володіння англійською мовою особливо ускладняється у немовних вищих навчальних закладах. В таких навчальних закладах студентам за умови обмежених годин відведених на викладання саме іноземної мови необхідно оволодіти нею на особливо високому рівні.

Загальноєвропейські стандарти вивчення, викладання та оцінювання мов (англ. common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment) дає базу для визначення структури та змісту занять з іноземної мови по всій Європі. Дотримання рекомендацій даних стандартів

дозволяє створити оптимальну програму вивчення іноземних мов та створити базу для довгострокового їх використання. Основним завданням загальноєвропейських стандартів є оптимізація рівня спілкування між усіма випускниками європейських закладів освіти завдяки стандартизації навчальних програм мовного напрямку.

Слід зазначити, що Україна зробила крок вперед у напрямку стандартизації за європейськими вимогами, запровадивши кредитно-модульну систему підготовки фахівців. Саме така оптимізація навчального процесу у рамках Болонської декларації, прийнятої в травні 2005 року, є першим кроком у напрямку інтеграції в загальноєвропейську систему освіти. Необхідність цих змін пояснюється фактом приєднання України до Ради Європи у 1996 році.

Міністерство освіти і науки України також крокує у напрямку загальноєвропейської стандартизації вивчення іноземних мов. Таким чином, проєкт про концепцію мовної освіти в Україні, презентує основні принципи освіти, кінцевою метою яких має стати мовна багатогранність випускників, яка дозволяє їм вільно спілкуватися із представниками різних країн світу.

Рада Європи пропонує включати у розклад більшу кількість завдань, що дозволяють практикувати говоріння та аудіювання. Проведені дослідження доводять, що за умов акцентування уваги на цих навичках значно покращується і стиль письма, а студенти відчують себе більш залученими до роботи. До того ж, когнітивний стиль вивчення іноземної мови визначає краще запам'ятовування студентами специфічних письмових термінів у випадку їх асоціації із відповідними усними висловлюваннями. Крім того, визначається важливість використання викладачами англійської мови на всіх рівнях спілкування зі студентами.

Для того, щоб студенти мали можливість виконувати будь-які комунікативні завдання, вони повинні залучатися до складання комунікативних стратегій під час вивчення іноземної мови. Ефективним є інтерактивні методи засвоєння здобутих знань.

Однією з головних рекомендацій загальноєвропейських стандартів із вивчення, викладання та оцінювання іноземних мов є забезпечення студентів можливістю вивчення мови у групі, що відповідає одному рівню володіння мовою. Таким чином, повинні задовольнятися їх комунікативні потреби і, при цьому, забезпечується рівна можливість обміну інформації між студентами. Викладачі, в свою чергу, матимуть змогу адаптувати

програму відповідно до вимог усієї групи, а не окремих студентів. Таким чином, будуть враховуватися фізичні та розумові здібності студентів.

Задля задоволення вимоги про однаковий рівень студентів, що відвідуватимуть заняття англійської мови доцільно використовувати глобальні освітньо-кваліфікаційні мовні характеристики. Вони розподіляються на елементарне користування мовою (A1, A2), незалежне користування (B1, B2) та досвідчене користування (C1, C2) [4].

Отже, основними новаціями в підходах до викладання англійської мови в Україні, що базуються на європейському досвіді, є відхід від пострадянської методики; дотримання змісту Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, уніфікація рівнів навчання в Україні та світі, відповідність сучасним європейським стандартам мовної освіти відповідно до дескрипторів, за якими визначають рівні володіння англійською мовою (від A1 до C2); компетентісний підхід у навчанні іноземних мов, розвиток компетентності у всіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності (читанні, аудіюванні, письмі й говорінні); мінімізація використання рідної мови у процесі комунікації, інтерактивність навчання, динамічність та різноманітність завдань на занятті; максимальне залучення кожного студента у процес опанування мови; вивчення мови за допомогою навчально-методичних комплексів, розроблених групами фахівців-методистів із Великої Британії та США на основі новітніх досліджень; орієнтація на міжнародні екзамени з англійської мови (FCE, CAE, IELTS, TOEFL тощо); чітко визначені критерії, за якими здійснюється оцінювання рівня володіння мовою; діяльнісно-орієнтований підхід, що зумовлює навчання матеріалу, максимально наближеного до реальних життєвих ситуацій та потреб користувачів.

Важливою складовою професійної підготовки спеціалістів різного профілю є вивчення іноземної мови, яка є невід'ємною частиною сучасного ритму життя. Для досягнення високого рівня іноземної мови викладачеві важливо знати новітні методи викладання, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально підібрати той чи інший метод відповідно до рівня знань, потреб, інтересів студентів тощо. Раціональне та вмотивоване використання методів навчання на заняттях іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід до вибору методів навчання має ґрунтуватися на творчості педагога» [8].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Відповідно до Державного стандарту метою іншомовної освіти є формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей та задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти.

Комунікативна компетентність є основою комунікативного підходу до вивчення іноземних мов. Комунікативний підхід навчання іноземних мов базується на тому, що процес навчання є моделлю комунікації [2].

На етапі розвитку методичної науки основним методом навчання іноземних мов є комунікативний метод. Комунікативний метод орієнтований на організацію процесу навчання, адекватного процесу реального спілкування завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування.

У процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетентності – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації у процесі власне комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією (information gap, choice, feedback). Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовують носії мови. Мовленнєва взаємодія студентів інколи, хоча і не завжди, проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. З самого початку студенти оволодівають усіма чотирма видами мовленнєвої діяльності на понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання [17].

Для досягнення комунікативної компетентності – комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань, навичок і умінь – викладач іноземної мови використовує новітні методи навчання, що поєднують комунікативні та пізнавальні цілі. Інноваційні методи навчання іноземних мов, які базуються на гуманістичному підході, спрямовані на розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, створюють передумови для ефективного покращення освітнього процесу у закладах вищої освіти. Основними принципами сучасних методів є: рух від цілого до окремого, орієнтація занять на студента (learner-centred lessons), цілеспрямованість та змістовність

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх студентів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук.

Отже, ефективність комунікативно спрямованого навчання іноземних мов у закладах вищої освіти буде залежати від бажання і здатності викладачів скористатися позитивним досвідом вітчизняних та іноземних учених і практиків щодо гуманістичного підходу у навчанні, розуміння необхідності відмовитися від авторитарних і схоластичних методів.

Як вже згадувалося, однією з перепон, яка стоїть на шляху успішного оволодіння іноземною мовою у закладі вищої освіти, є недостатня, а інколи й відверто низька мотивація студентів до вивчення мови. Саме тому особливий інтерес представляють інтерактивні технології та здатність до критичного мислення, метою яких є створення комфортних умов навчання, за яких кожен студент відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. В основу такого навчального процесу закладено співробітництво і продуктивне спілкування, спрямоване на спільне розв'язання проблем та спонукає людину до осмислювання, зіставлення, оцінювання явища або події.

Використання активних форм навчальної діяльності створює можливості для застосування знань у нових умовах, які максимально наближені до реального спілкування. Така організація роботи змінила також і роль викладача на занятті: тепер активність викладача визначається активністю студентів, він перестав бути єдиним джерелом знань. Упровадження методик інтерактивного навчання дає кращі результати і методично цінне тим, що дозволяє досягнути нестандартності, динамізму, змінності та імпровізації у структурі самого уроку. Гаслом такої роботи на заняттях має стати вислів Бенджаміна Франкліна: «Tell me and I forget, teach me and I remember, involve me and I learn». Пропонуючи студентам інтерактивні форми роботи, тим самим створюємо умови для їх активної участі у процесі набуття знань і адекватного використання набутих знань у реальному житті.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень / студент відчує свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх студентів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправним, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером студентського колективу [13, с. 48].

Інтерактивні технології навчання включають в себе чітко спланований, очікуваний результат навчання, окремі інтерактивні методики і прийоми, що стимулюють процес пізнання.

Залежно від мети заняття та форм організації навчальної діяльності студентів інтерактивні технології розподіляються:

1. інтерактивні технології кооперативного навчання;
2. інтерактивні технології колективно-групового навчання;
3. технології ситуативного моделювання;
4. технології опрацювання дискусійних питань [13, с. 49].

Серед визначених переваг інтерактивного навчання слід виділити такі:

- встановлення дружньої атмосфери і взаємозв'язків між учасниками спілкування;
- студенти мають можливість бути більш незалежними і впевненими в собі;
- викладач заохочує студентів до співпраці, підбадьорює їх, вони не бояться робити помилки;
- студенти отримують можливість подолати страх перед мовним бар'єром;
- викладач не домінує;
- кожен студент залучений до роботи, має певне завдання;
- слабкі студенти можуть отримати допомогу від більш сильних;
- студенти можуть використовувати свої знання та досвід, набутий раніше.

Навчання змісту завжди було сильною стороною нашої педагогіки. Інтерактивні ж методики навчають способу набуття знань. Навчаючи студентів англійської мови, слід акцентувати увагу на застосуванні методичної структури АУР (актуалізація, усвідомлення змісту, рефлексія).

Поняття «критичне мислення» використовується в науковій та методичній літературі вже більше як півстоліття і вважається порівняльним мисленням. Основою якого є не рівень запам'ятовування інформації, а здатність людини її самостійно аналізувати, аргументувати свою думку, переглянути своє бачення проблеми.

На думку авторів методичної системи «читання та письмо для розвитку критичного мислення» Д. Стіла, К. Мередіта та Ч. Темпла, «критичне мислення – це складний ментальний процес, що починається із залучення інформації та закінчується прийняттям рішення» [19, с. 11].

Мета технології розвитку критичного мислення – розвиток мисленнєвих навичок студентів, які необхідні як у навчанні, так і в повсякденному житті; формування особистості, готової до життя у світі, що постійно змінюється, здатної до аналізу та осмислення інформації, різних сторін процесів і явищ, навчання та самовдосконалення, прийняття ефективних рішень.

Отже, застосування інтерактивного навчання та технології критичного мислення на уроках іноземної мови дає можливість створити сприятливі умови для активізації і розвитку мислення студентів, а також організувати освітній процес у режимі бесіди, діалогу, дії, що сприятиме успішнішому досягненню дидактичних завдань заняття.

Відомо, що викладання англійської давно вийшло за межі класної кімнати. Йдеться не тільки про онлайн заняття. Якісна мовна підготовка здобувачів вищої освіти не є можливою без використання сучасних освітніх інформаційних технологій.

В умовах інтенсивного запровадження інформаційних технологій в практику вищої школи з'являються нові форми навчальної взаємодії викладача зі студентами, за яких більший пріоритет набувають: самостійне здобуття студентами знань на основі користування ресурсами Інтернету, консультації з викладачем в синхронному та асинхронному режимі онлайн, самостійна робота з розвитку мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції з використанням комп'ютера та інших електронних засобів, здійснення мультимедійних проєктів тощо.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Аналізуючи можливості мережі Інтернет щодо оволодіння іноземною мовою професійного спрямування студентами педагогічних спеціальностей, слід зазначити як переваги цього ресурсу, так і потенційні проблеми та обмеження. Зокрема, серед основних і беззаперечних позитивів є те, що студент у процесі онлайн комунікації отримує доступ до нової, найсвіжішої інформації, що забезпечує щільний регулярний контакт з мовою і таким чином значно підсилює мотивацію до вивчення іноземної мови. Інтернет задовольняє природні когнітивні потреби студента, його схильність до активного пошуку та дослідження. Підкреслимо, що жоден підручник, яким би ефективним не був його зміст і структура, не може конкурувати за цими параметрами із ресурсами і засобами Інтернету. Водночас Інтернет не є суто академічним інформаційним середовищем, що робить його використання не завжди зручним та оптимальним, а інколи навіть інформаційно небезпечним. Отже, існує об'єктивна потреба в тому, щоб сформувати у майбутніх вчителів уміння і навички ефективного використання Інтернет-ресурсів у своїй професійній підготовці, процесі формування іншомовної мовленнєвої компетенції, майбутній іншомовній комунікативній діяльності за фахом.

Сучасний стан розвитку Інтернет-технологій надає більш широкі можливості для використання на аудиторних заняттях та в самостійній роботі студентів з іноземної мови такого інструмента, як подкастинг. Подкастинг – це публікація аудіофайлів в Інтернеті, призначених для скачування та прослуховування на портативних програвачах або персональних комп'ютерах. Подкастинг може прослуховуватись у різних умовах та тоді, коли слухачеві це зручно.

У практиці навчання іноземної мови виокремилися наступні типи подкастів: автентичні подкасти, викладацькі подкасти, подкасти студентів. Отже, подкасти представляють собою невеличкі за обсягом файли, які зручно і доречно використовувати на практичних заняттях в аудиторії та в самостійній роботі студентів. Подкасти можуть складати основу для організації та виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Ще однією з технічних і дидактичних можливостей використання Інтернету є блоги. Блог (скорочено від weblog) – це персональна постійно поновлювана веб-сторінка, яка нагадує онлайн журнал, що містить текстову інформацію, фотографії та навіть невеличкі аудіо- та відеофайли. Публікація блога потребує лише доступу до Інтернету та умінь приблизно такого ж рівня складності, як створення та надсилання повідомлень

електронною поштою.

У практиці навчання іноземної мови розрізняють наступні види блогів: блоги викладачів, призначені для колег і студентів; блоги класів або академічних груп; блоги студентів.

Аналізуючи сучасні дидактичні можливості Інтернет-технологій, слід сказати про використання онлайн відео та аудіо для потреб навчального процесу з іноземної мови. В методиці навчання іноземних мов значний позитивний дидактичний ефект відеозапису вже давно розглядають як факт, що не підлягає сумніву, однак часто проблемою є створення або знаходження відеоматеріалів, які доречно використати в контексті навчання тієї чи іншої теми спілкування.

Потужним дидактичним потенціалом володіє інтерактивна дошка Смартбординг – великий екран комп'ютера, який є сенсорно чутливим до дотиків руки або маркера. У комбінації з відповідним програмним забезпеченням (Smart Notebook) інтерактивна дошка може значно оптимізувати презентацію матеріалу, організацію навчання мови і мовлення на аудиторних заняттях з іноземної мови.

Важливо підкреслити, що переважна більшість всіх засобів навчання та його компонентів може бути ефективно репрезентована за допомогою інтерактивної дошки, що в багатьох випадках позбавляє викладача і студентів необхідності оперувати великою кількістю громіздких матеріалів і паперів, заощаджує час, значно оптимізує процес навігації за рахунок гіперпосилань. Наприклад, для того, щоб перейти в контексті матеріалів підручника до завдання з аудіювання достатньо лише натиснути на гіперпосилання клавішею миші [16].

Отже, науково обґрунтоване використання вищеописаних засобів на основі інформаційних технологій можуть значно полегшити і якісно поліпшити роботу викладача, підняти рівень знань та умінь здобувачів освіти, допоможуть зробити процес професійно орієнтованого навчання іноземної мови змістовним, динамічним та ефективним.

Метою навчання іноземним мовам на немовних факультетах є досягнення рівня, достатнього для практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності, тобто формування у студентів іншомовної професійно спрямованої комунікативної компетентності. Студентам – майбутнім фахівцям – необхідно набути іншомовної професійно-спрямованої комунікативної компетентності, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб

самостійно отримувати і розширювати свої знання і досвід.

На сьогодні існує багато термінів на позначення методики навчання іноземної мови для студентів немовних спеціальностей. Терміном «професійно-орієнтоване навчання» позначають процес викладання іноземних мов у немовному закладі вищої освіти, орієнтованого на читання літератури за фахом, вивчення професійної лексики і термінології, а також на спілкування у сфері професійної діяльності [5]. Під «професійно-орієнтованим» розуміють навчання, яке ґрунтується на врахуванні потреб студентів у вивченні іноземної мови, що диктується особливостями майбутньої професії або спеціальності. Сутність професійно-орієнтованого навчання іноземної мови полягає в її інтеграції зі спеціальними дисциплінами з метою отримання додаткових професійних знань та формування професійно значущих якостей особистості.

Вчені вважають, що сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземних мов передбачає формування у студентів здатності іншомовного спілкування у конкретних професійних, ділових, наукових сферах і ситуаціях з урахуванням особливостей професійного мислення, при організації мотиваційно-спонукальної та орієнтовно-дослідної діяльності [5].

Слід зауважити, що специфіка іноземної мови як навчального предмета полягає в ряді відмінностей від рідної мови, серед яких можна виділити такі: спосіб оволодіння іноземною мовою (засвоєння іноземної мови починається з усвідомлення, в той час як вивчення рідної – не усвідомлено, не цілеспрямовано), іноземна мова використовується в комунікативній, а рідна – в предметно-комунікативній діяльності тощо. Тому вивчення іноземної мови потребує особливого підходу, особливої педагогічної підготовки [11].

На думку багатьох учених, якісним показником педагога є його професійний потенціал, що базується на підготовці, творчості, вмінні адаптуватися до конкретних педагогічних умов.

Професійний потенціал педагога – сукупність ув'язаних у систему природних та набутих якостей, що визначають його професійну спроможність виконувати свої професійні обов'язки на заданому рівні, база педагогічних знань, умінь в єдності з розвинутою здатністю педагога активно мислити, творити, діяти, втілювати свої наміри в життя та домагатися запроектованих результатів [11].

Різноманітність педагогічних ситуацій, урахування вчителем вікових особливостей учнів (переважання ігрових інтересів, довільна поведінка,

наочно-образне мислення тощо), необхідність динаміки уроку, інтеграція різних видів діяльності, необхідність використання ігрових технологій у навчанні молодших школярів англійської мови вимагає творчих підходів до аналізу та вирішення поставлених завдань у навчально-виховному процесі освітнього закладу, тобто таких, що породжують щось нове, раніше невідоме на основі осмислення набутого досвіду та формування нових комбінацій знань, умінь, продуктів. Тому одним із головних завдань вищої школи в наш час є створення виховного і навчального середовища, яке б сприяло розвитку креативного мислення майбутніх педагогів, здатних приймати нестандартні й, головне, ефективні рішення в умовах стрімкого інформаційного і технологічного розвитку суспільства [11].

Услід за О. Б. Бігич, під методичною підготовкою вчителя англійської мови початкової школи розуміється набуття ним сукупності методичних знань, навичок і вмінь та індивідуальних, суб'єктивних й особистісних якостей, яка функціонує як здатність проектувати, адаптувати, організовувати, вмотивовувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, виховний і розвивальний аспекти іншомовної освіти молодших школярів у класній і позакласній роботі з іноземної мови через і під час спілкування з учнями [7].

Процес формування методичної компетентності вчителя іноземної мови початкової школи передбачає три рівні – рівень грамотності, рівень ремесла та рівень майстерності, кожному з яких відповідає своя система складників методичної компетентності: система методичних знань, методичних навичок і методичних умінь [7].

На рівні грамотності здобувач набуває методичні знання, на рівні ремесла – оволодіває методичними навичками, на рівні майстерності – опановує методичні вміння.

Актуальними при розгляді питань, пов'язаних з оволодінням і користуванням мовою, є декларативні й процедурні знання. Декларативних знань здобувач набуває при безпосередньому контакті з джерелом знань, а процедурних – при опосередкованому (спостереженні за професійною діяльністю інших суб'єктів іншомовної освіти) чи безпосередньому (самостійній іншомовній освіті) контакті з професійною діяльністю вчителя іноземної мови початкової школи. Ключовим питанням при формуванні знань є стратегії їх отримання [7].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

О. Б. Бігич виділяє такі методи набуття студентами декларативних і процедурних методичних знань:

- комунікативні методи, що охоплюють методи й процедури контакту студента з безпосереднім джерелом знань (викладачем методики, вчителем іноземної мови, керівником педагогічної практики тощо).

- текстологічні методи, що включають методи набуття знань із фахових документів (навчальних планів і програм, методичних листів Міністерства освіти і науки України тощо) і фахової літератури (монографій, підручників, методичних рекомендацій тощо) [7].

Комунікативні методи поділяються на пасивні й активні. У перших провідна роль належить викладачеві методики, вчителю іноземної мови та ін.; студент лише фіксує зміст лекції, протоколює дії вчителя й учнів впродовж відвідування класних та позакласних заходів. В активних методах ініціатива належить студентові, який активно контактує з викладачем методики, вчителем іноземної мови, молодшими школярами тощо. За кількістю осіб, які надають знання, активні методи діляться на групові методи (мозковий штурм, круглий стіл, ділові ігри) та індивідуальні методи (анкетування, інтерв'ювання тощо). У межах кожної організаційної форми навчання домінує один із методів набуття студентом методичних знань. Найчастіше студент використовує пасивні комунікативні методи, друге місце посідають текстологічні й активні методи. Це ніякою мірою не знижує активної ролі студента в набутті методичних знань, а підтверджує існування окресленого в межах теорії знань джерела набуття студентом процедурних знань шляхом його безпосереднього контакту з професійною діяльністю вчителя іноземної мови початкової школи. Згідно з контекстним підходом набуття студентами декларативних і процедурних знань здійснюється під час власне навчальної діяльності академічного типу, квазіпрофесійної, навчально-професійної діяльності в межах усіх організаційних форм навчання і передбачає широке використання таких його форм, як: проблемна лекція, лекція – візуалізація, лекція – прес-конференція, практичних занять – дискусій, презентацій, виконання репродуктивно-творчих та творчо-пошукових завдань самостійної роботи, а також виконання завдань педагогічної практики та підготовки й написання курсових і кваліфікаційних робіт.

Засвоєння знань у поєднанні з оволодінням навичками й уміннями складає основний зміст процесу формування методичної компетентності майбутнього вчителя англійської мови початкової школи. Методичні

навички й уміння є різними рівнями оволодіння методичною дією. Вчені-методисти вважають, що вміння формуються на основі набутих знань і сформованих навичок. При цьому навички, сформовані в опорі на знання про способи дії, відрізняються від навичок, які виникають шляхом пристосування дії до нових умов її виконання через наслідування чужих дій, гнучкістю й керованістю, стійкістю та зміною участі свідомості у виконанні дій [7].

Формування методичних навичок здійснюється у квазіпрофесійній діяльності за допомогою спеціальних методичних завдань, які імітують реальні професійні ситуації. Організаційними формами навчання, в процесі яких студент оволодіває методичними навичками, є практичні заняття. На практичних заняттях на основі набутих методичних знань про підготовку, проведення й аналіз уроку чи позакласного заходу з англійської мови студенти проводять укладені самостійно фрагменти, розігруючи їх у формі ділової гри.

Кінцевою метою іншомовного професійно-орієнтованого навчання є формування методичних умінь, шлях до формування яких лежить через набуття методичних знань та оволодіння методичними навичками. За умови набутих методичних знань і сформованих методичних навичок не можна говорити про сформованість методичних умінь, адже «умінь треба навчати». Методичне вміння є набутою, на основі засвоєних знань і сформованих навичок, здатністю вчителя планувати й реалізовувати навчальні дії в нових для нього умовах. Відповідно до аспектів іншомовної освіти навчальні дії вчителя іноземної мови доцільно доповнити пізнавальними, розвивальними і виховними. В методиці виділяють чотири етапи оволодіння студентом методичними вміннями.

1 етап: знайомство з умінням, усвідомлення його змісту, структури та значущості для професійно-педагогічної діяльності при вирішенні навчальних, пізнавальних, виховних і розвивальних завдань іншомовної освіти молодших школярів.

2 етап: оволодіння першопочатковим умінням на рівні недосконалих копіювальних дій переважно за зразками, оволодіння діями, які застосовуються у типових ситуаціях і виконуються з незначною допомогою чи самостійно за аналогією зі зразком.

3 етап: оволодіння узагальненим умінням, що характеризується високим рівнем нестандартних педагогічних дій, творчим підходом до вирішення навчальних, виховних, пізнавальних і розвивальних завдань, вільним володінням різними системами дій, їх широким перенесенням на

інші види діяльності без особливих зусиль, чіткістю виконання діяльності.

4 етап: оволодіння досконалим умінням, що характеризується високим рівнем нестандартних педагогічних дій, творчим підходом до вирішення навчальних, виховних, пізнавальних і розвивальних завдань, вільним володінням різними системами дій, їх широким перенесенням на інші види діяльності без особливих зусиль, чіткістю виконання діяльності [7].

Щоб оволодіти методичними вміннями, необхідною є практична підготовка здобувачів вищої освіти до реалізації змісту іншомовної освіти в початковій школі в процесі:

- навчальної педагогічної практики з англійської мови в початковій школі;
- виробничої педагогічної практики на посаді вчителя англійської мови початкової школи [12, с. 48].

Мета практичної підготовки здобувачів вищої освіти до реалізації змісту іншомовної освіти в початковій школі – ознайомлення здобувачів вищої освіти з особливостями організації освітнього процесу з іноземної (англійської) мови в початковій школі, оволодіння професійно-методичними компетентностями для виконання комплексу функціональних обов'язків учителя іноземної (англійської) мови початкової школи, зокрема таких, як здійснення навчально-виховної, науково-методичної та організаційно-управлінської діяльності на уроках англійської мови в початковій школі [12, с. 48].

Перший етап оволодіння методичними вміннями здійснюється на початку педагогічної практики. Студенти відвідують уроки і позакласні заходи з іноземної мови, спостерігаючи за мовленнєвою та методичною діяльністю вчителя іноземної мови щодо вирішення конкретних завдань іншомовної освіти молодших школярів. Під час обговорення відкритих уроків і позакласних заходів з керівником педагогічної практики студенти аналізують методичні дії вчителя іноземної мови (саме вони складають зміст методичних умінь щодо проведення уроку і позакласного заходу), визначають їхню структуру (навчальний / пізнавальний матеріал як об'єкт засвоєння, дії вчителя щодо його пред'явлення й управління учінням / пізнанням школярів, дії учнів щодо сприймання й оволодіння пред'явленим матеріалом) та усвідомлюють значущість цих методичних умінь для ведення класної й позакласної роботи з іноземної мови.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Другий етап набуття методичних умінь реалізується на основному етапі педагогічної практики. Студенти самостійно проводять уроки і позакласний захід з іноземної мови, укладені з урахуванням попередньо наданих порад і рекомендацій учителя іноземної мови і керівника педагогічної практики. Дії, які складають першопочаткові методичні вміння підготовки, проведення й аналізу уроку і позакласного заходу, виконуються студентом самостійно, однак зазвичай аналогічно з діями, які він спостерігав у вчителя, на рівні копіювальних недосконалих дій у типових методичних ситуаціях іншомовної освіти молодших школярів на уроках і позакласному заході.

Третій етап, пов'язаний з оволодінням узагальненим умінням, відбувається впродовж основного етапу педагогічної практики, а також у процесі написання курсової та кваліфікаційної робіт. Після відвідування й аналізу відкритого уроку і позакласного заходу з іноземної мови, студенти проводять власні уроки і позакласний захід. Дії, які складають узагальнені методичні вміння підготовки, проведення й аналізу уроків і позакласного заходу, виконуються студентом повністю самостійно. Керівник педагогічної практики і вчитель іноземної мови лише оцінюють рівень сформованості у студентів методичних умінь підготовки, проведення й аналізу залікового уроку і позакласного заходу. На методичних семінарах під час педагогічної практики студенти виступають із науковими доповідями [7].

Методичні вміння майбутніх учителів англійської мови початкової школи формуються у навчально-професійній діяльності, в якій контекст змісту навчання ніби зливається з професійною діяльністю. Це відбувається під час науково-дослідницької роботи студентів, у проектній діяльності, на педагогічній практиці, під час написання курсової та кваліфікаційної робіт. Беручи участь у наукових дослідженнях, працюючи в школі, студенти, з одного боку, залишаються у позиції тих, хто ще навчається, а з іншого – у творчій позиції – створюють нові продукти професійної діяльності. Ця діяльність мотивує студента до самостійного пошуку нових знань задля практичного застосування.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Здійснюючи методичну підготовку майбутніх учителів англійської мови початкової школи, необхідно забезпечити оптимальні умови професійно-орієнтованого характеру:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– реалізація динамічної моделі просування студентів від власне навчальної діяльності через квазіпрофесійну та навчально-професійну до власне професійної діяльності дозволяє їм виступати суб'єктами професійної, зокрема, методичної освіти;

– оптимальне співвідношення індивідуальних і колективних форм роботи забезпечує майбутнім педагогам результативне набуття здатності проектувати, адаптувати, організовувати, вмотивовувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, виховний і розвивальний аспекти іншомовної освіти молодших школярів у класній і позакласній роботі з іноземної мови;

– проблемно-пошуковий характер пізнавальної діяльності студентів і широке використання на заняттях професійних ситуацій сприяє формуванню достатнього рівня методичної компетентності майбутніх учителів англійської мови початкових класів та оптимізації навчального процесу.

Таким чином, зацікавленість молодшого школяра у вивченні іноземної мови значною мірою залежить саме від учителя, його педагогічної і методичної майстерності, врахування ним психологічних та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку, їхніх потреб та інтересів.

Подальшого дослідження потребує структура навчальних планів, шляхи удосконалення професійної підготовки, а також практичний аспект підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі, підвищення та вдосконалення рівня викладання навчальних дисциплін, розробка методик, які допоможуть зробити урок іноземної мови продуктивнішим, динамічнішим, цікавішим для учнів, навчання майбутніх учителів правильно і доцільно використовувати дидактичний матеріал для роботи з молодшими школярами, складати різні за типами плани-конспекти уроків, використовуючи міжнародні стандарти викладання іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О. Б. Мультимедійний посібник «Методика навчання іноземної мови в початковій школі: результати 10-тирічного досвіду апробації й удосконалення». *Сучасні тенденції у сфері лінгвістики, мовної комунікації та методики викладання іноземних мов: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції*. ТНЕУ, 2016, Тернопіль : Астон. С. 126–128.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

2. Будз І. Ф., Поченюк Я. В. Комунікативний підхід у навчанні граматики англійської мови. URL : http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_1/26.pdf
3. Гришкова Р. О. Сучасний підручник з іноземної мови як засіб міжкультурного спілкування. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2003/28-15-27.pdf>
4. Драб Н. Л., Лобецька І. М. Запровадження європейських стандартів викладання ділової англійської мови для майбутніх економістів. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/276-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-692-1-10-20200213.pdf>
5. Кецик-Зінченко У. Особливості професійно-орієнтованого навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей. URL: <http://surl.li/togic>.
6. Кириченко Т. О., Рідель Т. М. Індивідуальна робота студентів при вивченні іноземної мови у вищих навчальних закладах: проблеми організації та шляхи активізації. URL : http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/76/part_1/27.pdf
7. Кміть О. В. Методична підготовка майбутніх учителів англійської мови початкової школи. URL: <http://surl.li/toghv>.
8. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. Л. Педагогіка : підручник. Київ : Знання-Прес, 2008. 447 с.
9. Лютвієва Я. П., Савицька Л. В. Розвиток самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» : тези доповідей, 30-31 травня 2019 р. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2019. С. 349–351.
10. Максак І. В., Радченко М. В. Професійна підготовка майбутніх учителів англійської мови у початковій школі: історична ретроспектива. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2.1/23.pdf>
11. Марчій Т. М. Особливості професійної підготовки творчого вчителя іноземної мови в початкових класах. URL : <http://eprints.zu.edu.ua/4045/1/08mtmmpk.pdf>
12. Підготовка вчителя початкових класів до реалізації іншомовної освітньої галузі в Новій українській школі: навчально-методичний посібник / Мелекесцева Н., Гудима Н., Олинець Т. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О., 2023. 140 с.
13. Пометун О. І. та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ : Видавництво Просвіта, 2014. 192 с.
14. Редько В. Г. Організація компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : методичні рекомендації. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2019. 36 с.
15. Савченко О. Я. Мета і результат уроку в контексті компетентісного підходу. *Початкова школа*. 2015. №3. С. 10–15.
16. Сінельник І. П. Використання інформаційних технологій у процесі професійно орієнтованого навчання іноземної мови студентів педагогічних спеціальностей. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2286/1/I_Sinelnik_konf_GL.pdf.
17. Скуратівська М. О. Сучасні методи та технології викладання іноземних мов. URL: <http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-ta-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischii-shkoli-ukrayini>.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

18. Тарасенко М. І. Способи підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/199587079.pdf>.
19. Темпл Ч. Методична система «Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів» (підготовлено для розвитку критичного мислення) : навчальний посібник. Київ : Знання, 2018. 32 с.
20. Шендерук О. Б., Пермінова В. А. Шляхи підвищення мотивації мовленнєвої діяльності студентів на заняттях англійської мови. URL: http://www.rusnauka.com/Pedagogica/5_84264.doc.htm.
21. Шляпіна О. Педагогічні засади іншомовної підготовки майбутніх спеціалістів в ТДАТУ імені Дмитра Моторного. URL: <http://surl.li/togic>.
22. Як обрати кваліфікованого викладача англійської мови. 10 критерії, на які варто зважати. URL: <https://cases.media/article/yak-obrati-kvalifikovanogo-vikladacha-angliiskoyi-movi-10-kriteriyiv-na-yaki-varto-zvazhati>.

REFERENCES

1. Bihych O. B. Multymediinyi posibnyk «Metodyka navchannia inozemnoi movy v pochatkovii shkoli: rezultaty 10-tyrichnoho dosvidu aprobatsii y udoskonalennia». *Suchasni tendentsii u sferi linhvistyky, movnoi komunikatsii ta metodyky vykladannia inozemnykh mov: Materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. TNEU, 2016, Ternopil : Aston. S. 126–128.
2. Budz I. F., Pocheniuk Ya. V. Komunikatyvnyi pidkhid u navchanni hramatyky anhliiskoi movy. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_1/26.pdf.
3. Hryshkova R. O. Suchasnyi pidruchnyk z inozemnoi movy yak zasib mizhkulturnoho spilkuвання. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2003/28-15-27.pdf>.
4. Drab N. L., Lobetska I. M. Zaprovadzhennia yevropeiskykh standartiv vykladannia dilovoi anhliiskoi movy dlia maibutnikh ekonomistiv. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/276-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-692-1-10-20200213.pdf>.
5. Ketsyk-Zinchenko U. Osoblyvosti profesiino-oriientovanoho navchannia inozemnoi movy studentiv nemovnykh spetsialnostei. URL: <http://surl.li/togic>.
6. Kyrychenko T. O., Ridel T. M. Indyvidualna robota studentiv pry vyvchenni inozemnoi movy u vyshchykh navchalnykh zakladykh: problemy orhanizatsii ta shliakhy aktyvizatsii. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2021/76/part_1/27.pdf.
7. Kmit O. V. Methodychna pidhotovka maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy pochatkovoii shkoly. URL: <http://surl.li/toghv>.
8. Kuzminskyi A. I., Omelianenko V. L. Pedahohika : pidruchnyk. Kyiv : Znannia-Pres, 2008. 447 s.
9. Liutviieva Ya. P., Savytska L. V. Rozvytok samostiinoi roboty studentiv u protsesi vyvchennia inozemnykh mov // Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Ekonomichniy rozvytok i spadshchyna Semena Kuznetsia» : tezy dopovidei, 30-31 travnia 2019 r. Kharkiv : DISA PLIuS, 2019. S. 349–351.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

10. Maksak I. V., Radchenko M. V. Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy u pochatkovii shkoli: istorychna retrospektyva. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/2.1/23.pdf>.
11. Marchii T. M. Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky tvorchoho vchytelia inozemnoi movy v pochatkovykh klasakh. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/4045/1/08mtmmpk.pdf>.
12. Pidhotovka vchytelia pochatkovykh klasiv do realizatsii inshomovnoi osvitoi haluzi v Novii ukrainskii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk / Mieliekiestseva N., Hudyma N., Olynets T. Kamianets-Podilskyi : Vydavets Kovalchuk O., 2023. 140 s.
13. Pometun O. I. ta in. Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia : naukovo-metodychnyi posibnyk. Kyiv : Vydavnytstvo Prosvita, 2014. 192 s.
14. Redko V. H. Orhanizatsiia kompetentnisno oriietovanoho navchannia inozemnykh mov u pochatkovii shkoli : metodychni rekomendatsii. Kyiv : KONVI PRINT, 2019. 36 s.
15. Savchenko O. Ya. Meta i rezultat uroku v konteksti kompetentnisnogo pidkhotu. *Pochatkova shkola*. 2015. №3. S. 10–15.
16. Sinelnik I. P. Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u protsesi profesiino oriietovanoho navchannia inozemnoi movy studentiv pedahohichnykh spetsialnostei. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2286/1/I_Sinelnik_konf_GL.pdf.
17. Skurativska M. O. Cuchasni metody ta tekhnolohii vykladannia inozemnykh mov. URL: <http://intkonf.org/skurativska-mo-suchasni-metodi-ta-tehnologiyi-vikladannya-inozemnih-mov-u-vischiiy-shkoli-ukrayini>.
18. Tarasenko M. I. Sposoby pidvyshchennia motyvatsii studentiv do vyvchennia inozemnoi movy. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/199587079.pdf>.
19. Templ Ch. Metodychna systema «Rozvytok krytychnoho myslennia u navchanni riznykh predmetiv» (pidhotovleno dlia rozvytku krytychnoho myslennia) : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Znannia, 2018. 32 s.
20. Shenderuk O. B., Perminova V. A. Shliakhy pidvyshchennia motyvatsii movlennievoi diialnosti studentiv na zaniattiakh anhliiskoi movy. URL: http://www.rusnauka.com/Pedagogica/5_84264.doc.htm.
21. Shliapina O. Pedahohichni zasady inshomovnoi pidhotovky maibutnikh spetsialistiv v TDATU imeni Dmytra Motornoho. URL: <http://surl.li/togjc>.
22. Iak obraty kvalifikovanoho vykladacha anhliiskoi movy. 10 kryterii, na yaki varto zvazhaty. URL: <https://cases.media/article/yak-obrati-kvalifikovanogo-vikladacha-angliiskoyi-movi-10-kriteriyiv-na-yaki-varto-zvazhati>.

The article highlights the problem of language and methodical training of students of higher educational institutions for the implementation of professionally oriented foreign language communicative competence in primary school.

The conditions, the implementation of which will contribute to the achievement of a high-quality level of foreign language learning for students of higher educational institutions, are outlined: high professionalism of foreign language teachers, motivation and autonomy of students, the use of modern textbooks, interactive and information technologies, a communicative approach to

learning a foreign language, the implementation of European standards in the practice of teaching a foreign language.

Learning a foreign language already in primary school transforms the requirements for the training of a future foreign language teacher. Accordingly, there is a need to find approaches that will contribute to a high level of training of future foreign language teachers in primary grades and effective education of schoolchildren.

The methodical training of an English language teacher of primary school is understood as his acquisition of a set of methodical knowledge, skills and abilities and individual, subject and personal qualities, which functions as the ability to design, adapt, organize, motivate, research and control educational, cognitive, developmental aspects of foreign language education of primary school pupils in classroom and extracurricular work on a foreign language through and during communication with schoolchildren.

It is substantiated that the formation of methodical skills is carried out in quasi-professional activities with the help of special methodical tasks that simulate real professional situations. Organizational forms of education, in the process of which the student acquires methodical skills, are practical classes, as well as educational pedagogical practice in the English language in primary school; industrial pedagogical practice as a primary school English teacher.

Key words: *professionally oriented approach, foreign language communicative competence, language and methodological training, students of higher educational institutions, primary school.*

2.3. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних педагогічних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

У статті розглянуто особливості підготовки майбутніх вчителів початкової школи до використання інноваційних педагогічних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Охарактеризовано зміст і можливості, принципи інтегрованого курсу «Я досліджую світ» метою якого є формування в учнів цілісної картини світу в процесі опанування ними соціального досвіду. З'ясовано, що інтегрований курс «Я досліджую світ» сприяє активізації пізнавальних та дослідницьких інтересів молодшого школяра. Доведено, що інтегрований підхід у сучасній початковій ланці

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

освіти сприяє формуванню загальнонавчальних умінь і навичок учнів, поглибленню їхніх знань, розвитку уваги, пам'яті, розширенню пізнавальних інтересів, оволодінню навчальними прийомами, забезпеченням цілком нового психологічного клімату для учнів і вчителя в процесі навчання. Здійснено аналіз поняття «інноваційна технологія» у розрізі філософської, педагогічної та психологічної думки. Подано та охарактеризовано основні інноваційні технології, які застосовуються в межах вивчення курсу «Я досліджую світ». Комплексне використання в освітньому процесі інноваційних технологій навчання, перенесення акцентів на ігрові інтерактивні форми та методи навчання; застосування квест-технологій та технологій проєктного навчання; організація інтегрованого навчання забезпечує якісні позитивні результати. Визначено місце і роль ігрової технології в освітньому процесі, поєднання елементів гри та навчання багато в чому залежать від розуміння учителем функцій і класифікації педагогічних ігор. Окреслено технологію проблемного навчання, яке розуміється як спроектована вчителем організація процесу активного оволодіння учнями новими знаннями і способами дій, під час якого нові знання не даються учневі в готовому вигляді, а здобуваються ним під час розв'язування проблеми, сконструйованої педагогом. Розкрито зміст проєктної технології навчання, яка відображає реалізацію особистісно зорієнтованого підходу в освіті і сприяє формуванню уміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини.

Ключові слова: інтегрований підхід, інноваційні технології, технології проблемного навчання, ігрові технології, проєктні технології, квест-технології.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується бурхливим інформаційно-технічним прогресом, що постійно прискорюється. Результатом цього стає швидке старіння знань та технологій, де людина перебуває в умовах постійної конкуренції. Підвищення якості освіти включає в себе не лише передачу фактичних знань, але й розвиток критичного мислення, творчих навичок та самостійності. Безперечно, ці якості є важливими для успіху в сучасному світі, який швидко змінюється і вимагає гнучкості та адаптивності. Залучення учнів до самостійного пошуку знань, розвиток їхньої здатності до творчого мислення і самоорганізації – це ключові складові ефективного навчання. Це допомагає формувати не лише знання, але й навички, які

будуть корисні в подальшому житті. Такий підхід також сприяє розвитку в учнів мотивації до навчання, оскільки вони більш активно залучаються до освітнього процесу та відчують себе активними учасниками, а не пасивними споживачами інформації.

У концепції Нової української школи [16] зазначається, що потрібно зміщувати акценти на формування в учнів універсальних компетенцій та фундаментальних умінь. Державний стандарт початкової освіти [10] вказує на необхідність створення особистісно-орієнтованого та розвивального навчання, під час якого учень зможе самовизначитися та самореалізовуватися, набувати досвіду різних видів діяльності, насамперед, досвіду активної пізнавальної діяльності. З цією метою розроблено інтегрований курс «Я досліджую світ», що сприяє формуванню ключових компетенцій учнів та розвитку їхніх інтелектуальних здібностей. У інтегрованому курсі «Я досліджую світ» поєднуються різноманітні наукові дисципліни, що відображають їх взаємозв'язок в реальному житті. Такий підхід допомагає здобувачам освіти бачити цілісну картину світу, розуміти, як різні наукові області взаємодіють між собою, та застосовувати свої знання в практичних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливостям організації освітнього процесу в Новій українській школі присвятили свої наукові праці І. Большакова, Н. Бібік, Л. Гриневич, І. Коберник, О. Савченко, С. Скворцова, О. Онопрієнко, Р. Шиян та інші. В свою чергу, І. Андрусенко, І. Баландіна, О. Ващенко, Т. Воронцова, Т. Гільберт, О. Козак, В. Пономаренко, С. Тарнавська, О. Хомич, зосередили свою увагу на особливостях та специфіці навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У наукових джерелах достатньо ґрунтовно описано сутність інноваційних педагогічних технологій, що використовуються у початковій школі. Проте обмаль описано, які саме технології є ефективними на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Формулювання мети статті полягає в описі та аналізі використання інноваційних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» майбутніми вчителями початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтегрований курс «Я досліджую світ» створює можливість отримати комплексне уявлення про картину світу та навколишнє середовище. Цей курс об'єднує три освітні

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

галузі: природнича, громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна (За типовою освітньою програмою О. Савченко) або сім: громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна, мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична (За типовою освітньою програмою Р. Шияна).

Основна мета курсу – формування у здобувачів освіти цілісної картини світу та розвиток їхньої дослідницької діяльності. Важливим аспектом є практична спрямованість курсу, яка передбачає залучення здобувачів освіти до дослідницької діяльності та вирішення реальних проблем. Це сприяє розвитку наукової та технологічної грамотності, а також формує в учнів навички критичного мислення, аналізу та творчого розв'язання завдань.

Особливістю курсу є реалізація інтегрованого підходу до ознайомлення з навколишнім світом. Пізнання природи здійснюється у взаємозв'язку із соціально-моральним досвідом молодших школярів та формування цілісного ставлення до світу.

Освітні цілі курсу розроблені з урахуванням концепції оновлення змісту загальної середньої освіти (початкова ланка), виходячи з пріоритетності завдання загального розвитку особистості молодшого школяра, його пізнавальних та духовних потреб. Засвоєння знань перестає бути самоціллю і постає як розвиток особистості [5].

Метою вивчення курсу є формування в учнів початкових класів широкої цілісної наукової картини світу, яка поступово, від класу до класу збагачується за рахунок опанування нових понять та явищ, розширення знань, які здобуті раніше про навколишній світ.

Завданнями курсу є засвоєння знань про об'єкти, явища, закономірності навколишнього світу та методи їх пізнання, ознайомлення з проблемами взаємодії людини з природою, розвиток кругозору, спостережливості, мислення дітей, виховання дбайливого ставлення та любові до природи, формування навичок екологічно грамотної поведінки, моральних норм відносин молодших школярів, а також передбачено встановлення зв'язку між пізнанням природи та соціального життя, до якого включено дитину. Виділено програмні теми, близькі до соціального досвіду молодших школярів, що забезпечують їх соціалізацію.

При вивченні навчального матеріалу велике місце займають безпосередні спостереження учнями природних об'єктів та явищ, життя оточуючих людей, знайомство з пам'ятниками духовної та матеріальної культури, екскурсії до музеїв, бібліотек, до пам'ятних історичних місць [25].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Програма курсу відповідає обов'язковому мінімуму змісту освіти. Підставами відбору змісту та конструювання методичної системи служить принцип варіативно-особистісної організації навчання. Цей підхід забезпечує варіативність методичних прийомів, програмує різноманітність пізнавальної діяльності школярів у процесі оволодіння змістом. Завдяки варіативності прийомів та завдань у межах курсу забезпечуються диференціація та індивідуалізація навчання відповідно до різного рівня розвитку учнів, пізнавальних потреб різних груп школярів, їх особистісними особливостями.

Завдання спрямовані на включення всіх учнів у діяльність, спрямовану розвиток самостійного підходу до здобування знань. Розроблена програма виражає систему прийомів та завдань, моделює різноманітні види діяльності, які «проживає» учень, – в інтелектуальній сфері (аналіз, порівняння, абстрагування, узагальнення, пошук рішень, «відкриття»), духовній (оцінної, рефлексуючої), практичній, комунікативній (участь у фронтальній класній роботі, загальних дискусіях, діалоги з учителем, робота у групах, захист колективно розробленого проєкту, діалоги з однокласниками). Велике місце у навчальній діяльності займає організація безпосередніх спостережень навколишніх природних явищ, об'єктів, знайомство з історичними та культурними пам'ятками [22].

Викладання курсу «Я досліджую світ» ґрунтується на наступних принципах:

- інтегрований фокус: теми інтегруються та перегукуються між собою;
- безпечне та сприятливе середовище навчання, в якому підтримуються доброзичливе ставлення та спільне навчання. Використовуються мотивуючі активність методи та відповідні матеріали;
- доступність джерел: враховуються інтереси та потреби учня; навчання порівнюється з повсякденним життям та іншими предметами, тому що порівняння породжують знання. Використовується актуальний матеріал із засобів масової інформації та інших джерел;
- активне навчання: учні говорять більше ніж педагог. Щоб підвищити активність участі учнів, важлива групова та парна робота. Розвиваючи критичне мислення в учнів, слід звернути особливу увагу на суть поставлених вчителем питань: чи необхідно на них відповідати фактично чи вони стимулюють розумовий процес та вміння аналізувати, провокуючи нові питання та мотивуючи пошук рішень;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– підтримка: нові знання та досвід учень набуває, ґрунтуючись на колишньому досвіді, знаннях, навичках, установках та інтересах. Учень навчається приймати виклики, і йому допомагають із ними справлятися. Здійснюється підтримка розвитку творчого та критичного мислення, кожне з яких займає окремо своє місце;

– співпраця: спільна робота полягає у дотриманні домовленостей між педагогом та учнями, а також зворотний зв'язок, що надається обома сторонами.

Організація освітнього процесу у Новій українській школі вимагає від сучасного вчителя постійне вдосконалення та адаптацію до змін в освітньому середовищі. Організація освітнього процесу передбачає активний пошук нових ціннісних пріоритетів та вдосконалення практичної діяльності з метою підвищення ефективності навчання здобувачів освіти [19].

Одним із сучасних напрямів методичного оновлення уроків у початкових класах вважаємо конструювання інтегрованих уроків та їх проведення. Інтегровані уроки сприяють більш глибокому розумінню матеріалу, розвитку критичного мислення та здатності учнів бачити зв'язок між різними предметами та явищами навколишньої дійсності. Це міждисциплінарна форма освітнього процесу, яка допомагає створити цілісну картину світу учня, а також розвиває у них навички самостійного мислення та творчого підходу до навчання.

Суттєвою ознакою оновлення шкільної системи в Україні є інтенсивний розвиток інноваційних процесів у сфері навчання і виховання, а саме їх технологізація – вимагає вчителів удосконалювати свою практичну діяльність шляхом впровадження нових ціннісних пріоритетів у визначенні цілей та змісту освіти, а також у використанні нових форм та методів, що використовуються в освітньому процесі [4].

Технологія як дієве поняття у сфері освіти спрямована на вирішення таких головних питань, як навчання, виховання та розвиток. Міжнародна організація ЮНЕСКО трактує педагогічну технологію, як «системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їхніх взаємодій, що мають своїм завданням оптимізацію форм освіти» [2, с. 10]. Отже, розвиток і впровадження у життя суспільства невиробничих, зокрема педагогічних технологій, є надзвичайно важливим для забезпечення якісної освіти та підготовки молодого покоління до життя в сучасному світі. У початковій школі, зокрема в межах інтегрованого курсу «Я досліджую

світ» застосовують цілу низку педагогічних технологій.

Ігрові технології. Для молодших школярів характерні яскравість і безпосередність сприйняття через образне мислення. Школярі легко залучаються до будь-якої діяльності, зокрема ігрової. Для молодшого школяра гра має виняткове значення: гра – навчання, праця, форма виховання.

Потреба у грі займає значне місце у роки навчання у початковій школі, тому бажання грати у школярів необхідно використовувати та спрямовувати з метою вирішення освітніх завдань. Гра стає засобом виховання, якщо вона включається в цілісний педагогічний процес. Спочатку учнів цікавить лише форма гри. Керуючи грою, вчитель впливає на всі сторони розвитку дитини: на її почуття та свідомість, на волю та поведінку.

У молодших класах одним з ефективних технологічних прийомів, що впливають на пізнавальну активність учнів та емоційну сферу є розвивальні ігри.

Розвивальні ігри – це ігри спрямовані на розвиток уваги, пам'яті та мислення у дітей. Створення ігрової атмосфери під час уроку дозволяє розвинути пізнавальний інтерес та активність учнів, утримувати їх увагу протягом уроку, сприяє зняттю втоми [7].

Гра сприяє створенню в учнів емоційного настрою, викликає позитивне ставлення до діяльності, що виконується покращує загальну працездатність, дає можливість багаторазово повторити той самий матеріал без монотонності та нудьги.

Розвивальні ігри мають певні особливості:

- навчальна, розвивальна чи виховна мета подається дитині у формі ігрового завдання, реалізація якого вимагає дотримання відповідних встановлених правил;
- результат наділений не лише власне ігровим, а й дидактичним, розвивальним, виховним змістом;
- засобом (у вузькому значенні) є навчальний матеріал;
- наявність проблемної ситуації, що створена в ігровому форматі;
- аналіз та рефлексія ігрового процесу та його результатів на завершальному етапі.

Провідною функцією гри є освітня функція, яка стає основною тому, що містить конкретну мету. В ігровій ситуації ціль ставиться перед учнями у формі ігрового завдання. Учні під час її виконання засвоюють загальні

принципи роботи з навчальним матеріалом і використовують ці вміння під час вирішення інших завдань.

Наступна функція – виховна. Гра, як педагогічний інструмент, відіграє важливу роль у розвитку учнів, за рахунок стимулювання їхніх пізнавальних інтересів та активності. Вона сприяє вихованню позитивного ставлення до явищ навколишньої дійсності, розвиває працьовитість та старанність. Правильно організована ігрова діяльність надає учням можливість вчитися вести дискусії, аргументувати свою думку та виховує навички співпраці та взаємодопомоги.

Розвивальна гра виконує також розвивальну функцію. Так, процес засвоєння знань учнями дійсно може бути нелегкою та напруженою працею, що вимагає значних зусиль. Він передбачає не лише фізичну працездатність, а й активну роботу мозку. Для успішного засвоєння матеріалу учням потрібно мати добре розвинену пам'ять, здатність концентрувати увагу протягом тривалого часу та готовність до напруженої інтелектуальної роботи [29].

Таким чином, дитина пізнає світ і розвивається у спеціально створених для цього ігрових умовах. Чим цікавіше організовані ці умови, тим повніше, ширше відбувається її розвиток та вдосконалення, тобто навчання служить не тільки як засвоєння знань, а й розвиток учнів, а це, у свою чергу, сприяє підвищенню ефективності навчання.

Отже, гра через цікавість, навчальну, виховну та розвивальну функції сприяє вирішенню освітніх завдань, що виховують та розвивають.

Основні цілі, для досягнення яких широко використовуються розвивальні ігри у початкових класах:

- інтелектуальний розвиток дітей молодшого шкільного віку;
- створення середовища, де кожна дитина має можливість розвивати свій потенціал та унікальність;
- виховання у дітей усвідомлення своєї ролі в суспільстві, розвиток емпатії та взаєморозуміння, формування толерантного ставлення до інших людей та культур тощо;
- збільшення обсягу понять, уявлень та відомостей, які опановує учень; вони становлять індивідуальний досвід школяра;
- поглиблення засвоєних раніше знань;
- об'єднання знань у категорії та системи;
- перетворення знань на більш диференційовані та точні;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– перехід учня від загальних понять та образів до оперування більш точними знаннями, до розрізнення подібних знань.

Керівництво розвивальними іграми здійснюється у трьох основних напрямках: підготовка до проведення гри, її проведення та аналіз [28].

Відповідно сформулюємо наступні рекомендації:

– перед початком гри важливо переконатися, що вибрана гра відповідає цілям та завданням навчальної програми, а також рівню розвитку учнів;

– важливо обрати такий час, коли учні будуть найбільш активними та уважними, наприклад, після короткої розминки або на початку уроку;

– обирайте місце для гри, де діти зможуть вільно рухатися та спілкуватися;

– важливо подбати про всі необхідні матеріали для проведення гри;

– після завершення гри важливо провести рефлексію з учнями, визначити, які знання та навички вони здобули, та як можна поліпшити майбутні ігрові сесії [29].

Під час підведення підсумків вчитель підкреслює, що шлях до перемоги можливий лише через подолання труднощів, увагу та дисциплінованість.

Грунтовний аналіз гри є дуже важливим етапом для подальшого удосконалення підготовки та проведення ігор в освітньому процесі. Деякі прийоми можуть виявитися дуже ефективними, допомагаючи досягнути поставлених цілей, тоді як інші можуть потребувати коригування або заміни.

Розвивальна гра є цінним засобом стимулювання активності дітей, вона активізує психічні процеси, викликає у учнів живий інтерес до процесу пізнання. Під час гри школярі охоче долають труднощі, тренують свої сили, розвивають здібності та вміння. Вона допомагає зробити будь-який навчальний матеріал захоплюючим, викликає у учнів глибоке задоволення, створює радісний робочий настрій, полегшує процес засвоєння знань. У розвивальних іграх дитина спостерігає, порівнює, зіставляє, класифікує предмети за тими чи іншими ознаками, виробляє доступний їй аналіз і синтез, робить узагальнення. Під час розвивальних ігор когнітивні навички, такі як спостереження, порівняння, класифікація, аналіз та синтез. Здобувачі освіти навчаються аналізувати інформацію, робити висновки та узагальнення, що є важливим для їхнього подальшого успіху у навчанні та житті [1].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Гра – один із видів діяльності, значимість якого зосереджена на результаті. Предметна гра – дитяча гра з навколишніми предметами, у якій дитина вчиться використовувати їх за прямим призначенням.

Рольова гра – спільна групова гра, у якій діти виконують різні соціальні ролі у спеціально створюваних ними сюжетних умовах. Символічна гра – гра, де реальність відтворюється з символів, знаків, а дії виконуються в абстрактній, символічній формі.

Сюжетна гра – гра, у якій дитині надається можливість програвати сюжети з оповідань, казок та реального життя людей тощо.

Комп'ютерні дидактичні та розвивальні ігри – ігрові програми для персональних комп'ютерів, що мають навчальний та розвивальний характер.

Ігри можна класифікувати:

1. Рольові ігри.
2. Ігри за правилами.
3. Комплексні ігри.

Окрім загальних класифікацій ігрових технологій, можна виділити ще багато інших, де гра розглядається як засіб для стимулювання творчого мислення та вираження ідей; засіб для спілкування та взаємодії з іншими людьми; ефективний метод навчання, що допомагає засвоювати нові знання та навички в захопливій інтерактивній формі.

Залежно від дидактичних цілей ігри можна розділити за структурними елементами уроку:

- а) ігри спрямовані на вивчення нового матеріалу;
- б) ігри для закріплення та перевірки знань;
- в) ігри на узагальнення вивченого матеріалу;
- д) релаксаційні ігри – паузи.

Розвивальна гра про формування уявлень з навколишнього світу є практичною діяльністю, у якій діти використовують знання, отримані як уроках, а й у процесі вивчення інших навчальних дисциплін і з життєвого досвіду.

Іноді, плануючи освітній процес, необхідно розділити навчальні ігри за джерелом пізнання:

- 1) ігри на основі усного викладу навчального матеріалу;
- 2) ігри на основі роботи з наочністю;
- 3) ігри з урахуванням практичної роботи школярів.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

При плануванні педагогічної роботи важливо розділити ігри за кількістю учасників на групові, індивідуальні, діалогові (парні), масові.

Умовно, за видом діяльності учнів можна виділити кілька типів розвивальних ігор:

- ігри-подорожі;
- ігри-доручення;
- ігри-припущення;
- ігри-загадки;
- Ігри-бесіди (ігри-діалоги).

Ігри-подорожі справді можуть бути подібні до казки через їхній фантастичний та загадковий характер. Вони дозволяють дітям відчувати себе учасниками пригодницької історії, де реальність переплітається з уявою, а звичайне стає незвичайним. Гра-подорож може відображати реальні події або факти, але в той же час вона привносить в них елементи фантазії, таємниці та цікавинки. Це може бути виражено через різноманітні завдання, головоломки, пригоди та виклики, які діти мають пройти під час гри-подорожі. Мета гри-подорожі – посилити враження, надати пізнавальному змісту казкову незвичність, звернути увагу дітей те що, що перебуває поруч, але не помічається. Ігри-подорожі дійсно є захопливими та цікавими для дітей. Вони спонукають дітей до активної участі та розвивають різні важливі навички і якості:

- увага та спостережливість: учасники гри-подорожі повинні бути уважними до деталей навколишнього середовища та завдань, що вони повинні виконати. Це сприяє розвитку їхньої спостережливості та концентрації;

- осмислення завдань: гравці повинні аналізувати ситуації та приймати рішення щодо подальших кроків. Це розвиває їхню здатність до критичного мислення та прийняття обґрунтованих рішень;

- подолання труднощів та досягнення успіху: гра-подорож можуть включати в себе різноманітні виклики та завдання, які діти повинні подолати. Це допомагає їм розвивати вміння боротися з труднощами та досягати поставлених цілей;

- романтичний настрій та зацікавленість: елементи магії, загадки та пригод, що притаманні іграм-подорожам, роблять їх особливо захопливими та привабливими для дітей. Це стимулює їхній інтерес та активну участь у грі [17].

Формулювання ігрового завдання повинно викликати інтерес дітей та стимулювати активну ігрову діяльність. У іграх-подорожах часто використовують поєднання способів розкриття пізнавального змісту з ігровою діяльністю, що включає: постановку ігрового завдання, пояснення способів його вирішення, розробка маршрута подорожі, поетапне вирішення поставлених задач.

Гру-подорож іноді ототожнюють з екскурсією. Їх відмінність полягає у тому, що метою екскурсії є ознайомлення із явищами, які необхідно спостерігати та порівнювати.

Ігри-доручення дійсно мають подібну структуру до ігор-подорожей, але вони простіші та коротші за тривалістю. Основна мета таких ігор полягає у виконанні певних дій або завдань, що передаються через словесні інструкції або взаємодію з предметами та іграшками.

Основні риси ігор-доручень включають:

- проста структура: ігри-доручення мають просту структуру, зазвичай складаються з коротких інструкцій та швидких завдань;
- коротка тривалість: ці ігри зазвичай тривають менше часу порівняно з іграми-подорожами, вони призначені для швидкого виконання та задоволення під час короткого часу;
- взаємодія з предметами або іграшками: учасники ігор-доручень взаємодіють з різними предметами або іграшками, що допомагають їм виконати завдання;
- припущення про виконання дії: Ігрові завдання і дії ґрунтуються на припущенні про виконання певної дії або завдання.

У цілому, ігри-доручення можуть бути корисним засобом для стимулювання діяльності та сприяти задоволенню від виконання завдань у дітей. Вони дозволяють швидко залучити увагу дітей та заохочувати їх до активності.

Дидактичний зміст гри полягає у тому, що перед дітьми ставиться завдання й створюється ситуація, яка потребує осмислення наступної дії. Ігрові дії визначаються завданням та вимагають від дітей доцільно передбачуваної дії відповідно до поставлених умов або створених обставин. Ці ігри вимагають уміння співвіднести знання з обставинами, встановити причинно-наслідкові зв'язки. У них міститься і елемент змагання: «Хто швидше зрозуміє?».

Ігри-загадки. походження загадок бере коріння ще у далекому минулому. Загадки створювалися самим народом, до них входили обряди, ритуали, включалися свята. Вони використовувалися для перевірки знань, винахідливості. У цьому полягає очевидна педагогічна спрямованість і популярність загадок.

Основною ознакою загадки є зашифрований опис, який потрібно відгадати або довести. Зміст загадки лаконічний, часто оформлюється як питання чи закінчується ним. Головною особливістю загадки є логічне завдання. Загадки є корисним інструментом для розвитку когнітивних навичок у дітей. Необхідність порівнювати, пригадувати, думати, здогадуватися – приносить радість розумової праці. Розгадування загадок розвиває здатність до аналізу, узагальнення, формує вміння розмірковувати, робити висновки.

Гра-бесіда або гра-діалог базується на активному спілкуванні між педагогом та дітьми, а також між самими дітьми. Основна мета гри-бесіди полягає у сприянні розвитку комунікативних навичок, розширенні знань та формуванні певних цінностей через діалог та обмін думками.

У гри-розмові вчитель може використовувати різні персонажі чи сюжети, що дозволяє зберегти ігрову атмосферу та підвищити зацікавленість дітей. Проте важливо уникати прямого навчання під час гри-бесіди, оскільки це може позбавити її ігрового характеру та зменшити ефективність спілкування.

Основне виховально-навчальне значення гри-бесіди полягає у темі обговорення та змісті сюжету, що допомагає пробуджувати інтерес дітей до навчального матеріалу та стимулює їхню активність у спілкуванні. Важливо, щоб пізнавальний зміст гри був неочевидним та вимагав від дітей активного пошуку та дослідження, що дозволяє їм здійснювати власні відкриття та дізнаватися щось нове.

Гра-бесіда є важливим інструментом виховання та навчання дітей, оскільки вона сприяє активізації різних емоційно-розумових процесів. Ось деякі ключові аспекти цінності гри-бесіди:

1. Активізація емоційно-розумових процесів. Гра-бесіда залучає дітей до спілкування та діалогу, сприяючи розвитку їхніх емоцій, уяви та розумових здібностей.

2. Виховання навичок спілкування. Діти навчаються слухати і чути питання вчителя та одне одного, висловлювати свої думки та відповіді, а також концентрувати увагу на змісті розмови.

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

3. Розвиток вміння приймати участь у розмові: Участь у гри-бесіді допомагає дітям розвивати навички спілкування та взаємодії з іншими, що є важливим для їхнього соціального та емоційного розвитку.

4. Засоби виразності: У гри-бесіді слово виступає як основний засіб спілкування, що сприяє розвитку вміння користуватися мовою для виразного висловлювання своїх думок та почуттів.

5. Насолода та задоволення від гри: Головним результатом гри-бесіди є радість та задоволення, які діти отримують від активної участі у спілкуванні та спільному творчому процесі.

Переліченими типами ігор не вичерпується, звісно, весь спектр можливих ігрових методик.

В основі ігрової методики, лежать принципи, які гармонійно поєднуються та доповнюють один одного, створюючи сприятливі умови для ефективного навчання та розвитку дітей. Вони покликані забезпечити активну участь кожного учня, сприяти їхній взаємодії та мотивації до досягнення кращих результатів.

– Актуальність дидактичного матеріалу. Цей принцип робить навчання цікавішим та значущішим для дітей, він допомагає їм сприймати навчальні завдання як частину гри, що робить процес навчання більш привабливим та зацікавлюючим.

– Колективність: Взаємодія та співпраця в колективі дозволяють дітям відчувати себе частиною команди, де кожен вносить свій внесок до спільної мети. Це сприяє розвитку комунікативних навичок, взаєморозуміння та співпраці.

– Змагання: Змагання стимулює дітей до досягнення кращих результатів шляхом прагнення перемогти конкурентів. Воно активізує їхню мотивацію та прагнення до самовдосконалення, сприяючи формуванню внутрішньої конкуренції та самореалізації [22].

Разом ці принципи створюють стимулююче середовище, де діти можуть активно розвиватися, навчатися та досягати успіху, використовуючи гру як основний інструмент навчання.

Класичним прикладом зазначених вище принципів можуть бути практично будь-які командні ігри: «Що? Де? Коли?» (Одна половина ставить запитання – інша відповідає на них).

Отже, на основі вище окреслених принципів сформулюємо загальні рекомендації щодо проведення на заняттях розвивальних ігор:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

1. Елемент новизни. Нові елементи та несподівані ситуації у грі роблять її цікавішою та стимулюють дітей до активної участі.

2. Самовизначення. Важливо дати дітям можливість обирати, у якій грі вони бажають брати участь, тим самим надаючи їм відчуття контролю та відповідальності за свої дії.

3. Гра як спосіб навчання. Важливо розуміти, що гра - це не лише розвага, а й ефективний метод навчання, який допомагає дітям засвоювати нові знання та навички.

4. Емоційна взаємодія. Вчителю важливо створити позитивну емоційну атмосферу та бути активно включеним у гру разом з дітьми, щоб зробити навчання більш цікавим та захоплюючим.

5. Діагностика через гру. Гра надає можливість вчителю спостерігати за дітьми та оцінювати їхні здібності, виявляти їхні сильні та слабкі сторони.

Ігрова форма занять створюється під час уроків за допомогою ігрових прийомів і ситуацій, які як засіб спонукання, стимулювання учнів до пізнавальної діяльності.

Технології проблемного навчання. Пошук способів активізації навчальної діяльності, стимулювання пізнавальних сил і можливостей дитини призвели до виникнення ідеї проблемного навчання.

Ми розуміємо технологію проблемного навчання як спроектовану педагогом організацію процесу оволодіння школярами новими активними знаннями, під час якого ці знання не подаються учневі у завершеному вигляді, а здобуваються ним під час розв'язання проблемних ситуацій, що сконструйовані педагогом [18]. Рушійною силою виступає суперечність між знаннями й навичками, якими учень вже володіє та потребою в нових знаннях та навичках. Відправною позицією виступає проблемна ситуація, у якій окремі дані потребують з'ясування, розв'язання, уточнення, вирішення. Ця технологія спрямовує учня на самостійне вироблення ним власної позиції, інтенсивне здобуття нових знань і вироблення навичок, розвиток активної пізнавальної діяльності. Зазначений тип навчання буде реалізовано при умові введення системи понять – проблема-проблемна ситуація-проблемна справа- завдання-запитання-послідовне вирішення яких активізує навчання і забезпечує процес самостійного оволодіння та пошуком учнем нових знань.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Технологічний аспект проблемного навчання та характер освітнього процесу передбачає наявність партнерської продуктивної співпраці вчителя і школяра, під час якої вчитель спрямовує пізнавальну активність дитини, яка засвоює навчальні дії щодо розв'язування проблемних завдань, оцінки їх результату та самоконтролю власної діяльності.

На уроках в початковій школі технологія проблемного навчання проявляється самостійним пошуком учнями правильних рішень під час розв'язування проблемних та пізнавальних вправ [30].

Незмінною умовою ефективності проблемного навчання є виділення проблемного завдання: педагог не повинен ставити учня в скрутне становище, а повинен зацікавити його у пошуку істинності. Основний зміст уроку в площині проблемного навчання відводиться організаційним формам, методам та прийомам доцільного використання проблемних вправ, що стимулюють активне навчання учнів. Варто додати, що у темі проблемного навчання активне інтенсивне навчання – це цілеспрямована навчально-пошукова діяльність школяра, що спрямована на подолання проблем й обов'язково має пізнавальний інтерес, мотиви і орієнтований на отримання не лише запланованих результатів, а і безпосередньо на зміну та розвиток його як особистості.

Основою проблемного навчання є взаємозв'язок вчителя та учня метою якої є розв'язання наперед визначеної проблеми. Під час роботи проблемне навчання повинно орієнтуватися на суб'єкт-суб'єктну співпрацю педагога і школяра, що відбувається у вигляді навчальної дискусії. Дискусією керує педагог, а учні засвоюють нові знання «опираючись на раніше засвоєні теоретичні знання загального характеру, обговорюють окремі випадки, що відносяться до конкретних тем, предметів, тобто у своїх роздумах переходять від абстрактного до конкретного» [13], і врешті-решт знаходять істину. Вчитель, аналізує відповіді учнів, формулює висновок, пояснює новий матеріал, який заздалегідь знайдений учнями у процесі самостійної пізнавальної діяльності. Проблемне навчання організовує урок по-новому: учитель не пояснює, а задає проблемні питання, що спонукають до роздумів; спрямовує дії учнів на з'ясування зв'язків раніше вивченого з новим, залучає до пошуку істинного весь клас.

Проблемне навчання базується на особливостях, що суттєво різняться від традиційного навчання. Проблемне навчання відрізняється від традиційної методики навчання тим, що орієнтоване на учня як на

активного суб'єкта освітнього процесу.

Результат проблемного навчання залежить не лише від педагогічної майстерності, а і від того, як вчитель зможе зацікавити учнів, сформувати їхню мотивацію, довести необхідність здобути нові знання і не просто їх наслідувати, а і самостійно їх шукати у процесі пізнавальної діяльності. Така організація освітнього процесу має великі можливості для розвитку особистості учня і спроможна забезпечувати формування креативного потенціалу особистості школяра, який має потребу в саморозвитку та здатний самостійно вчитися.

Теорія і практика технології проблемного навчання визначає основними складниками наступні компоненти: «проблемна вправа», «проблемна ситуація», «проблемне запитання», «проблемне завдання». Проблемна ситуація – це ситуація, що «виникає тоді, коли в учнів для успішного розв'язання певного пізнавального (пошукового) завдання не вистачає потрібних знань»; «створюється учителем на підставі пізнавального завдання або проблемного запитання, що стимулює мислення учнів, підвищує їхню активність у набуванні знань, виробленні вмінь та навичок» [21].

Проте, не лише складна ситуація, яка виникає в результаті пізнання: вона передбачає зацікавленість учнів, потребу вирішення, творчий вклад в її розв'язання». Тим самим, проблемна ситуація – це в певному сенсі осмислені учнем труднощі, шляхи подолання яких вимагають пошуку нових знань. Варто підкреслити, що у процесі вирішення проблемної ситуації можлива наявність в учня знань, які виявляються під час постановки проблемної ситуації.

Проблемна ситуація «має психологічну структуру, що включає три компоненти: 1) невідоме поняття, спосіб або умова дії, що розкриваються у проблемній ситуації; 2) дія, необхідність виконання якої в поставленому завданні спричинить потребу в новому, що підлягає засвоєнню знань або способу дії; 3) можливість учня в аналізі умов поставленого завдання і засвоєння (відкриття) нових знань. Ні надто складне, ні надто легке завдання не викличе проблемної ситуації» [23].

Ці компоненти взаємопов'язані і проявляють ефективність лише у чіткій послідовності їх виконання. Пошук нових знань здійснюється за умови встановлення зв'язків з засвоєними раніше знаннями.

Найбільший розвивальний ефект, мають проблемні завдання та ситуації подолання буденності, пізнавальні ситуації, дидактичні ігри, завдання з життєтворчим змістом, конструювання прикладів тощо.

Проблемна ситуація, що усвідомлена школярем, переростає в проблему та на уроці існує у двох формах: як тема уроку і як запитання, відповіддю на яке будуть нові теоретичні чи практичні знання. Пошук шляхів вирішення означеної вчителем проблеми у межах поставленої пізнавальної ситуації, яка уточнена та сформульована у вигляді проблемної вправи, завдання, дозволяє кожному школяреві проявити самостійність та ініціативу.

Виділимо шляхи створення проблемних ситуацій на сучасному уроці:

I – ускладнена проблемна ситуація – основу складають протиріччя між необхідністю виконати практичне завдання, що запропоноване вчителем, і неможливістю його здійснити без нового матеріалу. Сформульоване протиріччя і є проблемою;

II – ситуація-діалог – містить репродуктивні і мисленнєві завдання на основі евристичних, сократівських запитань. Відповідями на які буде потреба в пошук нової інформації, що є проблемою;

III – ситуація-проблема – проблема формулюється як тема уроку, але мотивована і чітко цілевизначена, теоретично і практично значуща для учня.

Способами створення проблемних ситуацій можна назвати:

– поясни, назви, сформулюй явище, поняття (мовленнєве, мовне, комунікативне);

– визнач й обґрунтуй невідповідність, суперечку, протиріччя між фактами, явищами;

– з'ясуй і поясни причини явища та факту;

– вибери правильний варіант відповіді й поясни власну думку;

– порівняй, узагальни факт чи явище в певному аспекті;

– зістав, порівняй суперечливі факти і явища;

– зміни, вибрати, знайти лінгвістичні одиниці чи явища;

– дібрати, порівняй, утвори, згрупуй факти, поняття, явища.

Різноманітність матеріалів для створення проблемних ситуацій дозволяє підібрати ті, які найкраще відповідають потребам конкретного уроку та його цілей.

Проектні технології. Проектні технології у процесі навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» застосовуються під час навчальної, позакласної та позашкільної діяльності здобувачів освіти початкової школи.

Розглянемо наступні етапи роботи над проектом:

I етап

1. Вибір основної ідеї проекту

II етап Розділи проекту:

1. Окреслення актуальності та значущості проекту

2. Формулювання мети та завдань проекту

3. Визначення етапів реалізації проекту.

4. Механізм здійснення проекту.

На цьому етапі відбувається обґрунтування доцільності проекту: «Як?», «Яким чином?», «За допомогою яких засобів можна реалізувати проект?».

5. Обов'язки та відповідальність учасників реалізації проекту.

6. Очікувані результати: конкретні результати, які відображаються у досягненні поставлених цілей та завдань.

7. Оцінка та самооцінка проекту.

III етап Презентація

VI етап

Цей етап охоплює дискусії, обговорення результатів проекту після його захисту, поради та коментарі вчителя, груповий аналіз та самоконтроль учасників.

Планувальний процес дозволяє забезпечити ефективну реалізацію проекту та включає в себе різні аспекти організації та управління роботою групи. Ось кілька конкретних кроків на кожному етапі:

Перший етап:

– Визначення окремих етапів роботи та встановлення послідовності їх виконання. На цьому етапі визначаються конкретні кроки, які потрібно здійснити для досягнення мети проекту.

– Визначення кількості учасників у мікрогрупах та типів завдань для кожної мікрогрупи. Це включає розподіл обов'язків та визначення ролей кожного учасника.

– Встановлення термінів виконання завдань. Чіткі терміни допомагають забезпечити вчасне виконання роботи та досягнення мети проекту.

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– Визначення форми подачі проміжних і кінцевих результатів роботи. Це включає в себе формати звітів, презентацій та інших способів представлення результатів.

Другий етап:

– Самоорганізація роботи партнерства. Це включає в себе розподіл обов'язків між учасниками групи та встановлення термінів виконання завдань.

– Визначення форм і послідовності звітності. Учасники групи визначають, які звіти потрібно підготувати та коли їх слід подати.

Отже, планувальний процес допомагає забезпечити ефективну роботу команди та досягнення цілей проєкту шляхом чіткого розподілу обов'язків та визначення часових рамок для виконання завдань.

Серед десяти ключових компетентностей, зазначених у Концепції Нової української школи, особливо цінними для нашого дослідження є «основні компетентності у природничих науках і технологіях», суть яких - у науковому розумінні природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати [16].

З метою формування відповідних компетентностей може бути використано проєктну діяльність на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Наведемо приклад одного з таких проєктів: Проєкт «Пори року».

Загальна характеристика проєкту:

- за діяльністю: дослідницько-інформаційний, творчий;
- за кількістю навчальних предметів: міжпредметний;
- за кількістю учасників проєкту: колективний (груповий);
- за характером контактів: внутрішній;
- за тривалістю виконання: довготривалий;
- за характером партнерських взаємодій: кооперативний.

Мета та завдання проєкту: залучати молодших школярів до спостережень за навколишнім середовищем; поглибити знання школярів про зміни, які відбуваються у природі щомісяця; розширити уявлення дітей про кліматичні умови рідного краю; виховати гуманне ставлення до живої природи; формувати навички роботи у колективі та почуття відповідальності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Робота над проєктом. Цей проєкт розрахований на учнів першого класу.

Тривалість проєкту складає 9 місяців. Результатом стане колективне виготовлення лепбуку. Як і в будь-якому проєкті, роботу слід розпочати з організації молодших школярів.

Оскільки, сучасна школа передбачає середню наповнюваність класів по 30 дітей, то слід розділити клас на мікрогрупа по 3-4 учні. Наша мета, щоб таких груп утворилося 9. Такий підхід до розподілу завдань може допомогти забезпечити справедливий та об'єктивний процес при визначенні, хто буде відповідальний за спостереження в певний місяць. Жеребкування може бути цікавим та захоплюючим заходом для учнів, а також сприятиме виключенню будь-яких сумнівів у справедливості розподілу завдань. Завдання для молодших школярів полягають в наступному:

- проведення спостереження за погодними явищами;
- ведення календар погоди;
- спостереження за змінами у живій природі;
- перевірка, чи справджуються народні прикмети кожного місяця;
- оформлення своєї частини лепбуку.

Кожна група, що є відповідальною за цей місяць щодня спостерігає за змінами, що відбуваються у природі. Результати спостережень за погодою учні фіксують у календарі погоди. Попередньо діти отримують папку з вклеєними порожніми конвертами, що мають назву: «Хмарний день/Сонячний день», «Опади», «Температура», «Вітер» та набір умовних позначень, які щодня вони вклатимуть у конверти. Так, набір зелених кружечків необхідний для того, щоб вклати в конверти з назвами «Хмарний день/Сонячний день», що дозволить підсумувати, шляхом перелічування, скільки теплих та холодних днів було в цьому місяці. Картинки із зображенням дощу та снігу необхідними будуть для заповнення конверту з назвою «Опади». Кружечки червоного та синього кольору потрібні для позначення температури: червоний колір — тепло або спекотно, а синій — прохолодно та холодно відповідно. Кружечки фіолетового кольору вкладаємо у конверт «Вітер». У кінці місяця діти підраховують кількість умовних позначень у кожному Конверті та фіксують результат, який буде внесено до лепбуку. Щодо умовних позначень, то учитель може замінити їх іншими на власний розсуд. Учні щотижня готують малюнок, на якому зображають зміни у природі, що відбулися за тиждень. У

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

кінці місяця з цих замальовок готують розкладну книгу, яку потім вклеюють до лепбуку.

Діти, за допомогою батьків, знаходять народні прикмети та відстежують чи вони дійсно правдиві. Ті прикмети, що справилися, фіксують та записують до лепбуку. У кінці кожного місяця мікрогрупа презентує свою роботу, доповідає якою була погода, які зміни відбулися в природі, яким народним прикметам слід вірити та оформлює свою частину лепбуку. Результатом тривалої та плідної праці стане не лише сучасний лепбук, що містить цікаву та корисну інформацію про зміни в природі, які відбуваються кожного місяця, а й згуртований та обізнаний колектив, який проявляв самостійність, креативність, старанність та наполегливість у процесі роботи над спільним проектом упродовж 9 місяців.

Отже, метод проектів, відповідає вимогам Нової української школи, в процесі якого учні навчаються спільно працювати, обмінюватися ідеями, розвивати взаєморозуміння та співпрацю; вчать оцінювати свою роботу та роботу своїх товаришів, виявляти сильні та слабкі сторони проекту; збирають, аналізують та систематизують інформацію, роблять висновки та узагальнення, що допомагає їм розвивати критичне мислення та аналітичні здібності.

Квест технології. Згідно з останніми нововведеннями у сфері освіти, вчитель, враховуючи вікові, психологічні особливості та здоров'я учнів повинен створювати на уроці ситуації, що дають можливість учням самим знайти відповіді та рішення до поставлених завдань. Однією з нових освітніх педагогічних технологій є «квест-технологія».

Отже, простежимо, як трактується зарубіжними та вітчизняними дослідниками це поняття. Слово «квест» походить від англ. Quest – «пошук, предмет, пошук пригод» тобто пошук з певною метою. Це поняття прийшло до нас зі світу комп'ютерних ігор [20]. Спочатку назва «квест» була використана в назві деяких комп'ютерних ігор, розроблених компанією Sierra On-Line: King's Quest, Space Quest, Police Quest. Пізніше квестом стали називати різновид активних екстремальних та інтелектуальних ігор. У 1995 році викладачем університету в Сан-Дієго Берне Доджем була презентована модель веб-квесту як методу для найбільш вдалого використання мережі Інтернет під час уроків [3].

Слід звернути увагу, що суть квесту близька до ігор у яких виконання завдань проходить «по станціях», орієнтування з перешкодами («Слідопити», «Козаки-розбійники», «Пошуки скарбів» та ін.). Якщо

звернутися до класичної педагогіки, так Я. А. Коменський зазначав, що цілком чудово, «...якщо для відпочинку розуму дозволяються юнацтву і вигадуються такі ігри, які жваво представили б серйозні сторони життя і цим уже розвивали б у юнацтва деякі схильності до цих сторін життя. Адже можна дати деяке уявлення і про ремесла за допомогою будь-якого інструменту, а також і про господарство, і про політику, і про військову справу, і про архітектуру, і про багато іншого. Для посилення заохочення можна було б нагороджувати званнями, наприклад: у військовій грі учні можуть отримувати звання полководця, капітана, прапороносця; у питаннях політичних – звання президента, посла, радника, маршала, секретаря, дипломата, така гра призводить до серйозного» [23]. Тобто. ігри дозволяють виявляти індивідуальні здібності та схильності, а також удосконалювати їх.

Багато дослідників відзначили, що гра є ще сильною мотивацією до навчання. Завдяки грі розвиток пізнавального інтересу проходить швидше, тому що в ній більше мотивів, ніж у навчальній діяльності. Крім цього в ході гри увага, сприйняття, уява і мислення набувають більшого розвитку [11].

Квест-технологія - це педагогічна технологія, заснована на системно-діяльнісному та особистісному підходах, що поєднує технології проблемного, проектного та ігрового навчання, з метою досягнення певних навчальних цілей та орієнтована на формування пізнавальної активності та мотивації учнів, розвиток їх, як активні учасники педагогічного процесу [12].

Відрізняється квест-технологія від традиційних ігор у педагогіці завданням проблемного характеру та пошуку інформації в мережі Інтернет. Для веб-квестів характерне глибоке «занурення» у відкритий інформаційний простір (презентація підсумків квесту у мережі Інтернет на сайтах або в соціальних мережах, використання спеціального програмного забезпечення) [13].

В освітньому процесі, на думку дослідників С. Осяк, Т. Захарової, квест – це «спеціальним чином організований вигляд дослідницької діяльності, для виконання якої навчаються ведуть пошук інформації за вказаними місцями (насправді), включає і пошук цих місць або інших об'єктів, людей, завдань тощо» [12].

Освітній квест – це проблемна форма проведення навчального заняття, що поєднує проблемні, дослідні, ігрові та інформаційно-комунікаційні методи навчання, що поєднує цілеспрямований пошук, в основі якого лежить виконання поетапних завдань з пригодами та (або)

грою за певним сюжетом та що дозволяє забезпечити самовиховання та саморозвиток дитини [13].

Міцну основу освітнього квесту складає проблемна ситуація, протягом вирішення якої учні засвоюють нові знання, вміння та навички [14].

I. Сокіл класифікувала освітні квести таким чином:

- за формою проведення (комп'ютерні ігри-квести, веб-квести, QR-квести, медіа-квести, квести на природі, комбіновані);
- за режимом проведення (у реальному режимі; у віртуальному режимі; у комбінованому режимі);
- за терміном реалізації (короткострокові; довгострокові);
- за формою роботи (групові; індивідуальні);
- за предметним змістом (моноквест; міжпредметний квест);
- за структурою сюжетів (лінійні; нелінійні; кільцеві);
- за інформаційним освітнім середовищем (традиційне освітнє середовище або віртуальне освітнє середовище) [30].

Є. Ігумнова, І. Радецька розробили технологічну карту, за допомогою якої можна успішно проектувати освітній квест:

- назва,
- спрямованість квесту,
- ціль та задачі,
- тривалість,
- вік учнів (цільова група),
- легенда,
- герої або ролі до квести,
- основне завдання (ідея),
- сюжет і просування,
- завдання та перешкоди,
- навігатори, ресурси,
- критерії оцінювання,
- підсумки квесту,
- освітній продукт
- вимоги до розробки освітнього квесту [13].

А. Каравка вважає, що першорядна мета технології – це самостійний пошук необхідної для навчання інформації, що робить учнів із пасивних об'єктів навчальної діяльності її активними суб'єктами, що підвищує як мотивацію до процесу «добування» знань, так і відповідальність за

результати цієї діяльності та їх подання, що є одним із запланованих результатів оволодіння основною освітньої програми початкової освіти.

Н. Буданова розглядає використання активних методів навчання при застосуванні квест технології (квест-уроки) як перевага [9].

На думку Тома Марча, також перевагою веб-квестів є використання активних методів навчання. Веб-квест може бути призначений як для групової, так і для індивідуальної роботи, краще найбільше підходить для роботи в невеликих групах, але існують і вебквести, призначені для роботи з окремим учнем [8].

Додатково мотивувати учнів під час проходження веб-квесту можна, запропонувавши їм самим вибрати ролі (наприклад, мандрівник, детектив, археолог, кореспондент, історик тощо) та поводитися відповідно до своєї ролі. Веб-квест можна проектувати за одним предметом або відразу з кількох одночасно, тоді він буде міжпредметний.

Професор Берні Додж виділив такі форми веб-квесту:

- створення бази даних з проблеми, усі гілки якої готують учні;
- створення мікросвіту, в якому учні зможуть переміщатися за допомогою гіперпосилань, формуючи фізичний простір;
- написання інтерактивної історії (учні можуть обирати варіанти продовження роботи; для цього потрібно вказати два-три можливі напрямки;
- створення документа, що дає розбір будь-якої складної проблеми та запрошує учнів погодитися чи не погодитися з думкою авторів;
- інтерв'ю on-line із віртуальним персонажем. Відповіді та питання розробляються тими, хто навчається, глибоко вивчили обраний персонаж [8].

Цей варіант роботи найкраще доручати не окремим учням, а невеликій групі, що отримує загальну оцінку (яку дають інші учні та вчитель) за свою роботу.

Т. Марч визначив, що для створення бланка оцінки необхідно:

1. Сформулювати найбільш значимі критерії оцінки. Критерії повинні бути адекватні типу завдання, цілям та видам діяльності та рівного ступеня враховувати:

- досягнення заявленої мети;
- якість виконання роботи;
- якість процесу виконання роботи;
- зміст;
- складність завдання.

2. Визначити шкалу оцінки, наприклад: шкала з трьох, чотирьох або п'яти балів.

3. Підготувати опис критеріїв оцінки. Необхідно починати з опису ідеально виконаного завдання, а потім перейти до опису можливих мінусів у виконанні роботи за кожним параметром [13].

Б. Додж також виділив вимоги до опису параметрів:

- написання зрозумілою для учнівської мови;
- опис повинен дозволяти визначити кількісні відхилення одного параметра від іншого;
- різниця між кількісними показниками має бути приблизно однаковою (наприклад, 4 бали школяр отримує за наявності 1-2 орфографічні помилки, 3 бали – за наявності 3-4 помилок тощо) [13].

Якщо є потреба, можна позначити значущість кожного критерію загальної оцінки (наприклад, у відсотках).

Професором Берні Доджем квести виділено за термінами проведення: довготривалі та короткочасні. Час проведення варіюється від півгодини до кількох місяців. Метою короткочасних квестів вважається отримання знань та додавання їх у свою скарбничку знань. Квест може займати від одного до трьох занять. Вони можуть бути легко використані на уроках з багатьох предметів. Довгострокові квести передбачають розширення та уточнення понять. Після проходження довгострокового квесту, учень повинен уміти аналізувати набуті знання, бути здатним їх перетворювати, опанувати матеріал настільки, щоб створювати подібні завдання для роботи по темі. Робота над довгостроковим квестом може йти від одного тижня до місяця, а може продовжуватися на чверть чи навіть навчальний рік.

Дослідник Том Марч визначив такі вимоги до організаційних особливостей:

- вмотивованість учасників;
- безпека;
- різноманіття завдань;
- оригінальність;
- спонтанність розвитку подій;
- логічність;
- цілісність;
- підпорядкованість поставленим дидактичним завданням [13].

Таким чином, можна підсумувати: що можливості квесту як засоби формування пізнавального інтересу у молодших школярів досить великі.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Внесення елементів гри, поглиблення до змісту, використання активних методів навчання та форм роботи з молодшими школярами однозначно будуть ефективними. Коли учні беруть участь у квестах, розширюється їхній кругозір, вони можуть активно застосовувати знання та вміння на практиці, також квест прищеплює інтерес до навчання загалом.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є важливою у зв'язку з рядом факторів: розширення функцій професійно-педагогічної діяльності, в умовах сучасності вчителі початкових класів повинні бути готові до використання різноманітних методів і технік навчання, зокрема інноваційних підходів, що дозволяють ефективно впроваджувати нові знання та технології; зростання вимог до якості підготовки фахівців, так як сучасна освітня система вимагає від учителів високого рівня педагогічної майстерності та готовності до використання сучасних засобів навчання і технологій; інноваційні процеси в освіті – швидкий темп розвитку технологій вимагає постійного оновлення методів навчання та використання інноваційних підходів для забезпечення якісної освіти; відродження гуманістичних ідей, зосередження на розвитку особистості учня та врахування його індивідуальних особливостей.

Розробка змісту, організаційно-педагогічних засад і технологій підготовки та перепідготовки вчителів початкової школи до застосування інноваційних та інтерактивних методів є важливим напрямом подальших досліджень у галузі педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрющенко Н. Взаємодія ігрової та навчальної діяльності. *Дефектологія*. 2007. № 1. С. 38 – 40.
2. Антонова О. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті*. Київ. Ч. 1. Вип. 2. 2015. С. 8-15.
3. Багузіна О. Веб-квест технологія як дидактичний засіб формування іншомовної комунікативної компетентності [Електронний ресурс] URL: <http://www.dissercat.com/content/veb-kvest-tekhnologiya-kak-didakticheskoe-sredstvo-formirovaniya-inoyazychnoi-kommunikativno#ixzz2jBexRWt1>
4. Барановська О. Дидактичний контекст та особливості реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Polish Science Journal*. Warsaw. 2018. Issue 3. P. 62–72.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

5. Бібік Н. Навчально-методичний комплект з курсу «Я досліджую світ» у вимірах компетентнісно орієнтованого навчання. *Проблеми сучасного підручника*. 2019. № 23. С. 6 – 22.
6. Бондаренко Т. М. Веб-квест технологія як засіб активізації самостійної діяльності майбутніх вчителів початкових класів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13 (272), Ч. II. С. 224-230.
7. Виноградова Н. Екологічне виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. *Екологічна освіта: концепції і методичні підходи*. Миколаїв. 2004. С. 43-50.
8. Воронцова Т., Пономаренко В. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу». Київ : Видавництво «Алатон», 2019. 128 с.
9. Впровадження технологій веб-квест в освітній процес. URL: <http://epkznu.com/wp-content/uploads/2015/09/Собержанська-С.-Ошур-А.-тези.pdf>
10. Державний стандарт початкової освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
11. Єпіхіна М. Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у Новій українській школі в контексті педагогіки партнерства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Говерла. 2019. Вип. 1 (44). С. 67–70.
12. Інформаційні технології у практиці початкової школи як засіб формування соціально-адаптованої особистості молодшого школяра. URL: <https://vseosvita.ua/library/informacijni-tehnologii-u-praktici-pocatkovoi-skoli-akzasib-formuvanna-socialnoaptovanoi-osobistosti-molodsogo-skolara-46840.html>
13. Кисельова О. Застосування технологій проблемного навчання в умовах стандартизації вищої освіти. *Наука і освіта*. 2013. № 1-2. С. 169-172.
14. Кічук Н. Ігрове проектування як інтерактивна дидактична технологія підготовки фахівців. *Наука і освіта*. 2015. № 3 – 4. С. 61-65.
15. Коваль С. Використання технології веб-квест у навчальному процесі. *Використання інформаційних технологій у процесі навчання*. 2014. С. 132-142.
16. Концепція Нової української школи URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
17. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. навчально-методичний посібник. Київ : Слово, 2010. 317 с.
18. Павленко В. Проблемне навчання: становлення, сутність, перспективи. Цілі та результати освітніх реформ: українсько-польський діалог: матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 травня 2013 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Нац. акад. пед. наук України, Вища пед. школа Співки польських вчителів (м. Варшава, Республіка Польща), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; за заг. ред. Огнев'юка В.О. Київ : ун-т Б. Грінченка, 2013. С.126-134.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

19. Поліщук Н. Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Педагогічний пошук*. 2020. № 4. С. 35–40.
20. Педагогічні технології у початковій школі. навчальний посібник для студ. та учителів початкової школи. Умань : Візаві, 2021. 287 с.
21. Петрук Л. Становлення і розвиток проблемного навчання у педагогіці. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 8. С. 15-18.
22. Рома О. Готовність учителів початкової школи до реалізації ігрових методів навчання: зміст та структура в умовах освітніх змін. *Sciences of Europe*. 2020. Vol. 3. №51. Р.62–65.
23. Сафонова О. Використання проблемних ситуацій у початковій школі. *Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства*. Житомир : ФО-П Левковець Н.М, 2020. Вип. 2. С. 135-140.
24. Сисоєва С. Педагогічні технології визначення, структура, проблеми впровадження [Електронний ресурс] URL: http://www.archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/npo/2002_4/Sysoyeva.pdf
25. Топузов О. Компетентнісні засади сучасного підручникотворення. Київ, 2016. С. 26-29.
26. Химинець В., Кірик М. Інновації в початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 312 с.
27. Хоменко Л. Технологія «Web-квест» як форма інтерактивного навчання молодших школярів в умовах НУШ. *Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті*. Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2018. С. 134-141.
28. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології. навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.
29. Шулигіна Р. Ігрова діяльність як засіб виховання. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Вип. 13. 2019. С. 116-120. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14064>
30. Янц Н. Особливості створення проблемних ситуацій у навчальному процесі початкової школи. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки*. Запоріжжя : Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. 2007. Вип.43. С.437-440.

REFERENCES

1. Andriushchenko N. Vzaiemodiia ihrovoi ta navchalnoi diialnosti. *Defektolohiia*. 2007. № 1. S. 38 – 40.
2. Antonova O. Pedagogichni tekhnolohii ta yikh klasyfikatsiia yak naukova problema. *Suchasni tekhnolohii v osviti*. Kyiv. Ch. 1. Vyp. 2. 2015. S. 8-15.
3. Bahuzina O. Veb-kvest tekhnolohiia yak dydaktychnyi zasib formuvannia inshomovnoi komunikativnoi kompetentnosti [Elektronnyi resurs]. URL: <http://www.dissercat.com/content/vyb-kvest-tekhnologiya-kak-didakticheskoe-sredstvo-formirovaniya-inoyazychnoi-kommunikativno#ixzz2jBexRWt1>.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

4. Baranovska O. Dydaktychnyi kontekst ta osoblyvosti realizatsii pedahohichnykh tekhnolohii v umovakh profilnoho navchannia. *Polish Science Journal*. Warsaw. 2018. Issue 3. P. 62–72.
5. Bibik N. Navchalno-metodychnyi komplet z kursu «Ia doslidzhuiu svit» u vymirakh kompetentnisno orientovanoho navchannia. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*. 2019, (23). S. 6-22.
6. Bondarenko T. M. Veb-kvest tekhnolohiia yak zasib aktyvizatsii samostiinoi diialnosti maibutnikh vchyteliv pochatkovykh klasiv. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*. 2013. № 13 (272), Ch. II. S. 224-230.
7. Vynohradova N. Ekolohichne vykhovannia ditei doshkilnoho i molodshoho shkilnoho viku. *Ekolohichna osvita: kontseptsii i metodychni pidkhody*. Mykolaiv. 2004. S. 43-50.
8. Vorontsova T., Ponomarenko V. Navchalno-metodychnyi posibnyk «Nova ukrainska shkola: metodyka navchannia intehrovanoho kursu «Ia doslidzhuiu svit» u 1–2 klasakh zakladiv zahalnoi serednoi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu». Kyiv: Vydavnytstvo «Alaton», 2019. 128 s.
9. Vprovadzhennia tekhnolohii veb-kvest v osvitnii protses. URL: <http://epkznu.com/wp-content/uploads/2015/09/Soberzhanska-S.-Oshur-A.-tezy.pdf>.
10. Derzhavnyi standart pochatkovoï osvity. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>.
11. Iepikhina M. Osoblyvosti vykladannia intehrovanoho kursu "Ia doslidzhuiu svit" u novii ukrainskii shkoli v konteksti pedahohiky partnerstva. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pedahohika*. Sotsialna robota. Uzhhorod: Hoverla. 2019. Vyp. 1 (44). S. 67–70.
12. Informatsiini tekhnolohii u praktytsi pochatkovoï shkoly yak zasib formuvannia sotsialno-adaptovanoi osobystosti molodshoho shkoliara. URL: <https://vseosvita.ua/library/informacijni-tehnologii-u-praktici-pocatkovoï-skoli-akzasib-formuvanna-socialnoaptovanoi-osobistosti-molodsogo-skolara-46840.html>.
13. Kyselova O. Zastosuvannia tekhnolohii problemnoho navchannia v umovakh standartyzatsii vyshchoï osvity. *Nauka i osvita*. 2013. № 1-2. S. 169-172.
14. Kichuk N. Ihrove proektuvannia yak interaktyvna dydaktychna tekhnolohiia pidhotovky fakhivtsiv. *Nauka i osvita*. 2015. № 3-4. S. 61-65.
15. Koval S. Vykorystannia tekhnolohii veb-kvest u navchalnomu protsesi. *Vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u protsesi navchannia*. 2014. S. 132-142.
16. Kontseptsiiia Novoi ukrainskoi shkoly URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
17. Orhanizatsiia dytiachoi ihrovoi diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoï osvity. Navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: Slovo, 2010. 317 s.
18. Pavlenko V. Problemne navchannia: stanovlennia, sutnist, perspektyvy. *Tsili ta rezultaty osvitnikh reform: ukrainsko-polskyi dialog: mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 15-16 travnia 2013 r., m. Kyiv / M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. akad. ped. nauk Ukrainy, Vyshcha ped. shkola Spilky polskykh vchyteliv (m. Varshava, Respublika Polshcha)*, Kyiv. un-t im. B.Hrinchenka; za zah. red. Ohneviuka V.O. Kyiv: un-t B. Hrinchenka. 2013. S.126-134.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

19. Polishchuk N. Osoblyvosti vykladannia intehrovanoho kursu "Ia doslidzhuu svit" *Pedahohichniy poshuk*. 2020. № 4. S. 35–40.
20. Pedahohichni tekhnolohii u pochatkovii shkoli. navchalnyi posibnyk dlia stud. ta uchyteliv pochatkovoï shkoly. Uman : Vizavi, 2021. 287 s.
21. Petruk L. Stanovlennia i rozvytok problemnoho navchannia u pedahohitsi. *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity*. 2014. Vyp. 8. S. 15-18.
22. Roma O. Hotovnist uchyteliv pochatkovoï shkoly do realizatsii ihrovykh metodiv navchannia: zmist ta struktura v umovakh osvitnikh zmin. *Sciences of Europe*. 2020. Vol. 3. №51. P.62–65.
23. Safonova O. Vykorystannia problemnykh sytuatsii u pochatkovii shkoli. *Kreatyvnist osobystosti yak faktor innovatsiinoho rozvytku suspilstva*. Zhytomyr : FO-P Levkovets N.M. 2020. Vyp. 2. S. 135-140.
24. Sysoieva S. Pedahohichni tekhnolohii vyznachennia, struktura, problemy vprovadzhennia [Elektronnyi resurs]. URL: http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/npo/2002_4/Sysoieva.pdf.
25. Topuzov O. Kompetentnistni zasady suchasnoho pidruchnykotvorennia. Kyiv, 2016. S. 26-29.
26. Khymynets V., Kiryk M. Innovatsii v pochatkovii shkoli. Ternopil : Mandrivets. 2010. 312 s.
27. Khomenko L. Tekhnolohiia "Web-kvest" yak forma interaktyvnoho navchannia molodshykh shkoliariv v umovakh NUSh. *Innovatsiini pedahohichni rishennia u pochatkovii osviti*. Poltava : Vydavets Shevchenko R. V. 2018. S. 134-141.
28. Chepil M., Dudnyk N. Pedahohichni tekhnolohii. navchalnyi posibnyk. Kyiv : Akademvydav. 2012. 224 s.
29. Shulyhina R. Ihrova diialnist yak zasib vykhovannia. *Visnyk Instytutu rozvytku dytyny. Serii: Filosofiia, pedahohika, psykholohiia*. Kyiv : Vydavnytstvo Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Vyp. 13. 2019. S. 116-120. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/14064>.
30. Iants N. Osoblyvosti stvorennia problemnykh sytuatsii u navchalnomu protsesi pochatkovoï shkoly. *Pedahohika i psykholohiia formuvannia tvorchoi osobystosti: problemy i poshuky*. Zaporizhzhia : Zaporizkyi oblasnyi instytut pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity. 2007. Vyp.43. S.437-440.

The article deals with the peculiarities of training future primary school teachers to use innovative pedagogical technologies in the lessons of the integrated course "I Explore the World". The content and possibilities, principles of the integrated course "I Explore the World" are characterized, which aims to form a holistic picture of the world in the process of mastering social experience. It has been found that the integrated course "I Explore the World" contributes to the activation of cognitive and research interests of junior pupils. It is proved that the integrated approach in modern primary education contributes to the formation of general

educational skills of pupils, deepening their knowledge, developing attention, memory, expanding cognitive interests, mastering learning methods, providing a completely new psychological climate for pupils and teachers in the learning process. The concept of "innovative technology" is analyzed in the context of philosophical, pedagogical and psychological thought. The main innovative technologies used in the course "I Explore the World" are presented and characterized. The integrated use of innovative technologies in the educational process, the shift of emphasis to interactive game forms and teaching methods, the use of quest technologies and project-based learning technologies, the organization of integrated learning provide high-quality positive results. The place and role of game technology in the educational process are determined; the combination of game elements and learning largely depends on the teacher's understanding of the functions and classification of pedagogical games. The technology of problem-based learning is outlined, which is understood as a teacher-designed organization of the process of active mastery of new knowledge and ways of action by pupils, during which new knowledge is not given to the pupil in a ready-made form, but is acquired by him/her while solving a problem constructed by the teacher.

The content of the project-based learning technology is revealed, which reflects the implementation of a personality-oriented approach in education and contributes to the formation of the ability to adapt to rapidly changing conditions of life.

Keywords: *integrated approach, innovative technologies, problem-based learning technologies, game technologies, project technologies, quest technologies.*

2.4. Підготовка майбутнього вчителя до використання цифрових технологій у початковій школі

У статті здійснено дослідження проблеми підготовки майбутнього вчителя початкових класів до використання цифрових технологій. На основі аналітичного огляду теоретичних основ підготовки та формування готовності вчителя до використання цифрових технологій у початковій школі було уточнено визначення явища «готовність», зокрема «готовність до використання ЦТ» як інтегративної якості особистості, що характеризується багатокомпонентною, багаторівневою структурою та визначає потенційну підготовленість педагога до здійснення освітньої

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

діяльності в умовах цифрового суспільства.

Уточнено, що використання ЦТ відкриває доступ до інноваційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи учнів, надає нові можливості для творчості, дозволяє реалізовувати нові форми і методи навчання. Також вони здійснюють вплив на емоційну площину школяра, сприяючи підвищенню його пізнавальної активності, підвищенню інтересу кожного до навчання загалом, активізації навчальної діяльності учнів.

Розкрито структуру готовності майбутніх учителів початкових класів до використання цифрових технологій у початковій школі, а також окреслено педагогічні засади її реалізації.

Ключові слова: *цифрові технології, моделі, електронні освітні ресурси, досвід, природнича освітня галузь, принцип, рівень підготовки, методичні підходи, педагогічні умови.*

Постановка проблеми. Розвиток інформаційного суспільства та впровадження цифрових технологій (ЦТ) в усі галузі життєдіяльності людини стає одним із пріоритетних напрямів державної політики України. У цьому контексті виникає потреба в учителях початкових класів, які здатні до сприйняття, генерування та практичної реалізації нових наукових ідей, розроблення та використання технічних пристроїв, підготовлених до використання ЦТ тощо.

Зважаючи на прискорене зростання обсягів наукової, навчальної, загальної інформації, одним із напрямів розвитку процесу навчання використання вчителями ЦТ є модернізація освітнього процесу шляхом оновлення змісту та перебудови структури і застосування нових освітніх технологій. Осучаснення технологій навчання має здійснюватися на основі переорієнтації діяльності вчителів з інформаційної до організаційної, спрямованої на управління самостійною навчально-пізнавальною діяльністю, як під час їхньої загальнонаукової, так і професійно зорієнтованої підготовки.

Тому актуальним вбачається напрям досліджень, що пов'язаний із підготовкою висококваліфікованих учителів початкових класів у напрямі використання ЦТ, які будуть підготовленими не тільки до самостійного виконання завдань професійної діяльності, а й будуть здатними до самовдосконалення набутих раніше знань, умінь і навичок.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям вивчення та розв'язання проблеми дослідження стали напрацювання відомих науковців у різних напрямках освіти: проблем філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, М. Мойсеев та ін.); системного підходу до організації навчального процесу (В. Загв'язинський, В. Кузьмін, Є. Юдін та ін.); психології освіти (Г. Балл, Л. Виготський, О. Леонтьєв, В. Моляко, Ю. Самарін та ін.); застосування ЦТ в освіті (Н. Бахмат, В. Биков, І. Войтович, А. Гуржій, Л. Карташова, В. Лапінський, Л. Макаренко, В. Олійник, Ю. Рамський, Ю. Триус, О. Спірін, С. Яшанов та ін.).

Наукові розробки сприяли становленню інтегративного підходу в освіті та підвищенню якості підготовки майбутніх учителів початкових класів. Водночас у час інтенсивного розвитку цифровізації освіти потребує неперервної уваги та дослідження питання розроблення теоретико-методологічних і методичних основ підготовки майбутнього вчителя до використання ЦТ у початковій школі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ґрунтовні розвідки стану підготовки майбутніх учителів початкових класів в умовах інноваційного освітнього середовища, відстеження сучасних вимог до їхніх професійних якостей дали змогу визначити чинники актуальності теми дослідження:

- 1) неперервно змінювані вимоги ринку праці до професійно орієнтованого навчання ЦТ майбутніх учителів початкових класів;
- 2) потреба модернізації системи навчання майбутніх учителів початкових класів в умовах інноваційного освітнього середовища;
- 3) недостатній рівень теоретико-методичного обґрунтування процесу підготовки майбутніх учителів до використання ЦТ у початковій школі;
- 4) потреба у підготовці майбутніх учителів до використання ЦТ у початковій школі та необхідність оновлення змісту їх навчання в умовах ЗВО.

Формулювання мети статті. Мета статті – обґрунтувати теоретичні основи підготовки майбутнього вчителя до використання ЦТ у початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічні трансформації, які нині відбуваються в Україні, вимагають кардинальних змін у різних галузях життєдіяльності громадян, зокрема й у галузі підготовки майбутніх учителів початкових класів. Реформування системи підготовки майбутніх учителів початкових класів забезпечується низкою

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

базових нормативно-правових документів, з-поміж яких основними є Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», Розпорядження Постанови Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки», Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти», «Про затвердження Державної програми «Вчитель», рішення колегії МОН України «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи», «Концепція розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації», «Рамка цифрової компетентності для громадян України» тощо.

У сучасних умовах реалізація концепції Нової української школи (НУШ) потребує вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів початкових класів, створення сучасних стандартів освіти, перегляду програм навчальних дисциплін, оновлення змісту підручників, дидактичних і методичних матеріалів, пошуку інноваційних форм і методів організації освітнього процесу тощо. Відтак актуалізується проблема підготовки майбутніх учителів до використання ЦТ, які припускають докорінну зміну методології, набуття нових якостей організації та реалізації освітнього процесу в початковій школі.

Терміни, які використовують для позначення посилань на технології, пов'язані зі збиранням, опрацюванням, зберіганням, розповсюдженням, відображенням та використанням, пересиланням і керуванням інформації, знаходимо в тлумачному словнику – «цифрові технології» (англ. *digital technologies*)» [13].

«Спочатку, цей термін використовувався для позначення технологій, що містять двійковий код. Однак, через широке поширення різноманітних девайсів, гаджетів (комп'ютерів, ноутбуків, мобільних пристроїв, смартфонів та ін.), слово «цифровий» перейшло у більш широке використання, і стало синонімом слів «електронний» і «комп'ютерний». Це підтверджує онлайн-словник Merriam Webster, який визначає слово «цифровий» (“digital”) як електронний (“electronic”) і комп'ютеризований (“computerized”)» [18].

А. Черненко під цифровими технологіями розуміє «широкий спектр інструментів і ресурсів, що містять інформацію, представлену у різних форматах, на базі різноманітних девайсів та гаджетів. Сам термін «цифрові технології» учена розглядає як об'єднання комп'ютерних, електронних, інформаційних, інформаційно-комунікаційних та телекомунікаційних

технологій» [18].

Цифрові технології є сукупністю чотирьох основних електронних складників, взаємопов'язаних та взаємозумовлених:

- 1) цифрових систем доставки даних (Інтернету, гіпернету тощо);
- 2) цифрових систем генерування або створення даних (інструменту-речей, смартсистем, систем журналювання);
- 3) цифрових систем зберігання даних;
- 4) цифрових систем автоматизованої аналітики (штучного інтелекту, нейромереж тощо) [9, с. 50].

Результатом підготовки майбутнього вчителя у ЗВО є сформована готовність до професійної діяльності. У наукових працях поняття «готовність» розглядається в різних аспектах. Так, зокрема, психологи пропонують розглядати явище «готовність до» як стан мобілізації усіх психофізіологічних систем особи, який забезпечує ефективну реалізацію певної діяльності. Науковці С. Максименко та О. Пелех поняття «готовність» людини до здійснення того чи іншого виду діяльності бачать як планомірний вияв особистості, що включає її знання, навички, вміння, погляди, вольові та інтелектуальні якості, почуття, мотиви, установки та переконання [7]. У великому тлумачному словнику сучасної української мови (автор В. Бусел), «готовність» трактується як «бажання зробити що-небудь» [3].

Дослідники М. Дьяченко, Л. Кандибович, А. Линенко розглядали це поняття як показник саморегуляції й адаптації на різних етапах і рівнях протікання психічних процесів, які окреслюють поведінку особистості у площині фізіології, психіки, соціальної поведінки [7, с. 38].

Готовність майбутнього вчителя початкових класів до використання ЦТ можна трактувати як якість, основними критеріями якої виступають:

- педагогічна свідомість щодо використання інновацій у професійній діяльності;
- позитивне ставлення до використання ЦТ педагогічної діяльності;
- сформованість фахових ЦТ-знань, умінь і навичок;
- володіння педагогічною технікою і технікою використання ЦТ;
- конкурентоздатність;
- швидкість адаптації в різних педагогічних ситуаціях.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Відповідна організація освітньої діяльності в умовах НУШ актуалізує оновлення концепції щодо підготовки та формування готовності майбутнього вчителя до використання ЦТ у початковій школі.

Забезпечення умов у ЗВО з набуття майбутніми вчителями початкових класів готовності до професійної діяльності в умовах цифровізації освіти та подальшого використання є актуальним задля реалізації цілей НУШ, які можна трактувати як те, що НУШ має здійснити прорив до якісно нової освіти всіх дітей шкільного віку.

Це вимагає пріоритетної уваги до змісту і методик навчання, які формують світогляд, ціннісні орієнтації, вміння самостійно вчитися, критично мислити, користуватись ПК, здатність до самопізнання і самореалізації особистості у різних видах творчої діяльності, вміння і навички, необхідні для життєвого і професійного вибору. Узагальнюючи, варто назвати основні завдання закладу освіти загалом, в тому числі й початкової школи:

- різнобічний розвиток індивідуальності особистості на основі виявлення її особистісних якостей і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб;
- збереження та зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я учнів;
- виховання учня як громадянина України, національно свідомої, вільної, демократичної, життєво і соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях;
- формування в учнів бажання та вміння вчитися, виховання потреби і здатності до навчання упродовж усього життя;
- вироблення вмінь практичного і творчого застосування здобутих знань;
- становлення цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, загальнокультурної, технологічної, комунікативної і соціальної компетентностей учнів на основі засвоєння системи знань про природу, людину, суспільство, культуру, виробництво, оволодіння засобами пізнавальної і практичної діяльності;
- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їх життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору та оволодіння майбутньою професією.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Це дає змогу визначити можливість виконання зазначених завдань за таких умов:

- неперервне залучення здобувачів ЗВО до перспективних технологій навчання у процесі вивчення ЦТ;
- орієнтація на творче та ефективне використання ЦТ у навчанні, майбутній професійній діяльності, у процесах самоосвіти та підвищення кваліфікації;
- створення умов для модернізації методик навчання фахових методик (із передбаченням застосування сучасних ЦТ), нарощування її випереджального інноваційного потенціалу;
- підвищення якості навчання та виховання за рахунок упровадження ЦТ, забезпечення рівного доступу до здобуття якісної освіти через упровадження різних форм навчання та відповідність вимогам Болонської декларації.

Широке застосування ЦТ у початковій школі спонукало до перегляду змісту підготовки майбутнього вчителя початкових класів у ЗВО.

Так, на думку О. Хмизової, визначальними напрямками ефективного застосування ЦТ під час викладання педагогічних дисциплін у ЗВО є:

- надання студентам доступу до електронних освітніх ресурсів (ЕОР) у комп'ютерній мережі;
- стимулювання інтересу, мотивації та потреби у професійному самовдосконаленні;
- зростання ефективності управління навчальною роботою;
- вдосконалення форм і методів контролю і самоконтролю пізнавальної діяльності студентів [17, с. 509].

Ми погоджуємось з В. Барановською [1, с. 29], яка вважає, що сучасний учитель початкових класів повинен володіти основними прийомами роботи в мережі Інтернет; розуміти, як організовані служби глобальної мережі, якими ресурсами можна скористатися для поповнення своїх методичних знань; як дізнатися через Інтернет про педагогічний досвід інших вчителів. Необхідними для вчителя є знання, уміння та навички (ЗУН) щодо організації та виконання пошуку навчальної веб-інформації, здійснення за допомогою електронної пошти зв'язку зі своїми колегами.

Від учителя початкових класів, який, враховуючи специфіку навчання в ПШ, вимушений працювати з матеріалом із різних дисциплін, окрім загальних інформаційних умінь, вимагаються ще й уміння інтеграції навчальних матеріалів, здатність створювати якісно новий освітній

матеріал. На думку А. Коломієць, цьому сприяють заняття в Інтернет-класах. У ЗВО, працюючи в таких класах, студенти оволодівають методиками та прийомами пошуку, аналізу й систематизації відомостей, навичками використання сучасних ЦТ і мистецтвом формулювання сутності пошукових запитів [6, с. 208].

Отже, сучасність висуває до вчителя початкових класів нові вимоги. Це не тільки нові технічні засоби, але й нові форми і методи викладання, новий підхід до процесу навчання. Модернізація освітньої галузі передбачає перехід від використання ним традиційних засобів передачі та отримання інформації, таких як ручка, друкований підручник, класна дошка і крейда до персонального комп'ютера (ПК), комп'ютерних класів із інтерактивними методами та засобами навчання (інтерактивні дошки і програмне забезпечення) та інформаційного поля діяльності всесвітньої інформаційної мережі Інтернет.

Розглядаючи зарубіжний досвід, зокрема досвід США щодо підготовки вчителів початкових класів до використання ЦТ, знаходимо, що вони [19]: «можуть скористатися перевагами використання ЦТ у навчальних цілях. Вчителі використовують безліч ЕОР, які допомагають планувати, поширювати та покращувати уроки. Сьогоднішні ЦТ, що включають відео та подкасти, є привабливими для початкової школи не лише для розширення області власного використання ПК, але також для надання учням можливості розширювати свої знання з конкретних предметів. Наприклад, учителі початкових класів можуть використовувати ПК, щоб покращити уроки мови та читання, заохочуючи учнів до включення у свої завдання графіків, фотографій та відео.

Варто зауважити, що для формування та розвитку готовності вчителів до використання ЦТ існують «Професійні асоціації», які пропонують курси перепідготовки, одноденні семінари, симпозіуми та інші можливості, що допомагають вчителям підвищувати свої знання в освітніх програмах початкової школи. Багато асоціацій також пропонують курси, які допоможуть учителям початкових класів використовувати комп'ютери як інструменти навчання у своїх класах.

Незалежно від того, чи це онлайн-вебінар чи щорічна триденна конференція для вчителів початкових класів, їх подальша освіта покращує навички навчання та розширює знання про кращі практичні вправи. Вебінари та професійні конференції вважаються досить ефективними платформами для покращення розуміння початкової освіти під час зустрічі

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

з колегами-вчителями. Американські педагоги впевнені, що Інтернет ідеально підходить для вчителів початкових класів як інструмент для дослідження, планування уроків і презентацій.

Дослідники з університету Джона Хопкінса створили список програм для підготовки вчителів початкової школи, які, як доведено, ефективно працюють у напрямі неперервного формування готовності до використання ЦТ. Ці дослідники зібрали дані з Інституту наук про освіту, Міністерства освіти США та інших джерел і опублікували свої висновки в Енциклопедії найкращих доказів. Наведені п'ять моделей було виділено найкращою енциклопедією доказів як найефективніші моделі навчання для закладів освіти Америки.

Розглянемо одну із них – “Direct Instruction” (Full immersion model). Національний інститут прямої інструкції (NIFDI) є провідним постачальником послуг у галузі прямої інструкції (DI). Цей вебсайт надає інформацію та ресурси для адміністраторів, вчителів та батьків, які допоможуть їм максимізувати досягнення учнів через DI. Веб-сайт також містить інформацію про широку та широку дослідницьку базу DI, включаючи базу даних, що містить інформацію більше двохсот статей. Як зазначають розробники, «Пряма інструкція (DI)» не має аналогів у своїй здатності покращувати ефективність учнів та підвищити ступінь їх самооцінки.

Пряма інструкція (DI) – це модель для навчання, яка підкреслює якісно розроблені та ретельно сплановані уроки, розроблені для навчання та чітко визначених і заданих навчальних завдань. Вона заснована на теорії, що чітка інструкція, що виключає неправильне тлумачення, може значно покращити та прискорити навчання. Її творці, Зігфрід Енгельманн і доктор Уеслі Беккер, а також їхні колеги довели, що правильно застосовані DI можуть покращити академічну ефективність, а також певну афективну поведінку. Сьогодні вона використовується в тисячах закладів освіти на території США, а також у Канаді, Великобританії та Австралії. ЗЗСО, які використовують DI, приймають бачення, яке насправді забезпечує більше результатів, які обіцяють лише інші моделі.

Для того, щоб ефективно реалізувати DI, потрібно значно більше, ніж просто придбати навчальні матеріали. Матеріал допомагає адміністраторам і вчителям за ключовими ознаками успішного впровадження DI. Навчальний посібник являє собою ЕОР – інтенсивний відеоролик, що складається з 18 сегментів, кожен з яких містить низку запитань.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Ми погоджуємося з тим, що одним із етапів у навчанні майбутніх учителів початкових класів застосовувати ЦТ у навчанні дітей молодшого шкільного віку є характеристика та аналіз ЕОР, альтернативних навчальних програм і відповідної організаційно-методичної підтримки. Викладачам ЗВО необхідно звертати увагу здобувачів освіти на те, що в педагогічній практиці, як правило, кожен з них треба адаптувати до умов конкретного програмно-технічного забезпечення, враховуючи програму навчання в початковій школі та рівень розвитку школярів.

Тобто здобувачів ЗВО слід орієнтувати на системний аналіз курсу навчання – що означає, що вони повинні чітко бачити місце та роль конкретного заняття з використанням ЦТ у загальній структурі навчання. Саме в такий спосіб можна правильно організувати етапи вивчення, закріплення та повторення навчального матеріалу.

Аналіз навчальних програм ЗВО, за якими здійснюється підготовка учителів початкових класів, та огляд методичного забезпечення освітнього процесу свідчить також і про необхідність підтримки неперервності процесу формування їхньої готовності до використання ЦТ в освітньому процесі, вказує на потребу розроблення та оновлення відповідних технологічних прийомів і методик упровадження інноваційних підходів у систему фахової підготовки в ЗВО [11, с. 5].

Дослідження робіт сучасних педагогів (Н. Бахмат, В. Бикова, Н. Бібік, М. Бершадського, О. Пометун, Л. Карташової, А. Коломієць, В. Коткової, О. Кравчук, М. Левшина, Г. Ломаковської, О. Майбороди, О. Локшина, О. Савченко, О. Співаковського, Й. Ривкінд, Ф. Ривкінд, Ю. Первіна, Л. Петухової, В. Шакоцька, О. Шиман та ін.) дали змогу дійти висновку, що можливість орієнтуватись у сучасному цифровому суспільстві, формування здатності швидко реагувати на запити часу – готовність учителів удосконалюватися відповідно до змін, які постійно відбуваються в суспільстві та в системі освіти зокрема, забезпечує вчителю розвиток належних компетентностей.

Як зазначає вчитель початкових класів Миронівської загальноосвітньої школи І-ІІ ст. Л. Рак: «Персональний комп'ютер природно вписується в життя школи і є ще одним ефективним технічним засобом, за допомогою якого можна значно урізноманітнити процес навчання. Кожне заняття викликає в дітей емоційний підйом, навіть невстигаючі учні охоче працюють з ПК, а невдалий хід гри внаслідок пробілів у знаннях спонукує частину з них звертатися за допомогою до вчителя або самостійно

отримувати знання у процесі гри. З іншого боку, цей метод навчання дуже привабливий і для вчителів: допомагає їм краще оцінити здібності й знання дитини, зрозуміти його, шукати нові, нетрадиційні форми й методи навчання. Це велика область для прояву творчих здібностей для багатьох: учителів, методистів, психологів, усіх, хто хоче й уміє працювати, може зрозуміти сучасних дітей, їхні потреби й інтереси, хто їх любить і віддає їм себе» [13].

Аналітичний огляд робіт науковців дозволяє виокремити основні напрями використання ЦТ у освітньому процесі закладів освіти з урахуванням їх методичної доцільності й можливостей:

- пошук інформації у глобальній і локальній мережах;
- зберігання, опрацювання та передавання інформації;
- розробка методичних і дидактичних матеріалів;
- здійснення контролю освітньої діяльності;
- розробка електронних освітніх ресурсів;
- розробка web-сайтів освітнього призначення;
- організація й проведення експериментів з віртуальними моделями;
- опрацювання результатів експериментів;
- організація та здійснення дистанційного навчання.

Усі названі напрями використання ЦТ займають відповідне місце в освітньому процесі початкової школи. Варто зазначити, що найчастіше ЦТ використовуються для розроблення методичних і дидактичних матеріалів. Зокрема, це:

- розробка уроків;
- розробка навчально-методичних матеріалів і рекомендацій;
- створення ілюстративного роздаткового матеріалу;
- формування карток-завдань;
- організація і проведення інтелектуальних ігор і вікторин;
- розробка ЕОР та ін.

Відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту», «Про авторське право і суміжні права», національних стандартів України ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення», ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості»,

державних освітніх стандартів з урахуванням вимог державних санітарних правил і норм та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність в сфері науково-методичного і матеріально-технічного забезпечення системи освіти, розроблено «Положення про електронні освітні ресурси» [12].

У Положенні зазначається, що «під ЕОР розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені в комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективно організації освітнього процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами». До основних видів ЕОР належать [12]:

- електронний документ – документ, інформація в якому подана у формі електронних даних і для використання якого потрібні технічні засоби;
- електронне видання – електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості й призначений для розповсюдження в незмінному вигляді;
- електронний аналог друкованого видання (pdf-версія тощо) – електронне видання, що відтворює друковане видання, зберігаючи розташування на сторінці тексту, ілюстрацій, посилань, приміток тощо;
- електронні дидактичні демонстраційні матеріали – електронні матеріали (презентації, схеми, відео- й аудіозаписи тощо), призначені для супроводу освітнього процесу;
- інформаційна система – організаційно впорядкована сукупність документів (масивів документів) та інформаційних технологій, в тому числі з використанням технічних засобів, що реалізують інформаційні процеси та призначені для зберігання, обробки, пошуку, розповсюдження, передачі та надання інформації;
- депозитарій електронних ресурсів – інформаційна система, що забезпечує зосередження в одному місці сучасних ЕОР з можливістю надання доступу до них через технічні засоби, у тому числі в інформаційних мережах (як локальних, так і глобальних);
- комп'ютерний тест – стандартизовані завдання, представлені в електронній формі, призначені для вхідного, проміжного і підсумкового контролю рівня навчальних досягнень, а також самоконтролю та / або такі, що забезпечують вимірювання психофізіологічних і особистісних

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

характеристик випробовуваного, обробка результатів яких здійснюється за допомогою відповідних програм;

- електронний словник – електронне довідкове видання упорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними;

- електронний довідник – електронне довідкове видання прикладного характеру, в якому назви статей розташовані за абеткою або в систематичному порядку;

- електронна бібліотека цифрових об'єктів – набір ЕОР різних форматів, в якому передбачено можливості для їх автоматизованого створення, пошуку і використання;

- електронний навчальний посібник – навчальне електронне видання, використання якого доповнює або частково замінює підручник;

- електронний підручник – електронне навчальне видання із систематизованим викладом навчального матеріалу, що відповідає освітній програмі, містить цифрові об'єкти різних форматів та забезпечує інтерактивну взаємодію;

- електронні методичні матеріали – електронне навчальне або виробничо-практичне видання роз'яснень з певної теми, розділу або питання навчальної дисципліни з викладом методики виконання окремих завдань, певного виду робіт;

- електронний освітній ігровий ресурс – різновид електронного освітнього ресурсу навчального призначення, що поєднує пізнавальну та розвивальну функції, містить цілісний теоретичний матеріал та компетентнісні завдання з навчального предмета, подані в ігровій формі;

- курс дистанційного навчання – інформаційна система, яка є достатньою для навчання окремих навчальних дисциплін за допомогою опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій;

- електронний лабораторний практикум – інформаційна система, що є інтерактивною демонстраційною моделлю природних і штучних об'єктів, процесів та їх властивостей із застосуванням засобів комп'ютерної візуалізації.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Для створення ЕОР найчастіше використовують програмне забезпечення (MS Word, MS Publisher, SMART, Notebook, Photoshop, MS Paint, MS Excel, MS Access, MS Internet Explorer, E-mail, MS Publisher та ін.)

Як приклад застосування ЦТ у роботі вчителів початкових класів можна навести досвід Верхньодніпровської СШ №1 з поглибленим вивченням іноземних мов, яким вони діляться у вебвиданнях [4]: «При навчанні читання в 1 класі на заняттях з навчання грамоти вчителі використовують електронний навчально-методичний комплекс «Веселий букварик» (автор-укладач А. Комбарова). Посібник містить багато навчальних, розвивальних та ігрових завдань, які спрямовані на закріплення знань та розвиток мовленнєвих здібностей учнів. Яскраві малюнки, цікаві завдання, включені в електронний посібник, сприяють підвищенню інтересу до рідної мови у молодших школярів, дозволяють в ігровій формі познайомитися з навчальним матеріалом, надають широкі можливості для самоконтролю та навчальної рефлексії.

На уроках математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь) учителі користуються мультимедійними підручниками. Це дає можливість досягнення наступних педагогічних ідей:

- підвищення пізнавального інтересу учнів;
- забезпечення диференційованого підходу до вивчення предмета;
- підтримка групових та індивідуальних форм навчання.

Проте, як повідомляють педагоги, не тільки ЕОР з готовим для роботи матеріалом використовують у роботі вчителі початкових класів. Наприклад, використовуючи програму PowerPoint, вони готують цікаві презентації, які застосовуються на заняттях для вивчення нового матеріалу. Завдяки цій програмі вчителі складають презентації з найрізноманітніших тем і предметів. Під час уроку використовують різні види і форми роботи: тестування, самостійна робота, практична робота, робота в парах, групах, словникова робота, робота з підручником, диференційовані завдання. Діти активно працюють на уроці.

Неоціненну допомогу в роботі робить мережа Інтернет, до якої підключений заклад. Усім відомо, що Інтернет – це глобальна інформаційна мережа, яка включає в себе електронну пошту, пошукові системи і допомагає здійснювати доступ до різних інформаційних ресурсів.

Автори стверджують, що заняття з використанням ЦТ є одним з найбільш важливих результатів інноваційної роботи в ЗЗСО. Адже їх використання суттєво сприяє педагогам в їх роботі. Це і добір додаткового

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

текстового та ілюстративного матеріалу, створення карток з індивідуальними завданнями та додатковими пізнавальними текстами, створення електронної бази моніторингу, систематизація і збереження особистих методичних напрацювань, підготовка звітної документації, оформлення навчальних стендів. Все це дозволяє при більш низьких часових витратах отримати більш високий результат у навчанні дітей:

- застосування ЦТ на уроках підсилює позитивну мотивацію навчання, активізує пізнавальну діяльність учнів;
- використання ЦТ дозволяє проводити заняття на високому естетичному та емоційному рівні; забезпечує наочність, залучення великої кількості дидактичного матеріалу;
- забезпечується високий ступінь диференціації навчання;
- розширюється можливість самостійної діяльності;
- забезпечується доступ до різних довідкових систем, електронних бібліотек, інших інформаційних ресурсів.

Але поряд з перевагами використання ЦТ виникають різні проблеми як при підготовці до таких уроків, так і під час їх проведення:

- не у всіх учнів у домашньому користуванні є ПК;
- у робочому графіку вчителів не відведено час для дослідження можливостей Інтернету;
- додаткові витрати часу на підготовку до уроку;
- існує ймовірність, що, захопившись застосуванням ЦТ на уроках, учитель перейде від розвивального навчання до навчання наочно-ілюстративним методом».

Іншим яскравим прикладом може бути досвід педагогів, викладений в документі «Узагальнення педагогічного досвіду використання ЦТ у процесі навчання і виховання молодших школярів».

Як стверджують педагоги [16]: «Кожне слово вчителя на уроці повинно викликати в уяві дитини образи. Якщо ж вона не уявляє, наприклад, яка планета Земля, то розповідь учителя про об'єкт живої чи неживої природи і зображення відповідного об'єкта на екрані монітора можуть дійсно сформувати в учнів уявлення про навколишній світ. Презентації на уроках «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь) не можуть надаватися на єдиному фоні просто з текстом, оскільки кожне слово – це образ, це крок у природу, а значущим є сприймання навколишнього середовища. Звичайно, можна вивчити природу в

навколишньому середовищі. Але чи зможуть діти за одну екскурсію побачити багато рослин, тварин? Звісно, ні. А побачити їх на моніторі можливо. І почути голоси лісів, степу або річки можна лише завдяки аудіозаписам».

Головною метою створення мультимедійного супроводу уроків «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь) є ілюстрування підручника. Кожна презентація насичена ілюстрованим матеріалом. Наприклад, презентація до теми «Як розмножуються тварини» повністю охоплює матеріал підручника. Є всі зображення тварин, назви яких подано в підручнику, з дотриманням послідовності переліку.

У 1 класі для пояснення нової теми «Нежива природа. Сонце» використовують презентацію з почерговою появою малюнків сонця та його фотографій, як розпеченої кулі. ЦТ застосовувались для ілюстрації розповіді вчителя, що надало нові можливості, дозволяючи разом з учнями розширити простір класу та заглибитись в яскравий багатокольоровий світ.

А з учнями 3 класу з теми «Способи живлення тварин» презентацію використовують не лише для ілюстрації, а й для групової форми роботи та роботи над інтерактивним методом «Мозковий штурм».

Для отримання відомостей про рівень засвоєння вивченого на уроці (зворотній зв'язок) перед підведенням підсумків пропонують учням контрольні завдання. Наприклад, у 4 класі під час уроків літературного читання можна використовувати тест із складання характеристик дійових осіб. Після опрацювання тексту пропонують із кількох варіантів вибрати правильний.

Зауважимо, що тільки використання ЦТ надають можливість учителю як звичайному користувачеві створювати зображення з мінімальними затратами часу, зберігати ці зображення для подальшого використання на уроках. Ці зображення надалі можна легко редагувати: вносити виправлення відповідно до зміни навчальних завдань, вимог до оформлення навчальної документації, змін у значеннях властивостей об'єктів тощо, так стає зрозумілим, що використання комп'ютерних засобів надає учителю унікальні можливості зі створення власного комплексу методичного забезпечення, який легко трансформується відповідно до завдань кожного уроку. Електронні засоби ефективно замінюють різноманітні таблиці, схеми, креслення, картки для індивідуальної роботи, малюнки.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Введення ЦТ у початкову школу – це не данина моді, а необхідність сьогодення, відповідність концепції НУШ, оскільки більшість дітей молодшого шкільного віку ознайомлюються з ПК та ЦТ набагато раніше, ніж це їм може запропонувати освітня програма школи.

У доповідній записці колегії МОН України «Про підсумки переходу початкової школи на новий зміст та структуру навчання» говориться про необхідність посилення практичного спрямування освітнього процесу у навчальних програмах та підручниках для ПШ, зокрема, через урізноманітнення видів діяльності вчителів та учнів, відбору і поєднання методів навчання так, щоби засвоєння змісту було активним, усвідомленим, достатньо вмотивованим та творчим.

Сьогодні до НУШ ідуть учні нового покоління нашого суспільства, які вже проживають у цифровому, динамічному, емоційно бурхливому середовищі. Відповідно ЦТ вже стали потужним багатофункціональним засобом навчання та підтримки навчання. Їх використання призвичаює учнів співдіяти в цифровому середовищі, сприяє їх активному та неперервному залученню до цифрової культури. Адже ЦТ в освіті не є метою, засобом навчання. Варто пам'ятати, що цифровізація повинна торкатися лише тієї частки освітнього процесу, де вона справді необхідна.

Таким чином, використання ЦТ у НУШ – це не просто новий вплив часу, а необхідність і пошук нового сенсу освітнього процесу. Використання ЦТ дозволяє проводити уроки на високому естетичному і емоційному рівні (анімація, музика), на яких:

- залучаються великі об'єми дидактичного матеріалу;
- учні отримують навички контролю та самоконтролю;
- підвищується обсяг виконаної роботи на заняттях в кілька разів (приблизно в 1,5-2 рази);
- забезпечує високий ступінь диференціації навчання (особистісний підхід до кожного учня через застосовування різнорівневих завдань);
- забезпечує наочність;
- скорочує час для контролю та перевірки знань учнів.

Загалом застосування ЦТ:

- розширює можливість самостійної діяльності;
- формує навички дослідницької діяльності;
- забезпечує доступ до різних ЕОР;
- сприяє підвищенню якості освіти.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Виокремимо певні особливості ЦТ, які сприяють удосконаленню навчального процесу в початковій школі. Такими особливостями є:

- інформаційна насиченість ЦТ – ЕОР, які використовуються (одночасна гармонійна інтеграція різних видів інформації – високоякісної графічної, звукової, фото і відео тощо);
- логічне поєднання навчальних та ігрових складників ЕОР;
- інтерактивність ЕОР;
- наявність простих і доступних засобів навігації в середовищі ЕОР;
- контроль та оцінювання особистих досягнень кожного учня у процесі роботи.

Для нашої роботи буде корисним розгляд зарубіжного досвіду використання ЦТ учителями початкових класів.

«Бути вчителем початкових класів – це важка робота, але в той же час, це неймовірно корисна. Ваші пристрасті, ідеї та плани уроків можуть допомогти учням полюбити навчання. Тим не менш, для вас важливо обрати стиль викладання, який буде найкращим для учнів. Для того, щоб бути найефективнішим учителем, важливо знати всі сильні і слабкі сторони учнів, а потім розглянути поєднання стилів навчання. Які з них працюватимуть у вашому класі? Ось найпопулярніші стилі навчання з використання ЦТ, що використовуються в початковій школі.

1. Демонстрація.

Багато вчителів покладаються на демонстрацію, щоб допомогти учням осмислити матеріал. Одним із найпоширеніших способів досягнення цього є покази за допомогою ЦТ та експериментів, а не тільки повідомлення вчителя. Що стосується, зокрема, математики, то для учнів початкових класів потрібна практична підтримка, тож обов'язково моделюйте за допомогою ЦТ, нову концепцію кілька разів, а потім слід навчати учнів через керовану практику. Після закінчення практичної роботи вони можуть почати практикуватися самостійно.

2. Практичний досвід.

Учні початкових класів, як правило, краще навчаються на практичних заняттях. Наприклад, учням, швидше за все, буде складно зрозуміти поняття множення, якщо це просто їм не пояснювалося. Але якщо вони починають експериментувати на ПК з розмноженням і практикують цей тип проблеми, вони зрозуміють проблему і згадають, як це працює.

3. Традиційна лекція.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Стандартним формальним методом навчання є традиційний стиль лекцій, де вчитель бере на себе роль експерта та надає своїм учням візуалізації через ЦТ-факти.

4. Співпраця.

Об'єднання учнів у групу для роботи над спільним проєктом надихає учнів працювати разом, з можливістю вибору кількох способів. Цей стиль заохочує до:

- вирішення проблем;
- формування навичок комунікації;
- інтерактивного навчання;

Співпраця також допомагає визначити, в яких галузях певні учні потребують допомоги і в яких вони сильніші.

Підказка про бонус: після співпраці потрібно провести групове обговорення, де учні можуть повідомляти про свої сприйняття та висновки, показуючи точно, що було обговорено та як вони працювали разом.

5. Зворотний зв'язок.

Цей стиль навчання містить мінімальні вказівки. Замість того, щоб розповідати всім учням, що робити, учитель натомість дозволяє їм самостійно навчатися. Це допомагає учням розвинути самореалізацію та навички критичного мислення. Стиль викладання у вільний час вважається більш витонченим і найкращим для учнів у їхньому подальшому навчанні. Ті з них, які можуть взяти на себе більшу відповідальність у своїй роботі в класі, є ідеальними кандидатами для цього методу навчання».

Цікавою є інформація дослідників про те, що «з прийняттям нових стандартів змісту США, вчителі часто залишаються без достатніх ресурсів навчального плану. Аналіз результатів відкритих опитувань 257 вчителів та викладачів-керівників у 3-х та 5-х класах показав, що кожен педагог повідомив про доповнення основних навчальних матеріалів своїх округів чи шкіл іншими матеріалами. Ці доповнення насамперед містили безкоштовні ЕОР на вебсайтах та ресурсах, які стверджували, що вони узгоджені з новими стандартами, але різняться з точки зору відповідності національним стандартам ефективної навчальної програми, зокрема з математики [21].

Ознакою освітнього процесу в початковій школі із застосуванням ЦТ є те, що центром діяльності стає учень, який, виходячи зі своїх особистісних здібностей та інтересів, вибудовує процес пізнання. Особлива роль тут відводиться підготовленому вчителю, який здебільшого бере на себе роль

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

помічника та консультанта, який заохочує індивідуальні траєкторії в навчанні, стимулюючи активність, ініціативу, творчість і самостійність учнів НУШ.

Очевидним є те, що в центрі мають бути проблеми оновлення умов підготовки майбутніх учителів у ЗВО до використання засобів ЦТ у початковій школі.

Проблема підготовки та формування готовності майбутніх вчителів до майбутньої професійної діяльності акумулює проблеми психології, пов'язуються з особливостями особистості, її характеристиками, потенційними можливостями тощо. Так, науковці Л. Божовіч, М. Дьяченко, Л. Кандибовіч та ін. розглядають «готовність» у прямому зв'язку з формуванням, розвитком і вдосконаленням психічних процесів, станів, якостей особистості, які впливають на успішну діяльність.

Психологію формування готовності до професійної діяльності вивчали Г. Балл та П. Перепелиця, Є. Мілерян, В. Моляко та М. Смульсон, О. Хлівна та ін. Загалом дослідники зазначають, що готовність як передумова будь-якої діяльності є водночас і результатом діяльності в освітньому середовищі, в якому суб'єкт зазнає цілеспрямованих навчально-виховних впливів.

Вивчення поняття «готовність», за науковими напрацюваннями дослідників, дає змогу зробити узагальнення – вони пропонують розглядати готовність вчителя як сукупність органічно поєднаних компонентів [2]:

- мотиваційного (усвідомлена потреба в освоєнні та втіленні передового педагогічного досвіду);
- змістовно-процесуального (сутність психолого-педагогічних та економічних знань з проблеми, процесуальні вміння);
- конструктивного (уміння творчо реалізувати досягнення виробництва у практиці навчально-виховної роботи).

Розвиток хоча б одного з них, незаперечно, впливає на вдосконалення інших, а недостатня сформованість призводить до того, що особистісно значуща якість учителя не досягає необхідного ступеня розвитку.

Структуру готовності сучасного вчителя початкових класів до використання ЦТ О. Нікулочкіна у професійній діяльності складають [10, с. 402–403]:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

1) мотиваційний компонент (бажання ставити перед собою цілі; сформована мотивація саморозвитку; інтерес до використання інформаційних технологій в освітньому просторі початкової школи; потреба в самовдосконаленні; наявність професійно важливих якостей, як-от: креативність, цілеспрямованість, працездатність, відповідальність, наполегливість, здатність до рефлексії своїх дій);

2) функціональний компонент (уміння використовувати засоби сучасних інформаційних технологій, апаратні та програмні засоби, ефективно використовувати технічні навчання, засоби наочності (графіки, діаграми, схеми тощо).

Окрім того, дослідниця підкреслює, що потрібно враховувати і технічний аспект розв'язання зазначеної проблеми: наявність у закладах освіти комп'ютерної техніки та засобів мультимедіа, їх доступність для використання вчителями початкових класів.

Отже, науковці та практики по-різному висвітлюють процес підготовки та формування готовності, залежно від специфіки діяльності, до якої відбувається підготовка фахівця. Однак усі дослідники цього феномену, безумовно, свідчать про те, що ця якість формується шляхом формування всіх компонентів, за домінуючої ролі того чи іншого компонента або групи компонентів. Спільним у всіх дослідженнях також є те, що компонентна структура підготовки визначається структурою відповідної діяльності. Кожен із компонентів у різних моделях має специфічне навантаження.

Ґрунтуючись на дефініціях психологів, та відповідно до результатів наукових пошуків Л. Карташової [5], можна виокремити основні компоненти ЦТ-готовності:

- Психологічний (особистісно-мотиваційний: особистісні якості; прагнення до впровадження інформаційних технологій в освітній процес).

- Теоретичний: система знань інформаційних технологій навчання, технології, способи та форми їх впровадження у професійну діяльність вчителя тощо.

- Практичний – сукупність умінь і навичок використання засобів інформаційних технологій навчання.

- Методичний – система спеціально-наукових, психологічних, педагогічних знань і вмінь із питань планування та здійснення навчально-виховного процесу певного предмета, що має яскраво виражений прикладний характер використання можливостей ЦТ: розробка

навчальних матеріалів; удосконалення предметних компетентностей через застосування ЦТ; підвищення педагогічної майстерності засобами ЦТ; рефлексія формування власної методики викладання; моніторинг досягнень учнів; обмін досвідом викладання предмета).

Як зазначають корейські дослідники, готовість до використання ЦТ вчителями на практиці залежить від багатовимірних характеристик ЗЗСО. Вміння вчителів та ставлення до ЦТ є найважливішими чинниками для навчання, пов'язаного з ЦТ. Вчителі Кореї повідомляють про використання ЦТ значною мірою, оскільки це забезпечує особисту зручність [20].

З метою підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання ЦТ, які, в силу певних причин, не вбачають перспективи у використанні цих ресурсів у професійній діяльності, фахівці пропонують використовувати викладачами ЗВО деякі практичні підходи [22]:

1. Використання PowerPoint "Game Show Review".

Microsoft PowerPoint варто використовувати для створення ігор на основі відомих ігрових шоу, включаючи «Jeopardy!», «Найслабкіший зв'язок» та «Хто хоче стати мільйонером?». Ці шаблони доступні в Інтернеті для вчителів для вільного завантаження. Можна перевірити цей шаблон або знайти «PowerPoint-шаблон шоу-гри» в Інтернеті. Це буде доступним і веселим способом практикувати роботу з проектором та допомогти учням переглянути важливий матеріал.

2. Виконання завдання здобувачами щодо опису своєї діяльності в аудиторії, наче вона відбувається в онлайн-режимі.

Використовуючи сайти блогу (наприклад, Blogger чи WordPress), можна створити шаблон щоденника для заповнення його студентами.

Можна створити шаблон для вебсторінки та дати завдання здобувачам використовувати його для розробки вебсторінки про зміст, який вони вивчають.

3. Використання Webquest.

Webquest допомагає здобувачам вищої освіти шукати в Інтернеті конкретну інформацію. Наприклад, пропонується працювати кураторами музею за певною темою. Вони повинні відшукати в Інтернеті артефакти, щоби визначити, які належать до їхнього музею, і пояснити свій вибір. Тут є безліч вже сконструйованих вебзапитів, що є ідеальним способом для майбутніх учителів розпочати інтеграцію пошуків в інтернеті відповідно до

навчальних планів.

4. Застосовування ЦТ як тему для написання завдання.

Можна давати завдання майбутнім учителям описати вміння використання ЦТ у навчанні молодших школярів, вплив ЦТ на певний час в історії або науці тощо.

5. Створення веб-сторінки класу.

Веб-сторінка класу може бути будь-яким із основних сайтів, на яких будуть публікуватися оголошення (наприклад, «онлайн-дошка оголошень»), використовуючи Webs.com (<http://www.webs.com/>).

6. Використання системи навчання онлайн.

Для створення такої системи можна використовувати сайти, такі як MyGradebook.com, що дають змогу відстежувати діяльність у класах, відвідуваність і складати звіти про успіхи здобувачів.

7. Створення мультимедійних презентацій.

Так можна оживити традиційне пояснення матеріалу, використовуючи презентацію PowerPoint, яка включає фотографії, діаграми, звукові ефекти, музику або відеокліпи. Слід подумати про те, щоби здобувачі розробляли презентації як інструмент перегляду до семестрового іспиту чи заліку.

Незалежно від того, яким рівнем підготовки до використання ЦТ володіють здобувачі ЗВО, неперервна інтеграція ЦТ в аудиторії дає можливість збільшити їх інтерес та сформувати цінні професійні навички.

Виходячи із зазначеного та аналізу навчально-методичної літератури, вважаємо за доцільне виділити такі принципи застосування ЦТ в освітньому процесі.

Принцип науковості та доступності – забезпечення об'єктивності наукових фактів, понять, законів, теорій усіх тем дисципліни з опорою на візуалізацію передбачає ретельний відбір суттєвого змісту науки.

Принцип науковості та доступності – передбачає ретельний відбір навчального матеріалу та видів завдань і вправ із урахуванням рівнів підготовки здобувачів; врахування рівня сформованості ЦТ-підготовленості, рівня володіння ПК, а також рівня сформованості ЦТ-умінь.

Принцип системності та послідовності – послідовне вивчення матеріалу, його структурування й виділення основних понять і зв'язків між ними, що є як основою для розроблення та добору методики застосування ЦТ у початковій школі, так і одним із методів сучасного наукового пізнання;

логічна побудова змісту навчання; обґрунтована послідовність етапів освітнього процесу.

Принцип наочності та мультимедійності – застосування відповідних ЕОР (з продуманим об'ємом ілюстрацій, відео- та аудіодемонстрацій, посібників, підручників тощо).

Принцип доцільності та зв'язку теорії – впровадження ЦТ в організацію уроків різних типів з метою оптимізації освітнього процесу; трансформація теоретичних знань в уміння та практичні навички.

Принцип міждисциплінарної інтеграції – унеможливлення дублювання змісту навчальних дисциплін, забезпечення використання і розв'язання міжпредметних проблем засобами ЦТ, сприяння формуванню цілісної системи знань здобувачів вищої освіти на основі інтегрованих курсів та дисциплін.

Усі вище означені принципи повинні знайти своє відображення у процесі підготовки майбутніх учителів до використання ЦТ у початковій школі.

Для нашого дослідження є важливим визначення рівнів підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання ЦТ, які було виділено дослідницею [15]:

1. Адаптаційний рівень – властивий учителям, які характеризуються:
 - низьким рівнем знань із ЦТ та психолого-педагогічних дисциплін;
 - відсутністю самостійності використання ЦТ в освітній діяльності;
 - незначною підготовкою в галузі ЦТ;
 - слабким рівнем контролю, самоконтролю та корекції власної професійної діяльності з використанням ЦТ;
 - проявом незадоволеності вибором професії;
 - слабким рівнем усвідомлення цілей сформованості професійної діяльності.
2. Елементарний рівень – властивий педагогам, що характеризуються:
 - пасивним та епізодичним ставленням до використання ЦТ у професійній діяльності;
 - фрагментарними та несистематичними знаннями з ЦТ та психолого-педагогічних дисциплін;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- недостатніми вміннями використовувати наявні знання з ЦТ для формування професійного становлення як педагога;
- частковим володінням основним матеріалом із ЦТ;
- потребою у самовдосконаленні використання ЦТ лише при появі труднощів у професійній діяльності;
- виявленням труднощів при плануванні, контролі та самокорекції своєї педагогічної діяльності за використання ЦТ.

3. Частково-пошуковий рівень – властивий вчителям, які переважно:

- відрізняються емоційно-позитивним ставленням до використання ЦТ у професійній діяльності;
- яскраво проявляють знання з ЦТ та психолого-педагогічних дисциплін, активність у їх подальшому оволодінні;
- володіють ЦТ на достатньому рівні;
- уміють аналізувати, систематизувати, прогнозувати в галузі ЦТ;
- характеризуються здатністю оцінювати та коригувати особисту професійну діяльність з використанням ЦТ;
- мають здатність до саморозвитку та самодіагностики з використанням ЦТ;
- володіють засобами ЦТ для здійснення самооцінки особистих можливостей.

4. Творчо-дослідницький рівень – властивий вчителям, які:

- характеризується чітким позитивним ставленням до використання ЦТ у професійній діяльності;
- мають високий рівень володіння ЦТ та їх застосування у початкових класах;
- володіють вміннями систематизувати, виокремлювати та з високою якістю подати матеріал учням з використанням ЦТ;
- здатні творчо застосовувати завдання, спрямовані на ознайомлення учнів з можливостями ЦТ, відповідно до віку та особистісного рівня кожного учня;
- уміють знаходити рішення у нестандартних ситуаціях з необхідним використанням ЦТ;
- мають високий рівень знань із ЦТ та психолого-педагогічних дисциплін;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- мають потребу в неперервному педагогічному самовдосконаленні та розвитку особистості, поглибленні теоретичних і методичних знань із обов'язковим використанням ЦТ;

- здатні до адекватного самооцінювання з використання ЦТ, володіють високим рівнем самостійності та креативності у використанні ЦТ.

Досягнення певного рівня готовності передбачає формування впливу на особистість, створення умов, які відповідають її особливостям, причому має розглядатися як створення сприятливих умов, за яких буде спостерігатися ефективність освітнього процесу, вчитель буде здатний сам вільно вибрати зміст і можливі засоби подальшого професійного розвитку [11, с. 19].

Неперервне використання ЦТ, у свою чергу, впливає на неперервність розвитку готовності до їх використання. Тобто можна стверджувати про взаємозалежність цих процесів, що потребує створення нових освітніх підходів, а загалом – оновлених концептуальних підходів.

Отже, сучасний учитель початкових класів повинен завжди бути підготовленим до того, що ЦТ досить конструктивно вбудувалися в життєдіяльність початкової школи. Використання ЦТ розширює рамки освітнього процесу, множить його практичну спрямованість, сприяє підвищенню розвитку мотивації учнів в освітньому процесі, формуванню інтелектуальних, творчих здібностей учнів, умінь самостійно опановувати нові знання та створенню умов для їх успішної самореалізації в майбутньому.

Це дозволило визначити структуру готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування ЦТ, а також педагогічні засади її реалізації:

- 1) мотиваційний – відображає психологічну готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності, його інтерес до педагогічної діяльності з навчання шкільних дисциплін у початковій школі, а також самооцінку професійної підготовки та її відповідності найкращим професійним прикладам;

- 2) когнітивний – розкриває загально-педагогічні, методичні та спеціальні ЦТ-знання, а також педагогічні цінності;

- 3) операційний – окреслює загально-педагогічні, методичні та спеціальні ЦТ-уміння, необхідні вчителю для досягнення високої результативності у професійній діяльності, у т. ч. й готовності до розробки й застосування ЦТ у початковій школі.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Вивчення наукових праць дозволило виокремити низку методичних підходів, які забезпечують неперервність процесу підготовки та формування готовності до використання ЦТ:

1) системний – включає вивчення процесу формування готовності до застосування ЦТ як педагогічної системи з властивою їй специфікою та закономірностями;

2) діяльнісний – уможливляє розроблення професійно спрямованого змісту, удосконалення способів підготовки та формування готовності майбутніх учителів до застосування ЦТ, виявлення напрямів її практичного вдосконалення;

3) особистісно орієнтований – забезпечення й підтримка процесу самопізнання та самореалізації особистості, розвиток особистісних якостей і характеристик майбутнього вчителя початкових класів;

4) компетентнісний – зумовлює оновлення змісту неперервного навчання, спрямування освітнього процесу на формування методичних компетентностей, потрібних для здійснення успішної професійної діяльності, рішення практико-орієнтованих завдань пов'язаних із застосуванням ЦТ.

Доповнення та взаємозв'язок підходів уможливляють, на нашу думку, неперервність процесу формування готовності учителів початкових класів до застосування ЦТ у різних аспектах, забезпечуючи його цілісність та ефективність.

Відповідно до обґрунтованих положень та виокремлених складників процесу підготовки та формування готовності майбутніх учителів до застосування ЦТ у початковій школі наведемо структуру неперервної підтримки та вдосконалення готовності, яка містить блоки:

1) цільовий – містить мету, завдання, теоретико-методологічні підходи процесу готовності до використання ЦТ;

2) змістовий – відображає зміст навчання розробки та застосування ЕОР з урахуванням загально-дидактичних принципів, що становлять основу діяльності вчителя;

3) процесуальний – відбір і використання широкого комплексу традиційних та інноваційних форм і методів організації навчання в початковій школі;

4) результативний – об'єктивне оцінювання отриманої ефективності відповідно до критеріїв і показників.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Підготовці та формуванню готовності здобувачів до застосування ЦТ у початковій школі сприяють педагогічні умови, які мають бути створені ще на рівні навчання у ЗВО [11]:

1. Моделювання проблемних ситуацій, відповідних до тих, які можуть виникати у реальній практичній діяльності в початковій школі:

- основна ціль – зародження позитивної мотивації до застосування ЦТ;
- додаткові цілі – ствердження інтересу до педагогічної діяльності в початковій школі; усвідомлення важливості розроблення ЕОР та впровадження ЦТ; визнання важливості їх ролі в активізації освітнього процесу;

- дії – залучення майбутніх учителів початкових класів до квазіпрофесійної діяльності.

2. Інтеграція загальнопедагогічних, методичних і ЦТ-знань через відбір і реалізацію змісту відповідних навчальних дисциплін:

- основна ціль – спрямованість на формування загальнопедагогічних, методичних і спеціальних ЦТ-знань;

- додаткові цілі – залучення ЦТ для ствердження педагогічних цінностей, необхідних для здійснення ефективної діяльності в початковій школі;

- дії – розроблення та реалізація інтегрованих занять, встановлення міждисциплінарних зав'язків.

3. Посилення практичної спрямованості процесу професійної підготовки:

- основна ціль – формування операційного компонента готовності до застосування ЦТ у професійній діяльності;

- додаткові цілі – забезпечення інтеграції операційного компоненту з іншими компонентами – мотиваційним і когнітивним;

- дії – встановлення варіативності та взаємозв'язків традиційних та інноваційних методів, форм (аудиторних і позааудиторних) і видів (навчально-пізнавальної, навчально-практичної та самостійної) діяльності.

Отже, для підвищення рівня готовності майбутнього вчителя до використання ЦТ у початковій школі необхідним вбачається формування відповідного цифрового освітнього середовища:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- орієнтація в ЗВО базової професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів на формування спрямованості, спеціальної та методичної навченості до використання ЦТ у навчанні молодших школярів;
- проектування і конструювання змісту ЦТ-освіти майбутнього вчителя початкових класів з елементів змісту базової підготовки і спеціально розроблених навчальних курсів, послідовність вивчення яких визначається відповідно до етапів розвитку його спрямованості та навченості;
- поетапне управління процесом підготовки та формування готовності в рамках цілісного процесу його базової професійної підготовки.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Варто зазначити, що на сучасному етапі в Україні відбувається реформування системи освіти з метою її наближення до соціальних та економічних реалій сьогодення та спрямованістю на підготовку та формування готовності майбутнього вчителя початкових класів до інновацій у педагогічній діяльності.

Готовність майбутнього вчителя початкових класів до застосування ЦТ у початковій школі може бути реальним результатом спеціальної підготовки в ЗВО, який являє собою інтегрований процес формування інноваційних якостей його особистості. Зазначений процес об'єднує в освітню систему мотиви, професійні ЗУНи та педагогічний досвід, відповідно до вимог спеціальності 013 Початкова освіта. Цілісність такого підходу визначається суттєвим розвитком усіх компонентів явища «готовність до використання ЦТ», основою якого є логічні та систематизовані дії майбутнього вчителя початкових класів щодо ефективного впровадження досягнень цифровізації в процесі організації навчальної діяльності молодших школярів.

Отже, зважаючи на специфіку трудових функцій учителя початкових класів, готовність до використання ЦТ у початковій школі є його особистісною цінністю, чітко визначеною метою, яка спонукає до усвідомленої, вмотивованої поведінки і, відповідно, до інноваційних результативних видів діяльності.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Проведена робота, звісно, не вичерпує всіх аспектів розв'язання окресленої проблеми. Отримані результати вказують на необхідність її подальшого теоретичного та експериментального дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська В. М. Організація фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи засобами сучасних інформаційних технологій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Запоріжжя, 2011. Вип. 26. С. 24-30.
2. Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Локшина О. І. [та ін.]. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. 112 с.
3. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
4. З досвіду роботи вчителів початкових класів КЗ «Верхньодніпровська СШ №1 з поглибленим вивченням іноземних мов» з теми: «Використання ІКТ в початкових класах» [Електронний ресурс]. URL: <http://myvchytel.dp.ua/index.php/uchytelska/94-vykorystannia-ikt-v-pochatkovykh-klasakh>.
5. Карташова Л. А. Система навчання інформаційних технологій майбутніх вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін : монографія. Луцьк : СПД Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф» тм, 2011. 264 с.
6. Коломієць А. М. Розвиток інформаційно-мережевої культури майбутнього вчителя початкових класів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання* : зб. наук. пр. [Електронний ресурс]. № 5 (12). С. 206–210. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1353/44.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
7. Костюкова В. В. Теоретико-методологічні засади дослідження психологічної готовності майбутніх військовослужбовців до професійної діяльності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. Т. 33 (72). № 5. 2022. С. 37-47.
8. Максименко С. Д., Пелех О. М. Фахівця потрібно моделювати: Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності. *Рідна школа*. 1994. № 3–4. С. 68-72.
9. Морзе Н., Базелюк О., Воротникова І., Дементієвська Н., Захар О., Нанаєва Т., Пасічник О., Чернікова Л. Опис цифрової компетентності педагогічного працівника (проект). *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2019. Вип. спецвип. С. 1-53.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

10. Нікулочкіна О. В. Дослідження рівня готовності вчителів початкових класів до використання інформаційних технологій у професійній діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2012. Вип. 22. С. 401–406.
11. Підготовка майбутнього вчителя до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності / Укладачі: К. В. Годлевська, Ю. М. Кобюк. Київ, 2016. 44 с.
12. Положення про електронні освітні ресурси [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.
13. Пройдаков Е. М., Теплицький Л. А. Англо-український тлумачний словник з обчислювальної техніки, Інтернету і програмування. Вид. 2-ге, допов. і доопрац. Київ : СофтПрес, 2007. 823, [1] с.
14. Рак Л. Б. Застосування комп'ютерних технологій як засобу розвитку критичного мислення молодших школярів [Електронний ресурс]. URL: <http://myronivka-sv.edukit.kr.ua/>.
15. Снігур О. М. Формування вмінь використовувати засоби інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності вчителя початкової школи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання». Київ, 2007. 22 с.
16. Узагальнення педагогічного досвіду використання інформаційних технологій у процесі навчання і виховання молодших школярів. [Електронний ресурс]. URL: http://klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/1/489525/blog_/files/uzagalnennya_dosvidu_roboti.doc.
17. Хмизова О. В. Функціональні можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. праць. Хмельницький : ПП Балюк І. Б., 2011. Вип. № 10. С. 506–509.
18. Черненко А. В. Цифрові технології у процесі навчання майбутніх учителів іноземних мов. *Педагогіка та психологія*. 2020. № 61. С. 193-200. URL: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2019.61.20>.
19. How to Become an Elementary School Teacher – Salary, Job Description and Educational. Requirements. *Professional development for elementary school teachers*/ [Electronic resource]. URL: <http://www.bestevidence.org/csr/ elem csrq/top.htm>.
20. Teachers' use of technology and its influencing factors in Korean elementary schools [Electronic resource]. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1475939X.2014.915229>.
21. Elementary school teachers' uses of mathematics curricular resources [Electronic resource]. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220272.2016.1154608?journalCode=tcus20>.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

22. Easy Ways to Use Technology in the Classroom, Even for Technophobic Teachers [Electronic resource]. URL: <http://www.teachhub.com/12-easy-ways-use-technology-your-classroom-even-technophobic-teachers>.

REFERENCES

1. Baranovska V. M. Orhanizatsiia fakhovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia pochatkovoi shkoly zasobamy suchasnykh informatsiinykh tekhnolohii. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh : zb. nauk. pr. Zaporizhzhia, 2011. Vyp. 26. S. 24-30.
2. Bibik N. M., Vashchenko L. S., Lokshyna O. I. [ta in.]. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky / pid zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv : «K.I.S.», 2004. 112 s.
3. Busel V. T. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukraïnskoi movy [uklad. i holov. red. V.T. Busel]. Kyiv : Irpin : VTF «Perun», 2009. 1736 s..
4. Z dosvidu roboty vchyteliv pochatkovykh klasiv KZ «Verkhnodniprovsk SSh №1 z pohlyblenym vyvchenniam inozemnykh mov» z temy: «Vykorystannia IKT v pochatkovykh klasakh» [Elektronnyi resurs]. URL: <http://myvchytel.dp.ua/index.php/uchytelska/94-vykorystannia-ikt-v-pochatkovykh-klasakh>.
5. Kartashova L. A. Systema navchannia informatsiinykh tekhnolohii maibutnikh vchyteliv suspilno-humanitarnykh dystsyplin : monohrafiia. Luts'k : SPD Hadiak Zh. V., drukarnia «Volynpolihraf» tm, 2011. 264 s.
6. Kolomiets A. M. Rozvytok informatsiino-merezhevoi kultury maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv. Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriia № 2. Kompiuterno-oriientovani systemy navchannia : zb. nauk. pr. [Elektronnyi resurs]..№5 (12). S. 206–210. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1353/44.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
7. Kostiukova V.V. Teoretyko-metodolohichni zasady doslidzhennia psykholohichnoi hotovnosti maibutnikh viiskovosluzhbovtiv do profesiinoi diialnosti. Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Psykholohiia. T. 33 (72). № 5. 2022. S. 37-47.
8. Maksymenko S. D., Pelekh O. M. Fakhivtsia potribno modeliuvaty: Naukovi osnovy hotovnosti vypuskyka pedvuzu do pedahohichnoi diialnosti. Ridna shkola. 1994. № 3–4. S. 68-72.
9. Morze N., Bazeliuk O., Vorotnykova I., Dementiievska N., Zakhar O., Nanaieva T., Pasichnyk O., Chernikova L. Opys tsyfrovoy kompetentnosti pedahohichnoho pratsivnyka (proekt). Vidkryte osvithie e-seredovyshe suchasnoho universytetu. 2019. Vyp. spetsvyp. S. 1-53.
10. Nikulochkina O. V. Doslidzhennia rivnia hotovnosti vchyteliv pochatkovykh klasiv do vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh : zb. nauk. pr. Zaporizhzhia, 2012. Vyp. 22. S. 401-406.

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

11. Pidhotovka maibutnoho vchytelia do zastosuvannya informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti / Ukladachi: K.V. Hodlevska, Yu.M. Kobiuk. Kyiv, 2016. 44 s.
12. Polozhennia pro elektronni osvitni resursy [Elektronnyi resurs]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>.
13. Proidakov E.M., Teplytskyi L.A. Anhlo-ukrainskyi tlumachnyi slovnyk z obchysliuvalnoi tekhniky, Internetu i prohramuvannia. Vyd. 2-he, dopov. i dooprats. Kyiv : SoftPres, 2007. 823, [1] s.
14. Rak L. B. Zastosuvannia kompiuternykh tekhnolohii yak zasobu rozvytku krytychnoho myslennia molodshykh shkoliariv [Elektronnyi resurs]. URL: <http://myronivka-sv.edukit.kr.ua/>.
15. Snihur O. M. Formuvannia vmin vykorystovuvaty zasoby informatsiinykh tekhnolohii u maibutnii profesiinii diialnosti vchytelia pochatkovoï shkoly : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.09 «Teoriia navchannia». Kyiv, 2007. 22 s.
16. Uzagalnennia pedahohichnoho dosvidu vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii u protsesi navchannia i vykhovannia molodshykh shkoliariv. [Elektronnyi resurs]. URL: http://klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/1/489525/blog_/files/uzagalnennya_dosvidu_roboti.doc.
17. Khmyzova O. V. Funktsionalni mozhlyvosti vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. Pedahohichniy diskurs : zb. nauk. prats. Khmelnytskyi : PP Baliuk I. B., 2011. Vyp. № 10. S. 506-509.
18. Chernenko A. V. Tsyfrovi tekhnolohii u protsesi navchannia maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov. Pedahohika ta psykholohiia. 2020. № 61. S. 193-200. URL: <https://doi.org/10.34142/2312-2471.2019.61.20>.
19. How to Become an Elementary School Teacher – Salary, Job Description and Educational Requirements. *Professional development for elementary school teachers* [Electronic resource]. URL: http://www.bestevidence.org/csr/elem_csrq/top.htm.
20. Teachers' use of technology and its influencing factors in Korean elementary schools [Electronic resource]. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1475939X.2014.915229>.
21. Elementary school teachers' uses of mathematics curricular resources [Electronic resource]. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00220272.2016.1154608?journalCode=tcus20>.
22. Easy Ways to Use Technology in the Classroom, Even for Technophobic Teachers [Electronic resource]. URL: <http://www.teachhub.com/12-easy-ways-use-technology-your-classroom-even-technophobic-teachers>.

The article examines the problem of training a future primary school teacher to use digital technologies. One of the most effective models identified by the researchers at Johns Hopkins University (USA) is considered – it is the “Direct Instruction” (Full immersion model). The DI model emphasizes well-designed and carefully planned lessons designed for learning and clearly defined and assigned learning objectives.

The foreign experience of using digital technologies by primary school teachers was studied and it was determined that the most popular teaching styles for using digital technology are demonstration, practical experience, traditional lecture, collaboration, and feedback. Experts suggest using practical approaches by the higher education teachers: using of PowerPoint "Game Show Review"; using of Webquest; creating a class web page; using of the online learning system; creating multimedia presentations, etc.

On the basis of an analytical review of the theoretical foundations of training and the formation of a teacher's readiness to use digital technologies in primary school, the definition of the phenomenon "readiness", in particular "readiness to use digital technologies" was clarified as an integrative quality of an individual characterized by a multi-component, multi-level structure and it determines the potential readiness of a teacher to implement the educational activities in the conditions of a digital society.

It was specified that the use of digital technology opens up the access to innovative sources of information, increases the efficiency of students' independent work, provides new opportunities for creativity and allows the implementation of new forms and methods of learning. They also have an impact on the emotional space of the schoolchild, contributing to the increase of his cognitive activity, the increase of everyone's interest in learning as a whole, and the activation of the students' educational activities. The structure of the future primary school teachers' readiness to use digital technologies in primary school is disclosed, as well as the pedagogical principles of its implementation are outlined.

Key words: *digital technologies, models, electronic educational resources, experience, science education field, principle, level of training, methodical approaches, pedagogical conditions.*

2.5. Підготовка майбутніх учителів до розвитку інформаційно-комунікаційних навичок в умовах дистанційного навчання

Дистанційне навчання стало невід'ємною частиною сучасної освітньої системи, викликаючи потребу в розвитку ефективних комунікаційних навичок серед учасників освітнього процесу. Цю статтю присвячено вивченню та аналізу стратегій та методів розвитку інформаційно-комунікаційних навичок учасників дистанційного навчання. У статті висвітлено важливість активної взаємодії між викладачами та студентами, використання сучасних технологій для спільної роботи та обміну інформацією. В умовах формування і розвитку єдиного освітнього інформаційного простору особливого значення набуває інформаційне забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх педагогів, а саме: створення і введення в навчальний процес підготовки фахівців одночасно із узвичаєними навчальними матеріалами електронних матеріалів і комп'ютерних засобів їх підтримки і розвитку; розроблення засобів інформаційно-технологічної підтримки, збагачення і розвитку навчального процесу; підвищення якості електронних засобів і розвитку навчання на основі їх сертифікації і стандартизації; підготовку фахівців закладу вищої освіти, здатних ефективно використовувати в педагогічній діяльності можливостей інформаційного освітнього середовища.

Додатковий фокус роботи спрямований на розробку та впровадження інтерактивних засобів для стимулювання комунікації, а також на роль оцінювання та зворотного зв'язку в процесі формування комунікативної компетентності. Висновки роботи сприятимуть подальшому вдосконаленню дистанційного навчання та розвитку комунікаційних вмінь учасників цього освітнього процесу.

Зроблено висновки з дослідження про те, що педагогічна комунікація в умовах дистанційного навчання стимулює пізнавальну активність учасників освітньої діяльності (студентів/учнів), виховує самостійність, спонукає до самоосвіти. В умовах дистанційного навчання педагогічна комунікація стає ключовим аспектом успішного вивчення та розвитку студентів. Забезпечення ефективного спілкування між викладачами та студентами вимагає особливих підходів та стратегій. Важливість використання сучасних засобів електронної комунікації, організації віртуальних зустрічей, а також створення інтерактивних методів навчання є ключовим чинником підтримки активної взаємодії та

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

збереження педагогічного процесу в дистанційному форматі, а також та запропоновано перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Ключові слова: *дистанційне навчання, комунікаційні навички, технології у навчанні, ефективність комунікації, оцінювання в дистанційному навчанні, засоби електронної комунікації, інтерактивні методи навчання, онлайн-спілкування, педагогічні.*

Постановка проблеми. Загальна зміна освіти вимагає модернізації її змісту та форм. Дистанційне навчання є виявом технологічної революції, що передбачає застосування ідеї обслуговування студентів віддаленим способом, що сприяє активному поширенню у всьому світі. Через це дистанційна форма навчання є перспективним напрямом розвитку освіти в загальному, специфічною педагогічною технологією, що передбачає навчання з використанням сучасних технологій для спілкування.

Одним із головних завдань закладів вищої освіти є формування у студентів навичок ефективного використання інформаційно-комунікаційних та веб-технологій у професійній діяльності. Законодавчими документами України передбачається забезпечення ефективного впровадження й використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на всіх освітніх рівнях усіх форм навчання. Досягнення педагогічного ефекту від упровадження ІКТ можливе лише за умов створення й функціонування відповідного інформаційного освітнього середовища (ІОС), котре об'єднувало б засоби телекомунікацій, мережне середовище, інформаційне і програмне забезпечення, освітні бази даних, електронні бібліотеки й навчальні видання, мультимедійні продукти й т.ін. В умовах формування й розвитку єдиного освітнього інформаційного простору особливого значення набуває інформаційне забезпечення освітнього процесу підготовки майбутніх педагогів, а саме: створення і введення в навчальний процес підготовки фахівців одночасно із узвичаєними навчальними матеріалами електронних та комп'ютерних засобів, їх підтримки й розвитку; розроблення засобів інформаційно-технологічної підтримки, збагачення й розвитку навчального процесу; підвищення якості електронних засобів і розвитку навчання на основі їх сертифікації й стандартизації; підготовку фахівців закладів вищої освіти, здатних ефективно використовувати в педагогічній діяльності можливості інформаційного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях зарубіжних та вітчизняних вчених широко описано проблему дистанційної освіти, а саме позитивні та негативні аспекти (J. E. Adams, F. Bodendorf, R. Delling, H. Dichanz, B. Eckert, G. Hoppe, J. B. Kettunen, D. Keegan, H. Lobin; М. Авраменко, О. Басов, В. Биков, Г. Бобрицька, Д. Бодненко, Р. Гуревич, П. Дітюк, О. Домінський, Н. Жевакіна, В. Жулкевська, Т. Задорожна, О. Зарицька, І. Коваленко-Кобилянська, Д. Мещеряков, О. Муковіз, М. Назар, А. Прокопенко, О. Рибалко, Н. Сиротенко, М. Смульсон, П. Стефаненко та ін.). Проблему педагогічної комунікації в умовах дистанційної освіти в освітньому просторі досліджували С. Антощук, В. Бондаренко, Є. Веренич, В. Гриценко, Н. Коваль, А. Колова, В. Колос, Б. Кузікова, О. Купенко, Т. Лаврик, В. Любчак, О. Малярчук, П. Муліна, С. Мусатова, І. Романенко, О. Рязанцева та ін. У низці робіт (В. Биков, О. Василенко, В. Васильєв, Р. Гуревич, В. Заболотний, Н. Задорожна, М. Кадемія, Т. Калюжна, І. Кухаренко, Н. Морзе, Т. Омельченко, В. Осадчий, О. Полат, О. Сердюк та ін.) розглядаються науково-методичні основи проєктування інформаційних освітніх середовищ закладів освіти.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідність формування педагогічної комунікації, організації психолого-педагогічного супроводу в процесі реалізації дистанційного навчання пов'язана з тим, що всі суб'єкти дистанційного навчання: студенти, педагоги, школярі, розробники навчальних та методичних матеріалів, студенти, які починають працювати (взаємодіяти) в Інтернеті, нерідко зустрічаються з труднощами психологічного порядку.

У процесі дистанційного навчання зазначається великий дефіцит соціально-емоційного контакту між суб'єктами процесу навчання. У сучасних умовах нові інформаційні технології сприяють збільшенню кількісної сторони комунікативної активності в процесі дистанційного навчання, але при цьому впливає на якісну сторону взаємодії між студентами та викладачем, а також між самими студентами всередині навчальної групи. Розробка та реалізація різних механізмів компенсації соціально-емоційної незадоволеності процесом взаємодії в системі викладач-студент та студент-студент може суттєво підвищити результативність дистанційного навчання.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Мета статті – проаналізувати процес педагогічної взаємодії учасників дистанційної освіти в умовах інформаційно-дисанційного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самотійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручний для людини час та у віддаленому від викладача місці (тому дистанційне) [28].

Названий тип навчання дає змогу отримати освіту широкому колу людей, які мають певні обмеження задля очного навчання: йдеться про працюючих, військовиків строкової служби, інвалідів, в'язнів та ін. Значна кількість людей має вікові обмеження, через що цю форму навчання інколи називають освітою дорослих (adult education). Іншими словами, дистанційне навчання передбачає таку організацію навчального процесу, коли студент навчається самотійно за розробленою викладачем програмою і віддалений від нього у просторі чи в часі, однак може вести діалог з ним за допомогою засобів телекомунікації [28].

Існують різні підходи до визначення поняття дистанційне навчання. Дистанційне навчання – сукупність технологій, що забезпечують доставку студентам основного обсягу навчального матеріалу, інтерактивна взаємодія студентів і викладачів у процесі навчання, надання студентам можливості самотійної роботи з навчальними матеріалами, а також у процесі навчання [18].

Дистанційне навчання – це нова організація освітнього процесу, що базується на принципі самотійного навчання студента. Середовище навчання характеризується тим, що учні в основному, віддалені від викладача в просторі і (або) в часі, в той же час вони мають можливість в будь-який момент підтримувати діалог за допомогою засобів телекомунікації [15].

Дистанційна освіта – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і студентом за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Ця форма навчання дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання, завдяки Інтернету, який охоплює широкі шари суспільства та стає важливим фактором його розвитку. Варто зауважити, що дистанційне навчання не є антагоністичним щодо очної та заочної форм навчання. Воно природно інтегрується в ці системи, доповнюючи й розвиваючи їх, що сприяє створенню мобільного навчального середовища [28].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Досконаліша форма дистанційного навчання – це навчання на основі використання всесвітніх і локальних комп'ютерних мереж (Internet). Вона використовує переваги, що притаманні традиційним формам навчання, звільняючись від їхніх недоліків. Дистанційне навчання через Інтернет забезпечує постійний контакт та інтенсивний обмін інформацією між слухачем та викладачем (тьютором), хоча фізично їх можуть розділяти тисячі кілометрів. Інша перевага такої форми навчання – гнучкість, що дає змогу слухачеві самостійно планувати заняття, не відриваючись від роботи або ж не залишаючи свого місця проживання [28].

Дистанційне навчання – це новий спосіб заочного навчання, який забезпечується застосуванням інформаційних технологій, заснованих на використанні персональних комп'ютерів, відео- та аудіотехніки, космічної та оптоволоконної техніки [17, с. 25].

Дистанційне навчання – це взаємодія викладача і студентів між собою на відстані, що відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання) та реалізовується специфічними засобами інтернет-технологій або іншими засобами, які передбачають інтерактивність [21, с. 73]. Дистанційне навчання – це самостійна форма навчання, інформаційні технології в дистанційному навчанні є провідним засіб.

Отже, дистанційна освіта є формою навчання, за якої переважає самостійне навчання з використанням сучасних технічних засобів трансляції інформації. Також ми визначили, що поняття «дистанційна освіта» та «дистанційне навчання» є синонімами. Сутність дистанційного навчання базується на трьох складових: відкритого навчання, комп'ютерного навчання та активного спілкування з викладачем і студентами з використанням сучасних телекомунікацій [23, с. 145].

Освіта відповідає на публічні трансформації появою новітньої форми вивчення – дистанційного навчання. Виникнення та поширення дистанційної освіти – це метод гідно дати відповідь на освітній занепад, не допустити помітного інформаційного відставання суспільства, працювати на випередження в освітній галузі, способом швидкого реагування на зміни, що відбуваються.

Дистанційна освіта займає лідерські позиції на ринку освітніх послуг, на відміну від інших форм навчання, застосовує увесь діапазон інформаційно-комунікаційних технологій з метою донесення навчальної інформації, становлення умінь та здібностей студентів у комунікативно

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

інтенсивному середовищі без подальшого обов'язкового підтвердження освітньо-кваліфікаційного рівня шляхом надання диплому.

Незважаючи на те, що власне дистанційна освіта являє собою особисто-орієнтовану, еластичну, модульну форму викладання, що сформована на базі взаємодії співучасників навчального процесу, характеризуємо поняття комунікації як головний компонент цієї форми, від рівня втілення якої залежить якість дистанційного навчального процесу.

Комунікація в електронній мережі відступає від взаємодії тільки двох комунікантів. Адже комп'ютерна мережа має велику кількість зв'язків, то при конкретному відкритому спілкуванні між комунікантами завжди знайдеться особа, що розуміє повідомлення. Кількість осіб, що беруть пасивну участь у спілкуванні, може бути довільною, вона обмежується виключно технічними характеристиками комп'ютерної мережі. При цьому пасивні мовці спілкування в будь-який момент часу мають можливість стати активними учасниками та навпаки. Основною метою навчальної комунікації є залучення комунікантів до ціннісно-змістовної сфери знань.

У сфері дистанційної освіти функціонує електронна комунікація, яка має штучну і природну форми вираження. Процес владнання спільної роботи суб'єктів навчання трапляється за допомогою комунікативного акту передачі або отримання інформації, внаслідок чого повідомлення піддається дії інформаційного шуму, передається по каналу передачі інформації через впровадження відповідної комунікативної технології від комуніканта до комуніката.

Контроль процесу навчання підтримується завдяки наявності зворотного взаємозв'язку між комунікантами, функцією якого вважається забезпечення високого рівня інтерактивності у процесі взаємодії. Недоступність явища інтерактивності, або незадовільний її рівень формують загрозу існування односпрямованого, директивного характеру комунікації, заважає досягненню позитивного результату дистанційної освіти.

Швидке подвоєння масиву інформації, власне зумовлене інформаційним занепадом, призводить до перегляду освітньої системи. Зміна відношень між викладачем та студентом змінює студента на енергійного співучасника навчального процесу. Впровадження нових методів накопичення знань і користування ними вплинули на зміну мети освітнього процесу, від передачі незмінної сукупності знань до культивування здібностей користування інформаційними масивами, самотійного накопичення знань.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Базовою умовою збереження властивості комунікативних технологій вважається облік їх дидактичних особливостей при конструюванні дистанційних навчальних курсів, а саме таких складових як обов'язкова мобільність технологій, підтримка високого рівня інтерактивності засобами зворотного взаємозв'язку, надання можливості доступу до різноманітних джерел інформації.

У зв'язку з віддаленістю комунікативних технологій в часі та просторі взаємодія між адресантом та адресатом відбувається через електронну форму, яка є віртуальною. Під час звернення до комунікативних технологій між комунікантами навчального процесу формується віртуальне навчальне середовище з високим рівнем комунікативної активності.

Ефективність освітнього процесу в дистанційному навчанні, основою якої вважається взаємодія співучасників, сприяє збільшенню віддачі їх взаємодії, позитивно відбивається на всьому навчальному процесу. У разі дистанційного викладання оптимізація шляхів впровадження комунікативних технологій призводить до ефективності процесу комунікації, впливає на єдиний рівень продуктивності дистанційного освітнього середовища. Метою дистанційної комунікації є підвищення рівня активності між учасниками, результатом чого є підвищення продуктивності комунікації.

Ефективність комунікативної активності має місце бути в пришвидшеному процесі отримання і засвоєння знань, що відбувається внаслідок конкретної взаємодії комунікантів навчального процесу. Процес ефективності комунікативної активності залежить від двох чинників, перший з яких відкриває причини ефективності, що залежить від організації процесу вивчення, другий містить в собі причини ефективності фактично процесу комунікації.

Процес ефективності комунікації відбувається в контексті загального процесу навчання, то на нього діють всі ті чинники, що впливають на підвищення рівня ефективності загального процесу навчання, а саме підвищення мотивації студента, здійснення принципу наочності, співвідношення виду комунікативної технології до цілі поставленого завдання, осмислення потреби вступу до комунікації, підготовленість навчальних та методичних матеріалів до процесу дистанційної навчальної взаємодії, висока якість передачі комунікативних технологій.

Беручи до уваги те, що власне йдеться про високоякісне збільшення значення інтенсифікації комунікації, то відзначаємо присутність чинників, що залежать від запровадження процесу комунікації, а саме чіткої побудови комунікативного завдання, забезпечення раціонального керування процесом взаємодії, збільшення рівня інтерактивності, підготовленість процесу комунікації з метою спілкування, співвіднесеність рівня структурованості і довільності розмови, проведення процесу комунікації на базі структурованих вмінь.

Явище комунікації нерозривно пов'язане з аксіологічними процесами створення, передачі, обробки та накопичення знань. Однією з причин інтенсифікації комунікативної активності вважається проведення процесу комунікації на базі структурованих знань, так як невинна навчальна взаємодія персон на основі знаннєвого контенту має ефект побудови точної та чіткої моделі знань в уяві індивіда.

У комп'ютерній мережі в зв'язку зі зміною моделі викладу знань прослідковується легкість їх тиражування та розповсюдження, наслідком чого є дублювання знань. Ця ситуація негативним чином позначається на роботі студента в електронній мережі, призводить до стану розгубленості в інформаційному середовищі.

У перспективі цього з'являється важлива потреба структурування знань з метою легкого користування ними. Знаннєві структури, що існують в електронній мережі, об'єднуються в інформаційні тезауруси. Тезауруси відображають пов'язані терміни предметної області, таким чином виступають структурованою базою знань, що вважається інформаційною основою їх грамотного уявлення і професійного прогнозування.

З цього ми розуміємо, що комунікація, або спілкування є невід'ємною частиною й умовою існування дистанційного навчання. Для висвітлення комунікативного аспекту необхідно більш детально зупинитись на аналізі природи комунікації, її видів та форм.

Опрацьовуючи теоретичні питання комунікації було з'ясовано, що саме поняття (англ.comunication) означає зв'язок, комунікація, спілкування. Дистанційна освіта – це навчання студентів, які не завжди можуть бути фізично присутні в школі, або, якщо учень і вчитель розділені як у часі, так і на відстані.

Інтеграція онлайн-комунікації в сучасний суспільний простір, як процес обміну інформацією за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, веде до якісних змін різних соціальних сфер.

Формуючи нові галузі та напрямки діяльності, а також трансформуючи способи взаємодії індивідів між собою, інформатизація призводить до глибоких змін у фундаментальних громадських інститутах, зокрема, в інституті вищої освіти. Учасники освітнього простору змушені все більше залучатися до інформаційного середовища, що, перш за все, знаходить вираження у впровадженні форм онлайн-навчання як основного елемента в сучасних реаліях. У сучасній науково-методичній літературі феномен дистанційного навчання є предметом дослідження багатьох науковців, педагогів та методистів.

На тлі несподіваних та стрімких змін останнього часу онлайн-освіта у всьому світі суттєво просунулась уперед. Але почалася дана трансформація значно раніше. Коли наприкінці 1990-х років інтернет почав грати більш помітну роль в навчанні, навчальні заклади стали поступово дедалі ширше використовувати цю інноваційну технологію та змінювати стратегічні пріоритети.

Онлайн-навчання виявилось зручним для працюючих дорослих і отримало визнання покоління мілініалів (покоління, до якого зазвичай прийнято відносити людей, які народилися в період з 1981 по 1996 роки, на момент настання нового тисячоліття вони були у юному віці). Натхненні цим досвідом виші стали використовувати онлайн-комунікацію для збагачення змісту навчальної програми та залучення нових студентів. Легітимність онлайн-освіти зміцнювалося з появою нових потреб у представників цільових груп і вже безповоротно увійшло в наше життя.

Погоджуємося з думкою дослідниці дистанційної освіти А. Лотоцької, що «дистанційне навчання – це таке, в якому суб'єкти навчального процесу перебувають на відстані, реалізуючи освітній процес через засоби телекомунікацій» [26, с. 24].

Дистанційне навчання є однією з нових реальностей сучасного освіти. О. Муковіз стверджує, що «дистанційна освіта – це комплекс освітніх послуг, які надаються населенню за допомогою спеціального інформаційного освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані» [29, с. 35].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

За положеннями Інчхонської декларації ЮНЕСКО, до 2030 р. у всьому світі має бути забезпечений рівний доступ до освіти, оскільки це сприяє взаєморозумінню, терпимості, дружбі та миру. Онлайн-освіта більшою мірою відповідає цій меті, в ній навчальний процес долає географічні, фізичні та фінансові бар'єри, стаючи більш доступним та демократичним.

Основною психологічною проблемою дистанційного навчання на сьогоднішній день є відсутність безпосереднього контакту між суб'єктами освітнього процесу навчання: педагогом та студентом, педагогом та батьком.

Традиційне спілкування «віч-на-віч» досить сильно відрізняється від спілкування, опосередкованого сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями. Метою дистанційного навчання є організація освітнього процесу шляхом застосування в навчанні в різних формах сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за освітніми рівнями у відповідності до державних стандартів освіти в умовах віддаленості один від одного його учасників.

Завданням дистанційного навчання є забезпечення можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти, стверджує О. Лотоцька, а також реалізувати право осіб на якісну та доступну освіту відповідно до їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей та досвіду, стану здоров'я, місця проживання, інших ознак і обставин, в тому числі тих, які об'єктивно унеможливають відвідування закладів освіти [26, с. 12].

Дистанційне навчання є підґрунтям для суттєвого оновлення форм, методів та принципів організації неперервної освіти вчителів початкової школи, що накладає відбиток на способи засвоєння знань, джерела інформації та характер взаємодії між суб'єктами освітньої діяльності, а також зумовлює зміни в тривалості, темпах та місці навчання.

У багатьох наукових працях було використано моделювання для побудови дистанційних курсів.

Діяльність студента складається з таких видів роботи: робота з текстами, зокрема з електронними гіпертекстовими посібниками, відеолекціями, розміщеними на носіях інформації, додатковими ресурсами, розміщеними в мережі Інтернет; виконання тестових завдань, до яких входять і завдання для самоконтролю; участь у мережевих групових заняттях; виконання індивідуальних завдань за курсом; проходження контрольних заходів, зокрема проміжної, поточної та підсумкової атестації.

Сучасні науковці, описуючи сутність поняття дистанційного навчання та його психолого-педагогічні аспекти, зауважують, що головним є спілкування студента з викладачем та зі своїми колегами, і тільки потім відзначають можливість прямого доступу до навчального матеріалу. Дистанційне навчання за рахунок різноманітних елементів, таких як: робота з глосарієм, робота в Інтернеті за рекомендованими посиланнями, чат, дискусія, використання гіпертексту для організації роботи зі сторінкою курсу, електронна бібліотека, хрестоматія, додаткового матеріалу тощо активізують навчальну діяльність та спілкування студента з викладачем.

В основі дистанційного навчання (ДН) закладені принципи та особливості традиційних форм навчання, окрім того, додані нові особливості, які полягають у використанні Інтернет технологій для доступу до навчальних матеріалів, інтерактивної взаємодії між студентами тощо.

Принцип спрямування навчання на вирішення завдань освіти і загального розвитку студентів у традиційній формі освіти означає, що викладач повинен звертати увагу не лише на вирішення завдань та вмінь, а й на ефективність системи виховних заходів у розглянутій темі. У ДН цей принцип отримав таку інтерпретацію: принцип креативності характеру пізнавальної діяльності. За допомогою інтерактивних технологій креативний характер ДН можна реалізувати через суперництво та змагання великої кількості студентів. Це підвищить їхній творчий потенціал.

Одним із найважливіших принципів при традиційному навчанні є принцип науковості. Він ґрунтується на зв'язку між наукою та дисципліною, що вивчається, вимагає, щоб зміст матеріалів навчання забезпечував інформацію про наукові факти, поняття, закономірності, сучасні досягнення та відкриття. У ДН цей принцип отримав назву: дидактичний принцип відповідності фундаментальності навчання пізнавальним потребам особистості, яка навчається. Суть принципу полягає в тому, що навчання вважається фундаментальним, якщо воно орієнтоване на визначення основ та залежностей між різноманітними процесами навколишнього середовища

Згідно з принципом науковості до студента ставляться такі вимоги:

- висока мотиваційна потреба;
- прагнення до власного розвитку;
- корекції та самокритики;
- спрямованість особистості до досягнення поставленої мети.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Згідно з принципом вільного вибору інформації, яка отримується, шляхом визначеної діяльності: не існує єдиного ідеального інформаційного джерела, тому спрямованість навчання стосується безпосередньо не інформації, а шляхів її перетворення та опрацювання, за допомогою участі в дискусіях, телеконференціях, роботи з пошуковими системами тощо.

Не менш важливим дидактичним принципом у традиційних формах навчання є принцип систематичності та послідовності, який потребує того, щоб знання, які подаються, були впорядковані, класифіковані, логічно пов'язані з іншим матеріалом, що приводить до покращення результатів навчання. Натомість при ДН надається можливість самостійно обирати навчальні цілі, форму та темп навчання. Такий принцип отримав назву принципу індивідуальної навчальної траєкторії студента.

Використання принципу наочності дозволить краще засвоювати знання. У цьому допоможе висока концентрація сприйняття всіма органами чуття людини. Оскільки в ДН відсутній безпосередній контакт аудиторії та викладача, сформульовано принцип віртуалізації навчання. У ДН він дозволяє широко використовувати мультимедійні видання, відеоролики, ілюстраційні матеріали, відеоконференції тощо.

Існує ще група принципів ДН, сформованих внаслідок активного розвитку та використання інформаційних технологій. Нижче розглянемо ці принципи.

Принцип ідентифікації є важливим з огляду на те, що при ДН існує більше можливостей фальсифікації навчання, ніж при традиційній формі навчання. Контролювати самостійність виконання контрольних заходів можна за допомогою використання технічних засобів, наприклад, відеозв'язку.

Інформаційні технології повинні забезпечувати можливість контролю викладачем навчального процесу, можливість вносити зміни в навчальний курс, робити не тільки доступним контакт викладача та студента, а і забезпечувати можливість контактів студентів між собою, що вимагає принцип інтерактивності.

Для ефективного ДН важливим є принцип початкових знань, який полягає в тому, що користувач дистанційного курсу повинен володіти навичками роботи на комп'ютері, мати доступ до Інтернету, навички роботи в мережі та необхідне технічне забезпечення для повноцінного навчання.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Вагомим педагогічним принципом є педагогічна доцільність застосування засобів інформаційних технологій. Кожен крок проектування та організації ДН вимагає педагогічного оцінювання та оцінювання доцільності використання новітніх інформаційних технологій, що мають безпосередній вплив на компоненти навчання – його зміст, мету, засоби тощо.

Зазначимо, що структура наведених вище педагогічних принципів не є сталою – з часом цілком реальні зміни та нововведення, пов'язані із подальшим розвитком та впровадженням ДН у систему неперервної освіти вчителів початкової школи.

До основних обмежень у системі дистанційного навчання відносяться:

- відсутність невербальних компонентів комунікації;
- незвична форма спілкування та швидкість обміну повідомленнями;
- емоційна збідненість контактів та деякі інші особливості.

Спілкування в онлайн-середовищі може спричиняти ряд труднощів, які виникають через віддаленість учасників та особливості взаємодії у віртуальному просторі. Серед основних труднощів можна виділити наступні:

- відсутність невербальних сигналів: відсутність міміки, жестів та інших невербальних сигналів унеможлиблює повноцінне сприйняття емоцій та настрою співрозмовника;
- затримка та втрата зв'язку: проблеми з інтернет-з'єднанням можуть викликати затримку в передачі аудіо та відео, що ускладнює потік бесіди та взаєморозуміння;
- неоднозначність комунікації: віртуальне спілкування може викликати непорозуміння через відсутність можливості отримати миттєвий зворотний зв'язок та уточнення;
- втома від онлайн-комунікації: довгий період віртуальної взаємодії може викликати втому та стрес, що впливає на ефективність та залучення учасників;
- обмежені можливості соціальної інтеракції: відсутність фізичного контакту та можливості непримусової соціалізації може призвести до відчуття відокремленості та самотності;
- справжність ідентифікації: ризик неправдивого представлення в онлайн-середовищі може призвести до відсутності довіри та ускладнити спілкування.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- труднощі у веденні конфліктів: онлайн-комунікація ускладнює управління конфліктами через відсутність особистого контакту та відсутність невербальних індикаторів;

- труднощі в організації групової роботи: координація та співпраця великих груп у віртуальному середовищі можуть бути ускладнені через різноманітні часові та технічні обмеження.

Для подолання цих труднощів, важливо використовувати ефективні засоби віддаленої комунікації, чітко формулювати повідомлення, створювати правила взаємодії та впроваджувати технології для покращення взаємозв'язку між учасниками ДН.

Проблемою ДН є збільшення часу між питанням та відповіддю в процесі організації діалогу. Діалог у системі ДН носить пролонгований характер: репліки діалогу відстають одна від одної в часі, відсутня безпосередня (миттєва) реакція співрозмовників на репліки діалогу.

Проте слід зазначити, що в спілкуванні під час дистанційного навчання у зв'язку з цим є й позитивна сторона: учасник комунікації має можливість обмірковувати репліку, впоратися з емоціями, відредагувати стиль.

Т. Черкашина розуміє дистанційне навчання як форму організації навчального процесу, яка заснована на використанні інформаційних, комп'ютерних і телекомунікаційних технологій й передбачає інтерактивну взаємодію викладачів і студентів. У даному визначенні, по-перше, наголошується на тому, що дистанційне навчання є формою навчання, тобто здобувачі (студенти) закріплені за певним закладом вищої освіти (ЗВО), що відрізняє дане поняття від поняття "самонавчання". По-друге, враховано те, що дистанційне навчання, на відміну від заочного, передбачає повне забезпечення студентів науково-методичними матеріалами з боку викладачів та їх постійну взаємодію зі студентами у віртуальному просторі. По-третє, встановлено виняткову роль інформаційно-комунікаційних технологій (включаючи WorldWideWeb та електронну пошту) в освітньому процесі [39, с. 24].

О. Муковіз виділяє такі характерні завдання інформатизації освіти:

- формування інформаційної культури людини;
- забезпечення розвитку особистісних якостей людини, розкриття її творчого потенціалу;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- підвищення ефективності навчально-виховного процесу на підставі запровадження ІТН, надання діяльності творчого, дослідницького характеру;

- інтенсифікація методичної роботи та наукових досліджень.

Серед нагальних проблем інформатизації освіти в навчальному процесі виокремлюють такі:

- формування інформаційної культури педагога;
- використання ІТН;
- формування в педагогів навичок організації системної роботи з комп'ютерною технікою в конкретній предметній галузі;
- розробка ІТН, їх психолого-педагогічних і психофізіологічних засад;
- підготовка педагогічних кадрів;
- удосконалення управління освітою;
- ресурсне забезпечення інформатизації освіти. [29, с. 20].

У «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» знаходимо визначення, в якому дистанційну освіту визначено як форму навчання, рівноцінну з очною, заочною, вечірньою та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями ДН.

В. Кухаренко трактує дистанційне навчання (ДН) як «організований засобами ІКТ з використанням дистанційного курсу навчальний процес, якому притаманні всі особливості звичайного (очного) навчального процесу» [25, с. 12].

Слід зазначити, що з організації ефективної взаємодії серед дистанційного навчання кожному члену віртуального колективу треба вміти:

- користуватися засобами ІКТ;
- спілкуватися у віртуальному середовищі;
- знаходити та обробляти інформацію;
- будувати ефективні взаємини у колективі, що передбачає за умов відсутності візуального контакту сформованості умінь:
 - входити до колективу, представлятися та демонструвати найкращі свої якості, користуючись невербальними та вербальними засобами;
 - демонструвати зацікавленість в інших членах колективу;
 - швидко з'ясовувати стиль роботи інших членів команди та відповідно коригувати свій власний;
 - залагоджувати виникаючі розбіжності та конфліктні ситуації;
 - продуктивно брати участь у вирішенні проблем.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Таким чином, аналізуючи діяльність суб'єктів дистанційного навчання можна дійти висновку, що спільними проблемами педагогічної комунікації в умовах дистанційної освіти є:

- труднощі із встановленням міжособистісних контактів між учасниками процесу навчання в умовах відсутності візуального контакту;
- дотримання норм і правил телекомунікаційного етикету, що діє в Інтернет;
- труднощі, пов'язані з висловленням власних думок в умовах пролонгованого діалогу та обмеженості засобів його організації.

«Дистанційна освіта як освітня технологія забезпечує проведення освітнього процесу, поєднуючи здобувачів освіти, з віддаленими освітніми ресурсами», – стверджує Ярошенко Т. О. Вчений виділяє такі риси дистанційної освіти:

1) роз'єднання в просторі чи часі викладачів і студентів, студентів між собою, а також студентів і освітніх ресурсів;

2) взаємодія між викладачем і студентами, між студентами, а також між студентами й освітніми ресурсами за допомогою одного чи кількох комунікаційних засобів [43, с. 56].

Досліджуючи проблему підготовки майбутніх вчителів початкової школи до надання освітніх послуг в умовах дистанційної освіти, визначаємо критерії готовності студентів до використання ІТН:

- рівень навичок кваліфікованого користувача комп'ютерної техніки;
- рівень знань особливостей використання комп'ютерної техніки в початковій школі;
- рівень умінь використовувати комп'ютерну техніку на уроці в початковій школі, здійснювати пошук інформації, отримувати нові знання та здійснювати самоосвіту засобами ІТН, створювати власні дидактичні матеріали засобами ІТН, діагностувати рівень навчальних досягнень учнів засобами ІТН, здійснювати організаційну діяльність та планування засобами ІТН, використовувати ІТН для наукової діяльності та під час підготовки дипломної роботи [37, с. 34].

Якщо наголошувати на труднощах, то складністю дистанційного навчання є не тільки стимулювання учасників освітнього процесу до внутрішньої роботи, а й можливість розгортання діалогу, який дозволяє студентам/учням висловлювати найрізноманітніші пропозиції. Основна мета комунікації полягає в залученні та мотивації учасників до навчання [32].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Основними принципами системи дистанційної освіти є: гнучкість, модульність, динамічність, адаптивність, неперервність, креативність і відкритість.

Розглянемо детальніше кожен принцип:

- модульність (формування плану для індивідуальної або групової роботи з окремих модулів) [27, с. 109];
- технологічність (використання у навчальному процесі можливостей інформаційнокомунікаційних технологій);
- гнучкість (можливість вибирати час, місце для вивчення навчального матеріалу);
- паралельність (можливість навчатися без відриву від виробництва);
- інтернаціональність (застосування нових світових досягнень в освіті);
- економічність (економія фінансових витрат за рахунок зменшення навчальних площ,
- технічних та транспортних засобів);
- соціальна рівноправність (рівні можливості отримання освіти для всіх) [27, с. 109].

Враховуючи особливості розвитку телекомунікацій і доступ, що постійно розширюється, до світових інформаційних ресурсів, можна сформулювати такі особливості дистанційного навчання:

- надання навчальних матеріалів в системі дистанційного навчання здійснюється шляхом використання засобів телематики [7, с. 15];
- можливе використання світових інформаційних ресурсів для створення навчальних матеріалів; – здійснюється спілкування і обмін досвідом між педагогами по всьому світу;
- залучаються зарубіжні педагоги і експерти до участі в розробці і проведенні дистанційних навчальних курсів;
- спостерігається активне спілкування між студентами в ході навчання і використовуються колективні форми навчання;
- здійснюється часткове звільнення викладачів від читання лекцій (навчальна інформація розміщується на сервері), тим самим з'являється час для індивідуальної роботи із студентами [7, с. 15].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Таким чином, порівняно з традиційним кореспондентським навчанням, дистанційне навчання на основі комп'ютерних комунікацій дає можливість:

- розширити аудиторію учнів з мінімальними витратами (не потрібно друкарських матеріалів і аудиторій, студенти не несуть матеріальних витрат на поїздки) [9, с. 42];
- постійного контакту між викладачем і студентами;
- залучення зарубіжних викладачів і експертів;
- постійного доступу до навчальних матеріалів, що регулярно оновлюються; – реалізації колективних форм навчання шляхом проведення дискусій, семінарів, розробки і виконання спільних проєктів [9, с. 42].

Дистанційна освіта базується переважно на самостійному отриманні необхідного обсягу і якості знань та передбачає поєднання широкого спектру традиційних і новітніх інформаційних технологій. Використання цих технологій дозволяє студентам поповнити перелік вмінь і навичок, які в подальшому визначають успішність людини в будь-якій сфері діяльності. До них відносять:

- вміння самостійно планувати свою діяльність [29, с. 23];
- вміння приймати рішення, робити вибір і нести за нього відповідальність; – вміння працювати в інформаційному просторі (відбирати необхідну інформацію, структурувати і використовувати для прийняття рішення по певній задачі);
- вміння подавати результати діяльності з використанням інформаційних технологій;
- навички самоосвіти.

Успішність дистанційного навчання залежить від ефективної його організації, від керівництва самим процесом і майстерності викладачів, що приймають в ньому участь. Вивчення математичних дисциплін у випадку дистанційного навчання має свою специфіку і особливості, які дозволяють значно розширити види навчальної роботи порівняно з традиційним навчанням. Звичайні лекції можуть бути замінені відеолекціями, слайдлекціями; місце практичних занять займають індивідуальні комп'ютерні тренінги та лабораторні заняття; підсумковий контроль можна здійснювати за допомогою колективного тренінгу, тест-тренінгу, заліку, іспиту тощо [29, с. 24].

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Важливі актори якості дистанційного навчання включають:

- надання підтримки в навчанні, використовуючи широкий спектр засобів масової інформації [13, с. 334];
- технічні стандарти (де технічні стандарти не виконуються, студенти, як правило, отримують дуже негативний досвід щодо курсу);
- прозорість і доступність інформації про курс та установу, що пропонує курс;
- структура курсу та гнучкість;
- тип «дидактичної установки», який включає в себе такі чинники, як результати навчання, зміст (у тому числі довідкові матеріали), викладання та навчання методології, і на матеріали на сайті [13, с. 334].

Необхідно відзначити, що при дистанційному навчанні значно збільшується доля самостійної роботи студента. Задача викладача координувати цю роботу, планувати і розробляти спеціальні завдання і рекомендації. Здійснити це допоможуть зошити для самостійної роботи. Зауважимо, що, окрім основної навчальної мети, технології дистанційної освіти дозволяють допитливим студентам дистанційно брати участь у наукових конференціях, спілкуватись на наукових форумах і віддалено обмінюватись результатами своєї дослідницької роботи.

Отже, розвиток дистанційних технологій є дуже важливим напрямом в системі освіти, а зміст діяльності викладача значно відрізняється від традиційного.

По-перше, ускладнюється розробка курсів, яка вимагає від викладача спеціальних навичок, пов'язаних з швидким розвитком інформаційних технологій.

По-друге, комунікаційні технології дозволяють зробити взаємодії між викладачем та студентом більш активними і інтенсивними, що потребує від викладача спеціальних додаткових зусиль.

По-третє, на відміну від традиційної освіти, де центральна фігура – викладач, при використанні дистанційних технологій увага переноситься на студента, а функція викладача – підтримати, скерувати, допомогти.

Розвиток віддалених комунікаційних навичок важливий для успішної взаємодії в онлайн-середовищі. Ось кілька методів, які можна використовувати для покращення віддалених комунікацій:

1. Використання відповідних платформ.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Слід використовувати спеціалізовані платформи для віртуальних конференцій, чатів та спільної роботи, що сприяють активній взаємодії та спілкуванню, роблячи онлайн-навчання більш ефективним та захоплюючим. З метою забезпечення в закладах освіти дистанційного навчання, учасники найчастіше використовують такі онлайн-платформи як ZOOM, Microsoft Teams, Moodle, GoogleClassroom, Classtime, Padlet.com, ClassDojo та ін. Онлайн-Тренінги та Семінари.

2. Участь у вебінарах і онлайн-тренінгах, які спрямовані на розвиток комунікаційних навичок та використання віртуальних інструментів.

3. Рольові ігри та вправи: організація віртуальних рольових ігор, де учасники можуть відтворити реальні сценарії спілкування.

4. Техніки активного слухання: навчання технік активного слухання, таких як створення спільної бази, уточнення розуміння і підтримка думок.

5. Віртуальні проекти та завдання: спільна робота над проектами, використовуючи онлайн-інструменти для спільної редакції та обміну ідеями.

6. Використання емодзі та символів: збагачення текстового спілкування за допомогою емодзі та символів для вираження емоцій та настрою.

7. Тренування писемної комунікації: здійснення письмових вправ, таких як блоги, листування, де учасники можуть вдосконалювати навички писемної комунікації.

8. Створення віртуальних форумів: створення віртуальних форумів для обговорення тем та обміну думками між учасниками.

9. Спільна розробка правил спілкування: участь у створенні та обговоренні правил спілкування для створення позитивного та ефективного віртуального середовища.

10. Віртуальний тімбілдінг активності: організація онлайн-тімбілдіingu активностей, що сприяють об'єднанню групи та покращенню взаємодії.

Ці методи можна комбінувати та адаптувати відповідно до конкретних потреб та характеристик учасників.

Активні методи навчання відіграють ключову роль у формуванні комунікаційної компетенції, оскільки вони активізують учнів, сприяють взаємодії та створюють умови для розвитку навичок спілкування. Ось деякі аспекти, які вказують на роль активних методів у цьому процесі:

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

- стимулювання активної участі: активні методи, такі як групова робота, дебати, рольові ігри тощо, забезпечують участь кожного студента, що сприяють розвитку навичок активного слухання та ефективної взаємодії.

- формування критичного мислення: задачі та завдання, що вимагають аналізу, обговорення та обґрунтування думок, допомагають формувати критичне мислення та аргументаційні навички студентів;

- вдосконалення вмінь ефективно презентувати: методи, які передбачають створення презентацій, рольових ігор або відкритих дебатів, сприяють розвитку вмінь ефективно виражати свої думки та ідеї;

- розвиток емпатії та міжособистісних навичок: групові вправи та інтерактивні завдання допомагають розвивати емпатію та навички міжособистісної взаємодії, що є важливими компонентами комунікаційної компетенції;

- сприяння активному спілкуванню: методи активного навчання створюють можливості для учнів обмінюватися інформацією, думками та досвідом, тим самим сприяючи розвитку усного та писемного спілкування;

- створення ситуацій комунікаційної взаємодії: рольові та імітаційні ігри (симуляції) створюють реалістичні ситуації, в яких студенти можуть відпрацьовувати різні аспекти комунікації, такі як вирішення конфліктів, співпраця та переговори;

- підтримка гнучкості та адаптації: завдання, які вимагають участі в різноманітних формах спілкування (письмове, усне, групове), розвивають гнучкість та здатність адаптуватися до різних комунікаційних ситуацій.

Використання активних методів навчання в комбінації з теоретичними підходами дозволяє створити комплексний підхід до розвитку комунікаційної компетенції студентів.

Використання інтерактивних платформ та інструментів є важливою частиною покращення спілкування в онлайн-середовищі. Ці засоби дозволяють створити захопливі та ефективні уроки чи зустрічі.

Оптимізація онлайн-спілкування в освітньому процесі грає важливу роль у забезпеченні ефективності та залученості студентів. Для поліпшення віртуального спілкування можна використовувати та практикувати різні стратегії: встановлення чітких правил та очікувань віртуального спілкування, включаючи час роботи, норми поведінки; вибір правильних інструментів для конкретних завдань, таких як відеоконференції для обговорень та чати для швидкого обміну інформацією; розробка

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

структурованих онлайн-занять з чітко визначеними цілями, завданнями та періодами активності для студентів; використання віртуальних групових завдань для стимулювання співпраці та обміну думками між студентами; введення коротких періодів відпочинку та розслаблення під час онлайн-занять, що дозволяє студентам розслабитися та підтримує концентрацію.

Використання інтерактивних вправ та завдань для залучення студентів та стимулювання їх активної участі; підтримка активної участі студентів та надання негайного зворотного зв'язку через чат, форуми або особисті консультації; використання віртуальних форумів, соціальних мереж чи спеціальних платформ для сприяння взаємодії; забезпечення доступності інструкцій та навчальних матеріалів, ретельне планування занять та систематичне оцінювання результатів для відстеження прогресу та внесення коректив за необхідності покращує взаємодію та спілкування в онлайн-освітньому процесі, робить його більш ефективним для всіх учасників.

Побудова ефективних віртуальних класів вимагає ретельного планування та використання різноманітних стратегій для залучення студентів та забезпечення якісної освіти. Для побудови ефективних віртуальних класів потрібно визначити чіткі навчальні цілі та створити детальний план заняття, щоб студенти знали, чого очікувати та як буде оцінюватися їх прогрес. Використання та застосовування різноманітних методів навчання, таких як лекції, обговорення, групова робота, віртуальні лабораторії тощо збагачує та забезпечує якість проведення занять.

Стимулювання активної участі студентів можна забезпечити через віртуальні дискусії, чати, групові завдання та практичні вправи. Використання віртуальних ресурсів, таких як: відеоуроки, інтерактивні презентації, ігри, робить навчання цікавим та доступним.

Забезпечення ефективного зв'язку зі студентами можна забезпечити через регулярні оновлення, електронну пошту, онлайн-консультації та надання конструктивного зворотного зв'язку. Стимулювання співпраці та взаємодії відбувається через заохочення групової роботи та взаємодії між студентами через віртуальні проекти, форуми та інші спільні активності.

Для ефективного розвитку комунікаційних навичок під час дистанційного навчання слід забезпечити легкий доступ до матеріалів, гнучкість в навчальному процесі та враховувати різні потреби та рівні студентів; дотримуватись принципів безпеки в онлайн-середовищі та захищати конфіденційність студентів; використовувати різні методи оцінювання, такі як: тести, проекти, асинхронні завдання для оцінки різних

аспектів знань та навичок; залучати студентів до взаємодопомоги та підтримки один одного через форуми, чати або групові проєкти; використовувати новітні технології та інноваційні підходи; проводити тематичні дні, онлайн-виставки, гостьові лекції для розширення знань та підтримки зацікавленості студентів. Ці рекомендації допоможуть побудувати ефективний віртуальний клас, створити позитивну атмосферу в навчальному середовищі та підтримувати успіх студентів.

Культура взаємодії в дистанційному оточенні грає важливу роль у створенні позитивного та продуктивного середовища для всіх учасників навчального процесу. Ось деякі аспекти, які відображають важливість культури взаємодії в дистанційному навчанні:

- зміцнення спільноти: створення культури взаємодії сприяє розвитку віртуальної спільноти, де студенти та викладачі взаємодіють, співпрацюють та підтримують один одного;

- підвищення мотивації: позитивна культура взаємодії може підвищити мотивацію студентів, створюючи навколишнє середовище, яке підтримує навчання та досягнення;

- сприяння взаєморозумінню: культура взаємодії сприяє взаєморозумінню та взаємопідтримці, що особливо важливо під час дистанційного навчання, де відсутність безпосереднього контакту може бути викликом;

- створення позитивного сприйняття навчання: позитивна культура взаємодії може зробити навчання більш привабливим та стимулюючим, зменшуючи можливість відчуття відчуженості та самотності;

- підтримка соціально-емоційного розвитку: взаємодія сприяє соціальному та емоційному розвитку студентів, сприяючи розбудові позитивних стосунків та взаєморозуміння;

- сприяння спільному вирішенню проблем: культура взаємодії створює середовище, де учасники готові спільно працювати над вирішенням проблем та досягненням спільних цілей;

- створення умов для відкритого обміну думок: взаємодія сприяє відкритому обміну думок, ідеями та досвідом, що збагачує навчальний процес;

- розвиток вмінь колективної роботи: культурна взаємодія учасників допомагає розвивати навички колективної роботи та співпраці, що є важливими для сучасного суспільства;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– підвищення якості освіти: створення культури взаємодії може позитивно вплинути на якість освіти, забезпечуючи ефективний обмін знаннями та розвиток ключових компетенцій.

Всі наведені аспекти сприяють взаємодії учасників у дистанційному оточенні через ряд ключових механізмів; створюють відчуття приналежності та значимості, що підтримує мотивацію студентів до навчання.

Розвиток мовленнєвих навичок шляхом віртуального спілкування може бути ефективним, якщо використовувати різноманітні підходи та інструменти. Наприклад, якщо організувати віртуальні обговорення на різні теми, це сприятиме розвитку навичок аргументації та вираження власного погляду. Дебати також стимулюють логічне мислення та сприяють формуванню мовленнєвої компетентності студентів. Розвитку навичок публічного виступу, структурування інформації та використання влучної лексики сприяє заохочення студентів готувати та викладати віртуальні презентації на різні теми. Залучення студентів до спільної роботи над творчими проєктами, такими як створення віртуальних презентацій, відеороликів або веб-сайтів також сприяє розвитку комунікативних навичок та вміння співпрацювати в онлайн-середовищі.

Застосування аудіо та відеокommunікацій може значно поліпшити навички усного мовлення, особливо в контексті дистанційного навчання та віртуального спілкування. Ось кілька способів, які можна використовувати для досягнення цієї мети:

– віртуальні розмовні групи: створення віртуальних груп для обговорення певних тем може включати щоденні короткі обговорення або регулярні зустрічі для глибшого обговорення;

– аудіо та відео записи: запис аудіо- або відеодоповідей на певні теми дозволить студентам аналізувати та вдосконалювати своє усне мовлення, а також отримувати зворотний зв'язок від викладача чи одногрупників;

– віртуальні презентації: залучення студентів до створення віртуальних презентацій, використовуючи аудіо та відео, розвиватиме навички публічного виступу та усного висловлення;

– відтворення аудіотекстів: використання аудіотекстів для слухання та аналізу, де студенти можуть відповідати на питання, розповідати про власні враження та висловлювати думки, використовуючи аудіоматеріали;

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

– онлайн-інтерв'ю: проведення онлайн-інтерв'ю зі студентами, де вони можуть відповідати на питання та висловлювати свої думки, сприяють розвитку навичок усного мовлення;

– підкастинг: заохочення студентів створювати власні підкасти або приєднуватися до вже існуючих, сприяє розвитку мовленнєвих та комунікаційних навичок;

– обговорення відеоматеріалів: запровадження обговорення відеоматеріалів, наприклад, коротких фільмів, документальних стрічок чи відеороликів, стимулює дискусії та сприяє усному вираженню думок;

– віртуальні чати та дискусії: використання віртуальних чатів або форумів для дискусій на певну тему, де студенти можуть взаємодіяти, обмінюючись ідеями та висловлюючи свої думки письмово чи усно;

– спільні проєкти: залучення студентів до спільних аудіо- та відеопроєктів, де вони повинні співпрацювати та виражати свої думки у віртуальному форматі.

Використання аудіо- та відеокommunікацій дозволяє студентам отримувати реальний досвід розвитку мовлення та взаємодії в цифровому середовищі, що сприяє покращенню їхніх усних комунікативних навичок.

Створення проєктів за вибором дозволяють студентам розвивати комунікативні навички в різноманітних формах та сприяють їхньому глибшому розумінню та застосуванню здобутих знань. Вони також сприяють особистісному розвитку та самовиявленню, дозволяючи студентам реалізувати власні ідеї та творчий потенціал. Важливою перевагою таких проєктів є їхня гнучкість, оскільки вони можуть бути адаптовані до інтересів та потреб конкретного студента.

Крім того, створення таких проєктів надають можливість вдосконалювати технічні та технологічні навички, такі як робота з відео- та аудіоредакторами, використання веб-інструментів для створення контенту та ефективного використання соціальних мереж. Студенти також отримують досвід роботи в онлайн-середовищі, що важливо в сучасному світі з пандемією та ростом дистанційного навчання.

Завдяки таким проєктам, студенти можуть вдосконалювати свої комунікативні, організаційні та творчі навички, що стає додатковою підготовкою для подальшого освітнього та професійного шляху. Такі проєкти не лише сприяють активному навчанню, а й підтримують студентську мотивацію, оскільки вони працюють над темами, які їх

цікавлять та стимулюють творчість.

Оцінювання може значно впливати на мотивацію та ефективність спілкування студентів у навчальному процесі.

Активна участь студентів у створенні сприятливого комунікаційного середовища в класі може бути важливим фактором для забезпечення успішної комунікації та сприяння позитивному навчальному досвіду.

Консультування в Інтернеті носить переважно інтерактивний характер (але не виключає прямої взаємодії з педагогами) і може мати кілька варіантів проведення залежно від поставленої викладачем або студентом проблеми:

- індивідуальне консультування по переписці та в діалоговому режимі (чат або прямий контакт, якщо це необхідно);
- консультування в режимі групового обговорення проводиться із заявленої проблеми в будь-якій формі дистанційного навчання: телеконференція, чати для міні-груп, конференції в режимі реального часу;
- тренінгові форми групової роботи, адаптовані до умов взаємодії в Інтернеті (допомога у саморозкритті, самопрезентації, вироблення комунікативних навичок) та спираються на можливості сучасних комп'ютерних технологій.

Як основні форми, що використовуються в системі педагогічного супроводу доцільно використовувати як індивідуальні, так і групові форми роботи:

- індивідуальні та групові консультації, тренінги, дискусії у режимах on-line та off-line;
- майстер -класи;
- відкриті уроки в режимі реального часу;
- семінари, конференції та телеконференції з обміну досвідом тощо.

У центрі процесу дистанційної освіти є самотійна пізнавальна діяльність студента/учня. Формування та розвиток навчальної мотивації стає однією з найважливіших педагогічних завдань.

Самотійне набуття знань не носить пасивний характер, навпаки, студенти/учні з самого початку залучені до інтерактивної пізнавальної діяльності, яка не обмежується оволодінням знаннями, а неодмінно передбачає їх постійне використання.

Для цього ефективно використовуються інтерактивні форми: спільні проектні та дослідницькі роботи, скайп-бесіди з навчальних проблем.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Основні освітні завдання реалізуються за рахунок створення системи індивідуалізації навчання, починаючи з початкової ланки освіти. При цьому враховується індивідуальний темп освітньої діяльності студента/учня, різний спосіб сприйняття та освоєння навчального матеріалу, викладачем підбирається певний обсяг матеріалу, що вивчається.

Можливості електронного середовища багаті на побудову навчальної комунікації між викладачем та студентом. Дистанційний формат спілкування знімає рольові переваги та організовує спілкування «на рівних». Цей педагогічний феномен допомагає студентам не відчувати емоційних проблем у спілкуванні з викладачем, знімає страхи та сприяє відкритому діалогу та дискусії. Організація навчальної off-line та on-line комунікації є одним із найважливіших факторів інтеграції учня до навчального процесу.

Цікавою перевагою дистанційного off-line контакту перед навчальною взаємодією викладача та студента в освітньому закладі є те, що студент завжди має «паузу в часі» (умови асинхронної комунікації дають йому цю можливість). Робота в чаті допомагає вже адаптованому до дистанційного контакту студенту навчитися реагувати на репліку викладача, будувати висловлювання, тримати логіку думки. Інтерактивний характер дистанційного контакту дозволяє студенту вступати в емоційно комфортну та зручну на даний момент комунікацію з викладачем.

Проаналізувавши проблему педагогічної комунікації можна зробити висновок, що дистанційна освіта має позитивні та негативні сторони. Основною проблемою дистанційного навчання на сьогоднішній день є відсутність безпосереднього контакту між суб'єктами процесу навчання: педагогом та студентом.

Загалом, створення інформаційного освітнього середовища спрямоване на:

- реалізацію умов для усвідомлення студентами особливостей майбутньої професійної діяльності;
- акцентування уваги на розвиткові особистісних якостей, необхідних для успішного опанування майбутньої професії;
- визначення рівня розвитку професійно важливих якостей у кожного студента, і побудова індивідуальних освітніх траєкторій.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, педагогічна комунікація в умовах дистанційного навчання стимулює пізнавальну активність учасників освітньої діяльності (студентів/учнів), виховує самостійність, спонукає до самоосвіти. В умовах дистанційного навчання педагогічна комунікація стає ключовим аспектом успішного вивчення та розвитку студентів. Забезпечення ефективного спілкування між викладачами та студентами вимагає особливих підходів та стратегій. Важливість використання сучасних засобів електронної комунікації, організації віртуальних зустрічей, а також створення інтерактивних методів навчання є ключовим чинником підтримки активної взаємодії та збереження педагогічного процесу в дистанційному форматі.

Переваги та перспективи дистанційного навчання полягають в зручності організації освітнього процесу; професійному та особистісному розвитку викладача; економії часу; можливості працювати незалежно від зовнішніх обставин. Перспективою подальших досліджень проблеми використання ресурсів інформаційного освітнього середовища з метою підготовки майбутніх педагогів є вивчення шляхів використання певних видів інформаційно-комунікаційних й веб-технологій з метою підготовки таких фахівців; розробка методики використання електронних навчально-методичних комплексів із метою підготовки майбутніх фахівців; з'ясування впливу використання інформаційного освітнього середовища на розвиток інформаційно-комунікаційної культури майбутніх фахівців.

Таким чином, віртуальне навчання вимагає від педагогів не лише технічної підготовки, але й гнучкості, креативності та розуміння індивідуальних потреб студентів. Такий підхід до комунікації сприятиме ефективній передачі знань, розвитку навичок та підтримці сприятливій психосоціальній атмосфері навіть у віддалених умовах.

У подальших дослідженнях рекомендується глибше вивчення специфіки віртуальної педагогічної комунікації, розробка нових методик та інструментів для вдосконалення цього процесу, а також вивчення впливу педагогічної комунікації в умовах дистанційної освіти на різні аспекти освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власенко Н. О. Дистанційне навчання: Україна і світ. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2019. Випуск 20. С. 29–37.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

2. Вовдюк Л. В. Дистанційне навчання. *Безпека життєдіяльності*. 2018. №3. С. 16–17.
3. Гавлітіна Т. Виховання компетентної особистості в Новій українській школі. *Особистість на шляху до духовних цінностей: інноваційна практика, набутий досвід*: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції / за ред. Черній А.Л. Рівне : РОІППО, 2021. 164с.
4. Гавриленко К. М. Вимоги до професійного дистанційного навчання : зб. наук. праць. Педагогічні науки. 2019. № 89. С. 56–60.
5. Гаврілова Л. Г. Теоретичні аспекти впровадження дистанційного навчання в Україні. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 1–2. С. 168–182.
6. Галецький С. Дистанційне навчання як елемент інформаційно-комунікаційних технологій в освіті : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. 2018. Випуск 1. С. 54–62.
7. Галій Л. В. Впровадження дистанційної форми навчання в систему післядипломної освіти : проблемні питання сьогодення. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*. 2019. № 3. С. 14–20.
8. Гахович С. В. Теоретичні та практичні аспекти використання системи дистанційного навчання : зб. наук. праць Військового ін-ту Київського нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. 2017. Випуск 56. С. 210–116.
9. Гевко І. Роль інформаційно-комунікаційних технологій в сучасній концепції дистанційного навчання. *Молодь і ринок*. 2019. № 2. С. 41–45.
10. Гордійчук Г. Використання ресурсів інформаційно-освітнього середовища в навчальному процесі педагогічного вищого навчального закладу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип.43. С. 202.
11. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.
12. Дистанційне навчання: дидактика, методика, організація : монографія / за науковою редакцією професора В.Г. Гетти. Чернігів, 2017. 291 с.
13. Жуковський В. Особливості сучасного дистанційного навчання: потенціал та нові можливості використання. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2018. Випуск 6. С. 154–165.
14. Журавська Н. С. Дистанційне навчання в країнах Європейського Союзу та Україні : реалії та перспективи. *Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України*. 2016. Випуск 233. С. 101–106.
15. Заболоцький А. Ю. Проблема якості дистанційного навчання. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*. 2016. № 1. С. 221–224.
16. Іваненко Л. О. Роль викладача в дистанційному навчанні. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2016. Випуск 39. С. 87–92.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

17. Іванюк І. В. Формування понятійно-термінологічного апарату з питань розвитку дистанційної освіти. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14343034.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
18. Книш І. Нова освітня парадигма в контексті сучасних технологій. *Вища школа*. 2017. № 9. С. 100–114.
19. Коношевич Т. Дистанційне навчання : від теорії до практики. *Професійно-технічна освіта*. 2018. № 2. С. 25–30.
20. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: https://vnmu.edu.ua/downloads/other/konc_rov_dystan_osv.pdf
21. Корбут О. Г. Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи. URL: http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/korbut_o_g_tezi.pdf (дата звернення: 28.11.2023).
22. Кравцова Л. В. Аналіз ефективності системи дистанційного навчання в процесі перевірки компетенцій. *Інформаційні технології в освіті*. 2017. № 3. С. 74–85.
23. Кременський Б. Г. Дистанційне навчання як педагогічна технологія : переваги та недоліки. *Вісник Чернігівського нац. пед. ун-у*. 2017. Випуск 146. С. 148–151.
24. Купновицька І. Г. Дистанційна форма навчання, як один із методів підвищення мотивації навчання студентами заочної форми підготовки. *Прикарпатський вісник НТШ*. Пульс. 2019. № 6. С. 73–79.
25. Кухаренко В.М. Тьютор дистанційного та змішаного навчання. Київ : Міленіум, 2019. 307с.
26. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. Київ: Травень, 2020. 71 с.
27. Мартіна О.В., Третяк Н.В., Гордійчук М.С. Чинники формування партнерської взаємодії учасників освітнього процесу в умовах Нової української школи. *Пед. освіта: теорія і практика: зб. наук.пр. / КПНУ ім. І. Огієнка; Інст. педагогіки НАПН Укр. / гол. ред. Бахмат Н.В. Вип. 34 (2-2023). Київ : Міленіум, 2022. С. 85-97.*
28. Морозов В. В. Модель інформаційної взаємодії в проектах створення дистанційного навчання на основі віртуальної реальності. *Управління розвитком складних систем*. 2019. Випуск 37. С. 144–152.
29. Муковіз О.П. Основи дистанційного навчання у початковій освіті : навчально-методичний посібник. Умань : Візаві, 2018. 128 с.
30. Носкова М. В. Аналіз нормативно-правової бази забезпечення існування дистанційної форми навчання в Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 6. С. 346–351.
31. Опанасюк Ю. Дистанційне навчання як наслідок еволюції традиційної системи освіти. *Вища освіта України*. 2016. № 1. С. 49–53.
32. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. 2020. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Metodychni-rekomendatsii-VERTYKAL.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
33. Павленко О. М., Шаров С. В. Реалізація дистанційної форми навчання засобами платформи Moodle у процесі підготовки майбутніх філологів. *Інженерні та освітні технології*. 2019. Випуск 7 (3). С. 106–121.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

34. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/8791-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-17478-1-10-20170726.pdf> (дата звернення: 28.11.2023).
35. Романовський О. Г. Фактори розвитку та напрями вдосконалення дистанційної форми навчання в системі вищої освіти України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. № 6. С. 20–42. 30
36. Рязанцева О. В. Формування готовності студентів магістерської підготовки до педагогічної комунікації в умовах дистанційної освіти. Дис. ... канд. педагог. наук : спец. 13.00.04. Харків, 2019. 284 с.
37. Сисоєва С. О. Стан, технології та перспективи дистанційного навчання у вищій освіті України. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. №2. С. 271–284.
38. Томаз І. А. Самостійна робота – запорука ефективності дистанційного навчання. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. Випуск 44. С. 317–330.
39. Черкашина Т. Узагальнення наукових підходів до визначення сутності поняття «дистанційне навчання». URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/28240/1>
40. Чорнописька В. З. Технології дистанційного навчання у закладах вищої освіти : аксіологічно-правові засади. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2019. Випуск 21. С. 112–121.
41. Штихно Л. В. Дистанційне навчання як перспективний напрям розвитку сучасної освіти. *Молодий вчений*. 2016. № 66 (33). С. 489–493.
42. Ярмач В. Створення дистанційних курсів учителем як засіб підвищення його рівня знань та професійної компетентності. *Математика в рідній школі*. 2019. № 1/2. С. 55–58.
43. Ярошенко Т. О. Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. *Інженерні та освітні технології*. 2019. № 4. С. 8–21.
44. Яценко Г. Ю. Комунікативний аспект в системі дистанційного навчання. URL : http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/1_jacenko.doc.htm (дата звернення: 28.11.2023).
45. Bykov V. Information and analytical tools of epy cloud-based learning and research environment of higher educational institution. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems*, 44, 2016. –414 p.
46. Natala, STRATULAT, Olesia, MARTINA, Nataliia, TRETIAK, Mariana, HORDIICHUK, Evelina, BOIEVA, Iryna, SHVETSOVA. Speech Culture: Postmodern Dimensions of the Professional Standard / Postmodern Openings. 12(2). P. 367-386. URL: <https://doi.org/10.18662/po/12.2/313>.

REFERENCES

1. Vlasenko N. O. Dystantsiine navchannia : Ukraina i svit. *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*. 2019. Vypusk 20. S. 29–37.
2. Vovdiuk L. V. Dystantsiine navchannia. *Bezpeka zhyttiedialnosti*. 2018. № 3. S. 16–17.
3. Havlitina T. Vychovannia kompetentnoi osobystosti v Novii ukrainskii shkoli. *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti: innovatsiina praktyka, nabutyi dosvid: zbirnyk materialiv III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. [hol. red. Chernii A.L.]. Rivne: ROIPPO, 2021. 164s.
4. Havrylenko K. M. Vymohy do profesiinoho dystantsiinoho navchannia. *Zb. nauk. prats. Pedahohichni nauky*. 2019. № 89. S. 56–60.
5. Havrilova L. H. Teoretychni aspekty vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia v Ukraini. *Osvitolohichnihnyh diskurs*. 2017. № 1–2. S. 168–182.
6. Haletskyi S. Dystantsiine navchannia yak element informatsiinokomunikatsiinykh tekhnolohii v osviti : zb. nauk. prats Umanskoho derzh. ped. un-tu im. Pavla Tychyny. 2018. Vypusk 1. S. 54–62.
7. Halii L. V. Vprovadzhennia dystantsiinoi formy navchannia v systemu pisliadyplomnoi osvity : problemni pytannia sohodennia. *Problemy bezperervnoi medychnoi osvity ta nauky*. 2019. № 3. S. 14–20.
8. Hakhovych S. V. Teoretychni ta praktychni aspekty vykorystannia systemy dystantsiinoho navchannia : zb. nauk. prats Viiskovoho in-tu Kyivskoho nats. un-tu im. Tarasa Shevchenka. 2017. Vypusk 56. S. 210–116.
9. Hevko I. Rol informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii v suchasni kontseptsii dystantsiinoho navchannia. *Molod i rynok*. 2019. № 2. S. 41–45.
10. Hordiichuk H. Vykorystannia resursiv informatsiino-osvitnoho seredovyscha v navchalnomu protsesi pedahohichnoho vyshchoho navchalnoho zakladu. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy* [zb. nauk. prats]. 2016. Vyp.43. –S.202-20
11. Dystantsiine navchannia yak suchasna osvitnia tekhnolohiiam : materialy mizhvuzivskoho vebinaru (m. Vinnytsia, 31 bereznia 2017 r.) / vidp. red. L. B. Lishchynska. Vinnytsia : VTEI KNTEU, 2017. 102 s.
12. Dystantsiine navchannia: dydaktyka, metodyka, orhanizatsiia. Monohrafiia / za naukovoii redaktsiieiu profesora V.H. Hetty Chernihiv. 2017. 291 s.
13. Zhukovskyi V. Osoblyvosti suchasnoho dystantsiinoho navchannia: potentsial ta novi mozhlyvosti vykorystannia. *Liudynoznavchi studii. Pedahohika*. 2018. Vypusk 6. S. 154–165.
14. Zhuravska N. S. Dystantsiine navchannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu ta Ukraini : realii ta perspektyvy. *Naukovyi visnyk Nats. un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. 2016. Vypusk 233. S. 101–106.
15. Zabolotskyi A. Yu. Problema yakosti dystantsiinoho navchannia. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia*. 2016. № 1. S. 221–224.

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

16. Ivanenko L. O. Rol vykladacha v dystantsiinomu navchanni. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. 2016. Vypusk 39. S. 87–92.
17. Ivaniuk I. V. Formuvannia poniatiino-terminolohichnoho aparatu z pytan rozvytku dystantsiinoi osvity. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/14343034.pdf> (data zvernennia: 28.11.2023).
18. Knysh I. Nova osvitnia paradyhma v konteksti suchasnykh tekhnolohii. *Vyshcha shkola*. 2017. № 9. S. 100–114.
19. Konoshevykh T. Dystantsiine navchannia : vid teorii do praktyky. *Profesiino-tekhnichna osvita*. 2018. № 2. S. 25–30.
20. Kontseptsiiia rozvytku dystantsiinoi osvity v Ukraini. https://vnmue.edu.ua/downloads/other/konc_rov_dystan_osv.pdf
21. Korbut O. H. Dystantsiine navchannia: modeli, tekhnolohii, perspektyvy. URL: http://confesp.fl.kpi.ua/sites/default/files/korbut_o_g_tezi.pdf (data zvernennia: 28.11.2023).
22. Kravtsova L. V. Analiz efektyvnosti systemy dystantsiinoho navchannia v protsesi perevirky kompetentsii. *Informatsiini tekhnolohii v osviti*. 2017. № 3. S. 74–85.
23. Kremynskiy B. H. Dystantsiine navchannia yak pedahohichna tekhnolohiia : perevahy ta nedoliky. *Visnyk Chernihivskoho nats. ped. un-u*. 2017. Vypusk 146. S. 148–151.
24. Kupnovytska I. H. Dystantsiina forma navchannia, yak odyh iz metodiv pidvyshchennia motyvatsii navchannia studentamy zaochnoi formy pidhotovky. *Prykarpatskyi visnyk NTSh*. Puls. 2019. № 6. S. 73–79.
25. Kukharenko, V.M. Tiutor dystantsiinoho ta zmishanoho navchannia. Kyiv : Milenium, 2019. 307s.
26. Lototska A., Pasichnyk O. Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli: metodychni rekomendatsii. Kyiv: Traven, 2020. 71 s.
27. Martina O.V., Tretiak N.V., Hordiichuk M.S. Chynnyky formuvannia partnerskoi vzaiemodii uchasnykiv osvitnoho protsesu v umovakh Novoi ukrainskoi shkoly. *Ped. osvita: teorii i praktyka*: Zb. nauk.pr. / KPNU im. I. Ohienka; Inst. pedahohiky NAPN Ukr.[hol. red. Bakhmat N.V.]. Vyp. 34 (2-2023). Kyiv : Milenium, 2022. S. 85-97.
28. Morozov V. V. Model informatsiinoi vzaiemodii v proektakh stvorennia dystantsiinoho navchannia na osnovi virtualnoi realnosti. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system*. 2019. Vypusk 37. S. 144–152.
29. Mukoviz O.P. Osnovy dystantsiinoho navchannia u pochatkovii osviti: navchalno-metodychnyi posibnyk. Uman: Vizavi, 2018. 128 s.
30. Noskova M. V. Analiz normatyvno-pravovoi bazy zabezpechennia isnuvannia dystantsiinoi formy navchannia v Ukraini. *Molodyi vchenyi*. 2019. № 6. S. 346–351.
31. Opanasiuk Yu. Dystantsiine navchannia yak naslidok evoliutsii tradytsiinoi systemy osvity. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2016. № 1. S. 49–53.
32. Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia v shkoli. Metodychni rekomendatsii. 2020 <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/Metodychni-rekomendatsii-VERTYKAL.pdf> (data zvernennia: 28.11.2023).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

33. Pavlenko O. M., Sharov S. V. Realizatsiia dystantsiinoi formy navchannia zasobamy platformy Moodle u protsesi pidhotovky maibutnikh filolohiv. *Inzhenerni ta osvitni tekhnolohii*. 2019. Vypusk 7 (3). S. 106–121.

34. Prybylova V. M. Problemy ta perevahy dystantsiinoho navchannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/8791-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-17478-1-10-20170726.pdf (data zvernennia: 28.11.2023).

35. Romanovskiy O. H. Faktory rozvytku ta napriamy vdoskonalennia dystantsiinoi formy navchannia v systemi vyshchoi osvity Ukrainy. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2019. № 6. S. 20–42. 30

36. Riazantseva O. V. Formuvannia hotovnosti studentiv mahisterskoi pidhotovky do pedahohichnoi komunikatsii v umovakh dystantsiinoi osvity. Dys. ... kand. pedahoh. nauk : spets. 13.00.04. Kharkiv. 2019. 284 s.

37. Sysoieva S. O. Stan, tekhnolohii ta perspektyvy dystantsiinoho navchannia u vyshchii osviti Ukrainy. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2019. № 2. S. 271–284.

38. Tomaz I. A. Samostiina robota – zaporuka efektyvnosti dystantsiinoho navchannia. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. 2019. Vypusk 44. S. 317–330.

39. Cherkashyna T. Uzahalnennia naukovykh pidkhodiv do vyznachennia sutnosti poniattia “dystantsiine navchannia”. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/28240/1>

40. Chornopyska V. Z. Tekhnolohii dystantsiinoho navchannia u zakladakh vyshchoi osvity : aksiolohichno-pravovi zasady. *Visnyk Nats. un-tu «Lvivska politekhnika»*. 2019. Vypusk 21. S. 112–121.

41. Shtykhno L. V. Dystantsiine navchannia yak perspektyvnyi napriam rozvytku suchasnoi osvity. *Molodyi vchenyi*. 2016. № 66 (33). S. 489–493.

42. Iarmak V. Stvorennia dystantsiinykh kursiv uchytelem yak zasib pidvyshchennia yoho rivnia znan ta profesiinoi kompetentnosti. *Matematyka v ridnii shkoli*. 2019. № 1/2. S. 55–58.

43. Iaroshenko T. O. Dystantsiine navchannia v systemi vyshchoi osvity: suchasni tendentsii. *Inzhenerni ta osvitni tekhnolohii*. 2019. № 4. S. 8–21.

44. Iatsenko H. Yu. Komunikatyvnyi aspekt v systemi dystantsiinoho navchannia. URL: http://www.rusnauka.com/SND/Pedagogica/1_jacenko.doc.htm (data zvernennia: 28.11.2023).

45. Bykov V. Information and analytical tools of eru cloud-based learning and research environment of higher educational institution. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems*, 44, 2016. –414 p.

46. Natala, STRATULAT, Olesia, MARTINA, Nataliia, TRETIAK, Mariana, HORDIICHUK, Evelina, BOIEVA, Iryna, SHVETSOVA. Speech Culture: Postmodern Dimensions of the Professional Standard / Postmodern Openings. 12(2). P. 367-386. <https://doi.org/10.18662/po/12.2/313>.

Distance learning has become an integral part of the modern educational system, causing the need for the development of effective communication skills among the participants of the educational process. This article is devoted to the study and analysis of strategies and methods of developing information and communication skills of

distance learning participants. The article highlights the importance of active interaction between teachers and students, the use of modern technologies for joint work and information exchange. In the conditions of the formation and development of a unified educational information space, the information support of the educational process of training future teachers is of particular importance, namely: the creation and introduction into the educational process of training specialists simultaneously with the usual educational materials of electronic materials and computer tools for their support and development; development of means of information technology support, enrichment and development of the educational process; improving the quality of electronic tools and developing training based on their certification and standardization; training of specialists of the institution of higher education who are able to effectively use the opportunities of the informational educational environment in pedagogical activities.

An additional focus of the work is aimed at the development and implementation of interactive tools to stimulate communication, as well as the role of assessment and feedback in the process of forming communicative competence. The conclusions of the work will contribute to the further improvement of distance learning and the development of communication skills of the participants of this educational process.

The research concluded that pedagogical communication in the conditions of distance learning stimulates the cognitive activity of participants in educational activities (students/pupils), fosters independence, and encourages self-education. In the conditions of distance learning, pedagogical communication becomes a key aspect of successful study and development of students. Ensuring effective communication between teachers and students requires special approaches and strategies. The importance of using modern means of electronic communication, the organization of virtual meetings, as well as the creation of interactive learning methods is a key factor in supporting active interaction and preserving the pedagogical process in a remote format, as well as the prospects for further exploration in this direction.

Key words: *distance learning, communication skills, technologies in education, communication effectiveness, assessment in distance learning, electronic communication tools, interactive learning methods, online communication, pedagogical.*

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бахмат Наталія Валеріївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0001-6248-8468; e-mail: bakhmat.nataliya@kpmu.edu.ua (2.4. Підготовка майбутнього вчителя до використання цифрових технологій у початковій школі).

Гудима Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID: [0000-0002-6192-3779](https://orcid.org/0000-0002-6192-3779); e-mail: hudyma.nataliia@kpmu.edu.ua (2.1. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до застосування інноваційних технологій на уроках мовно-літературної освітньої галузі).

Дорож Ірина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0003-4792-7025; e-mail: dorozhira@kpmu.edu.ua (1.1. Формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів засобами технологічної діяльності).

Ковальчук Анатолій Федорович, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0003-0425-0456; e-mail: kovalchuk.anatolii@kpmu.edu.ua (1.1. Формування емоційно-етичної компетентності майбутніх педагогів засобами технологічної діяльності).

Ковальчук Ольга Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0003-3100-2538; kovalchuk.olga@kpmu.edu.ua (2.3. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання інноваційних педагогічних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»).

Мартіна Олеся Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0002-2829-5483; e-mail: martina@kpmu.edu.ua (1.2. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі фахової підготовки на засадах партнерства).

Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в Новій українській школі: оновлення філософії освіти

Московчук Людмила Миколаївна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0003-2539-3050; e-mail: m.lyudmyla@ukr.net (1.3. Методичні аспекти підготовки майбутніх учителів початкових класів до формування артистичних умінь у молодших школярів на уроках мистецтва).

Мелекєсцева Наталія Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0003-0330-2920; e-mail: melekesceva@kpnu.edu.ua (1.4. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до здійснення організаційно-методичної роботи як основи безперервного професійного розвитку).

Олинець Тетяна Василівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0001-8554-6894; e-mail olynets@kpnu.edu.ua (2.2. Підготовка здобувачів вищої освіти до реалізації професійно зорієнтованої іншомовної комунікативної компетентності в початковій школі).

Третяк Наталія Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0001-7421-7438; e-mail: n.tretyak24@gmail.com (2.5. Підготовка майбутніх учителів до розвитку інформаційно-комунікаційних навичок в умовах дистанційного навчання).

Федорчук Вікторія Вікторівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка; ORCID 0000-0002-0560-3471; e-mail vicfed@kpnu.edu.ua (1.5. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до науково-дослідної діяльності).

AUTHOR INFORMATION

Bakhmat Nataliia, Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0001-6248-8468; e-mail: bakhmat.nataliya@kpnu.edu.ua (2.4. Preparation of a future teacher to use digital technologies in primary school).

Hudyma Nataliia, Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0002-6192-3779; e-mail: hudyma.nataliia@kpnu.edu.ua (2.1. Training future primary school teachers to use innovative technologies in the lessons of language and literature education area).

Dorozh Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0003-4792-7025; e-mail: dorozhira@kpnu.edu.ua (1.1. Formation of emotional and ethical competence of future teachers by means of technological activity).

Kovalchuk Anatolii, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0003-0425-0456; e-mail: kovalchuk.anatolii@kpnu.edu.ua (1.1. Formation of emotional and ethical competence of future teachers by means of technological activity).

Kovalchuk Olga, Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0003-3100-2538; e-mail: kovalchuk.olga@kpnu.edu.ua (2.3. Preparation of future primary school teachers for the use of innovative pedagogical technologies in the lessons of the integrated course "I explore the world").

Martina Olesia, Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0002-2829-5483; e-mail: martina@kpnu.edu.ua (1.2. formation of communicative competence of future primary school teachers in the process of professional training on the basis of partnership).

Mieliekiestseva Nataliia, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0003-0330-2920; e-mail: melekesceva@kpnu.edu.ua (1.4. Preparation of future primary school teachers for organizational and methodological work as a basis for continuous professional development).

Moskovchuk Liudmyla, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0003-2539-3050; e-mail: m.lyudmyla@ukr.net (1.3. Methodological aspects of training future primary school teachers to develop artistic skills in junior pupils at art lessons).

Olynets Tetiana, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0001-8554-6894; e-mail olynets@kpnu.edu.ua (2.2. Preparation of students of higher educational institutions for the implementation of professionally oriented foreign language communicative competence in primary school).

Tretyak Nataliia, Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Primary Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0001-7421-7438; e-mail: n.tretyak24@gmail.com (2.5. Preparation of future teachers for the development of information and communication skills in the conditions of distance education).

Fedorchuk Viktoriia, Candidate of Pedagogical Sciences, Docent, Associate Professor at the Department of Pedagogy and Management of Education of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University; ORCID 0000-0002-0560-3471; e-mail vicfed@kpnu.edu.ua (1.5. Training of future primary school teachers for scientific research activity).

**Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до професійної діяльності в
Новій українській школі: оновлення філософії освіти**

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Бахмат Наталія Валеріївна
Гудима Наталія Василівна
Дорож Ірина Анатоліївна
Ковальчук Анатолій Федорович
Ковальчук Ольга Вікторівна
Мартіна Олеся Володимирівна
Московчук Людмила Миколаївна
Мелекєсцева Наталія Василівна
Олинець Тетяна Василівна
Третяк Наталія Володимирівна
Федорчук Вікторія Вікторівна**

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: СУЧАСНИЙ ВИМІР ОСВІТНІХ РЕАЛІЙ

Монографія

Підписано до друку 10.04.2024. Формат 60×841/16.
Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 22,8
Обл.-вид. арк. 21,8. Наклад 300 шт. Зам. №31.

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.